

Vatra veche

Vatra veche

2

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XV, nr. 2 (170) februarie 2023 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

TEODOR VIȘAN, RĂSĂRIT PE DUNĂRE

ÎNCHINARE

Sărut dreapta
celui ce deschide cartea,

sărut stânga

celui ce-a învins nătănga
lene de a fi;

le sărut pe amândouă,
care au pe unghii rouă
de pe filele de carte
care au trecut prin moarte

și re-nvie-n fiecare
ochi din margine de zare.

Le sărut pe amândouă:
Sărut stânga, sărut dreapta
care țin drept cruce cartea.

NICOLAE BĂCIUȚ

Vatra veche dialog cu Nicholas Dima

SUMAR

Închinare, de Nicolae Băciuț/3
In Memoriam. Acad. Răzvan Theodorescu, Prezentul continuu, de Nicolae Băciuț/3
Vatra veche dialog cu Nicholas Dima, de Anca Sîrghie/4
Vatra veche dialog cu D.R. Popescu, de Mircea Dinuț/8
Poeme de Dumitru Mălin/11
Eminescu – intra muros, de Ion Andreiță/12
Actualitatea relevanței viziunii lui Eminescu..., de Theodor Damian/14
Eminescu, student la Viena, de Hans Dama/17
Miezul unui ev aprins. Eminescu 1950. Centenarul în „Scânteia”, de Aurel Buzincu/20
Semn. Recurs la Eminescu: rușii, de Aurel Buzincu/22
Eminescu într-un album (Gabriela Gîrmacea), de Luminița Cornea/24
Cutremur de îndrăgostiți, de Liviu-Florian Jianu/25
Eveniment cultural. Eminescu și urmașii de azi, de Adrian Simeani/25
Un astru al culturii românești (C. Brâncuși), de Andrei Breabăn/26
Unsprezece trepte ale desăvârșirii (Nichita Stănescu), de Terezia Filip/28
Memorialistică. Maria Banuș, Însemnările mele, de Dorin Nădrău/29
Correspondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/30
Jurnal. Noi scene din viața literară, de Ion Lazu/32
Asterisc. Despre universalitate, de Simona Mihuțiu/33
Eseu despre copilărie, de Horia Ion Groza/34
Flagiolet, poem de Bianca Marcovici/36
Cronica literară. Transformer în lumină (Sorin Grecu), de Valeria Bîlț/37
Exodul în lacrima lui Dumnezeu (Anca Prerda), de Maria Vaida/39
Biciul cuvântului (Răzvan Ducan), de Nicolae Suci/42
În căutarea esențelor (Vasile Moldovan), de Radu Ștefan/44
Călătorii poetice (Niadi Cernica), de Valeria Manta-Tăicuțu/46
Poezia ca „urcuș spre sine” (Doina Drăguț), de Constantin Lupeanu/47
Actualitatea unei cărți semicentenare (Radu Ciobanu), de Silvia Urdea/47
O sinteză ezoterologică de literatură română. Incursiuni în imaginarul ezoteric (Gheorghe Glodeanu), de Zenovie Cârlogea/50
Iulian Chivu, Criticul moral..., de Doina Bălțat/52
Scrierea academică (Oana Boc), de Ilie Rad/55
Scriitorul Ioan Popa (Monica Grosu), de Nicolae Suci/59
Harfa de Țuțcani (Stelian Vicol), de Lina Codreanu/62
Cartea zilelor noastre, Alternativa nedorită (Frederick Forsyth), de Adrian Simeanu/63
Memoriile unei capre, de Dumitru Ichim/64
Documentele continuității. Transilvania, starea noastră de veghe, de Ioan-Aurel Pop/65
Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/66
Amvon. Adevărata credință aduce minuni, de Gheorghe Nicolae Șincan/67
Poeme de Dumitru Ichim/68
Sfânta simplitate, de Valeriu Tănăsă/68
Asterisc. Albert Camus, de Dorina Brândușa-Landen/69
Să ne mai (re)amintim de... Charles Dickens, de Dumitru Hurubă/71
Aniversări. Radu Theodoru - 99, de Gabriela Șerban/72
Europoezia. (Yavuz Özdem), în românește de Maria Stancu și Valer Stancu/73
Povești despre compozitori. Franz Schubert, de Veronica Pavel Lerner/74
Poeme de Florin Smarandache/75
Cărți românești, la Sofia, de Angela Dimceva/76
Asterisc. Marea deconectare, de Dumitru Hurubă/77
Puncte de vedere. Quo vadis?, de Silvia Urdea/78
Starea prozei. În marș, de David Kimmel/80
Poeme de Carolina Baldea/81
Protocoloalele de la Toronto, de Eugen Mera/82
Literatură și film. Un pesimism tulburător, de Alexandru Jurcan/83
Un artist: Teodor Vișan, de Nicolae Băciuț/83
Catrene alergene, de Nicolae Mățaș/84
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/85
De la un clasic citire. Marin Sorescu/85
Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/86
Panoramic cultural 2023, foto-reportaj/87
La nașterea lui Marin Sorescu, de Liviu-Florian Jianu/88

Teodor Vișan, Portul Tulcea

Teodor Vișan, Trafic pe Dunăre

Teodor Vișan, Peisaj pe faleză

Teodor Vișan, Golful de argint

Număr ilustrat cu lucrări de Teodor Vișan

IN MEMORIAM

Acad. RĂZVAN THEODORESCU PREZENTUL CONTINUU

A mai plecat unul dintre greii culturii române, acad. Răzvan Theodorescu, care ne lasă mult mai săraci.

Afirmăm, mecanic, că „nimeni nu e de neînlocuit”! Cred că Răzvan Theodorescu e de neînlocuit!

O personalitate copleșitoare, cu care am avut șansa, în mai multe ipostaze, să-mi intersectez existența, să profit de preaplinul său profesional și suflesc.

Mi-a fost, mai întâi, director general în TVR, când eu eram corespondent. În această ipostază, mi-a fost „consultant”, pentru o transmisiune în direct de la Alba Iulia (de 20 de minute, care s-au „dilatată”, din motive obiective, la 40 minute), unde am fost delegat de la o zi la alta de Cornelius Roșianu, pe atunci redactor-șef la „Actualități”. În restaurantul Hotelului „Unirea”, mi-au fost transmise exigențele unui astfel de exercițiu jurnalistice.

Când a ajuns ministru al Culturii, am răspuns favorabil invitației sale de a mă alătura echipei care să miște cultura.

Ministrul Răzvan Theodorescu a fost, din punctul meu de vedere, cel mai bine calibrat dintre toți miniștrii Culturii, din 1990 încoace. Nu puțin, peste douăzeci și cinci, dacă luăm în calcul toate mandatele. Cei mai longevivi au fost Ion Caramitru și Răzvan Theodorescu, cu mandate întregi, de patru ani.

Cu Răzvan Theodorescu am avut cele mai multe întâlniri - și la București și în județ, la Târgu-Mureș, Sighișoara, dar și în localități mici, acolo unde vroia să vadă starea monumentelor istorice.

Niciodată nu a privit la colaboratorii săi de sus, ci cu sentimentul colegialității... Era mereu foarte bine pus la punct cu

informații despre monumentele istorice din județ, mergea până la detalii legate de istoria artei.

Prezența lui Răzvan Theodorescu era captivantă – nu doar prin vasta sa cultură, ci și prin arta comunicării.

Am profitat de orice oportunitate pentru a-l asculta și n-a fost niciodată zgârcit!

Mi-am maximizat șansa de a-l asculta la Cursurile Universității „Iorga”, de la Vălenii de Munte, unde era mereu prezent, dând anvergură academică inițiativei lui Nicolae Iorga.

În plus, ne-a pus la dispoziție o operă pe care nici cei mai înfocați detractori, denigratori nu vor putea s-o maculeze. Acuzele lor vor fi mereu ridicole, puse în balanță cu moștenirea culturală a lui Răzvan Theodorescu.

Care rămâne vie, prin cei care știu să o pună în valoare, pentru a-și spori propria zestre culturală.

NICOLAE BĂCIUȚ

P.S. Ultimele mesaje, de la sfârșit de an 2022:

Crăciun Binecuvântat în Lumină și Pace !!

Dr. Dana Galanton Th. și Acad. Răzvan Theodorescu
LA MULȚI ANI!! An Nou Binecuvântat cu belșug și prosperitate !!

Dr. Dana Galanton Th. și Acad. Răzvan Theodorescu

Constantin Stere, Dana Galanton, Răzvan Theodorescu, Nicolae Băciuț, Vălenii de Munte, 15 august 2022

„Prefer să am dreptate împotriva întregii lumi, decât să mă înșel odată cu ea!”

Răzvan Theodorescu

(22 mai 1939, Lespezi, Iași – 6 februarie 2022, București)

Doctor în istorie, istoric de artă, membru al Academiei Române din 1993, corespondent, 2000, titular, director general al Televiziunii Române (1990-1992) și ministru al Culturii în Guvernul Adrian Nastase (2000-2004).

Răzvan Theodorescu a fost laureat al Premiului Herder (1993) și a fost distins cu Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Comandor. Senator PSD din 2000 până în 2008.

Doctor honoris causa al mai multor universități din Cluj-Napoca, Iași, Oradea, Târgoviște, Galați, Constanța, Timișoara...

Cărți publicate:

Mănăstirea Dragomirna (1965), *Mănăstirea Bistrița* (1966), *Biserica Stavropoleos* (1967), *Bizanțul, Balcanii și Occidental la începuturile culturii medievale românești (Secolele X-XIV)* (Ed. Academiei Române, 1974), *Un mileniu de artă la gurile Dunării (400-1400)* (Ed. Meridiane, 1976), *Itinerarii medievale* (Ed. Meridiane, 1979), *Piatra celor trei prelați* (Ed. Meridiane, 1979), *Apel la istorie* (Ed. Sport-Turism, 1980), *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1800) - 2 vol.* (Ed. Meridiane, 1992), *Drumuri spre ieri* (Ed. Fundației Culturale Române, 1992), *Cele 900 zile ale „manipulării”* (Ed. Tinerama, 1994), *Pictura murală moldovenească din secolele XV și XVI* (Editura UNESCO, București, 1995), *Românii și Balcanicii în Civilizația sud-est europeană* (Ed. Enciclopedică, 1999), *Puțină Istorie* (Ed. Fundației Culturale Române, 1999), *Constantin Brâncoveanu între „Casa Cărții” și „Levropa”*, Ed. Rao, București, 2006, *Europa noastră și noi*, Ed. Capitel, 2008, *Căile divergente ale primei modernități românești*, Ed. Cartea Românească, 2020, ș.a.

Vatra veche dialog

Nicholas Dima
„N-a fost nicio Siberie
culturală în România”

Momente din maratonul vieții lui Nicholas Dima, o conștiință a românismului în America

(I)

-A/nca/ Sîrghie/: Stimată domnule profesor Nicholas Dima, am aflat din cărțile dumneavoastră, între care *Maratonul vieții* din 2019, atât de bogată în mărturii legate de spectaculoasa dumneavoastră existență, că ați urmat Liceul „Mihai Viteazul” din București, după care, la Politehnică, în anul al II-lea, ați fost arestat și dus la închisoarea din Aiud. Nici aceea, nici altele, ce au urmat, din cauza atitudinii de revoltat politic anticomunist, n-au reușit să vă demoralizeze. Dumneavoastră v-ați păstrat curajul, reușind să terminați Facultatea de Geografie la Universitatea din București. Imposibila acceptare a regimului comunist a făcut ca, în final, să plecați din România socialistă. În 1968, erați în Austria, de unde ați ajuns în SUA. O izbândă avea să fie doctoratul realizat la Universitatea Columbia din New York. Este cunoscută activitatea dumneavoastră la Radio Vocea Americii, pe care îl ascultam cu mare interes în anii aceia întunecați. Citindu-vă cărțile de confesiuni, am aflat că timp de 4 ani ați fost directorul Catedrei de Studii Europene la Școala Superioară Specială a Armatei Americane „John F. Kennedy”, la Fort Bagg, din Carolina de Nord. O experiență interesantă ați trăit-o și în Etiopia, unde timp de doi ani ați predat la Universitatea din Addis Abeba. V-a șocat contradicția dintre triburile rămase, parcă, în epoca de piatră și cronicile cu cei 237 regi și împărați. O evoluție spectaculoasă în tot! Știm

că ați scris 12 cărți, dintre care 5 în limba română și 7 în engleză. După Revoluția din decembrie '89, ați revenit în România și ați ținut conferințe la Universitatea Româno-Americană din București. Înțeleg să încep acest interviu cu... începutul. *Ce amintiri aveți despre familia în care v-ați născut și despre copilărie? Cum ați evoluat ca tânăr, ca să ajungeți omul cumva „deosebit” de azi?*

-N/nicholas/ D/ima/: Doamnă profesor Sîrghie, judecând după această întrebare, văd că mă considerați o persoană deosebită. Eu vă spun sincer că mă consider un om obișnuit, care a trăit însă timpuri neobișnuite și s-a adaptat la ele. Oricum, voi răspunde întrebărilor, încercând să scot în evidență aspectele mai puțin cunoscute ale traiectoriei mele în viață, aspecte pe care nu le-am detaliat în scrierile anterioare...

Provin dintr-o familie ortodoxă, naționalistă și numeroasă. Faptul că am fost zece copii, dintre care opt au ajuns la maturitate și chiar la adânci bătrâneți, și faptul că am crescut în cele mai grele timpuri comuniste, a însemnat vieți dificile și neobișnuite pentru întreaga familie. Nu trebuia să fie așa, dar acestea sunt datele reale ale familiei noastre.

Tata, Ștefan Dima, s-a născut la București în 1893 într-o familie înstărită. Bunicul din partea tatei, Costache Dima, se născuse la Brașov, unde activase într-un clan de comercianți macedoneni. Bunicul a murit însă când tata avea șapte ani și a lăsat în urmă o văduvă cu cinci copii, trei băieți și două fete. Tata era cel mai mic dintre copii. Din acel moment, au început greutățile. Rămasă singură și cu posibilități modeste, bunica și-a dat cei trei fii la școala de arte și meserii, unde ei au devenit meseriași și artizani ai lemnului, specializați în mobilă clasică.

Când, după mai mulți ani, familia bunicii s-a restabilit, a început Primul Război Mondial și frații Dima au fost luați în armată, fiind trimiși pe front. Apreciat ca un tânăr dotat, tata a urmat o școală de subofițeri, a fost avansat la gradul de sergent și a primit comanda unui pluton de genști. A făcut tot războiul, a luptat la Mărășești și a fost lăsat la vatră după vreo cinci ani de militărie. În timpul războiului, a murit însă și

bunica de bătrânețe și fratele cel mare în timpul luptelor și încă tânăr. Fratele mijlociu a fost lăsat la vatră înaintea tatălui și s-a căsătorit cu o femeie rea, care și-a însușit tot ce mai rămăsese din moștenirea familiei. Aici începe tragedia personală a tatălui, care a fost lăsat cumva pe drumuri și, în consecință, nu a mai vorbit cu fratele său aproape tot restul vieții... În paranteză și sărind peste timp, menționez că, numai după ce s-a pensionat, tata s-a dus la Brașov unde și-a găsit unele rude.

După ce s-a încheiat Primul Război Mondial, tata a întâlnit-o pe mama, Elena Zaman, născută în 1906 în comuna Curcani, aflată la 50 de kilometri sud de București, și la scurt timp s-au căsătorit. La început, tata s-a stabilit și el la Curcani, unde a deschis un atelier și a realizat, între altele, tâmplăria câtorva biserici din regiune. Un timp, lucrurile au mers destul de bine. Tata era muncitor cinstit și disciplinat, iar mama era hotărâtă și ambițioasă. Împreună au avut zece copii pentru că, așa cum am aflat mult mai târziu, „așa a dat Dumnezeu”. Când a intervenit însă marea criză de la mijlocul anilor 1930, părinții au decis să se mute la București. Eu, al șaptelea copil din familie, sunt ultimul născut la Curcani.

-A.S.: *Ce vă amintiți din anii copilăriei? V-a marcat ceva în mod deosebit?*

-N.D.: În ce privește primii ani ai copilăriei, îmi aduc aminte vag și doar fragmentar de ei și cred că au fost cumva normali pentru acele timpuri. Totul s-a schimbat însă când ne-au ocupat rușii, iar Moscova a instalat regimul comunist la conducerea țării noastre. Îmi aduc perfect aminte că în luna august 1944 eram la bunica din satul Curcani, copil de opt ani, când trupele rusești treceau pe șoseaua București - Oltenița spre Bulgaria. Atunci a fost doar începutul unei ere dezastruoase și pentru țară și pentru familie. După aceea, lucrurile s-au agravat pas cu pas și în 1946 a început marea foamete, care a durat câțiva ani. A urmat marea sărăcie, care pentru familia noastră a durat aproape zece ani. La începutul acelor timpuri, în 1947, când am terminat cele patru clase primare, eu am fost retras de la școală și trimis la bunica pentru →

ANCA SÎRGHIE

că la București familia supraviețuia de la o zi la alta.

Pentru mine, totuși, viața la țară, unde am trăit un an întreg alături de bunica, precum și multe vacanțe de vară din anii următori, a însemnat o viață de vis. Grădina bunicii, plină de pomi fructiferi, apele și valea Argeșului, pădurile din apropiere, copiii cu care mă jucam sunt amintiri de neuitat, ce mi-au colorat și îmbogățit viața. Am descris unele din acele amintiri în cartea *Călătorie spre Libertate...*

-A.S.: *Ce ne puteți spune despre anii de școală, despre anii de liceu? V-ați putea face un portret de adolescent și de tânăr?*

-N.D.: Primele patru clase primare le-am făcut sub vechiul regim. La școală cântam „Trăiască Regele” și alte cântece populare sau patriotice, învățam multe lucruri pe de rost, eram cuminți și deseori eram pedepsiți fizic. Personal, nu excelam în nimic și deseori eram bătut cu linia la palmă atât de învățătoare, pentru că nu îmi făceam lecțiile, cât și de popa Betreagă, pentru că nu învățam bine la orele de religie. Nu m-am plâns niciodată, dar cred că amândoi erau oameni răi și cinici. Îmi mai amintesc că la sfârșitul clasei a patra am scris o compunere despre o călătorie imaginară din Marea Neagră până în Italia. Mă inspirasem din ceea ce citisem. Învățătoarea m-a bătut din nou, ca să-i spun cine mi-a făcut compunerea. Efectul a fost totuși invers. Pedepsa m-a făcut să mă simt mândru de acea compunere. Eu o făcusem...

În toamna lui 1948, după un an petrecut la țară, am revenit la București și am reînceput școala. Dar nu mai prea știam să citesc. În același timp, în țară se instalase stalinismul. A fost din nou greu și, deși am pornit cu ezitări, am absolvit școala elementară printre primii din clasă. La examenul de absolvire, profesorul Rădulescu, pe care noi îl numeam „hipopotamul”, pentru că era obtuz și pretențios, m-a pus să trag două bilete ca să mă prindă pe picior greșit la examenul oral. Nu m-a prins și, în final, m-a felicitat. Am intrat apoi la Liceul „Mihai Viteazul” din București, care era considerat un liceu de prestigiu, dar de la care nu am cele mai bune amintiri...

Eram adolescent, eram athletic și mă uitam după fete, dar am suferit

mult pentru că nu aveam îmbrăcăminte adecvată. Viața acasă era grea. Alimentele erau pe cartelă și nu se găseau. Stăteam ore întregi la coadă pentru rația zilnică de pâine. Complexul psihic dobândit în acei ani m-a marcat și m-a urmărit aproape toată viața. Nu a fost un complex de inferioritate. Din contră. Aș putea spune că mă simțeam cumva superior altor colegi. A fost un complex de timiditate, de modestie, de teamă, care m-a urmărit foarte mulți ani.

O amintire totuși foarte plăcută pe care o am din acei ani e ștrandul Obor, lângă care locuim și unde toți copiii din cartier ne petreceam verile. Acolo, am început să înot și să joc polo pe apă, ceea ce mi-a prins bine mai târziu. În aceeași perioadă, la liceu, eram „torturați” să învățăm limba rusă, limba pe care am ajuns s-o detest. De asemenea, deseori, după terminarea orelor de curs, se încuiau porțile liceului și noi, elevii, eram obligați să ascultăm conferințe politice care durau ore întregi. Ajungeam acasă epuizat și lihnit de foame. Și totuși, pentru că eram un elev bun, pe la vârsta de 17 ani, m-au făcut utemist.

Pe de altă parte, în acei ani, am descoperit satisfacția lecturii. Astfel, am citit foarte multe cărți și treptat s-a înfiripat în mine dorința de a învăța, de a studia și de a merge mai departe. Între timp, ajunsesem un bun jucător de polo pe apă și fusesem recrutat în lotul național de tineret, ceea ce mi-a redat încrederea în mine. În ce privește studiile, pe toată durata liceului, mi-au plăcut doar trei materii: limba franceză, geografia și

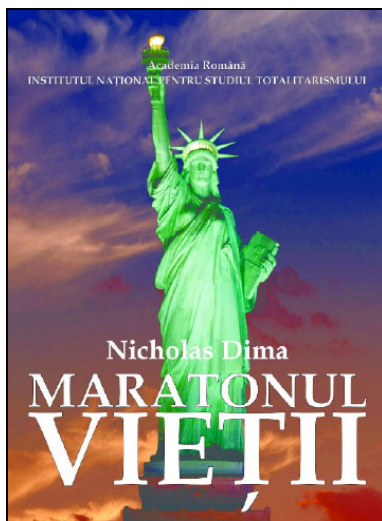
chimia. Și cum în acea perioadă, era la modă ingineria, am dat examen la Facultatea de Chimie Industrială, dar am ajuns la Metalurgie. La Politehnica din București, am studiat doi ani de zile până când am fost arestat și cursul vieții mele s-a schimbat radical.

-A.S.: *Ne puteți relata cum și de ce ați întrerupt studiile la Politehnică? Ce opinie aveți, despre învățământul acelor ani. Cum ați caracteriza învățământul universitar în socialism?*

-N.D.: Referitor la prima întrebare, am scris pe larg în cărțile mele, așa că voi răspunde doar sumar pentru informarea generală a cititorilor. În anul în care eu am terminat liceul, fratele meu, Ion Dima, cu șapte ani mai în vârstă decât mine, a fost arestat pentru așa-zise crime de uneltire împotriva clasei muncitoare. După o lungă anchetă și un simulacru de proces, a fost condamnat la 20 de ani de închisoare, din care, sărind peste timp, a executat zece. Condamnarea lui a afectat întreaga familie. Exmatriculat și, probabil, fiind de felul meu nesupus, chiar puțin aventurier, am încercat să fug din țară, dar am fost prins pe frontiera iugoslavă. În consecință, am fost condamnat la doi ani de închisoare. După executarea pedepsei, am fost trimis în unitățile de muncă militare DGSM, unde erau trimiși tinerii indezirabili. Așa se face că m-am întors acasă după aproape patru ani. Toate aceste întâmplări nefericite le-am descris pe larg în cărțile mele. De aceea, nu mai intru aici în amănunte...

-A.S.: *Ce ne puteți spune, totuși, despre învățământul universitar din țară în perioada comunistă?*

-N.D.: Despre învățământul superior din acea epocă se poate vorbi mai mult și pot fi distinse clar două perioade. Primii 10-15 ani au fost anii încercării de distrugere a vechilor valori și a identității naționale. Au fost anii când țara era condusă de oportuniști alogeni, între care ruși kaghebiști, evrei și unguri. Eu am făcut și liceul și primii doi ani de facultate în acele timpuri. Totul se învățea în jurul intereselor de partid. Calitatea învățământului era terfelită, iar indivizii cu așa-zisa origine socială sănătoasă erau promovați și dominau numeric universitățile. La politehnică, de exemplu, aveam→

colegi care făcuseră o spoială de liceu, în timp de numai trei luni de zile, și acum urmau să devină ingineri. A fost o inversare totală a valorilor. E aproape un miracol că noi, românii, am supraviețuit.

După ce regimul comunist și-a format cât de cât cadrele lui, admiterea la universitate a devenit ceva mai exigentă, dar discriminarea a continuat. Se știe că admiterea se făcea pe baza unui examen unde concurența era acerbă. Până în 1962, a existat însă un sistem dublu de admitere. Candidații cu dosare speciale de partid aveau locuri rezervate la intrarea în universități. În același timp, tinerii absolvenți de liceu dădeau examene și concureau 10-15 candidați pentru un loc la facultate. De abia în 1962, s-au desființat dosarele de partid și concurența la admitere a devenit echitabilă. În acel an, am dat examen la Facultatea de Geografie și Geologie a Universității București și de data aceasta am intrat și apoi am și absolvit-o.

Revenind la întrebarea dvs., începând de prin anii 1960, a urmat o perioadă de refacere pentru învățământul românesc. În acea perioadă, a fost îmbinată disciplina tipică țărilor comuniste cu exigența academică tradițională. Profesorii își predau cursurile cu toată seriozitatea, iar studenții se țineau de carte și învățau. Majoritatea absolvenților din acei ani s-au impus cu ușurință, când au ajuns în Occident. Personal, i-am găsit o singură lacună acelei perioade. Se învăța mult cantitativ și repetitiv. Se memora, dar se neglija interpretarea datelor. Lipseau modelele logice și pedagogice de predare, concepte pe care aveam să le descopăr mult mai târziu.

În acea perioadă, s-a format totuși elita tehnică și intelectuală actuală a țării, elita care azi e probabil pe cale de pensionare...

-A.S.: *Cum ați izbutit să plecați din țară și să ajungeți în America? Ce șansă v-a oferit viața în lumea liberă și ce dezavantaje ați avut de înfruntat?*

-N.D.: Și la aceste întrebări am răspuns amplu în cărțile mele, în mod special în cartea *Maratonul vieții*. Am abordat de asemenea subiectul într-un alt interviu recent, luat de profesoara Anca Maria Stângaci de la Universitatea din Cluj-Napoca,

interviu care urmează să fie publicat curând. În paragrafele următoare vă voi răspunde totuși pe scurt și la esențe...

Deși, după absolvirea facultății, mă aștepta o situație relativ bună, eu nu am acceptat nicio formă de comunism și nu am abandonat nici ideea de a scăpa dintr-un asemenea regim. Și am avut și eu puțin noroc odată în viață. În acei ani, situația economică a țării se ameliorase, iar pe plan politic se trăia o anumită destindere.

În 1967, la absolvirea facultății, am fost repartizat automat ca profesor la o școală dintr-un sat din Bărăgan, dar nu m-am prezentat la post. Atunci l-am reîntâlnit pe profesorul Ștefan Stoescu, cu care îmi făcusem lucrarea de diplomă și care conducea Institutul de Climatologie din București. Îmi luasem licența în geografie fizică cu o lucrare despre clima litoralului românesc al Mării Negre. Profesorul Stoescu m-a sfătuit să dau examen la aeroportul Băneasa care la acea vreme se extindea și avea nevoie de meteorologi. Am dat examen și am fost angajat. Acolo, am cules multe informații utile, mi-am făcut unele relații și, după un an de zile, am reușit să obțin un pașaport să vizitez Iugoslavia. Din Iugoslavia, am trecut în Austria, unde am obținut azil politic și, în martie 1969, am aterizat la New York, ca refugiat.

Primii doi ani în America au fost grei și cumva aventuroși. Am făcut tot felul de munci necalificate, am traversat continentul de la Atlantic până la Pacific, am muncit pe unde am putut și am reușit să strâng niște bani. Între timp, Universitatea Columbia din New York, la care cerusem să fiu admis la doctorat, mi-a comunicat că am fost admis. Trebuia să-mi îmbunătățesc doar limba engleză și să o aduc la nivelul șapte, din zece nivele. Pentru studii inginerești, de exemplu, puteai fi primit și cu nivelul șase. Pentru studii lingvistice, se cerea nivelul nouă. Deci, după doi ani și jumătate în Statele Unite, am devenit din nou student, luptându-mă cu limba engleză și cu greutățile materiale ale vieții zilnice.

-A. S.: *Ce temă sau teză de doctorat v-ați ales?*

-N. D. : Titlul exact al tezei mele de doctorat este *Migrarea de la sate*

la orașe în Uniunea Sovietică în anii postbelici și consecințele etnice ale migrării. Am susținut dizertația în 1975 la Universitatea Columbia din New York, avându-l ca îndrumător pe profesorul Robert Lewis. Importanță nu este însă atât de mult teza, cât etapele prin care am trecut ca să ajung la doctorat; adică aproape patru ani am făcut studii la zi, ani care au inclus și cercetarea necesară tezei. Și aceasta, după alți cinci ani de studii la Facultatea de Geografie din București.

Subliniez din nou că am ajuns în Statele Unite în 1969 și, după doi ani și câteva luni, am fost admis la doctorat. Nu mi-a fost însă deloc ușor. În toți acei ani de studii suplimentare la Universitatea Columbia, m-am luptat continuu cu greutatea materiale și cu dificultăți de limbă engleză.

-A.S.: *Dacă tot am atins acest subiect, vreau să vă întreb cum se obține în general un doctorat în America?*

N. D.: Întrebare foarte bună. Pentru cititorii acestui interviu, este util să menționez elementele cheie ale obținerii unui doctorat în America. Pentru a fi acceptat, trebuie să fi absolvit cu note bune o facultate acreditată și să ai recomandări din partea unor profesori care te cunosc. Universitățile preferă absolvenți cu studii de masterat, dar acceptă și absolvenți doar cu *bachelor's degree*. Precizez că universitățile sunt pretențioase, iar cele de mare prestigiu sunt foarte exigente. Columbia, de exemplu, se află printre primele zece universități din lume. La ultimul sondaj, era – cred – pe locul opt. Asemenea universități sunt și foarte scumpe. În urmă cu 50 de ani, taxele anuale la Columbia erau de aproximativ 7-8 mii de dolari. Acum ele ajung la vreo 70 de mii de dolari pe an.

Altfel, în funcție de diploma pe care o ai și de cursurile luate, în programa de studii îți se recomandă sau îți alegi singur cursurile care te interesează. Apoi, pe măsură ce acumulezi numărul de credite cerut de universitate, te consulți cu profesorul îndrumător și începi să te concentrezi pe specialitatea pe care o dorești. Între timp, dacă nu ai deja un masterat, îți se cere să scrii o teză echivalentă. Fiecare facultate are, totodată, unele condiții obligatorii →

proprii. De exemplu, la Facultatea de Geografie a Universității Columbia a trebuit să susțin examene la două limbi străine. Eu am ales franceza, ca limbă de circulație internațională, și rusa, deoarece unele din documentele pe care urma să le consult erau în limba rusă.

-A. S.: *Cum se specializează studenții, cursanții, în aceste condiții?*

-N. D.: Fiecare student frecventează cursurile care să-l conducă la o specializare principală și la una sau mai multe specializări secundare. În acest scop, studentul, care în general este un om matur când ajunge la acest nivel, se consultă cu profesorii facultății respective. Oricum, în funcție de studiile precedente, fiecare student trebuie să frecventeze un număr obligatoriu de cursuri și să acumuleze un număr specific de credite. După îndeplinirea acestor condiții, începe pregătirea pentru un important examen oral, pe care îl susții în fața unei comisii formate din cinci profesori. În ce mă privește, eu mi-am ales ca primă specialitate Geografia Populației Lumii și, în auxiliar, studii regionale privind Uniunea Sovietică și Europa de Est. Aceasta a însemnat studii interdisciplinare... etnice, culturale, politice, geo-politice.

Deci, după ce am luat cursurile recomandate și am acumulat creditele necesare, a urmat perioada de pregătire pentru examenul oral, pregătire care se face, în mare parte, pe cont propriu. În cazul meu, aceasta a durat circa opt luni de lecturi și consultări continue, cu trei profesori din departament. Pot să afirm, fără ezitare, că, în urma acelor lecturi, am devenit într-adevăr un om bine pregătit în domeniile alese. A urmat deci, examenul oral în fața unei comisii de cinci profesori, care a durat două ore și pe care l-am trecut cu brio. În cazul meu, comisia a fost formată din Robert Lewis, îndrumătorul tezei, William Hance, decanul departamentului specializat în studii africane, profesorul Woolworth, specializat în Asia Centrală, profesorul Webb specializat în America Latină și profesorul Austerlitz, lingvist poliglot născut în România din tată american.

Fiecare asemenea examen e individual, comisia respectivă întrunindu-se doar pentru tine. După

acel examen, devii doctorand și intri într-o altă etapă. Urmează alegerea și aprobarea subiectului disertației, apoi cercetarea, redactarea și susținerea tezei în fața aceleiași comisii de cinci profesori. Și, ca o curiozitate statistică, mai puțin de unu la o mie dintre americani au doctorat și foarte puțini dintre aceștia și-au luat doctoratul la una dintre marile universități din Statele Unite.

-A.S.: *Ce v-a determinat să alegeți studierea populației Uniunii Sovietice pentru teza de doctorat?*

-N.D.: Inițial, am dorit să abordez evoluția Basarabiei în perioada sovietică, dar profesorul Lewis nu s-a lăsat convins de propunerea mea. În perioada respectivă, în anii '70, el promise fonduri private să studieze evoluția postbelică a întregii populații sovietice și angrenase în studiul său câțiva studenți avansați. Între aceștia, mă aflam și eu. El a fost cel care mi-a sugerat subiectul tezei, iar eu am acceptat, cu condiția să adaug și consecințele etnice ale migrației rural-urbane din URSS. Altfel, a fost un subiect mai greu decât mă așteptasem, dar care m-a ajutat foarte mult să înțeleg ce se întâmpla în Uniunea Sovietică a acelor ani.

-A.S.: *Pe ce documente și materiale v-ați bazat pentru alcătuirea tezei?*

-N.D.: Din punct de vedere statistic, m-am bazat pe recensămintele oficiale sovietice din 1959 și 1970, dar și pe multe publicații, anuare, rapoarte economice regionale sau pe republici, precum și pe diverse articole și analize. Majoritatea articolelor și analizelor consultate erau scrise în limba engleză, iar altele fuseseră traduse din rusă în engleză. Trebuie să mărturisesc că fac parte din generația de români care a fost forțată ani de zile să învețe limba rusă, dar aceasta nu s-a lipit de noi. Ar fi fost totuși foarte util dacă o învățam. Am învățat însă, cât să mă descurc printre statistici...

În ce privește finalizarea lucrării de doctorat, cercetarea și redactarea ei au durat destul de mult, dar în final am susținut-o cu succes. Membrii comisiei m-au felicitat și, în mod neașteptat pentru mine, l-au felicitat și pe profesorul Lewis. Menționez că acesta cunoștea greutățile prin care trecusem și m-a susținut și m-a încurajat continuu.

-A.S.: *Ce elemente noi ori mai puțin cunoscute ați adus în studiul dvs?*

-N.D.: În anii '70 ai secolului trecut, Uniunea Sovietică se mai umanizase și încerca să proiecteze imaginea unei țări oarecum normale. În urma studiului meu, am ajuns la câteva concluzii noi și interesante, care nu corespundeau imaginii dorite de Moscova. De exemplu, analiștii oficiali susțineau că migrarea de la sate la orașe avea loc în două etape. Mai întâi, cei din sate migrau în micile orașe din apropiere și în a doua fază plecau de acolo în marile orașe de pe tot întinsul Uniunii Sovietice. Poziția oficială sovietică era contrazisă însă, de statistici și de numeroase relatări ale celor care migrau. Concluzia mea a fost că analizele oficiale încercau să ascundă procesul de rusificare a populației și faptul că erau favorizați etnicii ruși.

Din cercetările mele reieșea că numeroși ruși plecau din satele Rusiei în zone urbane și industriale de pe tot cuprinsul Uniunii Sovietice. Acest fenomen bloca migrarea locală de la sat la oraș și forța locuitorii republicilor neruse să migreze la mii de kilometri depărtare de vetrele lor. Am constatat fără echivoc acest lucru în special când m-am concentrat pe republica Moldova. A doua concluzie e de natură principal subiectivă. Citind scurte articole despre viața și activitatea de zi cu zi a oamenilor, mi-am dat seama că naționalitățile din URSS clocoteau de nemulțumire și urma să erupă ca un vulcan și să pună la îndoială însăși existența Uniunii Sovietice. Acest lucru s-a și întâmplat.

(Interviu realizat prin telefon de Anca Sîrghie cu Nicolae Dima, la 1 octombrie 2022)

Arhiva

Vatra veche dialog

D. R. Popescu

„Sunt nefericit în fericire”

(II)

„Nu e la ora zilei împuțiciunea umană, eroismul falimentar, comedia caducității omului?”

– Au apărut, în ultimul deceniu, nu mai puțin de patru istorii literare, fiecare dintre acestea, cu bune cu rele, în general, scrise cu talent, rigoare intelectuală, chiar dacă, nu întotdeauna, și cu bună-credință. Am remarcat, la fel de stupefiat, că textele dramatice ale unuia dintre cei mai jucați autori de teatru din spațiul românesc sunt ignorate, minimalizate, marginalizate, în cât mai puține propoziții, dar și mai puține argumente. Pe de altă parte, oamenii de teatru, cu adevărat avizați să recepteze acest gen de texte destinate scenei, de talia lui Valentin Silvestru, Mircea Ghițulescu, Ileana Berlogea, Marian Popescu au o cu totul altă atitudine, culmea, nuanțată și argumentată. Cum vă explicați o atât de gravă divergență de păreri?

– Câtă claritate există în conștiința spectatorului? Aud? Cine mai are azi o încredere fără de margini în zei sau în Divinul Tată? Cine mai dă vreo para chioară pe trăirea eroică? Nu e la ora zilei împuțiciunea umană, eroismul falimentar, comedia caducității omului? Raportul dintre scenă și spectatori a fost același mereu? Pe vremea bătrânilor greci, în amfiteatre enorme, eroismul ținea depășirea condiției umane! Grecii erau și patrioți! În „Perșii”, perșii, învinși, laudă aduc învingătorilor eleni! Un asemenea scenariu, azi, ar ține de resorturile unui turbat vodevil! Numiți-mi orice popoare doriți – care au purtat un război între ele și au demnitatea să-și recunoască

demnitatea sau ridicolul eroismului de stat!... Cine să mai fie cuprins de neliniști chinuitoare? Și de ce? Strică ticăloșii echilibrul cosmic? Nu! Nici eroii! Vai, terminați cu asemenea fleacuri!... Așa că și unii – și ceilalți rămân cu propriile lor certitudini.

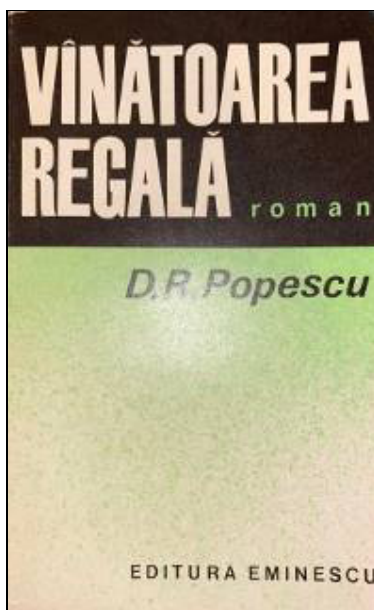
Revin! La șapte ani de la războiul cu perșii este scrisă și pusă în scenă tragedia „Perșii”. Grecul nu-i bagateliza pe învinși, le pune în lumină tragedia, iar perșii, înfrânți, laude grozave aduceau învingătorilor! O asemenea situație, azi – repet! – între oricine și oricine ar avea loc un război, ar fi imposibil de urcat pe scenă!... Arta bate viața, iar politica bate arta? Cât este politică și cât este artă în unele scrieri? La Shakespeare găsești învrăjbite toate detritusurile politice, toate luminile spiritului, toate gunoaiile și toate simțirile sublime! Dar nu prea poți să le desparți! Și dacă începi să le deznozi unele de altele e un risc!... Nici n-are rost! Mai ales că în zilele noastre opera Englezului nu mai poate fi judecată dogmatic, ținând cont de biografia sa, cum se procedea azi de la opincă până la Premiul Nobel! Guvernanții, partidele politice, Parlamentul, zelarorii, tămâitorii și demolatorii se află în același tip de discurs și de eroare. Ce om normal la cap mai ține astăzi cont de spusele patrioților de dreapta sau de stânga, înfrățiți să-l înjure pe Liviu Rebreanu, la 1 septembrie 1944, când romancierul s-a stins din viață?! Putrefacția poeziei și poezia putrefacției, geniala sintagmă criminală a tandemului Sorin Toma – Miron Radu Paraschivescu este demnă de un vodevil! Cei care nu încap de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Labiș, Sadoveanu, Stancu, Barbu, Baconsky, Preda, Petru Dumitriu – sunt liberi să ne arate propriile lor capodopere! Doar și manea este scrisă în legile omenești! Aroganța vocală a mediocrității, specifică inteligenților cu o jumătate de creier, e departe chiar de nesiguranța Divinului Părinte, care, doar după ce cugeta și împlinea orânduiala dintr-o nouă zi, măsura fapta sa cu gândul său – și se putea auzi, bunăoară... „Și a văzut Dumnezeu că era bine. Și a fost seara și a fost dimineața: ziua a treia.” Vasăzică nici El n-a bătut din palme, într-o secundă, să facă lumea și pământul! Ei, dar astea pot să pară niște dulci povești! Însă, boieri

dumneavoastră, oare este atât de detestabil să nu cultivi în tine, zilnic, un mit al propriei importanțe? Este, fiindcă scena politico-economică și morală a lumii s-a teatralizat! Iar spectatorii arată cum?!... Nu vorbesc doar de spectatorii politici – votați! Nu... Așa că... N-o să spun chiar o prostie desăvârșită, însă, decât să stau pitulat după dud, zic... Au venit pe malul Dâmboviței niște australopiteci fanați, cu tobe și chitare, cu toată industria sunetelor cu butoane, cu o locomotivă și cu alte giumbușlucuri!... Nici dacă veneau Împăratul Roșu, Împăratul Verde și Împăratul Galben n-am fi văzut, pe toate posturile de televiziune, atâta râvnă veselă, plătită!... Reclama este mama comerțului și tatăl succesului! A aterizat avionul cu care divinii soseau din Bulgaria? Încă nu, mai sunt atâtea minute!... A, au sosit și doi fani din Canada! Trei din Anglia! Dornici să-i asculte pe divini – și să li se închine! Chit că fanii aveau coarne roșii pe scăfărlie, asemenea ministrului Borbely Laszlo!... Ei, fanii din străinătate erau, erau dâmbovițeni mascați!... Un bilet a costat!... Oho! 65.000 de spectatori! Nici la un meci de fotbal nu mai strângi atâția entuziasmați!... Fanfara mascaradei este OK! Se creează evenimentul epocal! Dacă va ploua? N-are importanță! Fanii sunt la datorie, chiar fără umbrele! Evenimentul epocal este creat chiar înainte ca divinul în pantaloni scurți să scoată un sunet pe nas, sau pe gât! Câte milioane de euroi s-au strâns – oho! Apoi, după ce mașinăriile electrice obosesc, se lasă cortina imaginară dintre divini și pământeni – și vin ecurile! „Cum a fost?” „Super!” „Super-beton!” „A fost cea mai frumoasă zi din viața mea!” Delir, lacrimi de bucurie! Ce mai – e puțin lucru să fie cea mai frumoasă zi din viața cuiva?... „Cea mai frumoasă zi a României! A Europei! A Terrei!” Și fanii au dreptate! Și dâmbovițenii plătiți să fie canadieni au dreptate! Toată lumea cântă, câștigă și dansează! E super!

Ce să vezi la un spectacol cu o piesă de teatru? Niște actori brontozauri, niște recitatori reciclați în Revoluție, niște juni coțți rodați în seriale despre țigani și despre imbecili! Ce să mai caute publicul într-o sală de teatru? Să vadă decoruri și costume de miliarde de lei? →

MIRCEA DINUTZ

Li se suflă vreo vorbă despre banalele întâmplări cotidiene? Ce să vadă, vovodiluri cu greve? Și pe cine mai interesează moartea vreunui comis-voiajor, pustiu din niscaiva aziluri de noapte, livezile tăiate cu drujbele, așteptarea zadarnică a zilei de mâine? Pe nimeni! Până și exhibițiile dansante ale unor dereglări libidinale au din ce în ce mai puțini combatanți, ca și înfrățirile cosmice ale unor hormoni sacri! Scena propune nu întotdeauna ce așteaptă spectatorii, e o relație între entități ce uneori se ignoră, alteori se disprețuiesc? Această relație „neomogenă” se putea întâlni și între cele două războaie, și nu doar la noi! Oricum, comentarii de proză, poezie și critică nu prea pot fi văzuți la teatre... De aici poate au apărut – distinct! – cronicarii de teatru! Gazetari, dramaturgi, istorici literari – împătimiti de teatru! Dar, ca număr, foarte puțini! De aici poate vine și paradoxul – după mine! – aprecierilor... Blaga, ca dramaturg, e considerat prolix, neteatral, poetic, mitologizant, depășit!... Oricum – mult sub poetul Blaga! Blaga respingea drama bulevardieră! Să fi fost doar acesta motivul neînțelegerii dramaturgiei lui Blaga de către regizori? Dar ce ne facem cu Noica?! Noica îl consideră pe Blaga unul dintre primii mari filosofi ai secolului XX! De asemenea, Noica îl consideră pe Blaga, pentru cultura romană, emblema secolului XX, așa cum fusese Eminescu pentru secolul XIX! Da, dar Noica mai spune ceva: că „Trilogia culturii” este opera fundamentală a lui Blaga! Asta ne face să ne întrebăm și noi dacă putem vorbi despre teatrul lui Lucian Blaga fără să-l luăm în seamă pe filosoful Blaga – și dacă trebuie să raportăm piesele sale doar la comedii de succes (excelente, desigur!) ale acelor vremi?... Camil Petrescu? A, un mare romancier! Desigur! Dar după mine, „Danton” este peste... „Patul lui Procust”. La modă, făcând furori, între cele două războaie, au fost comedii despre lumea mahalalei îmburghezite... Pentru un public de mahala îmburghezit? „Gaițele”, „Take, Ianke și Cadâr”, „Omul care a văzut moartea”, „Titanic vals”... Ca să aibă succes de public, da, Camil Petrescu a scris „Mitică Popescu”. Ei, dac-o luăm așa, și piesele lui Caragiale sunt pentru un public ce se

desfăta la grădina „Union”!... Dar domnul Shakespeare pentru ce public a scris? Da, Shakespeare, care... față de scriitorii tuturor neamurilor este cel ce este! Se știe, piesa de teatru este... un gen dificil! Poezia, proza, filosofia, bălciul caracterelor, tragedia, comedia – în câteva ore! Asta ar fi canonul! Lax, dar geometric! Dar, atenție, domnul Shakespeare nu respectă nicio regulă! Spre stupoarea lui Voltaire, care îl considera un fâști-bâști, un barbar! Amfiteatrele de altădată au murit. Mulțimile însetate azi de spectacole vor să-i asculte pe astralopiteci și pe maneliști! Super! Țopăitul, țopismul și răcneteale dau magnitudinea satisfacției intelectuale a fanilor... De fapt, asistăm la o ușoară translare de termeni: spectatorii devin fani, ca la meciurile de fotbal. Asta nu trebuie să sperie pe nimeni, totuși! Publicul e schimbător – ca frunza în zbor! Și el trebuie, totuși, scos din aria sa... Cât de cât!

Până la urmă, cine face cultura, creatorii sau spectatorii care comentează cu verdicte țopiste... „E super!”, „E zero!” Și-și?! Spectatorii tragediilor bătrânilor greci n-au cum să fie la fel cu cei ai domnului Shakespeare! Totuși, ce s-a spus pe scenă, și într-un caz și în altul, a rămas. Cuvântul. Cultura o face cuvântul. Eschil, Sofocle, Euripide, Shakespeare. În 1848, februarie 25, Toma A. Bagdat ne oferă o traducție... despre viața și opera lui William Guillon Șekspir. Textul are un fel de motto, semnat de T. Bagdat: „Fiecare popul vede răsărirea și

apunerea Soarelui dupe poziția în care se află. În tot minutul soarele răsare și apune pentru vre-un popul.” Din această traducție reținem: „Niciun poet nu fu mai național decât Șekspir. Nimeni nu judecă mai bine secolul său și contemporanii săi; nici unul nu cunosc mai bine necivilizarea sa. Șekspir lucra pentru un public grosolan și fără cea mai mică învățătură, pentru o prostime de corăbieri și oameni de rând ce veneau să’și risipească cugetele supărărilor unei călătorii, sau de faticile zilei, aprinzându’și pipa în timpul reprezentației bându’și berea sau mâncând câte un măr, pară, ș’altele. Căci, cum îl descrie un învățat biograf, teatrul în Englitera nu era o plăcere regală, o plăcere pentru spiritele rafinate (lămurite) sau delicate; el fu, și rămas popular și facilitatea poporului Englez în liberă în tot timpul această bucurie... Scriind pentru un public necivilizat, Șekspir trebuia să vorbească limba poporului, adică limba naturii; trebuia să aibă defecte când teribile, când deformate: căci la această pătură a popoului tot place ce răspunde cu pătura sa, de atunci el se recunoaște acolo, bate, e mulțumit.”

Așa că relația dintre autori și spectatori e mai șoadă! Necivilizații ni l-au propus pe Șekspir, civilizații pe cine ni-l propun? Deși fiecare popul vede răsărirea și apunerea Soarelui dupe poziția în care se află, nu trebuie uitat faptul că în tot minutul soarele răsare și apune pentru vreun popul... Noi în ce minut ne aflăm?

„Cei puternici sunt surzi și orbi și nu respectă nimic, nici viața, nici moartea. Anastasia, o ființă plâpândă, fără nicio putere publică, găsește în inima ei (...) forța grozavă de a respecta și viața și moartea”

– Cu puțin înainte de 1989, eram profesor al unui liceu focșănean, în situația de a explica elevilor de ce Anastasia „sfârșește” într-o latrină. Fără să cunosc, la acea oră, explicațiile Dvs., am spus elevilor mei că o asemenea moarte (nedemnă) demonstrează un singur lucru: lumea contemporană (imundă, asfixiată de kitsch-uri) nu mai permite apariția tragicului, ce presupune sublimul... Mă aflam, oare, aproape de adevăr? Anastasia – Antigona este →

însă un personaj mult mai complex decât a părut comentatorilor de până acum. Este personajul ce depășește conturul său arhetipal atunci când, într-o discuție finală cu Costaiche, face următoarele afirmații, pe care vă rugăm să le comentați: „**Cred – spune ea – că fiecare om are într-o cută a lui un ins ca tine**”. Apoi, după împlinirea legii nescrise, se confesează aceluiași: „...nici nu-ți dai seama ce liberă mă simt”. Evident, partenerul ei de dialog nu avea de partea lui libertatea, ci obedița...

– Dacă un mormânt poate fi grădina lui Dumnezeu, locul înălțării din păcatele vieții, locul în care a fost aruncată Anastasia, ca să moară, locul morții ei – un closet public! – ce este? Finalul nuvelei „Duios Anastasia trecea” i-a plăcut foarte mult lui Geo Bogza! Cum i-a plăcut și „Balc și doctorul pleacă la vânătoare”, care avea o altă structură narativă și în care lecția de vânătoare – micul tratat de asasinare! – avea violențe comice, sau aparent comice, paradoxale, ludice, absurde... Să ucizi o pasăre cântătoare, un iepure, un lup era un joc, era un nimic, viața era un nimic, ce n-avea rost să fie cântărit!... În „Anastasia”, în locul unui panteon eroic, o budă sordidă! Derizoriu! Antigona aruncată într-o groapă cu dejecții. În mijlocul satului. În mijlocul lumii! Ce idealuri mai aștepti de la cei cuprinși în bălciul deșertăciunilor? Grecii aveau legi. Oamenii, în războaiele moderne, cum mai arată pe dinăuntrul lor? Și pană unde pot ei să decadă – dacă pot să considere tragedia ceva ridicol, un nimic... precum este și clipa când poți să îneci o tânără în dejecțiile unei comunități de soldați orbi și de săteni surzi? Cei puternici sunt surzi și orbi și nu respectă nimic, nici viața, nici moartea. Anastasia, o ființă plăpândă, fără nicio putere publică, găsește în inima ei, fără să-i pese de vreun risc, forța grozavă de a respecta și viața și moartea. Sigur că m-am bucurat de vorbele pe care mi le-a spus Geo Bogza! Sigur că am tresărit bucuros când Vladimir Streinu a scris că Anastasia este o Antigona autohtonă. Când am auzit, la Moldova Nouă, într-o dimineață, în casa de oaspeți a minerilor (două camere, cu lighene și găleți cu apă) că o tânără a înmormântat un partizan sârb – m-am gândit la Antigona și la eterna ei

viață, întru respectarea morții semenilor ei! Anastasia nu era sora sârbului, nu-l cunoștea, n-auzise de el; nu erau nici măcar din același neam, din același sânge, nici măcar din aceeași țară! Dar, mai presus de orice, sârbul era om – și dacă nu i se respectase viața și fusese ucis ca o pasăre, moartea lui trebuia respectată!

„Unde mă simt acum mai acasă? Mai împlinî?! Nu știu precis! Oricum, chiar dacă scriu un articol de două file, nu vreau să rămân în afara... ideii!”

– *V-aș propune acum să ne concentrăm puțin, lucru firesc la o aniversare, asupra operei Dvs. La o exactă trecere în revistă, producția celor (aproape) șase decenii de activitate literară arată astfel: zece volume de proză scurtă (1958-1981), optsprezece romane, paisprezece volume de teatru, șase volume de publicistică/eseuri și un volum de poezie. Nu am niciun pic de îndoială că n-o să vă opriți aici. Alergătorul de cursă lungă, care sunteți, se află într-o formă foarte bună și, neîndoișor, mai aveți multe de spus, mai ales că nicio pagină a Dvs. nu se află în afara Ideii. Și totuși... unde vă simțiți mai „acasă”? Sau, altfel pusă problema, unde vă simțiți mai împliniți?*

– La început a fost... poezia! În Dănceu-Mehedinți. Eram în clasele primare! Să fi început această primă aventură literară când eram în clasa a IV-a?! Posibil! Am scris două poezii! Fiecare de câteva strofe! Rimele, rime! Mă aflam în dormitorul de la... drum! Patul era nefăcut! Versurile i le-am citit mamei mele, învățătoarea Maria Popescu. Ei, am fost mângâiat pe frunte! În casa noastră exista o bibliotecă! Rafturi, da... Și mai târziu, chiar un fel de dulap uriaș – căruia îi spuneam bibliotecă! În timpul războiului, când taică-meu a venit pe-acasă – așteptat la Turn (Turnu-Severin) de maică-mea! – m-am pomenit cu două cărți mai înalte și mai groase ca de obicei!... Părinții mi-au adus!... Dar, întâi să fac o paranteză! Învățătorul Traian Popescu a fost rănit de trei ori în război. Împreună cu alți militari, a doua oară când a fost rănit grav, a fost adus, de pe lângă Caucaz, la un spital din București, cu avionul! Ce mândrie pe mine, în Dănceu! Taică-meu s-a plimbat pentru prima oară cu avionul!

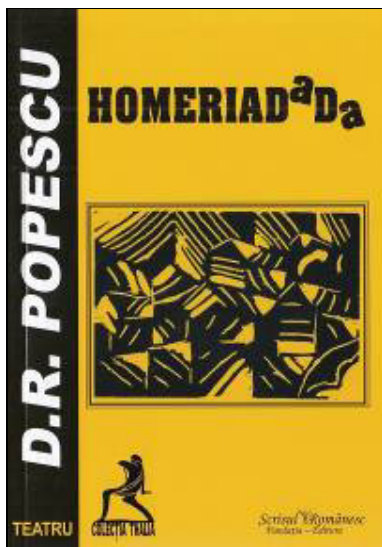
Revin: cele două cărți pe care le-am primit în dar erau „Divina Comedie” și „Don Quijote”. „Divina...” era într-o ediție de lux, cu desene!... „Don Quijote” era într-o ediție plebeiană, pe hârtie parcă de maculator... Sigur, cărțile nu trebuiau citite imediat!... Erau... pentru mai târziu!... Totuși, eu am crezut că trebuie să le citesc imediat – și m-am dus în grădină să citesc!... Am început cu „Divina Comedie”... Avea hârtie lucioasă, desene în culori!... De la primele versuri... n-am înțeles absolut nimic! Explicațiile din subsolurile paginilor m-au încurcat și mai tare! Am început să urâsc această carte din răpuzeri! Cum de nu puteam pricepe nimic din ea?! Am urât-o până după terminarea facultății, cred!... Culmea e că, mai târziu, în liceu... tot poezii am început să scriu! Una (sau chiar două?) se mai află și azi în custodia fostului meu coleg de bancă, Bodea Petre! Petrică mi-a vorbit despre ele... după 55 de ani, când am sărbătorit la Oradea... terminarea liceului!... Fiind la internat, ce puteam face decât să jucăm fotbal?... Și?... M-am apucat și-am scris o piesă în cinci acte! Pe unde-o fi, Doamne, dacă o mai fi?! Pe vremea când eram student la Medicină Generală, în Cluj, am început să trec pe la Cenaclul Filialei Scriitorilor!... Am citit acolo câteva poezii (evident!). Ei, rondelul, sonetul! Am citit și... proză! Pavel Aioanei, un moldovean cu inimă de aur, mi-a dus imediat, la „Steaua”, povestirea citită! El era redactor la „Steaua”. Era cu un an (sau doi?) mai în... vârstă decât mine! Un generos! El plătea și bericile – de după Cenaclu! Cornel Regman mi-a citit... poeziile și... proza... Și-a zis: „Prozatorul e mai bun decât poetul... Vei fi prozator!” M-a lăudat – de mi s-au prins urechile! Totuși, am înghițit în sec! M-am bucurat, normal, pentru că mi-a reținut povestirea, ca să fie publicată, dar m-am și întristat!... „Adică, frate Pavel Aioanei, să las baltă... poezia?! Poezia e o... plăcere, un joc, pe când proza, scârța-scârța, e o roboteală!...” Ei, poezia!... Am lăsat-o eu, m-a lăsat ea – asta e situația! Însă de teatru nu... m-am lăsat! Primele piese, într-un act, au apărut în „Steaua” prin anii ’60! Tot pe atunci am tipărit în „Steaua” piesa în mai multe acte – „Moartea nu vine din cer”. →

A fost primul meu succes negativ obținut în „Scânteia”! Un cronicar de teatru, aflat în vogă, m-a făcut varză! Avea și omul dreptate! Cum să fie personaje într-o piesă... Picasso, Stronțiu, și chiar D.R. Popescu?! Și unde era omul, omul noul, care scrie cu stiloul?... O precizare! În martie, 1956, A.E. Baconsky mă angajase la „Steaua”. N-aveam 21 de ani! Însă, nu spre bucuria părinților mei, plecaseram de la Facultatea de Medicină Generală din Cluj!

Unde mă simt acum mai acasă, mai împlinit, domnule Dinutz? Nu știu precis! Oricum, chiar dacă scriu un articol de două file, nu vreau să rămân în afara... Ideii! Iar când dau greș, neintenționat, desigur, dau greș cu plăcere! O precizare! Când am aflat – mult mai târziu, desigur! – de la profesorul Alexandru Balaci, italianistul strălucit, că Domnia Sa știa „cartea lui Dante” pe... de rost, nu m-am mirat (de dânsul!), dar am fost sigur că n-o descoperise în anii de la primară!... Cu asta mă consolez și azi! Da, nu e prea bine să citești cărți... dacă nu le ajungi nici măcar până la glezne! (Scuze!) În schimb, atunci... „Don Quijote” a fost o sărbătoare! O poveste (era o prelucrare, desigur!) cu un cal, cu un nărodon – cam bătrâior, purtând pe cap un castron! – care pleacă în lume, s-o curețe de păcate! Să le aducă oamenilor binele!... Nu, nu se aseamnă cu Făt Frumos, care călărea un armăsar înaripat, hrănit cu... foc! (de jar – cărbuni aprinși!). Făt Frumos, frumos fără pereche, înarmat cu un paloș scânteietor, neiertător, deștept ca focul (Fiu de împărat!), voia să ajungă în țara fără bătrânețe și fără de moarte! În țara tinereții veșnice! Voia să ajungă în țara nemuririi, da, da, dar se bătea cu tot felul de făpturi urâte și drăcești... ca să ajungă el în Țara fără de moarte! El și cu calul! Pe când Don Quijote, bătrân, urâtel, slăbănog, aiurit... voia să rețeze capetele balaurilor și să învingă toate jivinele cu fețe omeneste ca să... fie bine pe pământ pentru... toată lumea! Ce mai tura-vura, Don Quijote nu era fiu de împărat, nu, dar citise, oameni buni, multe cărți, era cult la cap, nu analfabet, ca Făt Frumos! Și apoi, Don Quijote avea Norocul cu el!... Era însoțit de un țaran – ce mai tura-vura! – de un ins cu toate picioarele pe pământ, cam lipsit de prea multă minte, cam necitit, desigur, dar cu

sufletul curat!... Da, să recapitulăm: O mărtoagă cară în spinare un Cavaler caraghios (al Binelui), care-și des-tramă zilele în nebulie!... Însă e o minune că până la urmă visul pe care-l urmărește Don Quijote – ca pe o de neatins Fata Morgana! – visul acesta utopic nu-l prăbușește! Așa că, îmbătrânit în bătălii, debarasându-se de șirul realităților închipuite, înstrăinându-se chiar de visele sale desprinse din cărți, Don Quijote renunță la logica abstractă, fantastică, a fericirii – pe care, însă, – atenție! – ne-o lasă drept moștenire, înscriind-o chiar în gena fundamentală a umanității!... Aici neapărat trebuia pusă o întrebare! Dacă Don Quijote și Sancho Panza ar fi fost un singur om? Dar, oare, în bătăliile lor, nu erau?!... Acum, peste ani, gândindu-mă uneori la cele două cărți pe care mi le-au adus părinții mei, de la Turnu, în timpul războiului, m-am întrebat ce s-ar fi întâmplat dacă Don Quijote și Sancho Panza, călări, Șeful (Don Quijote), cu un castron în cap, în mână cu o prăjină, drept sulită, urmat de țaranul țaranilor, ar fi pornit într-o călătorie prin bolgiile dantești, să mântuiască și morții?... E o idee, măcar de film, domnule Dinutz, dar cine mai scoate azi bănuții din buzunar pentru un asemenea proiect, care, desigur, repet, nu se află nici el... în afara Ideii!

– În numele meu personal și al întregului colectiv de redacție, vă urez, încă o dată, ani mulți, cât mai rodnici, cu reușite pe măsura talentului și a dragostei Dvs. pentru literatură și pentru oameni!

Drum

În casă dacă stau mi-e dor de-afară,
Iar dacă ies, de casa mea mi-i dor,
Sunt hăituit de mine ca de-o fiară
Ce-ar vrea să-și muște rana din picior.

Nu-mi place drumul lung care mă duce,
Nici calea ce mă-ntoarce înapoi;
În calendar stă timpul să se-ncurce
Duminica mi-e marți și marțea-i joi.

După femei privirea mea se țese
Tot jinduind iubiri și mângâieri
Uitând că ieri fu vremea de mirese,
Dar ce departe-i astăzi acel ieri.

Uit c-un păianjen negru-i orice oră
Pe care-o mai răsfaț cu amăgiri
Și pânza lui cleioasă mă-nfășoară,
Îmi spune: ți-s cărările subțiri...

Însă eu plec din nou, ca o scrisoare,
Purtată de poștaş pe orice drum,
Numai c-adresa ei întâmplătoare
E scrisă pe un plic bătrân de-acum

Și dacă stau în casă nu mi-e bine
Iar dacă plec nu-i bine nici așa;
Mă hăituieste fiara rea din mine
Și sufletul să-mi muște parc-ar vrea!

Vinul

Nici vinul nu-mi mai este ce mi-a fost
Bun prieten seara lângă gânduri grele,
Degeaba-ncerc să-mi află adăpost
În limpezita dungă cu mărgele.

Că dimineața mă orbesc cenuși,
Reptile plutitoare și buimace
De nu mi-ajung nici patruzeci de uși
Să ies din scârba care-n mine zace.

Degeaba seara mă găsesc frumos
Și-mi caut pușca și cureaua lată
Iar dimineața din mormânt sunt scos
Și-aș sparge toate-oglinzile deodată.

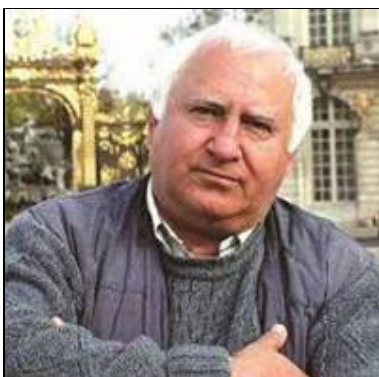
Și vinul tot l-aș arunca la câini
Să-l latre ori să-l spulbere-n țărână
Că și cu el ajuns-am doi străini;
Cum te mai sting eu, inimă bătrână?

DUMITRU MĂLIN

Eminescu - întra muros

Două lucruri mi-au atras cu deosebire atenția, cu încă ecou în aceste zile de după data aniversării celor 173 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu, moment cuviincios reprezentat în unele publicații; am în vedere revistele *Literatura și Arta*, de la Chișinău, și *Flacăra lui Adrian Păunescu*, de la București. În ambele situații e vorba despre prezența genului tutelat al românilor în spațiul religios; mai exact, lipsa/excluderea lui din spiritualitatea ortodoxă românească. Citez din articolul „Crăciunul” culturii românești, de Adrian Artene, director editorial al Trustului de Presă „Gândul”, București (calitatea profesională face parte din semnătură – n. n.) publicat în *Literatura și Arta*, nr. 1-2/12 ianuarie 2023: „Nici azi, Mihai Eminescu nu e pomenit ca vreun sfânt la nicio Liturghie, nu are vreo icoană, nu este zidit în niciun altar. Niciun calendar ortodox nu-l cuprinde în rândul său”. Autorul face această observație în contextul mai larg al susținerii mai vechilor propuneri de canonizare a Poetului.

Cealaltă observație aparține colegului de gazetă Dimitrie Sorin Pană, autorul articolului *Biserica „Uspenia”*, apărut în *Flacăra lui Adrian Păunescu*, nr. 1 din 13-19 ianuarie 2023. Autentic cronicar, autorul relatează zburcișoara istorie a lăcașului, cu o existență de aproximativ o jumătate de veac: „În anul 1552, la Botoșani... era zidită – după modelul Mănăstirii Popăuți, ridicată prin grija domnitorului Ștefan cel Mare – Biserica „Uspenia” (Adormirea Maicii Domnului) primul din cele două lăcașe de cult (al doilea fiind Biserica Sf. Gheorghe) ctitorite (aici) de către soția voievodului moldovean Petru Rareș, Elena Rareș”. Aici, se precizează în articol, „La 21 ianuarie 1850, în Biserica Uspenia, a avut loc botezul „luceafărului poeziei românești” – așa cum a fost numit Eminescu, în anul 1895, de către cel ce avea să devină primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Elie Cristea (Miron Cristea) în teza sa de doctorat, intitulată „Eminescu, viața și opera. Studiu asupra unor creații mai noi din literatura română”. Mai aproape de timpul nostru, în încheierea demersului său, Dimitrie Sorin Pană

notează: „Biserica Uspenia – în clopotnița căreia, la 1872, era instalat cel dintâi orologiu public al târgului – a beneficiat, între anii 1989-1995, de o ultimă renovare care a inclus, în afara lucrărilor de subzidire, de consolidare a fundației și de schimbare a acoperișului, și lucrări de restaurare a catapetesmei și de repictare, săvârșite prin grija pictorului Petre Achițenie (1929-2006), despre care Fănuș Neagu afirma... că „se luptă cu miracolul, cu istoria, cu destinul și cu triumful”. Așa stau lucrurile, astăzi, cum le vede D. S. Pană. Numai că ele n-au stat așa dintotdeauna; altădată s-a văzut ceea ce nu se (mai) vede astăzi.

x

Dar, mai întâi, o precizare: Eminescu s-a aflat totdeauna *intra muros* – între pereți, adică, în cetate. Mai mult, s-a aflat chiar *sul muro* – pe perete. Și ne întorcem astfel la perioada 1989-1995, când, după lucrările de restaurare a Bisericii Uspenia, s-au efectuat cele „de repictare, săvârșite prin grija pictorului Petre Achițenie”. Incorect/neclar spus „săvârșite prin grija lui...”; pictura întregii biserici a fost *săvârșită* de mâna lui Achițenie: sfânt cu sfânt, aureolă lângă aureolă, îngeraș lângă îngeraș, aripi – toate au prins contur și zbor din penelul său, în anii 1993-1994-1995. A ținut în mod deosebit să obțină acest contract (cedând mult la preț) determinat și de faptul că el însuși era fiu al plaiurilor botoșănene, născut în comuna Havârna. Și poate c-ar fi potrivit să amintim/să știm câte ceva despre acest patriarh al picturii bisericești. În mai puțin de 50 de ani, a pictat 52 de biserici, pe lângă alte monumente, mausolee, lăcașuri de cultură, palate. Între aceste 52, trei i-au bucurat cu prisosință inima: Biserica Uspenia din Botoșani, Catedrala Navigatorilor din Constanța și Catedrala din orașul Drochia-Soroca-Basarabia. Revenim

la Uspenia. Datoriei ce-o simțea ca fiu al locului i se alătura și faptul că și petrecuse copilăria într-o mănăstire (Neamț) unde absolvise și Seminarul Teologic, devenind de mic un obișnuit al peisajului bisericesc ortodox. Trei ani n-a coborât de pe schelele Uspeniei. La coborâre, în august 1995, primele lui cuvinte erau: „Așa a fost lăsat de Dumnezeu, ca eu să pictez această biserică după cum chiar Dumnezeu mi-a dictat”. De altfel, deviza/credința lui ca pictor religios era: „Pictura e ca o scrisoare, scrii cu ornamente și poleieli o scrisoare de dragoste către Dumnezeu”.

x

Acum, după acest mic ocol clarificator, să ne oprim asupra subiectului nostru: Eminescu *sul muro* – Eminescu *pe perete*. Cu un ultim penel, într-un loc modest din pronaos, rezervat ctitorilor, Petre Achițenie a zugrăvit portretele Patriarhului Teoctist, Mitropolitului Daniel (al Moldovei, atunci) și al Episcopului Calinic Botoșăneanul – încadrate de-a dreapta și de-a stânga cu portretele lui Mihai Eminescu, Nicolae Iorga, George Enescu, Ștefan Luchian, ctitori ai spiritualității noastre, toți fii ai plaiului botoșănean.

Odată recepția făcută, prin respectarea întocmai a contractului, de către personalitățile îndrituite, pictorul a revenit la înatoririle sale din București (profesor universitar de pictură monumentală la Academia de Arte Frumoase) – sau, cum îi plăcea să zică, la „locuința de serviciu” (*casa* lui fiind acolo, în Nordul natal al Moldovei). Și nu târziu după acel moment, pe când primea vestea din partea The American Biographical Institute că a fost ales „Om al Anului”, distins cu Diploma de Aur – veste care l-a bucurat, desigur – o altă știre-trăsnet, sosită din Moldova natală, l-a amărât până la Dumnezeu: de pe friza ctitorilor de la Uspenia, o mână hoată ștersese chipurile lui Eminescu, Iorga, Enescu și Luchian, înlocuindu-le cu niște îngerași. La chiar ordinul celor rămași pe perete.

În ceea ce mă privește, sunt un susținător fervent al acestui act de maximă importanță pentru calendarul nostru ortodox: trecerea Poetului Național Mihai Eminescu în rândul sfinților recunoscuți. Mărturisesc că, în demersul meu, am întâmpinat greutăți, opoziții (uneori înverșunate). →

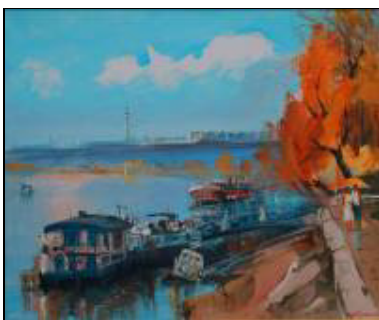
ION ANDREIȚA

Mi s-a dat peste mâna cu care scriam, peste gura cu care vorbeam. Așa s-a întâmplat și când am susținut public (în presă) inițiativa pictorului Petre Achîțenie (acceptată, de altfel, la semnarea contractului) de a fi zugrăvit pe peretele Bisericii Uspenia chipul lui Eminescu, alături de ceilalți trei ctitori spirituali (Iorga, Enescu, Luchian). Am fost blamat chiar în ziarul la care lucram („România liberă”): clerici (mai mari sau mai mici în grad) și laici (cu ambiții religioase) m-au umilit în numele unor reguli sau canoane dacă nu fariseice, cu siguranță rigide, înțepenite în ambiții, ură și răutate. În consecință, portretul lui Eminescu a fost declarat „persona non grata” – și s-a dat cu var peste el.

x

S-a spus adeseori – de către unii dintre vajnicii paznici ai fetișizării dogmei, unsă cu scleroză – că laicii n-au ce căuta pe pereții bisericii și în calendar. Și nici nu există așa ceva în peisajul bisericesc românesc. Fals. Minciună. Îi invit pe falșii puritani să facă un pas dincolo de lungul propriului nas, în Transilvania, acolo unde *Crăișorul Munților*, Avram Iancu (și el sabotat de către Biserica Ortodoxă Română) e omniprezent, ca un adevărat sfânt, chiar dacă Centrul (Bucureștiul) îl ține la barieră. Să deschidă ușa Bisericii din Mărișel și să se închine la cei trei *șfinți* de pe peretele acesteia: Pelaghia Roșu („dascălița satului”) încadrată în stânga de portretul lui Horea și în dreapta de cel al lui Avram Iancu. Ur-cați pe peretele sfânt al recunoștinței de către obștea moțescă, pentru eroismul lor, credința în Dumnezeu și dragostea jertfelnică față de locul natal și oamenii lui. (Ceea ce notez eu aici exista în aprilie 2014; nădăjduiesc că nu se va fi insinuat și acolo o mână hoată cu bidineaua).

Dar poate ipocrițiilor noștri paznici la puritatea ortodoxiei românești le sunt dragi alte chipuri pe pereții bisericilor noastre. Aidoma celui de pe peretele bisericii Bejan, din comuna hunedoreană Șoimuș. Iată ce se poate citi, pe internet, sub auspiciile publicației „Accent Media”, din 24 octombrie 2018. O cerere/ memoriu/ rugămintă „Către Preafericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și Presfințitului Gurie, Episcop al Devei și Hunedoarei” – sub semnătura lui Cristian Gros, căsătorit, cu

Teodor Vișan, Toamnă la Dunăre

soție și un copil de opt ani (atunci) locuitor al comunei Șoimuș, cu casa lângă biserica din satul Bejan. La intrarea în biserica Bejan, în dreapta, se află pictat portretul unui politician, Nistor Laurențiu, deputat și președinte PSD-Hunedoara, „un individ de al cărui nume se leagă numeroase fapte care nu-i îngăduie (o astfel de) prezență în această biserică”. (...) „Dacă era zugrăvit Avram Iancu, Horea, Cloșca și Crișan, exista o explicație pe care o puteam da copiilor noștri, atunci când mergem la biserică și ei întrebă: Cine e acest om?”. (...) „Ca simplu cetățean, vă adresez rugămintea de a șterge această „lucrare” de pe peretele bisericii... pentru că nu este firesc ca viitorul nostru, al copiilor noștri să fie influențat, în Casa Domnului, de astfel de exemple”. (Fără comentarii).

x

S-a mai spus, de asemenea, de către denigratori, că viața lui Eminescu n-a avut nimic creștin în ea, iar credința, cum ar reieși, chipurile, din scrisul său – cu atât mai puțin. Din nou fals. Și minciună. Mihai Eminescu a fost un imbatabil creștin ortodox, despre care Zoe Dumitrescu-Bușulenga („Maica Benedicta” de la Mănăstirea Văratec) afirma că „a iubit și apărât Ortodoxia românească”. „Biserica? – se întreba, scriind, poetul; și tot el răspundea: „Creațiunea aceasta eminamente națională... Biserica lui Matei Basarab și a lui Varlaam (este) maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei și unitatea etnică a poporului”. Asta le-a făcut bubă la ficiți mercenarilor tocmiți să sape la temelie acestui popor. Iar Eminescu merge mai departe, vizionar: Tot ea, Biserica, este aceea care „domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat” – anticipând drama milioanei de

români forțați, astăzi, să se arănească prin alte țări. Și: Biserica „a stabilit și unificat limba noastră; ea ne-a ferit de înghițirea altor popoare cotropitoare; ea este arma de apărare și sprijinitoare milioanei de români”. Prevăzându-i potențialii dușmani (inclusiv nemernicii denigratori de astăzi) poetul afirma intransigent, neiertător: „Cine o combate pe ea și ritualurile ei poate fi cosmopolit, socialist, nihilist, republican, universal și orice i-o veni în minte, dar numai român nu e”. Această idee poate fi citită și în cheia... globalizării ce ne paște, a așa-zisei corectitudini politice – ca și cele ce urmează: „Noi, românii, formăm o biserică națională, și ca societate religioasă, ca biserică ortodoxă română, suntem un cor matur și compact pentru a ne împotrivi la orice tendințe care ar jigni libertatea conștiinței și cultura noastră națională”. Într-o supremă, genială intuiție (și credință) Eminescu sintetizează totul într-o axiomă diamantină: „Istoria omenirii este desfășurarea cugetării lui Dumnezeu. Nu se mișcă un fir de păr din capul nostru fără știrea lui Dumnezeu”. Un cuvânt, totuși, în legătură cu Catedrala Mântuirii Neamului, idee ce s-a impus îndeosebi după cucerirea Independenței de Stat (1877-1878): A nu se uita că însuși Eminescu, într-un articol publicat în ziarul „Timpul” din 1881, sublinia necesitatea înfăptuirii acestui important obiectiv național.

x

Vine, acum, întrebarea: De unde atâtă credință și înțelepciune? Înțelepciunea vine din însăși genialitatea poetului. Iar credința vine din mediul familial, ortodox românesc – în care a crescut și s-a format. Tatăl său era fiu de dascăl bisericesc – și-și construise o bisericuță în incinta de la Ipotești, lângă casă, în care să se închine pioasa familie. Trei surori ale mamei – Fevronia, Sofia și Olimpiada – erau călugărițe la Mănăstirea Agafton (la care Olimpiada ajunsese stareță). Aici venea adesea poetul când era mic, rămânând la mănăstire cu săptămânile (unde mătușa Fevronia îl ajuta să descifreze alfabetul chirilic). Altă soră a mamei, Safta, avea o fiică, Xenia, călugărită tot la Agafton. Și doi frați ai mamei au devenit călugări: Calinic și Joachint (ultimul ajungând stareț).

În sfârșit, un ultim episod revelator, din zbuciumata viață a→

poetului, petrecut cu doi ani și jumătate înainte de moarte. În anul 1886, sfătuit de Ion Creangă, merge la bolnița Mănăstirii Neamțului, unde are parte de o liniște întremătoare. La 8 noiembrie 1886, de ziua Sfinților Mihail și Gavriil (ziua poetului) Mihai Eminescu cere să se spovedească și să se împărtășească. După împărtășanie, a sărutat mâna preotului și a spus – așa cum reiese dintr-o notă a duhovnicului pe Ceaslov: „Părinte, să mă îngropați la țărnul mării, lângă o mănăstire de maici, să ascult în fiecare seară, ca la Agafton, cum cânta Lumină lină”.

x

Mă întreb: De ce, de unde atâta hulire asupra unui martir al conștiinței naționale. Cel care a rostit axioma „Biserica a creat limba” – și a urcat această limbă în panteonul graiurilor nobile – e ținut de Biserică la porțile nedreptății. Urechea oficial-bisericească se arată receptivă numai la denigrările celor ce vor – uneltesc și luptă pentru – ștergerea de pe fața pământului a poporului român, odată cu a lui Eminescu. Înțelenitele urechi cu iarba rea a urii n-au fost niciodată atente la adevăratele voci ale acestui popor. N-au deschis niciodată profund cartea unui Hașdeu, de exemplu, această enciclopedie a culturii române, care mărturisește: „În toate epocile au fost poeți pe care flămânda sărăcie, uneori numai deșertăciunea, pentru o ticăloasă pomană însoțită de o mai ticăloasă laudă, îi încovoia tămâietori dinaintea celor puternici. În toate epocile s-au văzut, însă, și acele ființe semețe, înalte, vrednice de solia ce le-a dat-o Dumnezeu, care niciodată n-au întins o mână cerșetoare către vreo mărime pământească, către acei ce uită că nu săracii spălau picioarele lui Iisus, ci Iisus a spălat picioarele săracilor. Așa poet a fost Eminescu”.

Aș adăuga și opinia unui alt poet genial, contemporan cu noi, nescutit nici el de răutatea semenilor (atât în timpul vieții, cât și după) – Nichita Stănescu: „Mulți, foarte mulți, ar dori să scrie măcar un singur vers ca Mihai Eminescu, dar nimeni, absolut nimeni, n-ar accepta să trăiască măcar o singură clipă din viața Domniei Sale”.

Și: „România are 100 de poeți buni, 50 de poeți foarte buni, 10 poeți de geniu și un singur Eminescu”.

Quod erat demonstrandum.

Actualitatea relevanței viziunii lui Eminescu asupra educației

Preliminarii

Prin pregătirea sa enciclopedică dublată de o rară clarviziune și inspirație, toate acestea înrădăcinate solid în dragostea sa jertfelnică pentru neam și țară, Mihai Eminescu a lăsat urme adânci pe oriunde a trecut, felul lui de a fi, modul articulat de a vorbi, cunoștințele și fermitatea în acțiune însă stărnind pe cât de multă admirație din partea unora, pe atât de multă invidie din partea altora.

Calitățile lui de excepție l-au făcut pe George Călinescu să scrie explicit faptul că Eminescu a reprezentat „cel mai ridicat nivel al conștiinței culturale naționale din epocă”¹

Nu este deci de mirare că începând cu 1 iulie 1875, Titu Maiorescu, ministru al instrucțiunii publice, îl numește pe Eminescu în postul de revizor școlar – inspector am zice azi – pentru județele Iași și Vaslui, funcție în care va sta un pic mai puțin de un an de zile.

Titu Maiorescu își justifică alegerea notând că Eminescu „era omul cel mai silitor, veșnic citind, meditănd, scriind” și că avea nevoie de el în postul de revizor „pentru a stăruii cu limpezimea spiritului său asupra noilor metode de învățământ”².

Ținând cont de pregătirea multidisciplinară a poetului național, și mă refer aici doar la domeniile menționate de Dimitrie Vatamaniuc în aparatul critic la secțiunea „Filosofie” a volumului *Fragmentarium*, adică epistemologie, gnoseologie, psihologie, logică și metodologie,³ este ușor de înțeles nivelul la care se situa tânărul revizor școlar, nivel pe care-l va cere învățătorilor și profesorilor pe care-i inspecta.

În această activitate a sa, făcută cu zel apostolic, el dovedește o conștiință de excepție, un profund cult al muncii și al valorii dar și pentru disciplină, pregătire profesională, inspirație, viziune,

consecvență și principialitate, pasiune, preocupare intensă pentru calitatea învățământului pe toate planurile, dorința de grabnică îndreptare a problemelor întâlnite.⁴

Acest lucru se vede și din simplul fapt că în mai puțin de un an cât a funcționat ca revizor, Eminescu a întocmit peste 400 de rapoarte, adrese, sesizări, ordine către cadrele didactice, recomandări cu privire la competențe, manuale, metode, aplicări practice, situația materială a elevilor, starea fizică a școlilor, toate acestea trimise fie la minister, fie administratorilor locali și învățătorilor.⁵

Așa cum remarcă profesorul Mihai Aliman într-un text publicat în *Tribuna Învățământului*, „analizele [lui Eminescu] sunt de o uimitoare profunzime, evidențiind multe tare, [în sistemul educațional] dintre care unele se regăsesc și astăzi. Cine parcurge aceste documente trăiește dureros de actual starea învățământului românesc”.⁶

Probleme

În virtutea cunoștințelor sale în domeniile psihologiei și pedagogiei Eminescu este pe deplin conștient de importanța capitală a copilăriei ca perioadă de curăție a minții și inimii în educarea și formarea viitoarei personalități în spiritul valorilor esențiale ale unei vieți reușite, și implicit, ale unei națiuni pe calea adevăratului progres: binele, frumosul, adevărul, dragostea și compasiunea, simțul răspunderii, cinstea ș.a., de aceea în notele și →

THEODOR DAMIAN

¹ Mihai Aliman, *Tribuna Învățământului*, 15 ian. 2014 (<https://tribunainvatamantului.ro>).

² *Ibidem*.

³ Mihai Cimpoi, „Eminescu, lumea valorilor și noi, postmodernii”, în *Mihai Eminescu: Buletin* (serie nouă), Nr. 1 (21) 2021, Chișinău, 2021, p. 13.

⁴ Mihai Aliman, *op. cit.*

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibid.*

articolele sale el face numeroase referințe la acest aspect al educației.⁷

În acest sens, într-un articol din ziarul *Timpul* din 22 august 1880, Eminescu pune un deosebit accent pe educația care se face de bună voie și din plăcere, din punctul de vedere al elevului, „sub impulsul naturii sale morale”, în contrast cu frica de pedeapsă sau motivarea pentru câștig. El face aici o importantă definire a trei concepte educaționale fundamentale: învățătura, cultura și creșterea. „Învățătura”, scrie pedagogul Eminescu „consistă în mulțimea celor știute, cultura în multilateralitatea cunoștințelor, creșterea nu consistă nici într-una, nici într-alta. Ea consistă în influența continuă pe care o au lucrurile învățate asupra caracterului și în disciplinarea inteligenței”.⁸

O altă problemă legată de criza învățământului în România, semnalată de Eminescu, o reprezintă practicarea plagiatului pentru a promova pe scara socială în orice fel de funcții.

„În sfera instrucțiunii”, zice ziaristul și critic social și politic Eminescu, „corelatul hoților materiali, hoții intelectuali, plagiatorii, cumulează ei cele mai multe funcții, trec ei cei mai învățați oameni, sunt ei cei mai influenți profesori.”⁹

În acest context, în lipsa educației temeinice necesare oricărei promovări, Eminescu deplânge imposibilitatea celor ce înaintază în funcțiile instituțiilor publice datorită abilității la „negustorie de vorbe”, mai ales în cazul „semistrăinilor”. El constată dureros că în România știința de carte „nu-ți ajută la nimic dacă n-ai doza necesară de viclenie pentru a te-ntrece cu semistrăinii la pescuit în apă tulbură.”¹⁰

În rezumat, se poate spune că, citind rapoartele de revizor școlar dar și articolele de mai târziu din ziarul *Timpul*, principalele cauze ale decadentei calității învățământului în România ar fi atât de natură materială, precum sărăcia bazei didactico-materiale cu referire directă la salariile cadrelor didactice, mici

sau neplătite la timp, dar și a elevilor și a familiilor lor, la condiția fizică a școlilor, adesea, unele școli fiind închise câte 5-6 luni pe timp de iarnă, ori la cazul când sălile de clasă sunt folosite în scop propriu de către unele persoane din administrația locală, fapte relevante pentru frecvența slabă a elevilor la cursuri, cât și de natură spirituală, morală, profesională, cu referire aici la cursurile de perfecționare a cadrelor didactice – în major declin –, la dezinteres, minciună, incompetență, impostură, formalism din partea administrațiilor locale dar și a multor cadre didactice.

Ca un fel de studiu de caz unde Eminescu ia apărarea profesorilor într-o discuție despre cauzele degradării învățământului, într-un articol pamflet publicat în *Timpul* la 24 iulie 1882, intitulat „Școlile noastre sunt rele”, el răspunde la un text apărut în ziarul *Românul* unde se asuma că o cauză majoră a crizelor din domeniul educației se datorează faptului că profesorii se mai angajează și în alte munci decât învățământul propriu-zis pentru a câștiga mai mulți bani. Eminescu ia aici o poziție extrem de fermă și curajoasă în apărarea profesorilor prost plătiți comparând munca acestora de 18-20 ani de studii pentru a ocupa o catedră pe un salariu de mizerie, cu salariile uriașe ale unor directori de bancă sau ale unor funcționari de minister cu studii de patru clase primare.

Adevărata cauză a derivei învățământului de la noi, consideră revizorul, este nedreptatea sistematică la care sunt supuse cadrele didactice la nivel financiar, el văzând aici nu cauza imediată a problemei, ci cauza cauzei unde trebuia intervenit decisiv.

Iată-l pe Eminescu indignat:

„Dac-am întreba ce se cere pentru a fi director în Ministerul de Interne ne-am aduce numaidecât aminte de omul care a ocupat acest post, cu oarecare virtuozitate, mucenicul Simeon. Ce s-a cerut de la el? Patru clase primare și poate meritul de a fi bulgar. Care e echivalentul material al colosalei munci de-a fi pătruns misterele abecedarului și ale celor patru operații ? Mii de galbeni, mobilier din Paris, etc. etc. Cum? Pentru un echivalent de 300 de franci profesorul să fie obligat a ști atât de mult și a munci

atât de mult, și celălalt, pentru mii de franci, să nu fie obligat a ști nimic?”¹¹

Recomandări

Eminescu se dovedește a fi un bun observator al fenomenului educațional nu numai în țară dar și în general, în Europa. El critică tipul de educație practicat în Occident bazat pe învățarea mecanică pentru acumularea de cunoștințe, de sorginte utilitaristă, în detrimentul educației axate pe înțelegere și gândire critică, fundamentul a ceea ce el numește „creștere”, deci dezvoltarea interioară, adică formarea caracterului și disciplina minții.

În 1880, la câțiva ani după ce și-a încheiat activitatea de revizor școlar, el, pedagogul cu viziune realistă asupra problemei educației, încă profund afectat de situația învățământului din România, pe care o cunoscuse în mod direct și concret, scrie în ziarul *Timpul* unde era redactor, despre importanța primordială a alegerii cunoștințelor și materiilor de studiu în toate ciclurile de școlarizare, inclusiv liceul, calitativ și cantitativ vorbind, în vederea unei deveniri nu numai intelectuale dar și morale adecvate atât a persoanei cât și a națiunii.

Iată o sugestivă metaforă folosită de el în acest context: „copacul, ca să nu crească strâmb, trebuie îndreptat de pe când e mlădios și tânăr; mai târziu, când toate deviațiunile de la calea dreaptă s-au învârtos în el, geaba-l mai sucești. Se poate îngroșa, se poate întinde, numai drept nu va mai fi.”¹²

Și vorbind despre deficiența sistemului educațional apusean și criticând aspectul utilitarist al acestuia și apoi comparându-l cu cel de la noi, poetul, pedagogul, filosoful român constată cu amărăciune: „La noi nu există nici educație, nici utilitarism în învățământ, ci o îngrămădire nesistematică de tot soiul de obiecte, o încărcare a programelor cu tot soiul de materii, din care nici una nu se învață cum se cade.”¹³ Recomandarea este implicită.

Așadar, Eminescu cere de la învățători și profesori abnegație, →

⁷ Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 17.

⁸ Eminescu, *Opere*, VII, *Publicistică*, coordonator Acad. Mihai Cimpoi, Ed. Gunivas, Chișinău, 2001, p. 50

⁹ Eminescu, *Opere*, VIII, *Publicistică*, coordonator Acad. Mihai Cimpoi, Ed. Gunivas, Chișinău, 2001, p. 287.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Eminescu, *Opere*, VIII, ..., pp. 286-287.

¹² Eminescu, *Opere*, VII, ..., p. 51.

¹³ *Ibidem*.

adică dedicație totală vocației și profesiunii lor pe care o compară cu un anumit fel de apostolat.¹⁴

El cere ca posturile didactice să fie obținute prin concurs – el chiar a organizat astfel de concursuri – iar titularii lor să participe la conferințele profesionale anuale, un fel de educație continuă cum am zice noi astăzi, conferințe pe care, de asemenea el le-a organizat.

Așa cum remarcă profesorul Samson I. Bota, Eminescu a considerat că întotdeauna învățământul trebuie să fie întemeiat pe baze filosofice în ceea ce privește teoria cunoașterii, că trebuie să aibă în vedere dezvoltarea gândirii logice și critice respectând particularitățile de vârstă ale elevilor și că accentul trebuie pus pe predarea în mod adecvat a limbii române: „Limba trebuie să fie clară, înțeleasă de către elevi, să se întemeieze pe graiul viu al poporului nostru.”¹⁵ Mai precis, educația trebuie să-i lege pe elevi de popor, „să-i învețe să iubească limba patriei, pământul patriei, trecutul patriei.”

Încă și mai precis, Eminescu voia ca „școala să fie școală, statul stat și omul om.”¹⁶

Aspecte ale învățământului curent în România

Așa cum Acad. Mihai Cimpoi vorbește despre axiologia de azi aplicând „grila Eminescu”,¹⁷ astfel validând relevanța gândirii poetului nostru național pentru timpul de azi, la fel, tot prin „grila Eminescu”, putem arunca o scurtă privire asupra sistemului de învățământ din România, și nu e loc aici de o analiză exhaustivă, dar măcar dintr-un anumit punct de vedere ce poate constitui un semnal pentru o dezvoltare ulterioară.

Așa cum scrie profesorul Sorin Ivan în revista *Tribuna Învățământului*, sistemul educațional din România de azi este departe de ceea ce ar trebuie să fie; el se află într-un „punct minim” când este vorba de calitate, eficiență și competitivitate. Potrivit statisticilor curente aproape o jumătate dintre

elevi nu înțeleg ceea ce citesc – fapt de o gravitate excepțională –, lucru concordant cu nivelul scăzut al cunoștințelor și culturii generale în rândul unei mari părți a acestora.

Elevii nu mai învață și nu sunt ajutați să învețe, ceea ce indică eșecul sistemului educațional de azi, alături de alți factori cum ar fi, de exemplu, abordările formale și superficiale ale temelor de studiu, rutina didactică ce pune accent mai mult pe proces decât pe conținut, subfinanțarea educației – incluzând salariile mici ale cadrelor didactice – și nu în ultimul rând, promovarea în școală și în societate de false valori și pseudo-modele, de unde și confuzia valorică ce tulbură și întunecă viața și destinul tinerelor generații.¹⁸

Într-un alt articol, același profesor, în aceeași revistă, subliniază în mod impecabil relevanța viziunii lui Eminescu asupra învățământului din România de azi. Aici autorul vorbește, ca odinioară Eminescu, despre rolul fundamental al bucuriei în asimilarea de cunoștințe, bucuria nu ca un fel de act ocazional, ci ca o stare pe tot parcursul procesului de educație. Iar *bucuria*, asociată cu *starea de bine* depinde de contextul general educațional, context ce include „condiții bune de studiu, atmosferă propice învățării, confort fizic și psihic, siguranță, disciplină, climat de încredere, respect reciproc, atenție din partea profesorului pentru fiecare elev, calitate, corectitudine, obiectivitate, echitate, echilibru, armonie, empatie, colaborare și altele asemenea.”¹⁹

Sorin Ivan observă că în învățământul de azi din România condițiile menționate, pentru care Eminescu a militat cu riscul pierderii postului – ceea ce s-a și întâmplat – nu se găsesc la nivelul dorit întrucât și azi se întâlnesc numeroase cazuri de acoperire didactică precară (cu suplinitori, unii chiar necalificați pentru materiile respective de predare), și azi, în mediile rurale există elevi care fac naveta pe jos la școală și înapoi, uneori în condiții de vreme rea, de unde și abandonul școlar, și pe cale de consecință,

ajungerea la un fel de analfabetism funcțional, și azi există conținuturi curriculare neatractive, o lipsă a conexiunii cu realitatea vieții de zi cu zi, un volum prea mare de informații, teme supradimensionate ce anulează timpul liber al elevilor, precum și aglomerarea de sarcini extra-instituționale, module, cursuri și exigențe absurde, comportamente violente, lipsă a disciplinei și respectului reciproc.²⁰

Toate aceste neajunsuri la nivel instituțional, administrativ și didactic, precum și altele ce țin de spațiul fizic educațional, reprezintă o sugestivă comparație cu ceea ce semnala Eminescu în rapoartele sale de revizor școlar și de asemenea actualitatea criticilor și recomandărilor sale.

Concluzii

Eminescu a înțeles că educația de calitate este în primul rând o cultivare a spiritului, că educația proastă este o trecere dintr-o stare de anchiloză în alta, că fără educație este ca și cum ai vrea să fii un bun sportiv fără să faci antrenament.

Cum se știe, prin fermitatea lui când era vorba de valorile fundamentale ale neamului nostru, prin lipsa de orice compromis, prin curajul onestității totale față de cauzele naționale, Eminescu și-a creat și mulți dușmani în timpul său și mai târziu. De aceea scrie încă din 1932, în revista *Rampa*, strălucitul intelectual Horia Groza: „Eminescu a devenit un fel de încercare a puterilor: îl maltratează universitarii, îl compromit semidoctii.”²¹

Totuși, în ciuda celor care aruncă cu pietre în statuia lui Eminescu, statuia lui fiind prea sus ca pietrele să o poată atinge, marele poet și patriot român rămâne, în mod incontestabil, îngerul păzitor al limbii și culturii române, al neamului românesc.²²

Sau cum spunea Emil Cioran în 1937: „Suntem prea obligați față de geniul lui și față de turburarea ce ne-a vărsat-o în suflet. Eminescu trebuie considerat un simbol național.”²³

¹⁴ Eminescu, *Opere*, VIII, ..., p. 286.

¹⁵ Vezi Samson I. Bota, „Mihai Eminescu – revizor școlar”, în *Dacoromania*, Nr. 85, 2017, Alba Iulia (www.dacoromania-alba.ro).

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 15.

¹⁸ Sorin Ivan, „Riscul formelor fără fond”, în *Tribuna Învățământului*, 14 iulie 2022 (<https://tribunainvatamantului.ro>).

¹⁹ *Idem*, „Bucuria educației, între proiecție și realitate”, în *Tribuna Învățământului*, 27 oct. 2022 (<https://tribunainvatamantului.ro>).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Vezi Horia Groza, *Colocvii*, Ediție îngrijită de Horia Ion Groza, Ed. Logos, București, 2022, p. 197.

²² Theodor Damian, *Ideea de Dumnezeu în poezia lui Eminescu*, Ed. Eikon, București, 2016, p. 136.

²³ Vezi Mihai Aliman, *op. cit.*

Eminescu - student la Viena

(II)

Dacă până atunci se jucau cu precădere autori germani: Lessing, Goethe, Schiller, Iffland, Kotzebue, puține piese de Shakespeare și câteva comedii de Molière, noul director de teatru include în repertoriu marii clasici ai literaturii universale.

Cu toate că, pe lângă Burgtheater și Hofoper, mai atrăgeau spectatori renumite alte scene ale Vienei – ca de exemplu Karlstheater, Theater in der Josephstadt, Theater an der Wien și altele – Eminescu prefera să meargă la Burgtheater și Hofoper.

Era unul din vizitatorii de pe „Stephansplatz” (loc în picioare) și participa, printre altele, la spectacolele cu Henric al IV-lea, Regele Lear și Cleopatra. Mai cu seamă înscenările realiste ale pieselor lui Shakespeare, îl entuziasmau pe tânărul poet. Pentru „Regele Lear” de Shakespeare Eminescu obținuse cu mare greu un bilet într-o iarnă vieneză.

Se pare că regele Lear l-a inspirat în poezia „Împărat și proletar”, unde personajul shakespearian apare:

„Trecea cu barbă albă - pe fruntea - ntunecată,
Cununa cea de paie îi afirna uscată,

Moșneagul rege Lear.”

Era o îndrăzneală să mergi cu Eminescu la comedii, pentru că râdea zgomotos, râsul lui transformându-se câteodată în urlete senzaționale. Prietenul și companionul său din perioada studiilor vieneze, scriitorul Ioan Slavici scria referitor la acesta:

„[...]El râdea mult, cu lacrimi și zgomotos; îi era deci greu să asiste la comedii, căci rîsetele îi erau adeseori oarecum scandaloase[...]"⁵ Ioan Slavici, *Amintiri*, București 1924, Ed. Cultura Națională, p.104

Lumea teatrală vieneză era dominată în acei ani de actori extraordinari, ca de exemplu neuitatul Hamlet Josef Wagner, răufăcătorul Josef Lewinsky, proeminenta tragediană Charlotte Wolter, comicul Karl Meixner, „divina” Auguste (Wilbrandt -) Baudius, care, se pare că își fermeca admiratorii cu cei mai frumoși ochi albaștri, Friederike Bognar, despre care se spunea că n-ar fi vorbit „cu cuvinte” ci „cu lacrimi”. Despre Eminescu se zice că ar fi avut o

relație intimă cu Auguste Baudius și cu Friederike Bognar și că ar fi stârnit invidie din această cauză.

Vasile Gherasim consemnează că Eminescu era admirat peste tot din pricina staturii sale de Adonis. De ce să nu fi fost deci dorit de una sau alta dintre dive, deoarece „[...]Eminescu era băiat frumos și vorbea o limbă nemțească interesantă[...]”⁶

Vasile Gherasim, *Eminescu la Viena*. In:Junimea Literară, 1923, p. 374

Poetul nu vorbea niciodată despre astfel de treburi...

După Vasile Gherasim⁷ însă, Eminescu primea din când în când cartea de vizită a Friederikăi Bognar, pe care, într-un colț, era trecută ora de primire în locuința actriței pe Landstraße, în cartierul al treilea vienez.

Referitor la aceasta, Samoil Ispescu scria că poetul împrumuta haine corespunzătoare pentru asemenea invitații, nu pentru că n-ar fi avut haine curate, ci pentru că în asemenea ocazii se cerea o ținută elegantă ...

În exegeza eminesciană se afirmă de multe ori că Eminescu ar fi „gustat” din plin viața în timpul anilor de studii vienezi. În ce măsură s-a consumat această viață mondenă nu se poate preciza, deoarece lipsesc mărturiile directe pe care se bazează aceste afirmații. Doar câteva presupozii și aluzii lapidare sugerează faptul că Eminescu a avut parte și de, sa zicem, laturile mai luminoase ale vieții, căci cele întunecoase l-au chinat destul chiar și la Viena.

Și Călinescu se referă la acest mod de viață al lui Eminescu la Viena, spunând că îmbolnăvirea sa de mai târziu poate fi văzută ca o urmare

a acestuia. În următoarele versuri apar presupuse amintiri ale celui timp:

„Cu murmurele ei blinde
Cu isvorul harum horum
Ne primea în a ei brațe
Alma mater philistrorum...

Cu murmure ca isvorul
Cujus, hujus, harum, horum
Ne primea-n a sale brațe
Alma mater philistrorum.

Cu evlavie cumplită
Înghițeam pe regii libici
Unde sunt acele vremuri
Te întreb amice Chibici?

cf. George Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ed. a doua, București 1982, p.444.

În timpul anilor de studii vieneze ai poetului s-a dezvoltat totodată și o activitate literară și social-politică deosebit de fructuoasă. De la Viena Eminescu trimite revistei FAMILIA din Budapesta articolul “Teatrul românesc și repertoriul lui”, care a fost publicat în numărul 18 din ianuarie 1870. Poetul își exprima acolo opinia în legătură cu existența și funcționarea vieții teatrale românești, animat de evenimentele scenei vieneze. Își valorifica însă totodată și propria experiență de odinioară, când a participat ca suflor la viața teatrală românească. În articolul său el pleda pentru crearea unui teatru românesc în Transilvania, întocmind și o listă de prelegeri în acest sens cu următoarele titluri: 1. Geniul național; 2. În favoarea teatrului; 3. Studiu asupra pronunției; 4. Patria română; 5. Poezia populară.

Eminescu a publicat în nr. 7/19 și în ianuarie nr. 9/21 1870 în revista ALBINA „O scriere critică” iar în revista Familia (ianuarie 1870, nr. 18/30) articolul „Repertoriul nostru teatral”.

Sub pseudonimul „VARRO” publică în „Liberațiunea” din Pesta trei articole: 5/7 1870 aprilie: „Să facem un congres”; -10/22 aprilie 1870: „În unire e tăria” și - 22.04/05.05-1870: „Echilibrul”.

De atunci, datorită acestor articole critice și denigratoare la adresa autorităților austro-ungare și până la moarte, Eminescu a rămas în vizorul serviciilor secrete dualiste la care s-au alăturat cele ruse și române.→

HANS DAMA,
Viena

Eminescu a continuat la Viena traducerea operei lui Theodor Röttscher ARTA REPREZENTĂRII DRAMATICE. Lucrarea hegelianului Röttscher a format și marcat în mod esențial și profund evoluția estetică și crearea a poetului.

Titlul întreg al lucrării este: ARTA REPREZENTĂRII DRAMATICE. Dezvoltată științific în logica sa organică.

„[...]În traducerea lui Eminescu lipsește capitolul “Elocvența corpului[...]”⁷ (cf. Vasile Ghersaim, *Eminescu la Viena*. In: *Junimea Literară*, 1923, p. 374)

Lucrarea are un caracter practic-aplicat. (Ion Rotaru a publicat o contribuție EMINESCU, TRADUCĂTOR AL UNEI CĂRȚI DE TEATRU, în: *Analele Universității București, seria Științe sociale-filologie*, nr.23, pag.147 și urm. 1961).

Printre numeroasele însemnări ale lui Eminescu din timpul șederii sale la Viena s-au găsit și proiecte teatrale interesante, care însă nu au fost niciodată realizate. Astfel o dramă într-un act: „Emmi – Amor pierdut – Viață pierdută”, unde Emmi ar putea fi interpretat ca aluzie la numele poetului însuși.

Această dramă într-un act se bazează, după mărturiile ale poetului, pe același motiv ca poezie EMMI a lui Alecsandri. Acțiunea se desfășoară în anul 1855 iar unul dintre eroii piesei este Vasile Alecsandri însuși. În afară de acestea, Eminescu a încercat dramatizarea unor poeme ca DECEBAL și ÎNGER ȘI DEMON ca și proiecte cu bază istorică ca de exemplu MIHAI CEL MARE, PETRU RAREȘ și ALEXANDRU-VODĂ, ultimul fiind o baladă dramatizată cu numeroase coraluri de bărbați și femei, care se referă la vremea lui Alexandru cel Bun. Acțiunea se organiza în jurul controversei dintre Alexandru și soția sa Ringala în privința rolului fiului ei în complotul împotriva tatălui său.

Întrebat în septembrie 1871 de către scriitorul Ioan Pop-Florantin, care se afla în vremea aceea de asemenea la Viena, „[...]dacă nu lucrează în dramă[...]”

Eminescu a răspuns că „[...]pentru aceasta se cere talent special[...]”⁸ cf. George Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*. Ed. a doua, București 1982, p.444.

Referitor la activitatea sa în domeniul dramaturgiei poetul mărturisea într-o scrisoare (din 11.2.1871) către Jacob Negruzzi:

„[...]Port și eu acum ceva: o dramă epică, din care însă n-am scris pînă acum nici un șir. Nu sînt încă în clar nici cu forma, nici cu fondul, nici cu părțile singulare, nici cu raportul în care acestea să stea. Însă tare-mi pare mie că va rămîne în veci nescrisă[...]”⁹ E. Toroutiu: *Studii și documente literare*, vol. III, p.319-320)

Interesante sunt și cele două piese concepute folcloristic ÎMPĂRĂTUL – ÎMPĂRĂTEASA ȘI CENUȘOTCA – un fel de Cenușăreasă din epoca lui Alexandru Lăpușeanu.

Și în lirică, poetul scrie texte importante la Viena. De la Viena, Eminescu trimite revistei CONVORBIRI LITERARE poeziile VENERE ȘI MADONĂ și EPIGONII. La sfârșitul lui ianuarie 1871 trimite aceleiași redacții MORTUA EST, ÎNGER DE PAZĂ și NOAPTEA. Eminescu s-a întors la început de septembrie 1872 în patria sa, purtând cu sine alte realizări literare valoroase din timpul șederii la Viena: nuvela SĂRMANUL DIONIS, fragmente din cuprinzătorul poem PANORAMA DEȘERTĂCIUNILOR sau MEMENTO MORI, apoi poeziile ÎNGER ȘI DEMON și FLOAREA ALBASTRĂ. Tot la Viena e concepută și prima variantă a poemului său de critică socială ÎMPĂRAT ȘI PROLETAR, a cărui primă parte avea titlul PROLETARUL și avea ca temă înfrângerea comunei de la Paris.

Referitor la datele spațiale prin care este vizibilă șederea vieneză a lui Eminescu, inițial am amintit că poetul studiasse în clădirea vechii universități (astăzi sediul Academiei Austriece de Știință) din piața Dr.-Ignaz-Seipel din centru. De la vechea universitate se ajunge, mergând spre sudest și traversând râul Vienei, în al treilea cartier, Landstrasse. Eminescu a traversat probabil pe podul care nu mai există astăzi Stubenbrücke sau pe Marxerbrücke în direcția Adams-gasse, Gärtnergasse, Kollergasse și altele, el locuind acolo împreună cu alți studenți români. Imediat după sosirea sa la Viena, Eminescu a locuit în cartierul al nouălea, pe Porzellangasse nr.9. O placă comemorativă, amplasată acolo

în mai 1951 de către Societatea Austriaco-Română, indică faptul că Eminescu locuise acolo în 1869. Cea mai mare parte a sejurului său vienez și-o petrece totuși în cartierul al treilea. Astfel se știe că poetul a locuit pe Radetzkystrasse respectiv pe Dianagasse nr.8 împreună cu Samoil Isopescu și Iancu Cocinski.

Pentru toate adresele la care a locuit Eminescu în cartierul al treilea, Uniunea Scriitorilor Români a amplasat în anul 1965 pe Kollergasse nr.3 o placă comemorativă cu următoarea inscripție: “În această clădire a locuit din aprilie pînă în octombrie 1871 marele poet român Mihai Eminescu. Semnat: Uniunea Scriitorilor a Republicii Populare Române”

În toamna lui 1871 îl găsim pe poet în clădirea cu nr.5 de pe Schaumburgergasse în cartierul al patrulea vienez Wieden. Dar în primăvara următoare se mută din nou în cartierul al treilea pe Gärtnergasse.

Iarna anului 1871/1872 a fost una grea pentru Eminescu: poetul s-a îmbolnăvit grav, zăcând trei săptămâni. Îngrijit de colegii săi studenți la medicină s-a refăcut abia în februarie 1872. Lipsa banilor și alte greutăți l-au adus pe poet într-o situație împovărată. Era acum însă hotărât să reia studiile la universitate, astfel că s-a înscris din nou după mai bine de un an de întrerupere.

Perioada vieneză a poetului a facilitat poate acea schimbare interioară hotărâtoare, care a influențat apoi în mare parte creația sa ulterioară: întâlnirea cu prietena sa pe viață de mai târziu, VERONICA MICLE, ea însăși poetă și soție a profesorului Stefan Micle, rector al Universității din Iași. În primăvara lui 1872 Veronica Micle a venit la Viena la un consult medical. Pentru a ajunge cât mai repede pe urma lui Eminescu, s-a cazat la pensiunea Löwenbach, unde locuise și poetul o vreme. În literatura de specialitate despre Eminescu și Veronica Micle părerile cu privire la prima întâlnire a celor doi sunt împărțite. Multe amănunte însă fac credibilă varianta unei prime întâlniri la Viena. Astfel Veronica Micle îi scrie lui Eminescu într-o scrisoare din 20 august 1879:

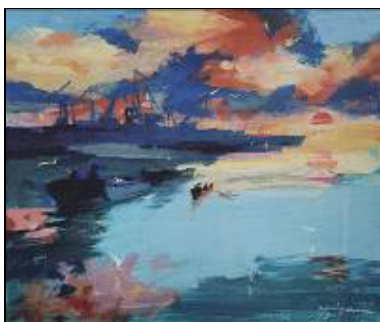
„[...]Cunoscându-te la Viena, modestia și mai ales darul de a povesti vesele întâmplări din viața marilor gînditori m-a făcut să-ți port respect. Șase luni, cît am stat în →

capitala austriacă, mi s-au părut șase zile. Îți aduci aminte când te-am cunoscut pentru întâia oară la doamna Löwenbach, gazda mea[...]”¹⁰ (George Sanda, *Veronica Micle*. Editura Cartea Românească.. Bucuresti 1972, p.29.)

Rămâne neclar totuși dacă Eminescu a trecut din întâmplare pe la pensiune, cu care ocazie a cunoscut-o pe Veronica Micle, sau dacă poetul a mers acolo cu intenția de a o reîntâlni pe doamna Micle, în cazul în care s-ar fi cunoscut deja dinainte. E posibil și ca V. Micle să fi dorit ea să-l revadă pe poet. Ar mai fi o posibilitate - și anume - aceea ca patroana pensiunii, doamna Löwenbach, să i-l fi recomandat pe Eminescu Veronicăi Micle drept însoțitor în orașul străin ei. Este de asemenea posibil ca însuși profesorul Micle să i-l fi recomandat pe Eminescu drept însoțitor tinerei sale soții în timpul șederii ei la Viena. Stefan Micle îl aprecia pe Eminescu și i-a fost ulterior șef, când poetul devenise director al bibliotecii centrale din Iași (1874) și inspector școlar. Eminescu a fost de asemenea inclus de Stefan Micle în diferite comisii de examene, de exemplu în comisia de la Școala Normală Vasile Lupu, la 26 decembrie 1874 (Președintele comisiei era Samson Bodnărescu). În comisia pentru concursul de ocupare a posturilor vacante ale liceului din Botoșani, Eminescu figura alături de Stefan Micle și alții. Ioan Slavici remarcă în „Amintiri” următoarele: „[...]Aflasem încă de la alții că (Eminescu, notă H.D.) i-a fost recomandat unei doamne de la Iași ca însoțitor la vizitarea orașului[...]”¹¹ (Ioan Slavici, *Amintiri*, Bucuresti 1924, Ed. Cultura Natională, p.108.)

Încă înainte de a-l cunoaște personal pe Eminescu Veronica Micle trebuie să-l fi văzut deja undeva. Poeziile lui Eminescu îi erau în orice caz cunoscute. Avea chiar și o fotografie cu el. Astfel nu mai surprind versurile Veronicăi Micle din poezia „M-am gândit...”:

„[...]M-am gândit cu drag la tine
pînă nu te-am cunoscut,
Te știam numai din nume, de nu
te-aș mai fi știut.
Și-am dorit să pot odată să te văd
pe tine eu,
să-ți închin a mea viață, să te fac
idolul meu[...]”¹²

Teodor Vișan, Vedere spre port

(Cf. George Sanda, *Veronica Micle*. Editura Cartea Românească. Bucuresti 1972, p.31.)

Ambii aveau aceeași vârstă: 22 de ani. Amândoi scriau poezii, chiar dacă la nivele spirituale diferite, și amândoi se bucurau de același sentiment care îi lega: iubirea. Pe cât era de intimă această relație, pe tot atât era de marcată de destin chiar în mod grotesc – ambii vor muri în același an 1889: la 15 iunie Eminescu și la 3 august Veronica Micle.

Ceea ce a început la Viena ca un entuziasm reciproc avea să intre prin singularitatea sa în istoria literaturii românești, depășind-o, preocupând și fascinând nenumărați cercetători până azi.

Evoluția creației lirico-filosofice a lui Mihai Eminescu este inimaginabilă, chiar inexplicabilă fără perioada studiilor vieneze.

BIBLIOGRAFIE

- Barbu, N.: *Eminescu despre creația artistică*. In: *Iașul literar*, august 1956.
Boeriu, Ion: *Eminescu și realismul scenic*. In: *Iașul literar*, decembrie 1962.
Călinescu, George: *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*. București 1982 (Ed. II), p. 444.
Călinescu, George: *Material documentar și știri noi despre... M. Eminescu*. In: *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, tomul I, nr. 1-4, 1952, pp. 104-105.
Călinescu, George: *Viața lui Eminescu*. 1938.
Călinescu, George: *Cultura lui Eminescu*. In: *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, tomul V, nr. 1-2, 1956, pp 243-377.
Căprariu, Alexandru: *Eminescu, cronicar dramatic*. In: *Tribuna*, Cluj, 9. august 1958.
Dama, Hans: *Aspecte din activitatea studentului Eminescu la Viena*. In: *Unirea, Viena*, Nr. 2 (22), 1989, p. 10-11.
Dama, Hans: *Eminescus Studienjahre in*

Wien. In: *Unirea, Viena*, Nr. 2 (22), 1989, p. 16-17.

Dama, Hans: *Internationalen Lenau-Gesellschaft*, hrsg. von Viktor Suchy und Klaus Heydemann, Jg. 18, Folge 1-4, Stockerau, 1992, S. 147-159.

Dama, Hans; *Peregrinările vieneze*. În: *Contemporanul*, anul XXXI Nr. 6 (819), iunie 2020, pag.36

Gherasim, Vasile: *Eminescu la Viena*. In: *Junimea literară*, 1923, p. 374 și urm.

Gitza, Letiția: *Mihail Pascaly și Eminescu*. In: *Studii și cercetări de istoria artei*, nr. 1-2, 1957.

Kakassy, Endre: *Viața și poezia lui Eminescu*. E.P.L., 1962.

Laube, Heinrich: *Schriften über Theater*. Berlin, 1959.

Maniu, Adrian: *Eminescu, autor dramatic*. In: *Viața literară*, 20. octombrie 1928.

Peyfuss, M. Demeter: *Eminescu la Viena. Considerații asupra tipologiei relațiilor culturale*. In: *Eminescu în critica germană*. Ed. Junimea Iași, 1985, pp. 229-235.

Pienescu, G.: *Eminescu, traducător al lui Shakespeare*. In: *Steaua*, Cluj, octombrie 1955.

Prinos întru aducerea aminte a poetului *Mihai Eminescu* la 75 ani de la moartea sa. Ed. îngrijită de Gh. Moisescu, Viena, 1964

Rotaru, Ion: *Eminescu traducător al unei cărți de teatru*. In: *Analele Universității București. Seria Științe sociale-filologie*, nr. 123, 1961.

Sanda, George: *Veronica Micle*. București 1972.

Schreyvogel, Friedrich: *Das Burgtheater*. Wien-Darmstadt-Berlin, 1966.

Slavici, Ioan: *Amintiri*. SMD (Societatea de mîine). București, 1924.

Vianu, Tudor: *Eminescu și Shakespeare*. In: *Literatura universală și națională*, 1956, p. 213.

Wolkan, Ralf: *Das Burgtheater in Wien*. Wien-Budapest, 1926.

NOTE EXPLICATIVE

⁵ Ioan Slavici, *Amintiri*, Bucuresti 1924, Ed. Cultura Natională, p.104

⁶ Vasile Gherasim, *Eminescu la Viena*. In: *Junimea Literară*, 1923, p. 374

⁷ cf. Vasile Gherasim, *Eminescu la Viena*. In: *Junimea Literară*, 1923, p. 374

⁸ cf. George Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*. Ed. a doua, Bucuresti 1982, p.444.

⁹ E. Toroutiu: *Studii și documente literare*, vol. III, p.319-320

¹⁰ George Sanda, *Veronica Micle*. Editura Cartea Românească.. Bucuresti 1972, p.29.

¹¹ Ioan Slavici, *Amintiri*, Bucuresti 1924, Ed. Cultura Natională, p.108.

¹² Cf. George Sanda, *Veronica Micle*. Editura Cartea Românească. Bucuresti 1972, p.31.

Miezul unui ev aprins

Eminescu, 1950: centenarul în „Scânteia”

Pare destul de cert că centenarul nașterii lui Eminescu n-a fost decât în secundar o sărbătoare culturală în sine, venită din prețuire pentru poet și menită să-l onoreze pe acesta și să-i reîmprospăteze cunoașterea și recunoașterea, ci un pretext: premeditat, ocazie pentru altceva – oportunitatea obligatoriu de folosit pentru a se pune ordine în niște lucruri în care ordinea timpului se cerea impusă neîntârziat. Inginerul aproximativ și tot așa istoricul Mihail Roller își făcea de ceva vreme rondul bolșevic prin trecutul românesc și aniversarea lui 1848 fusese deja ocazia de a se reforma atât istoriografia noastră, cât și, în ambianța ei, reprezentările și opiniile neconforme. În spațiul literaturii și al artei în general, erau activi, pe *frontul combaterii vechiului*, între alții, Sorin Toma, Nicole Moraru (*Realismul în literatură*, 1948; *Studii și eseuri*, 1950 – materiale publicate în prealabil în presă), Ion Vitner (*Critica criticii*, 1949, *Pasiunea lui Pavel Corceaghin*, 1949, *Fronturile de luptă ale lui C. Dobrogeanu-Gherea*, 1949, *Influența clasei muncitoare în opera lui Eminescu și Caragiale*, 1949), Nestor Ignat, Traian Șelmaru. E vorba și aici, cu deosebire, mai ales de literați amatori, cu studii relative, încropite și nu de specialitate, dar activiști zeloși, angajați în presa și în propaganda de partid, făcând – nemijlocit sau prin interpretare de fapte – colportaj ideologic bolșevic stalinist și, de asemenea, prin raportare la criteriile *învățăturii*, operă preeminent de negare și de demascare, precum în cazul lui Arghezi sau al lui Blaga. Or, se impunea și ceva de felul afirmativ al manualului de istorie al lui Roller, iar sărbătorirea lui Eminescu la o sută de ani de la naștere aducea ocazia nimerită și pentru asemenea facere.

Mai cu seamă vreo trei din numeroasele texte – comentarii, dar și exprimări *poetice* – pe care *Scânteia* le publică la în preajma centenarul nașterii lui Eminescu (faptul nu e deloc de mirare: se știe, aici, în *organul central al partidului*, se decide pentru public mai totul, precum adevărul în *Pravda*) ar fi de avut în vedere în perspectiva în discuție – iar asta chiar dacă ele spun

toate cam aceleași lucruri.

Ar fi vorba în primul rând, firește, de articolul de fond al ediției din 16 ianuarie, dedicat poetului, nesemnat – *redacțional*. Într-un limbaj și cu o ideatică destul de sărace și rudimentare, cu semne evidente că autorul textului rezumă și formulează concluzii, se poate citi o desfășurare de fraze lăpăte propagandistic de un cunoscător al lucrurilor prin asimilare mecanică a ideologiei și a unui inventar de idei ale realismului socialist, acestea *aduse la zi* pe seama materialelor deja pregătite pentru intrarea în paginile omagiale ale *Scânteii* – și, așadar, ale unui însărcinat cu a face cunoscută o viziune decisă ideologic, a vremii și chiar a momentului, în ce-l privește pe Eminescu și în ce privește opera lui, ca și de a de a face cunoscut, repetat, ceea ce se impune știut, ca principii, în materie de *preluare critică a moștenirii culturale*, de *valorificare a trecutului cultural în condițiile democrației populare*. Se subliniază apăsător, iată, Eminescu e acum, când puterea aparține poporului, reeditat, cunoscut și prețuit. Nicio dată un reprezentant al culturii noastre n-a mai fost sărbătorit cu atâta entuziasm de către mase atât de largi, iar asta se datorează izgonirii exploataților de la cârma țării și faptului că aniversarea centenarului poetului are loc pe fondul *revoluției culturale* – când, adică, *massele de oameni ai muncii își însușesc cultura și tehnica, făurind o nouă și mare cultură, națională în formă și socialistă în conținut*. Ceea ce se realizează, evident, sub călăuză *învățăturii lui Lenin și Stalin*, avându-se ca model *experiența măreață a revoluției culturale din U.R.S.S. și considerându-se că făurirea culturii noi are drept condiție de bază punerea în valoare a tot ce este progresist în trecutul țării*. Burghezia a ascuns ori a falsificat opera poetului în latura acestuia care *înfățișează năzuințele poporului*, ea disprețuind atât poporul, cât și marea creație artistică nefavorabilă ei. Preluarea moștenirii culturale trebuie făcută în mod critic, cu *înlăturarea mănjelii burgheze și deosebind în operele trecutului ceea ce ține de lupta și năzuința de a merge înainte a poporului de ceea ce reflectă influența ideologiei retrograde a exploataților*. Pași importanți s-au făcut deja și se fac pe acest drum nou: *Au început să fie redat poporului operele unor mari scriitori*

clasici cum sunt Caragiale, Creangă, Odobescu, Alecsandri, fiind scoase la lumină lucrările primului poet muncitor, Th. Neculuță, iar în context, reconsiderarea operei lui Mihail Eminescu, începută cu prilejul centenarului pe care-l sărbătorim azi, constituie fără îndoială un succes deosebit în această privință. În istoria receptării lui Eminescu, Gherea a prezentat în lumina marxismului unele aspecte ale personalității și operei lui Eminescu împotriva teoriilor reacționare ale lui Maiorescu, dar numai critica de astăzi poate continua și desăvârși opera lui Gherea pentru a face din poet un bun al masei celor mai largi. Iar dacă centenarul se sărbătorește cu atâta entuziasm, spune povestea care se construiește mai departe, asta e pentru că reconsiderarea a scos la iveală un alt Eminescu: departe de a fi avut o fire bolnăvicioasă, înăscut pesimist și resemnat, departe de a fi fost un izolat rupt de viață și de popor, Eminescu a fost plin de o puternică dragoste de viață și de popor, a năzuit spre idealuri din cele mai înalte, a fost aproape de viața și de durerile poporului. De asemenea, i-a urât cu înverșunare și i-a disprețuit pe exploatații și asupritorii poporului. Tocmai de aceea, supus presiunii exercitate asupra lui pe diferite căi de către burghezie, viața lui Eminescu este un permanent sbucium de a găsi adevărul, de a găsi calea spre lumină. Așadar, azi, Eminescu le apare oamenilor muncii cu chipul unui frate scump, care a avut de luptat cu același dușman cu care au avut ei înșiși de luptat – însă un dușman pe care ei l-au învins și l-au izgonit pentru totdeauna de la cârma țării, încât versurile lui, răscolitoare, sporindu-i poporului înverșunarea →

AUREL BUZINCUI

contra dușmanului comun, *constituie o armă puternică pentru construirea acelei vieți fericite pe care el a dorit-o poporului, iar clasa muncitoare are în el un scump tovarăș de luptă pe care-l ia cu sine spre zărilor mult visate*. Altfel spus, clasa muncitoare, socialismul, partidul, cu sprijinul Uniunii Sovietice, au făcut posibile cunoașterea adevăratului Eminescu, precum și *adevărata prețuire a poetului și redarea lui, ca pe un măreț tezaur, poporului român liber și chiar altor popoare ale lumii*.

Morala fabulei este că *nu se poate naște o mare operă de artă decât în strânsă legătură cu viața, pe baza unei atitudini combative a artistului alături de popor, împotriva asupritorilor, pe baza unui înalt conținut de idei înveșmântat într-o formă artistică care-și trage măiestria tocmai din legătura cu acest conținut*. Asta într-o privință, dar există încă una importantă: *reconsiderarea clasicilor noștri face parte din lupta activă și de masă pentru construirea noii culturi, împotriva concepțiilor cosmopolite și formaliste ale artei burgheze (...)* și, *pentru aceasta, trebuie să facem ca operele marilor noștri înaintași, ideile lor progresiste, învățăturile trase din întregul proces al reconsiderării să pătrundă adânc în masse*. De bună seamă, a proceda astfel este și condiție pentru *ieșirea în continuare din popor a unor talente cu aceste însușiri*, iar procesul de preluare critică a moștenirii culturale prin reconsiderarea trecutului nu este doar unul de selecție pe baza unor criterii, cum uneori s-a putut crede, ci, destul de limpede formulat aici, implică reinterpretare, iar aceasta, dacă e nevoie, mistificarea, înzestrarea cu înțeleșuri și semnificații de natură să conducă nu la relevarea a ceea ce există, ci la ceea ce este necesar să existe în operă. Un for înalt, competent și responsabil lucrează în acest sens, nu în ascuns, dar nu la vedere, evaluând lucid și reevaluând continuu totul, astfel încât poporul să fie și în atare privință beneficiarul unui *produs finit* impecabil. Și sigur că reprezentarea *criticii burgheze* ca ascunzând, ignorând, falsificând, mințind, mistificând se face, ca și în alte numeroase cazuri, atribuindu-i-se celuilalt, în seninătate, propriile însușiri, habitudini, practici.

În *Câteva momente din viața lui Mihai Eminescu*, apoi, cel care îl înlocuiește pe G. Călinescu la catedra universitară, Ion Vitner, e preocupat în primul rând să fie convingător printr-o gestică expresivă. De aceea își pune în față două poze ale poetului, cunoscute amândouă, una a tânărului și cealaltă a maturului, și se întreabă în ce ar consta deosebirea dintre cele două chipuri ale aceluiași Eminescu. Nu propriu-zis în diferențele pe care le implică vârsta diferită, ci în ceea ce exprimă pregnant înfățișarea în cele două imagini ale omului: *Deosebirea stă în ochi și în privire. Omul acesta matur, adus puțin de spate parcă de o mare povară purtată vreme îndelungată, are o privire stinsă, ochii înfundați sub orbitele proeminente, vrând parcă să se piardă în adâncul capului, să se depărteze de priveliștea lumii. (...) Privirea lor nu mai caută înainte... – ca a tânărului cu doi ochi mari, visători, deschiși larg spre lume, strălumiți de o mare bucurie interioară, de încredere în sine și în viață*. Premisa actului persuasiv a deschis larg ușa concluziei: *un lițoliu țesut din durere și aprige frământări a acoperit figura luminoasă a poetului tânăr*.

În planul ideologiei luptei de clasă, acum criteriu suprem în evaluarea lucrurilor, și al paginii acesteia privitoare la condiția artistului și a artei, unde există atitudini *progresiste* și atitudini *reacționare* – și, mai concret, interes față de lume și viață, condiție a întâlnirii fecundatoare cu *adevărul vieții*, și corespunzător, ochi închiși dinaintea realității –, semnificația este aceea că Eminescu a involuat în timp, a străbătut drumul dinspre optimism, elanuri, entuziasm și angajare către

coborârea și închiderea în sine, pesimism și indiferență. Cauza: exploatarea fără milă a înzestrărilor lui geniale și, în condițiile acesteia, perversitatea sănătății lui spirituale de către ideologia reacționară a epocii. Nemijlocit, Eminescu este, în mai multe înțeleșuri, victima *Junimii*, a *Convorbirilor literare* și a lui Maiorescu însuși, *așa zisul său "protector"*, dar de fapt sursa unei *atitudini de nerușinare cocoiască* față de poet, având comportamentul unui *profitor* și al unui mistificator și colportor de falsuri în legătură cu Eminescu. Un Caragiale citit după trebuință este adus martor – furios gândindu-se la manevra cu totul lipsită de abilitate, dar plină de dispreț boieresc a lui Titu Maiorescu față de suferința poetului. Și totul este, firește, destinat să impune opinia zilei. În ultimă instanță, într-un veritabil complot burghezo-moșieresc, cei ce, exploatăndu-l, i-au stins poetului lumina elanurilor, au mai urmărit un scop: *au vrut să amăgească poporul!* Răspândind *imaginara și mincinoasă "indiferență abstractă" a poetului* (n.n. – A. B.: criticul junimist, să ne amintim, zisese că pe Eminescu *Grijile existenței nu l-au cuprins niciodată în vremea puterii lui intelectuale...*), *Titu Maiorescu, în numele clasei sale, încerca să se spele pe mâini ca Pillat din Ponțiu*. Ar fi vorba, de fapt, despre un *asasinat lent la care a fost supus unul din cei mai mari poeți ai poporului nostru de către sălbaticii exploatare ai celor ce muncesc*. Acestea în timp ce Eminescu ura înverșunat burghezia, nu avea motive de respect pentru junimiști și nu se simțea bine printre ei, dar preocupat de binele poporului și neputând vedea – din cauze obiective de ordinul evoluției istorice a societății – în mișcarea muncitorească marea forță a viitorului, s-a lăsat pradă iluziei că partidul conservator îi poate aduce poporului binele, iar atunci *când dezamăgirea lui devine conștientă, este prea târziu*.

Detaliile acestui scenariu și comentariile însoțitoare, îmbogățite, dar nu îmbălbăzite semnificativ, sunt reluate de Ion Vitner în volumul *Eminescu* din 1955 – care, cu rețușuri în etape, fixează în linii generale protocolul pentru întâlnirea cu opera lui Eminescu valabil, prin manualul de liceu, câteva decenii.

Teodor Vișan, Natură statică cu fructe

Recurs la Eminescu: rușii

(X)

Prin 1880 resentimentul față de aliatul din războiul contra Turciei se mai potolește cât de cât. Dar asta doar aparent, estompat ca obiect al preocupării nemijlocite a gazetarului, care se ține strâns de ale zilei și e prins firesc de problemele momentului. Fără să ignore însă vreo clipă și în vreo privință trecutul, experiența, semnificațiile deja trăitului, proba faptului consumat și a documentului, ceea ce face ca "fostul aliat" să nu-i dispară propriu-zis din atenție. Problematika pe fondul dezbaterii căreia gazetarul *Timpului* se întâlnește cu "marele vecin de la Răsărit" este mai ales cea a politicii externe a României. Direct sau duh ascuns în umbră, Rusia este aici o prezență de neocolit. Nu singură, ci în compania puterilor care își dispută întâietatea și se bat pentru a-și impune interesele și a dobândi avantaje, cu orice preț, la grurile Dunării.

Eminescu e la curent și scrie despre demersurile ori susținerile mai mult sau mai puțin oneste pe care împărăția le împrăștie, nu la întâmplare și neinteresat, pe la cancelariile Apusului. Face cunoscut, spre exemplu, că la proiectele politice anunțate de guvernul liberal și la succesele diplomatice românești obținute pe lângă aceleași cancelarii, Rusia ar răspunde printr-un dar al țarului către principele bulgar constând dintr-un vapor de război cu 40 000 de puști și câteva tunuri (mart. 1880). Plauzibil, întrucât în Europa se știe că partizanii Rusiei în România sunt tot mai puțini, o minoritate care tinde să dispară, cum scrie acum un ziar din Viena – opinie reproducă ca știre de *Timpul* –, în vreme ce la "frații bulgari", spune Eminescu, "întâlnim tendința de revendicațiune și de predominare față cu toate elementele Peninsulei, fie români, fie greci, fie slavi chiar", iar înțelesul inevitabil este că Rusia nu lipsește din această piesă.

Față de situație, la Paris, *Journal des débats* exprimă – lucru preluat de asemenea de *Timpul*, cu siguranță că din mare apreciere – "ideea Europei" despre ceea ce s-ar cuveni să facă România, anume să nu înceteze să fie o putere neutră: "N-am uitat, se scrie

aici, cum în timpul celui din urmă război, ea [România] a ieșit din neutralitate pentru a deveni aliatul militar al Rusiei. Armata română a făcut înaintea Plevnei cele mai mari servicii armatei rusești. Dar nenorocitul Principat a fost rău plătit pentru devotamentul său, căci a pierdut Basarabia. Iată probabil tot folosul pe care România l-ar trage dintr-o nouă aventură de genul acesta. Alianțele sunt periculoase când sunt prea disproportionale; după ce România a făcut o experiență, ar mai vrea să facă și o a doua?"

De unde, probabil, măcar o încurajare pentru o însușire importantă a situațiilor eminesciene în chestiunile politice pe care le discută – cu poziții care pot să pară și chiar vor fi părut, măcar uneori, lipsite de curaj, conservatoare mai mult decât ar trebui și chiar defetiste, în orice caz, ponderate, echilibrate, cumiți din realism și măsură. Și poate că, pentru europenizării vremii și cei ulteriori, nu de dus țara înainte. E însă și aici de căutat, cu certitudine, o explicație de ordinul convingerilor personale profunde și de nezdrunecat pentru adversitatea constantă, exprimată adesea prin ridiculizare și la capătul răbdării, prin aspru sarcasm, față de ceea ce, în acțiunea liberală, i se pare lui Eminescu necopt, excesiv și adesea aventuros prin superficialitate, prin insuficiență legătură cu viața și cu nevoile pământului și ale nației, precum și soldat cu ignorarea unor trebuințe reale și stringente. Iată-l, spre exemplu, zâmbind, dar nu cum s-ar putea crede, la ideea în sine de regat, ci la spectacolul verbos și teatral care înveșmântează pregătirea proclamării regatului – întrucât, spune el, "evident că liberi suntem de-a pune orice titlu am voi statului nostru", pentru că "nu numai că aceste titluri sunt exclusiv de dreptul națiunilor de a și le da ele înșele, dar suntem pe deplin liberi de-a proclama statul nostru împărăție, hanat,

taicunat, patriarhie chiar. Nimeni, absolut nimeni nu ne-ar opri de la aceasta". Mai cu seamă că, reamintește citând și trimițând la document, în 10 mai 1877, ca președinte al Senatului, Dim. Brătianu se adresase astfel Domnului, la aniversarea a unsprezece ani de la ridicarea acestuia în scaunul românesc: "Europa, împreună cu noi, cu venerațiune și cu amoare va saluta în Măria Ta *pe marele rege al României* (s.a.)".

Or, ceea ce *Journal des débats* numește "ideea Europei" este, măcar într-o însemnată parte, și ideea în materie a lui Eminescu. Argumentele îi sunt de luat în seamă: "Examinând (...) starea noastră politică internațională, spune el, constatăm cu înlesnire că nu numai toate atribuțiile suveranității statului au fost câștigate înainte de 1866, ci asemenea că recunoașterea unei dinastii ereditare era însăși recunoașterea suveranității reale a țării – toate acestea fără niciun sacrificiu. (...) S-ar fi putut aștepta ca, în urma sacrificiilor ce ne-am impus prin participarea la războiul oriental, să conservăm măcar simpatia acelei puteri cu care ne-am luptat alături; n-am conservat-o însă nici pe aceea. Am avut și mai puțin încă simpatia acelor puteri care au privit cu ochi de neîncredere participarea noastră la război și astfel am putut constata că nicio voce amicală nu s-a ridicat în Congresul de la Berlin în favorul României...". Și, în aceleași *Studii asupra situației*, ferm și de fapt repetând: "Toate atribuțiile unei neatârării reale s-au câștigat de către Cuza Vodă, exceptând firma acestei realități" (febr. 1880).

Mai departe, opinia lui este că "Statul nostru nu are altă rațiune de a fi decât aceea că este stat românesc, deci dezvoltarea elementului românesc este și caută să fie țința noastră de căpetenie". Ca urmare, "Oricare ar fi măsurile – fie cât de frumoase și mari – care ar împiedica dezvoltarea acestui element, fie din considerația pentru idei importante, fie sub pretextul acestor idei, ele sunt a se privi ca stricicioase și contrare ideii statului nostru (s.a.). Drept care "Rațiunea de stat ne pare superioară tuturor ambițiilor nejustificate și întregului bagaj de fraze cosmopolite (...). Ceea ce voim deci e ca nația →

AUREL BUZINCU

să fie redată ei însăși, ca clasele productive, grupurile ei de interese adevărate și generale să contribuie la formarea voinței țării...”

În relație cu acestea, o privire aruncată acum zonei în care românii trăiesc îi arată ”ca nealtdată, privesc unele aspirații atât de contrarii unele altora, încât ne e peste putință a vedea în aceste mișcări ceva voluntar, de sine stătător, cu o țință clară, ci suntem siliți a admite influențe din afară, primejdioase tuturor popoarelor Peninsulei și fiecăruia îndeosebi dintre ele”. Și conchide: ”Unde pot duce aceste tendințe nu e greu de ghicit. În loc de a stabili un comun acord între toți, pentru ca să se respecte toate limbile și toate naționalitățile, fără deosebire, pentru ca în teritoriile pe care ele le ocupă să se dezvolte fiecare în pace – oricare ar fi împărțirea după state –, tendințele de predominare, dorințele de deznaționalizare vor duce la frecări continue și vor face ca elementele menite de Dumnezeu și de istorie a trăi laolaltă să ajungă a se certa și bate pentru petece neînsemnate de pământ și pentru supremația cutărei sau cutărei limbi. Rezultatul va fi că fiecare dintre aceste elemente îndeosebi se va preface în mâinile marilor vecini în instrumente contra lor înșile, că pacea nu se va stabili niciodată până ce, cu toții laolaltă, vor încăpea sub o nouă dominațiune străină, care nu va mai fi atât de slabă ca cea turcească”. Soluția preconizată pentru evitarea răului iminent: ”Fără ca în organizarea acestor state să se introducă principiul suprem că orice naționalitate își poate vedea în libertate de limba, de școala, de biserica sa, fără egala îndreptățire a limbilor, oricare ar fi repartiția teritoriilor, Peninsula Balcanică va deveni teatrul unor rivalități de predominare regretabile pentru toți deopotrivă. Victoriile momentane ale unora vor fi urmate de victorii asemenea momentane ale altora și-n aceste mișcări convulsive, când într-o parte, când într-alta, cel ce va câștiga în adevăr va fi totdeauna un al treilea din afară. Toate elementele în discordie vor scădea în orice privință făcând loc imigrațiunii și predominării străine”. (mai 1880).

Devine astfel expresiv și lămuritor în multe privințe un pasaj privitor la susținerile prințului rusofil Grigorie Mihai Sturdza: ”Atitudinea pe care prințul ar voi s-o vadă luându-

se de către poporul românesc în marea dezvoltare viitoare a chestiunii Orientului nu ni se pare conformă cu politica noastră tradițională, care a fost de-a nu lega nicicând soarta poporului nostru romanic de soarta unor popoare străine nouă și prin limbă și prin origine. Poate că din asemenea atitudine ar răsări pentru noi mari foloase momentane, dar pierderile pe viitor ar fi nespuse de mari. Poate că, prin izolarea noastră între elemente radical străine, suntem singurul popor condamnat a nu face politică momentană, ci pe secole înainte”, iar ”testamentul lui Ștefan Vodă al Moldovei ne arată că nici [chiar] în eroii creștini ai veacului nostru de mijloc interese trecătoare, identitate de religie ș.a. nu erau mai tari decât sentimentul obscur, însă puternic, al conservării neamului și țării. Românul e în stare – crede Eminescu acum, într-o vădită impetuoșitate națională, fără doar și poate motivată – a deveni catolic sau mahomedan pentru a rămâne român, dar a-și schimba limba și naționalitatea nu se va învoi nicicând și oricare atitudine care i-ar periclita aceste bunuri, mai înalte pentru el decât chiar forma raportului său cu Dumnezeu, nu vor conveni nici inimii, nici spiritului său. (...) Ceea ce cere numai, azi, ca și în veacurile trecute, este ca și limba lui să fie respectată în același chip și singura dușmănie pe care o are românul este cea în contra elementelor care nu supun silei numai trupul, ci și sufletul”. În consecință, ”cu tot respectul ce datorim unui om care are

Teodor Vișan, Nud

Teodor Vișan, Tărâmul Făgăduinței

îubire de țară și sinceritatea deplină a opiniilor sale, vederile de politică exterioară ale prințului Grigorie Mihai Sturdza ne par nu numai neoportune pentru prezent, ci contrare rolului nostru istoric pe viitor chiar și nu putem admite vreo solidaritate cu ele” (dec. 1879). Mai mult, Eminescu vede chiar Antihristul apocaliptic personificat într-un ”fin și elegant agent al panslavismului, cu barbă albă și cu fizionomia ce inspiră încredere, cu atât mai periculos cu cât e mai simpatică figura lui” (nov. 1879) și crede, pe de altă parte, că fără părăsirea neutralității după Tratatul de la Paris, ”niciodată n-am fi ajuns în trista stare ca străinătatea să aibă a ne dicta ceva în privirea dreptului nostru intern” (iul. 1879).

Realitatea ultimă ar fi că ”Vecinii noștri au fost totdeauna prea mari, noi totdeauna prea mici” (aug. 1880), iar altfel, ”Popor latin, înconjurat de slavi, de maghiari, de germani, noi nu ne putem rezema pe nicio simpatie de rasă, care e cea mai puternică dintre toate. Așadar suntem avizați a ne rezema pe bunăvoința egală a vecinilor noștri, răsărită dintr-un echilibru nu de simpatii și antipatii, ci de interese (s.n. - A.B.). Înclinând spre una sau spre alta e evident că punem în chestiune interesele sau ale unuia sau ale altuia. Dovedind însă, prin toată atitudinea noastră, că, în mijlocul acestei lupte ascunse, noi nu urmărim decât pur și simplu interesul nostru național, niciuna dintre ele nu ne-o poate lua în nume de rău” (sept. 1880). Astfel că întrebarea despre posibilitatea neutralității României o consideră una grea, dar în același timp, ”Nu suntem în poziția popoarelor ale căror aspirații pot găsi sprijin”, iar ”Până-acum, o spunem drept, tot politica strămoșească a echilibrării influențelor (s.n. – AB) ni se pare cea mai bună și recomandabilă” (oct. 1880).

În rest, spusese deja, ”Cine nu e drept nu merită să fie liber”...

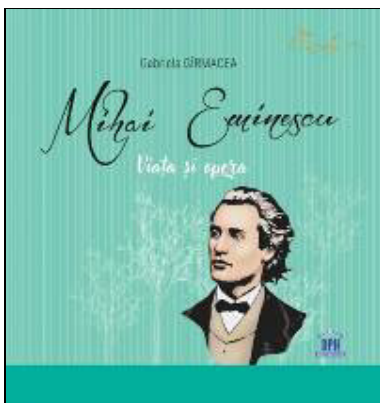
Eminescu într-un album

Receptarea marilor scriitori clasici ai literaturii române, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă și Ioan Slavici, este astăzi tot mai dificil de realizat pentru elevi, tineri în general, pentru publicul neinstruit, însă dornic de autocunoaștere. Apelarea la studiile critice demne de apreciat ale unor cunoscuți istorici literari, precum G. Călinescu, Eugen Lovinescu, Tudor Vianu, Zoe Dumitrescu Bușulenga, Eugen Simion, Matei Călinescu, Ioana Em. Petrescu etc. este greoaie pentru categoriile de cititori enumerate mai sus. De aceea, considerăm oportună inițiativa Editurii Didactica Publishing House de a edita Colecția *Biografii*, prin care își propune să aducă în atenția cititorilor viața și opera marilor scriitori ai literaturii române. Înăfptuire laudabilă!

Volumul, îl vom numi mai degrabă album, *Mihai Eminescu. Viața și opera*, semnat de Gabriela Gîrmacea, se încadrează perfect într-o asemenea colecție, asemenea celorlalte două realizate de profesoara Gabriela Gîrmacea, mai întâi (în ordinea apariției), albumul *Primul război mondial între realitate și ficțiune* și apoi *Ion Luca Caragiale. Viața și opera*, toate într-o prezentare grafică remarcabilă, cuceritoare.

Aceste cărți sunt indiscutabil inedite nu numai prin prezentare, cât și prin curajul autoarei de a se apropia de nume imense ale literaturii române despre care s-a scris enorm de către persoane de o probitate științifică incontestabilă. Remarca de auxiliar didactic ne determină să amintim că în bibliografia de specialitate aflăm menționate următoarele instrumente de lucru: Elisabeta Dolinescu, *Anton Pann. Viața în imagini*, 1967; Elena Dunăreanu, *Scriitorii noștri. Colecția iconografică*, 1969; (Mircea Ghițulescu), *Goga la Ciucea*, 1975; Gavril Scridon, *Liviu Rebreanu între „Oamenii de pe Someș”*, 1976; Constandina Brezu Stoian, *Panaît Istrati. Fotograf și în fotografii*, 1984; Luminia Cornea, *Romulus Cioflec – o viață în imagini*, 2016, ori *Atlasul literaturii române*, Editura Cartographia, 2001.

Conceput într-o asemenea bună tra diție, în albumul despre Mihai Eminescu, viața și opera sunt prezen-

tate într-o abordare interesantă cu explicații, ilustrații, fotografii, scrisori, poezii, cu o cronologie a evenimentelor din perioada în care a trăit poetul, rezultând astfel atractivitatea conținutului ceea ce are menirea de a-i apropia pe elevi de opera celui mai cunoscut poet român. În același timp, cititorul de orice vârstă este motivat să revină la lectura operei eminesciene, să o înțeleagă, să o aprecieze și să o admire. Prin urmare, albumul nu este numai un instrument de lucru, un manual auxiliar, cum am afirmat, (valoros pentru profesori în demersul didactic), ci el facilitează accesul lectorului inițiat sau mai puțin inițiat spre citirea / recitirea, interpretarea, aprofundarea creației eminesciene.

Structurat în șase capitole: *Viața, Aspecte din viața zilnică, Fotografiele poetului, Societatea românească în vremea lui Eminescu, Opera, Despre viața și opera lui Mihai Eminescu*, fiecare capitol e precedat de un motto semnificativ din poezia eminesciană. Cel mai cuprinzător capitol e primul (26 de pagini din totalul de 60), cu referire la toate aspectele importante ale vieții, fără a se intra în detalii controversate: *Primii ani, Anii de școală la Cernăuți, Debutul, Întâlnirea cu teatrul, Student la Viena, Student la Berlin, La Iași, Junimea și „Convorbiri literare”, Mihai Eminescu, Veronica Micle, Gazetar la „Timpu”, Boala și moartea*. Toate reflectă fațetele personalității lui Eminescu, contribuind la înțelegerea creației lui Eminescu.

Albumul este bogat ilustrat cu foarte multe cărți poștale reprezentând aspecte din orașele Botoșani, Cernăuți, Viena, Iași, București (în general date), – fotocopii după foaie matricolă de la Viena – arborele genealogic al familiei, multe fotografii, inclusiv cele patru cunoscute ale

poetului (cu explicații), frontispicii ale revistelor la care a colaborat Eminescu, două dintre scrisorile de dragoste, una a lui Eminescu, a doua a Veronicăi Micle, tabele istorice cu indicații sumare așa cum permitea spațiul.

Din dorința autoarei de a oferi esențialul, s-a putut naște pericolul de a oferi date eronate ori incomplete atunci când se prezintă un anumit eveniment important din istoria societății românești contemporane poetului – ne referim acum la datele prezente în capitolul referitor la societatea românească în vremea lui Eminescu. Felicitări pentru această privire sintetică! Dar, uneori, prea e ...sintetică, de exemplu, C.A. Rosetti s-a numărat printre fondatorii Academiei Române, dar nici pe departe nu a fost singurul și nici principalul, cum ar putea înțelege lectorul albumului. Considerăm că atunci când nu se poate da informația în totalitate, se renunță la idee. Același lucru în legătură cu încadrarea poemului *Epigonii* la tema geniului. Desigur aceste scăpări nu scad din valoarea în sine a albumului – ele se pot remedia la o a doua ediție. Oricum, într-un album, autorul are o misiune dificilă, deoarece este necesar a acorda un loc important imaginilor, pe când datele informative trebuie să fie minime, însă esențiale, cum am mai spus, pentru a introduce și afectiv lectorii (desigur, în primul rând, publicul țintă, elevii curioși) în descoperirea universului poetic eminescian, în cazul nostru.

În ceea ce privește capitolul *Opera*, desigur profesoarei Gabriela Gîrmacea i-a fost cel mai greu în a se limita la esență. Totuși, în scheme adecvate, prezintă temele și speciile genului liric, cu personalități istorice prezente în poezia eminesciană, exemplifică prozodia și ritmul. Creațiilor în proză le alocă foarte scurte prezentări. Stăruința profesoarei Gabriela Gîrmacea în postura de istoric literar este meritorie prin a aduce în sufletul adolescenților, datorită unor date concrete, iubirea pentru Eminescu și opera sa. Din nefericire, este necesar ca și astăzi (când nu avem un *Institut Național Eminescu*) să demonstrăm valoarea lui Mihai Eminescu, așa cum la sfârșitul secolului al XIX-lea, Titu Maiorescu, în articolul *Direcția nouă în poezia și* →

LUMINIȚA CORNEA

Cutremur de îndrăgostiți

Am fost cutremurați de ce se-
ntâmplă-n lume.

Nici n-am știut cât suntem de
îndrăgostiți...

Cât ne mișcăm pe fiecare nume,
Ani după ani lumină, de iubiți...

Am fost cutremurați... câteva
clipe...

Ce lungi ni s-au părut!... ca un sărut!..

În care am fi prins – demult! – aripe –

Să fim Pământ și Cer, de la-nceput! –

Să nu ne fi rănit... ne fi durut...

Am fost cutremurați – de-atât iubit

Cu-ncredere și pace – înainte –

Pe noi să ne învingem, infinit –

Pentru odihna bietelor cuvinte...

Și trupurilor de-împământuit...

De-ndrăgostiți – nici nu le-am fi
rostit...

Căci n-aveam care rău să ținem
minte...

Cutremurați ninsorii dănțuite,

Cu gândurile-n șoapte de-mpletit...

Atât de sincere –

Perechi –

De tănuite...

Căci suntem îngeri fără de sfârșit...

Și doar suflarea -n zbor avem

De împărțit...

14 februarie 2023

LIVIU-FLORIAN JIANU

Eveniment cultural

Eminescu și urmașii de azi

Vorbim de poezie. Căci profesoru` Daniel Cristea-Enache pornind de la marele înaintaș și ajungând la contemporani. Încercând să evidențieze încă o dată perenitatea stihurilor acestuia, da` și influența lor asupra unora dintre cei care poartă, fie și numai ideatic, amprenta romanticului nostru de nivel european în creația lor poetică. Nichita Stănescu, Ion Mureșan, Emil Brumaru, Mircea Cărtărescu. L-au completat cu alte nume Nicolae Oprea, Mircea Bârsilă și Jean Dumitrașcu, din Filiala Pitești aUSR. Prezenți în sală binevenit, în fața unui public modest numeric, din nefericire. Semn că interesu` pentru cultură scade odată cu trecerea timpului. Lumea trăind majoritar pentru satisfacerea instinctelor primare. Ceea ce nu peste multă vreme se va răsfrânge fatal asupra existenței sale pe glob, din păcate...

Daniel este cadru universitar la București. Om de litere, critic și isto-

ric literar, publicist sânguincios grăit-a liber și la obiect despre trăinicia eminescianismului. Invitat de Centrul Cultural Pitești în preajma Zilei Culturii Naționale, ca să aducă omagiul convenit marelui poet. Ale cărui versuri, minunate mai toate, fost-au folosite cu impact vădit până și de folkștii ori trupele de rock autohtone. Încă din "epoca de aur". Ca să nu mai vorbim de tomurile numeroase ce-au apărut postdecembrist despre opera lui. A cărei componentă jurnalistică este evidențiată acum fără probleme. Bardu` de la Ipotești arătându-se prin ea ca un intelectual cu larg orizont. Preocupat nu doar de lirism, ci și de

problematica social-politică a țării în epoca sa. O personalitate, în esență, a românismului de pretutindeni. Ce-i aduce fală etern și-l situează peren în panteonu` culturii naționale...

Invitatul a venit pregătit cu textul conferinței pe foaie, dar l-a expus liber și nestânjenit. Atenț și cu acuratețe. Limpede și cumpănit. Răspunzând la fel întrebărilor din sală, într-un dialog util cu auditorii și colegii de breaslă din prezidiu. Dornici, cu toții, de completări și clarificări la temă. Păcat că sonorizarea nu avantajează cu niciun chip moderatorul, prezentarea lui nefiind inteligibilă. Ba chiar enervantă, din astă cauză. Impunându-se, o spun iară, o schimbare, sub o formă sau alta. Cât îl privește pe orator, sper să ne mai "calce" și în viitor. Tot așa de interesant în expuneri. Că știe multe, neîndoios, și are ce povesti. Dând cumva și mai multă vervă, culoare, firesc discursului, impactu` fi-va, benefic, sportit...

ADRIAN SIMEANU

EMINESCU ÎNTR-UN ALBUM

→proza română (1872), evidenția valoarea poetului, „om al timpului modern”, calificându-l pe Eminescu, după numai patru poezii publicate în „Convorbiri literare”, „poet, poet în toată puterea cuvântului”, unde repetiția dă valoare de superlativ.

În capitolul *Despre viața și opera lui Mihai Eminescu*, autoarea enumeră câteva dintre cele mai valoroase studii despre Eminescu și opera sa, ceea ce considerăm oportun pentru a determina elevii să se informeze, să studieze articole specifice

din istoria literaturii române.

Pe ultima pagină, descoperim o listă cu poezii eminesciene transpuse pe muzică, menționându-se, la fiecare în parte, compozitorul; se realizează astfel o binevenită legătură a literaturii cu celelalte arte.

La sfârșitul cărții se află o surpriză: este atașată o carte de buzunar cu poezii reprezentative din creația lui M. Eminescu.

Desigur, un alt îndemn la lectură care se cuvine a fi remarcat.

În finalul prezentării noastre, apreciem, în mod deosebit și cu bucuria iubitorului de artă, efortul au-

toarei de a găsi materialul iconografic specific (din mulțumiri, aflăm că a solicitat ajutorul profesionist al specialiștilor de la *Muzeul Național al Literaturii Române* din Iași) și, în aceeași măsură, apreciem formidabila prezentare grafică a fiecărei pagini din album (grafician Cristina Dumitrescu).

În concluzie, Gabriela Gîrmacea a conceput un album de valoare care promovează personalitatea celui mai mare poet român, de aceea se cuvine a fi la îndemâna oricărui român din țară, dar și la românii trăitori în afara granițelor.

Un astru al sculpturii românești

Ziua de 19 februarie ne aduce aminte numele unui astru care a prins viață din izvoarele nesecate ale neamului nostru, pentru a se ridica pe Cer și a străluci asemenea Soarelui, învăluindu-ne în căldura razelor sale nemuritoare cu care a creat lucrări monumentale a căror frumusețe și originalitate aveau să impresioneze lumea.

Născut într-o familie de țărani la 19 februarie 1876, într-un sătuc situat în vatra milenară a regilor daci (Hobița, comuna Peștișani, jud. Gorj), Constantin Brâncuși avea să-și descopere încă din copilărie gustul pentru prelucrarea lemnului, căruia să-i dea forme artistice, pasiune care îi va îndrepta pașii spre Școala de Arte și Meserii din Craiova, deși mama sa ar fi vrut să-l vadă preot în satul ei. Pentru a fi admis, copilul, care de la 7 ani a lucrat cioban la o stână din munți, a trebuit să învețe singur să scrie și să citească. La Craiova stă numai un an, din lipsă de bani pleacă la Târgu Jiu, unde se angajează la o vopsitorie. Fascinat de mirajul Apusului, în anul 1896 Brâncuși călătorește la Viena unde se angajează ca cioplitor în lemn, ca de aici să se întoarcă la Craiova pentru a-și termina studiile. Pentru a face față cheltuielilor lucrează într-o cârciumă, unde va face o vioară din materiale găsite la prăvălie. În 1898 este admis la Școala de Arte Frumoase din București, iar pentru a o urma își va vinde partea din moștenire unuia din frați. Ambițiosul tânăr care nu a vrut să facă pe plac părinților va depune o sânguină uimitoare în studierea artelor, și mai ales în lucrul practic, reușind să termine cu calificative maxime (1902).

Primele sale lucrări datează din perioada studenției, între ele fiind *Bustul lui Vitellius*, cu care în 1898 obține o *mențiune onorabilă*, *Capul lui Laocoon*, premiat în 1900 cu medalie de bronz, anul următor lucrarea *Studiu*, care primește medalie de argint, iar în 1902 medalie de bronz pentru *Ecorșeu*, la care a lucrat împreună cu profesorul său Dimitrie Gerota, o reprezentare a corpului omenesc.

În 1903 primește prima comandă publică, bustul generalului medic Carol Davila, care a fost așezat la

Spitalul Militar din București, iar în 1903 la Ateneul Român este expusă reprezentarea unui bărbat căruia artistul i-a scos în evidență mușchii, simbol al naturaleții și al frumuseții trupului omenesc, socotită a fi prima sa lucrare artistică.

La sfârșitul anului artistul pleacă la Munchen, fiind atras de lucrările sculptorului Auguste Rodin, dar în primăvara anului următor se întoarce în țară, unde vinde ce bunuri mai avea și pornește pe jos spre Paris, oprind pe drum la Budapesta, Munchen, Zurich și Basel, unde vizitează muzee și ateliere ale unor pictori și sculptori renumiți. Ajuns la Paris, în iulie 1904 se angajează ca spălător de vase în diverse restaurante din capitala mirajului și a artelor frumoase. Anul următor primește o bursă din partea statului român și va urma Școala de Belle Arte, unde avea să cunoască sculptori și pictori de valoare cu care se va împrieteni.

În 1906 are prima expoziție primită cu căldură de presa pariziană dar, totodată, va trebui să întrerupă studiile, 30 de ani era vârsta maximă pentru a învăța la Școala de Belle Arte.

Din anul 1907 lucrările artistului cresc la număr, între ele fiind și operele sale monumentale, *Muza adormită* și *Sărutul* (1908) cu mai multe versiuni, culminând cu *Poarta Sărutului* (1940), *Măiastra* (1912), primele lucrări în lemn, *Cariatide* și *Fiul risipitor* (1915), *Coloana infinitului* (1918 prima versiune), urmate de alte nenumărate capodopere, între care *Masa Tăcerii* (1937), *Pasărea în văzduh*, *ciclul Ovoidului*, *Cumințenie Pământului*, *Prometeu*, etc.

Lucrările artistului impresionează prin realismul și naturalețea lor, dar mai ales prin extraordinara împletire cu datinile și credința strămoșilor daci, de care a luat la cunoștință din

poveștile auzite de la bătrâni, dar și din vremea când păstora în munții în care altădată dacii cei nemuritori erau stăpâni. Fascinat de lumea legendară a celor din care era conștient că se trage și el, marele sculptor avea să surprindă în multe din lucrările sale conceptele despre viață și om ale acelei lumi mirifice care și-au lăsat adânc amprenta asupra satului românesc. Căci ce altfel ar putea fi acea impresionantă *Coloană a infinitului*, dedicată încă de la prima versiune eroilor căzuți în Primul Război Mondial, decât o recunoaștere a jertfei acestora care, prin eroismul faptelor lor, au dus la refacerea Daciei străbune, câștigându-și astfel dreptul la nemurire potrivit conceptului zamolxian al dacilor.

Sărbătorile solare a dacilor sunt un alt subiect care l-a fascinat pe artist.

Dragobetele (24 februarie), cu dubla sa semnificație, de sărbătoare solară care exprimă biruința luminii asupra întunericului, dar și de simbol al iubirii, lucrarea de început a artistului, *Sărutul*, avea să surprindă sărbătoarea dragostei la daci, care anunța venirea primăverii dar totodată urmarea formarea de perechi de tineri prin care se împlinea visul zamolxian în nemurire.

Sărbătoarea dacică își avea originea într-o străveche legendă populară potrivit căreia Dragobetele era ziua împerecherii păsărilor, când acestea se strâng în stol și ciripesc, mod în care femelele îi atrag pe masculi. Dacii credeau că păsările rămase neîmperecheate în acea zi vor rămâne fără pui până la următorul Dragobete. Dând viață legendei, în ziua de Dragobete, după ce mai întâi adună zăpadă cu care se spală pe obraji, tinerii dacii se îmbrăcau în haine de sărbătoare și mergeau în grup pe ulițe, în păduri și în lunci, cântau și culegeau ghiocci și vioarele pe care băieții le dăruiau fetelor iar acestea le păstrau până la Sânziene, o altă sărbătoare solară a strămoșilor noștri. Dacă unui băiat îi plăcea de o fată alergă după ea să o prindă, iar dacă și acesteia îi era drag de flăcău se lăsa prinsă cu ușurință, după ce mai întâi se făcea că aleargă pentru a nu-și da prea ușor de gol iubirea. Când o prindea, băiatul trebuia s-o cuprindă în brațe și s-o sărute în timp ce toți tinerii din sat adunați în jurul lor se veseleau și strigau bătând→

ANDREI BREABĂN

din palme: *Dragobetele sărută fetele!*, moment transpus în cea extraordinară lucrare a lui Brâncuși. Se spunea că perechile care se întâlnesc în acea zi vor fi îndrăgostite pentru tot anul și întâlnirea din ziua de Dragobete va sfârși cu o nuntă, și apoi cu un copilăș, asemenea păsărilor care se împerechează. De aceea și lucrarea lui Brâncuși va fi continuată cu acea *Poartă a sărutului*, pe coloanele căreia a fost redat simbolul sărutului.

O altă capodoperă: *Masa Tăcerii*, reprezentare a Sfatului tainic al zeilor daci care veneau pe Pământ pentru a-și apăra poporul și a se întreține cu Marele Preot, prin care să transmită dacilor poruncile lor. Motivul lucrării se transpune și în acel ritual sacru al strămoșilor noștri ajuns până la noi sub numele de Horă, simbol al forței și vitalității pe care o degajă cei prinși în cerc, jocul având menirea să alunge duhurile rele venite pe pământ să le fure soarele, astrul luminii, să aducă dezordinea și dezbinarea pentru a pune în loc întunericul morții. Prin acest ritual dacii își chemau în ajutor zeul, împreună cu care voiau să alunge duhurile malefice, motivul fiind surprins și pe un vas de ceramică cu o vechime de 5.000 ani găsit la Bodești-Frumușica, pe care sunt reprezentate șase femei prinse în horă, simbol al sacralității și fertilității, al legăturii între zeița mamă a dacilor și astrul reprezentat prin cercul format de horă.

Transpusă din tradițiile vechilor daci în tradiția creștină, în altă accepțiune *Masa tăcerii* îl reprezintă pe Hristosul cel nevăzut care s-a întrupat în Iisus și cei doisprezece apostoli, câte scaune are lucrarea, motiv regăsit de altfel și în vechile rânduiele ale poporului nostru, preluat din tradiția vecilor daci, menținut până târziu și în perioada medievală, când satele erau conduse de Sfatul bătrânilor. În număr de 12, iar târgurile și cetățile de un șoltuz cu cei 12 pângari, care aveau drept de judecată și luau toate hotărârile legate de comunitate. De obicei, când se întruneau, ei se adunau în cerc fie la o masă, fie în aer liber și dezbăteau problemele puse în discuție sau ascultau martorii și împričinații. Tot ca o masă a tăcerii apar și pietrele așezate în cerc în unul din altarele de

la Sarmisegetuza, cunoscut sub numele de Soarele de andezit, un adevărat calendar circular despre care specialiștii spun că era mai exact decât al mayașilor. Să fie oare o legătură între calendarul dacic, simbol de meditație asupra trecerii timpului și a vieții, cu tăcerea care te copleșește la contemplarea Mesei fără oameni și viață a marelui sculptor Constantin Brâncuși? Să fie o formă de răspuns la întrebarea privind zădărnicia vieții pe Pământ exprimată prin piatra goală a scaunelor din jurul mesei, adevărata viață în viziunea artistului fiind în lumea pregătită de Hristos-Dumnezeu, viziune care coincide cu cea zamolxiană a vechilor daci, pentru că nu degeaba părintele Arsenie Boca spunea :

Știam și înainte de Hristos că avem o obârșie divină, că suntem nemuritori cu sufletul și că este un singur Dumnezeu, nevăzut și spiritual. Știau asta și dacii lui Zamolxe, dar odată cu venirea lui Hristos pe pământ se repară structural firea omenească”.

La fel de remarcabile sunt și alte lucrări ale sculptorului, *Pasărea măiastră, Fiul risipitor* etc., în care a preluat motive desprinse din credința și ritualuri ale strămoșilor noștri, semn al recunoașterii și prețuirii lor de către artist.

Criticat în viață, ca toți marii oameni de cultură, nefiindu-i recunoscute meritele mai ales de către români, cum de altfel se întâmplă la toate marile noastre personalități, Brâncuși s-a făcut remarcat de marele public, care și-a exprimat admirația față de lucrările sale la expozițiile pe

care acesta le-a organizat, artistul reușind să se desprindă de canoanele stricte în care era prinsă cultura, în prezent fiind socotit unul din cei mai mari sculptori din lume din sec. XX.

Legătura creației sale cu valorile neamului nostru, mai ales cu cele ale strămoșilor daci a căror credință în nemurire l-a fascinat, conferă forță și vitalitate creației sale, dar mai ales o legătură intrinsecă între sacralitate și lumea reală, prinse împreună în acea *Horă a tăcerii*, sau trecând îmbrățișați într-un nesfârșit sărut pe sub acea teribilă *Poartă a sărutului* care ne poartă pașii spre nemurire, îndrumați de *Pasărea Măiastră* pe superba *Coloană a Infinitului*. Un izvor tainic care pleacă de la picioarele Dochiei de pe Ceahlău, soră a marelui rege Decebal, întruchipată de artist prin mai multe statui, între care *Muza adormită*, dar și alte asemenea lucrări.

Brâncuși a încetat din viață la 16 martie 1957 în atelierul său de la Paris (Impasse Rosin) fiind înmormântat în cimitirul Montparnasse.

Opera marelui sculptor depășește spațiul național, lucrările sale au azi o valoare impresionantă și pot fi admirate atât în mari muzee ale lumii (Musée d'Art Moderne, Paris, Smithsonian Institution, Washington D.C., Museum of Art, Philadelphia, Solomon R. Guggenheim Museum, New York, Muzeul National de Artă din București și cel din Craiova) cât și în colecții private (John Quinn, Katherine Dreier, Walter și Louise Aren, James Johnson Sweeney etc.).

Foto: Mureșeni la „Masa tăcerii”

Unsprezece trepte ale desăvârșirii

într-un poem inițiativ de Nichita Stănescu

– „Dormi cât mai puțin cu puțință,/ visează cât mai mult cu puțință.” –

(V)

Îndemnul V/Pasul V - Un gest compensator

Pledoarie pentru echilibru și continuitate, aș numi acest îndemn nichitian, efort pentru a-ți construi permanent echilibrul propriu în țesătura lumii, în conformitate cu designul funciar al ființei în lume – cum? Ca o prelungire sau ca o continuitate între cei care au fost, înaintașii, și cei care sunt, între cei de ieri și de azi și cei care vor veni din urmă. Numai astfel țesătura existențială a fiecărui destin și a întregii comunități sau societăți devine trainică, rezistentă. Astfel putem fi unii în continuitatea celorlalți. Și numai astfel se pot compensa erorile de la o generație la alta, de la un individ la altul. Generațiile sunt datoare una față de alta, față de trecut și față de viitor: „Ce n-am făcut eu, măcar tu să faci/Ce am trăit eu – prea mult este/așa că-ți ajunge și ție/ să ai de dat/în stânga și în dreapta.” Situat mereu între stânga și dreapta, eul poate sluji echilibrat viața, poate fi o ființă cumpătată și angrenantă-n lume. „Nu mă întreba pentru că nu știu să-ți spun/ nimic despre stânga soarelui/și nimic despre dreapta lunii. //Dragule, așează-te și tu cum poți mai bine/cu spinarea pe o oră mai fericită/Ce crezi tu că ți-e dreapta.// Dacă ești în stare să-i poruncești/ea chiar îți va fi dreapta./ Stânga, pe dânsa, trebuie numai să o iubești.//Ea ești chiar tu și dacă o iubești/te va sluji ca o roabă”. Ce prisosește din faptele părinților trece mereu în favoarea urmașilor, ce nu este suficient în faptele lor va fi compensat de urmași. Aceasta e logica divină a existenței care, în viziunea lui Nichita Stănescu, țese continuitatea între generații și între indivizi. Ea este o misiune a eului în lume.

Îndemnul VI/ Pasul VI – A fi fericit, dar cum? A te așeza între stânga și dreapta, ceea ce reprezintă însuși designul ființei, al construcției omenești originare. Eul ființează optim în permanentă concordanță cu acest tipar originar, astfel își găsește

echilibrul fiziologic și spiritual, dătător de fericire: „Despre fericire, dragule, nu pot să-ți spun decât/ foarte puține cuvinte./ bunăoară:/cel mai miraculos fapt al existenței/ este faptul că este./De aceea,/dorința fierbinte de a fi fericit/este legitimă și miraculoasă.”²⁴ Cea mai mare fericire pentru individ este că existența există, că ea se produce permanent ca un spectacol sub ochii privitorului, ea este însuși miracolul de-a fi, este șansa ce i se oferă eului de-a experimenta viața. El are posibilitatea de-a privi, de-a participa privind, de a interveni, bucurându-se de acest miracol. Căutarea fericirii este o obligație permanentă, dar ea nu cadeneconționat peste eu, ca un noroc, ca o întâmplare fericită. Ea implică participare, cunoaștere, sinceritate, a învăța ce să dorești, a căpăta instinctul valorii și al conservării de sine, a lupta, pentru a te conserva și apăra, a te bucura de prezent, a consuma optim clipa, a nu lăsa să se instaleze în timpul tău, care este chiar șansa destinului tău, absurdul, haosul, deruta. Deci „Carpe diem!”.

Opțiunea recomandată de poet se bazează însă pe o condiție: a nu fi ipocrit, a nu-ți falsifica eul adoptând, ca pe o mască, ipocrizia, fiindcă propria soartă e înscrisă în codul ființei tale și ea te recunoaște oricum, oricât te-ai deghiza: „Ar fi absurd că existența să fie absurdă./Caută, dragule, să fii fericit/cât timp ești tu de față./cât timp vei avea față; / ferește-te vreodată să porți mască;/ nenorocul te recunoaște/chiar înainte de a te naște.” Prin urmare, rămâi sincer, caută să fii în armonie cu sinele tău, căci fericirea eului ține de inegritatea ființei tale, de calitatea ei.

Îndemnul VII/Pasul VII - Pledoarie pentru veghe neconținută este un principiu ce frecventează constant lirica lui Nichita Stănescu. Amintesc aici un splendid poem – Cosmogonia sau cântec de leagăn, un simbolic îndemn la o veghe ludică și activă, la o legănare a ființei în lume întru păstrarea veghei și a lucidității, nu a chemării somnului, nu a delăsării haotice a ființei în seama derutei și a opțiunilor aleatorii. Versetul VII din poem este cel mai esențializat și mai lapidar, cel mai plin de sens: „Dormi cât mai puțin cu puțință,/ visează cât

mai mult cu puțință.” Nu despre somnul nocturn revigorant, nu despre odihna necesară ființei este vorba, ci despre existența somnolentă, despre monotonia și complicitatea ființei cu organicul, de cufundarea haotică în orizonturi fără spiritualitate, de complicitatea cu formele erozive ale existenței care, oricât ne-am amăgi că nu au importanță, dăunează profund destinului, fără ca eul să poată decide forța lor. Soluția este veghea contemplativă, visarea spirituală, creatoare, participarea reflexivă la spectacol, într-o atitudine de tipul îndemnurilor eminesciene din *Glossă*, refuzul traiului vegetativ, somnolent.

Îndemnul VIII/Pasul VIII – Patru moduri de-a fi, a exprima și a favoriza viața

„Ceea ce există este./Frumos lucește masculul/din neputința de a naște./Dacă nu poți luci, dragule, cântă./Dacă nu poți cânta, dragule,/ varsă sânge./De născut, dragule, naște numai cosmosul./Caută și fă rost de scutece, dragule!”

A luci, a naște, a cânta, a lupta sunt patru manifestări ale vieții, patru ipostaze existențiale și gesticulații mai mult sau mai puțin echivalente, ce relevă viața și crearea ei în diferite forme.

A naște este un gest sacru, un dat funciar, însă nu oricui, nu tuturor. Masculul lucește frumos, căci reprezintă viața, ocrotește viața, o adăpostește și o călăuzește.

A cânta semnifică a exprima artistic viața; a varsă sânge este a lupta, a te dăruii muncind, pentru viață, a o apăra și a o susține. Singura luptă justificată întotdeauna este pentru cauza vieții. Bref: toate aceste forme slujesc și perpetuează, în felul lor, viața – a luci, a cânta, a varsă sânge, a naște.

TEREZIA FILIP

²⁴Toate versurile sunt citate din poemul *Învățăturile cuiva către fiul său*

Memorialistică

Maria Banuș, „Însemnările mele”

Este de necontestat că imaginea Mariei Banuș (1914-1999) e definitiv marcată de nefastul tribut plătit regimului comunist în cea mai neagră etapă a sa, ea fiind o veritabilă victimă a ideologiei comuniste din perioada proletcultistă. Poetă, traducătoare și eseistă, Maria Banuș a fost, totuși, o persoană educată, cultivată, poliglotă (a tradus din Rainer Maria Rilke, Johann Wolfgang von Goethe, William Shakespeare, Aleksandr Pușkin, Pablo Neruda, Nazim Hikmet ș. a.), cu vaste și valoroase lecturi încă din adolescență. În anul 2014, la împlinirea a 100 de ani de la naștere, când nimeni nu se mai aștepta, i-a apărut opera memorialistică, densă, succulentă și tragică, inclusă în două volume a câte 600 de pagini intitulate „Însemnările mele”, grație Editurii Cartea Românească. Lucrarea reprezintă un jurnal pe care îl începe la 14 ani și îl încheie la 85, uriașul corpus, structurat în două volume, cuprinzând consemnări manuscrise întinse pe durata a 71 de ani, respectiv 1927-1944, 1945-1999.

Chiar primele însemnări dezvăluie un caracter aparte, motivat în primul rând de complexul de inferioritate care a urmărit-o întreaga viață, un amestec între două obsesii, a propriei înfățișări percepută ca dezagreabilă și aceea a originii sale evreiești, aceasta din urmă cu atât mai apăsătoare cu cât Maria Banuș se simte o asimilată, ea care își iubește patria și este o subtilă cunosătoare a limbii române pe care o adoră cu sinceritate. În al doilea rând, încă din primii ani ai însemnărilor, răzbate atracția irezistibilă a autoarei înspre poezie. Debutul său editorial în 1937 cu volumul de poezii cu caracter aproape exclusiv erotic, aparținând etapei confesiunilor adolescentine ale poetei, intitulat „Țara fetelor”, a avut ecou în peisajul literar al momentului, singura carte care rămâne, probabil, să o reprezinte în prosperitate. O dovadă că volumul a fost cordial întâmpinat de critică este și consemnarea lui George Călinescu: „Vitalitatea fetei de optsprezece ani, trăind sufletul prin simțuri, este

exprimată foarte personal de Maria Banuș, cu ingenuități carnale aproape teribile uneori, în poezii de simple creionări realmente ori voit momentane. Voluptatea percepției este (fără dificultăți gramaticale) pe linia Pillat-Voronca”.

Trei oameni sunt prezenți pe parcursul însemnărilor, ca și a existenței și evoluției Mariei Banuș. Primul este Zaharia Stancu (1902-1974), cel cu care a intrat în legătură la 18 ani, sub semnul imperativei sale senzualității, bărbatul care, cu 12 ani mai în vârstă, a sedus-o și a dominat-o, întâi cu prezența, iar apoi cu amintirea sa până la sfârșitul vieții. Al doilea om care a avut asupra ei o mare influență a fost Constantin Ionescu-Giulian (1914-2011), pe care Maria Banuș l-a numit cu tandrețe, cu exasperare și cu ură, Richi. Acesta a fost un intelectual comunist cu veleități filosofice, devenit în 1955 academician în noul for epurat de „elementele reacționare” care l-au poreclit „Nulian”. Al treilea bărbat prezent în aceste însemnări este Sorin, soțul său, inginer constructor, o persoană discretă, înțelegătoare, atotrăbdătoare, refugiu ei autentic și singurul eficient dincolo de scris.

În fine, mai merită arătat că un aspect remarcabil al jurnalului îl reprezintă acela că sunt menționate în cuprinsul său diverse imagini și ipostaze ale senectuții pe care autoarea le observă atât în propria familie, cât și pretutindeni în jur, generatoare de asupra ei de o adevărată fascinație. Cu toate că jurnalul conține și un considerabil balast (detalii nesemnificative, dialoguri fără relevanță, consemnarea cotidianului banal), este în cele din urmă o probă de apetit narativ expresiv și savuros.

Teodor Vișan, Casă pe Strada Domnească

Maria Banuș se dovedește a fi o talentată prozatoare, deși a rămas în conștiința istoriei literare ca poetă. Printre virtuțile de prozatoare trebuie reținut și cel de portretistă, dovedind un dar special de a creiona concis portrete de neuitat, însoțite de ironie și sarcasm, în special cele din lumea literară, mediu în care atitudinea ei e una defensivă și de victimizare. Fără îndoială, Maria Banuș a lăsat prin „Însemnările” sale un impresionant document de istorie literară, precum și o imagine tulburătoare a destinului său.

Fragmente: „Și supunerea aceea totală a femeii în fața bărbatului, pe care nu mi-a dat-o și n-o să mi-o dea decât el. Am simțit atunci: dacă peste douăzeci de ani mi-ar spune: „Marioara, te vreau”. Ca și în prima zi de dragoste mare, acum patru ani, i-aș spune: „Vin”. Și nu s-a întâmplat așa. Am fost calmă, dacă nu chiar indiferentă, dar atât ca să pot rezista.

Și îl iubesc pe Sorin atât de adânc, atât de cald, aș merge în foc pentru el. Pentru P. nici o unghie nu mi-aș da. Dar dacă m-ar chema la el, m-aș duce. Norocul meu e că nu mă cheamă.”

„O lună fără spor. După „Săptămâna poeziei”, risipire în mii de preocupări și ocupații mărunte legate de casă (Eliza în concediu până-n 20), de apariția volumelor Neruda și Metamorfoze (adrese, dedicații), de căutare și umplere de goluri la culegerea de dragoste (Jonckheer, poezia neerlandeză și belgiană), de obligații luate la Secolul 20 (2 Rilke, 1 Celan), vizite, legături, informări (Vasile Dinu, C.C., Beniuc, ceartă că l-am „pârât” la C.C. că nu sunt trimisă în străinătate – apoi promisiunea că mă va ajuta să dau un volum la Viena), A.M. Sperber (alcatuirea listei „definitive” pentru l→

DORIN NĂDRĂU

a noi și pentru Viena (promite că până la sfârșitul anului se face traducerea; știu că e imposibil), I. Horvath și M. Lilin, prozatori sârbi etc.”

=”Am sentimentul puternic al frustrării, al păcălelii, al autopăcălelii, autoînfierbântării. Ce a rămas? Niște poeme puhave, umflate, grandilocvente, contrare spiritului, gustului epocii. Și Jebeleanu e conștient de asta. Și acum? Se întâmplă ceea ce trebuie să se întâmple: cei ce te-au mobilizat, obligat, convins etc. te lașază; pe primul plan sunt „neaoșii”, „românii verzi” sau mai puțin verzi, apar la suprafață și cei ce merită și cei ce nu merită (alături de Blaga – cresc, cresc Botez, Giurgiuca, Lesnea, Vrânceanu, V. Bârna etc.)”

=”Mi-e atât de silă de toate, de agitația asta inutilă pentru că nu duce la valori, ci frânează realizarea valorilor. Era vorba să aibă loc o mare ședință mare pentru hăituierea poeziei evazioniste, „alambicate” (termenul lui Toma a revenit). Referat pregătesc Utan, E. Simion, Oarcăsu. Va fi, dar se pare mai potolit. Căci nu-i convine lui Beniuc (cred că el urmărește acum, de teama lor, să păstreze un „oarecare” echilibru).”

=”Viața mea: o greșeală. Politica: o boală fără leac. Trebuia să rămân la mine acasă, în poezie. M-am întors la perimate qui-pro-quo-uri: etic, estetic, mântuire, misiune socială, eșec, deziluzie, degradare și, în cele din urmă, secătuire completă, dincolo de disperare...”

=”Totuși; cât m-am bucurat de Herder! După deceniile de bălăceală în propria mea mizerie, a înșelării de mine, a manipularilor politice la care am fost supusă și cărora le-am fost un subiect perfect, reușit. Când atacau Ungaria, în '56, eu scriam Credința. Adică acum să arăt, în ciuda a tot ce se revoltă în mine, și nu mai crede în Cauză (cauza dreptății, a viitorului fericit pentru omenire) că ea, Cauza, merită orice jertfe, e mai presus de brutalități, victime nevinovate etc. etc...”

În '68, nu mai credeam. Era prea târziu. Alții s-au lăsat păcăliți de Ceaușescu, care-și păzea postul și pielea iar intelectualii noștri deștepți, lucizii, anticomuniștii, se înscriau în partid. (Mă făceam tot mai mică, în banca mea!). Și cât am suferit în mica mea Românie pentru că n-am fost înțeleasă.”

Coroșpondența lui Dimitrie Stelaru

(LVIII)

Scrisoarea nr. 9100/ 23 noiembrie 1970, semnată de Laurențiu Fulga, vice-președinte al Uniunii Scriitorilor din RSR, trimisă din București (Șoseaua Kiseleff, nr. 10) lui Dimitrie Stelaru, la București.

București, 23 noiembrie 1970

“UNIUNEA
SCRIITORILOR DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ ROMÂNIA -
Administrația Telefon 18.33.99.
București, Șoseaua Kiseleff nr. 10,
Sectorul 1, Adresa telegrafică
UNISCR, Cont nr. 496401-0
B.N.R.S.R. – S.M.B. București
Nr. 9100 din 23.XI.1970

Stimate coleg Dimitrie Stelaru,

Adeseori, solicitați de organisme superioare de partid sau de stat, să oferim fie date privind activitatea personală a unora dintre membrii Uniunii Scriitorilor, fie tablouri sinoptice cuprinzătoare a întregii obști scriitoricești, sîntem puși în situația de a nu le putea oferi pe cele mai exacte, cu atît mai mult pe cele mai recente, pentru simplul motiv că dosarele aflate în grija Serviciului de Evidență a membrilor Uniunii Scriitorilor, întocmite mai demult, apar foarte sărace și neconcludente pentru obligațiile noastre.

Iată de ce vă rugăm să întocmiți cu exactitate alăturatul formular, de care avem absolut nevoie în situațiile amintite, și pe care stăruim să-l expediam de urgență pe adresa Uniunii Scriitorilor, Serviciul de Evidență a membrilor, tovarășa Onița Bădilă, Șoseaua Kiseleff nr. 10, București I.

Vă mulțumim.

Vicepreședinte,
Laurențiu Fulga”
Notă

Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea trimisă de Redacția “Dicționare enciclopedice”, din cadrul Editurii Politice, din București (Piața Scânteii, nr. 1), în 1970, lui Dimitrie Stelaru, la București.

[1970]

„REDAȚIA “Dicționare enciclopedice” - Editura politică, Bucu-

rești, Piața Scânteii nr. 1, telefon: 17.60.10, 17.60.20

Către,

Dimitrie Stelaru

În vederea pregătirii materialului documentar necesar întocmirii unor articole biografice cît mai cuprinzătoare și exacte, pentru lucrări enciclopedice în curs de elaborare, precum și pentru satisfacerea cererilor venite din partea unor enciclopedii din străinătate, vă rugăm să completați fișa alăturată cu datele informative despre viața și familia Dvs.

Se înțelege, considerăm că acest chestionar cuprinde doar coordonatele principale ale schemei articolului ce ar urma să vă fie consacrat și că orice alte date suplimentare, legate de unele aspecte particulare, dar nu mai puțin importante, pe care ați binevoi să le adăugați, ar fi, la rîndul lor, luate în considerația cuvenită. Totodată v-am fi îndatorați dacă lista lucrărilor publicate, cerută de prezenta fișă, în vederea completării datelor privitoare la activitatea Dvs. științifică, ar cuprinde aceste lucrări nu în ordinea cronologică a apariției lor, ci în ordinea considerată de Dvs., ca fiind cea mai reprezentativă. Aceasta, în eventualitatea editării unor enciclopedii de mici dimensiuni care implică articole succinte și o informație mai selectivă.

Încredințați de atenția și solitudinea dvs. și în așteptarea răspunsului, vă rugăm să primiți expresia bunelor noastre sentimente.

Director,

V.[alter] Roman”->

GHEORGHE SARĂU

Notă

1. Valter Roman, între 1954-1983, a fost directorul Editurii Politice.

2. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea trimisă lui Dimitrie Stelaru, la București, de către Laurențiu Fulga, din partea Uniunii Scriitorilor din RSR, în noiembrie 1970, în legătură cu dezvelirea plăcii memoriale Ion Barbu (Dan Barbilian), la 6 decembrie 1970.

București [noiembrie] 1970

„Vă rugăm să binevoiți a lua parte la dezvelirea plăcii memoriale **Ion Barbu** (Dan Barbilian), care va avea loc duminică 6 decembrie 1970, orele 11, în strada Carol Davilla 8 (Cotroceni), la casa în care a locuit, a creat și și-a sfârșit viața poetul.

Personalitatea poetului și a matematicianului va fi omagiată de Acad. Octav Onicescu, precum și de scriitorul Ștefan Augustin Doinaș, Alexandru Ivasiuc și Al. Paleologu.

Vor citi din opera poetului artistul emerit Fory Etterle, artista Adela Mărculescu și scriitorul Romulus Vulpescu.

Vă mulțumim!

Vicepreședinte,

Laurențiu Fulga

Notă

Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea trimisă de Despina Belingher Stelaru, la 6 decembrie 1970, de la Constanța, lui Dimitrie Stelaru, la București, rugându-l să fie de acord să o primească în spațiul locativ al lui pe Eumene, de formă – doar pentru a putea să-și facă buletin de București, în vederea obținerii unei repartizări în București, ca asistentă medicală, după terminarea școlii sanitare.

Constanța, 6 decembrie 1970

„Dragă Mitia,

Te-aș ruga să mă ierți că în ciuda invitației tale de a te lăsa în pace îndrăznesc cu teamă să-ți scriu. E adevărat că vreau să te rog ceva și știu că tu ai nevoie de multă liniște acum.

Poate „ciudatul meu zeu și prieten” va încerca, totuși, poate nu-i greu. Eumene termină școala și urmează

plasamentul. Știu că sunt locuri în București, dar are nevoie de buletin de București. Dacă tu ai încerca să o primești în spațiu – nu va sta la tine, deci nu-ți va deranja rosturile – ar primi buletin.

Știu cu aproximație cum se procedează și probabil că voi găsi pe cineva să pună umărul. E nevoie doar să vrei și să te deranjezi odată. Te rog, Mitia, spune da.

Știi că nu va sta cu voi. Pe urmă, ar fi necesar să poată obține post în București ca să-și facă facultatea. Eu am un apartament bun aici și aș încerca să i-l trec prin schimb cu cineva din București.

Voi încerca apoi să găsesc o soluție și să vin prin concurs să stau cu ea. Spune și tu, dacă nu merită să-mi dai o mână de ajutor pentru Eumene.

Nu mă judeca supărat pentru că te rog să mă ajuti. Uite, dacă tu ai vrea s-o faci, scrie-mi repede ca să vin în vacanță să facem demersurile.

Îți mulțumește mult,

Despina

Versurile, mă rog frumos, sunt pentru alte versuri cu ochii care sticlesc mereu și cu un ceasornic și cu niște milenii treisprezece.

P.S.: Și pentru zăpezile de altădată albe doar în vis, fragmentul ăsta legat de François Villon.

X

“Item, à celle que j'ai dit,
Qui m'a si durement chassé
Que je suis de joie interdit
Et de tout plaisir dechassé,
Je laisse mon cœur enchassé,
Pale, piteux, mort et transi:
Elle m'a ce mal pourchassé,
Mais Dieu lui en fasse merci!”

Și pentru vis, doar pentru el, asta din *Invitație la viață*”:

[**n.n.:** „*L'Invitation au Voyage*, Charles Baudelaire]

„**M'amie***, ma sœur,
Songe à la douceur
D'aller là-bas vivre ensemble!”

Note

1.Despina înlocuiește “Mon enfant” din originalul francez cu „M'amie”.

2. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea - felicitare trimisă la sfârșitul anului 1970, pentru *Anul Nou 1971*, din partea Uniunii Scriitorilor, lui Dimitrie Stelaru, la

București, purtând semnăturile următorilor scriitori: Zaharia Stancu, Marin Preda, Virgil Teodorescu, Ștefan Bănuțescu, Al. Ivasiuc, Szász János, Georgeta Horodincă, Traian Iancu, Laurențiu Fulga ș.a.).

Notă

Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoare - felicitare trimisă lui Dimitrie Stelaru de către colectivul revistei “România literară”, la sfârșitul anului 1970, pentru *Anul Nou 1971*.

Notă

Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

1971

Scrisoarea lui Dimitrie Stelaru, trimisă de la București, la 1 martie 1971, mamei sale, la Turnu Măgurele (Surse: Al. Raicu - 1974, 278; 1978, 165]

București, 1 martie 1971

“Pasca Stoicea,

Turnu Măgurele, str. 1 Mai, nr. 35

Dragă mamă,

Zilele trecute, Angelica s-a înapoiat la noi cu mălai și borcane cu dulceață. Îți mulțumim din inimă, dar nu trebuia să te ostenești atât de mult. Acum, la noi e liniște, iarnă asta a fost blîndă, iar eu parcă mă simt mai bine. Urmez indicațiile medicului, care vine acasă; mi-a dat o mulțime de doctorii franceze, germane și chiar americane. În oraș ies numai rareori și numai cu treburi urgente.

Norișor își are jucăriile și cărțile lui. De altfel, în toamnă o să meargă la școală. Are multă energie în el, vrea să știe cît mai multe, n-are astîmpăr. Vrea să mă joc cu el, să-i fac jucării, să-i citesc, dar eu nu prea mai am putere, obosesc.

Angela se ocupă cu de toate. E foarte vrednică, trebăluiește de dimineață pînă seara. Eu lucrez uneori, dar foarte rar. O să-mi mai apară o cărticică zilele astea, apoi în toamnă alta. Decamdată îți trimit volumul apărut de curînd.

Îți dorim sănătate și te sărutăm!”

Mitea, Norișor, Angela

[București, Aleea Stupilor, nr. 6, Bl. E 9, sc. II, et. I, ap. 26]”.

JURNAL DE PREZENTĂ

(V)

2 martie 94. Ieri dimineață dau *Ilașcu* și *Megalitice* la Rom. Lit., dar și 20 de poeme de-ale Lidiei, lui Alex. Ștefănescu, care îmi promite mai curînd un debut la Zig-Zag, iar de celelalte două articole se arată interesat; Jean A. îmi promite să publice articolul *Samizdat*, ceea ce ar fi minunat. În *Cotidianul* a apărut pe larg programul de vineri, inclusiv nominalizarea Lidiei, iar cineva îmi spune că anunțul s-a dat și la radio. Pe la 6 seara reușesc să fug de la Pro-Basarabia și mă văd cu Pan Izverna la Sf. Iosif, asistăm la rugăciunea de seară, îmi dă corectura la *Paralela 45*, dar nu pare convins de idee, altele îi par imperativele momentului. La Piața Romană ne întîlnim cu un celebru deținut politic Puiu Ion, mergem împreună la lansarea revistei scoasă de Radu Ciuceanu cu Institutul de cercetări asupra totalitarismului. Cu greu ajungem în spatele Televiziunii, cu dl Puiu care merge anevoie. A stat 16 ani în închisoare, dintre care 10 în lanțuri, ca nesupus, probabil pentru că n-a putut să tacă, spunîndu-le zbirilor zbirii. De fapt o recepție de high-life, unde ne primește însuși R. Ciuceanu, dar la doi pași după noi apar pe rînd toți grangurii: V. Văcaru, Dănescu, Procurorul General, Radu Cîmpeanu cu soția, mulți parlamentari, Adr. Năstase fără soție, diferiți bătrîni necunoscuți mie, și prof. Al. Dușu, foarte simpatic, cu haz, Bucur, alți cîțiva pe care mi-i prezintă P.I., bine inițiat într-ale detenției. Dintre scriitori, cine nu te-ai aștepta! Mircea Micu și Val. F. Mihăescu, Mitzura Arghezi, care locuiește la etaj, aceasta fiind casa dată de Regim lui T. Arghezi, apoi a luat-o Valentin Ceaușescu, iar acum stă Mitzura, iar jos e Institutul. Se bea și se mîncă. Nu știi de ce, dar Mihai Ungheanu e foarte expansiv, zîmbește, face gesturi largi, foarte sigur pe el, îl știusem un reținut, un crispat, chiar închistat: nu cumva să te apropii, să-i oferi tov.red :ef/adjunct vreo colaborare la *Luceafărul*. Aici pare chiar frivol... I-a reușit cacialmaua? Nu-mi găsesc locul, pentru că niciodată locul meu nu a fost printre astfel de specimene, doar cîteva persoane îmi par nimerite aici pe motive de amicitie, în rest o adunare cam suspectă. Mihnea Gheorghiu, Manu-

ela Cernat, cu care schimb cîteva cuvinte despre Piața Universității.

Cum P.I. vrea să mai stea, plec cu dl Puiu, care mi se destăinuie: Pe 15 dec. a vorbit la Uniunea scriitorilor și i-a adus pe toți la același numitor. Ce-a făcut Coposu după ce a ieșit din închisoare? Nici un singur gest anticomunist! Spune că e o mafie, tot masoneria, se pare, al cărei reprezentant la noi e Moses Rosen. Că primul cu care s-a luat legătura și i s-au făcut propuneri a fost el, dar a refuzat să colaboreze, noii veniți fiindu-i suspecti. Cînd s-a pomenit ca țărăniștii să meargă alături de UDMR?! Admite că PUNR a făcut greșeli, nu au politicieni în față, dar maghiarii țintesc dezmembrarea țării. Să se alipească Vestului și să rămînem noi cu rușii... N-a avut bani de călătorii cu metroul, mormăie ceva cu hoții, pe străzile astea întunecoase. Drumul l-a obosit. Un bărbat ca la 75 de ani, înalt de cam 180 cm, cu pardesiu Covasna, cravată și pălărie cu boruri largi; ochi verzi-albaștri, față prelungă, trăsături foarte plăcute, de actor; i-am și spus că-mi pare a-l mai fi întîlnit. Dar nu. Spune că el e marginalizat, nici în *Memorialul durerii* nu l-au băgat, nici în alt loc nu a reușit să publice. Stă noaptea tîrziu, are nevoie mare de liniște. Îmi confirmă că își scrie memoriile. Incomod. Inflexibil. Aș vrea să-i spun că din '64 cînd au ieșit ei din pușcărie au trecut 30 de ani, cei pe care el îi acuză că acum sunt împărțiți în vreo patru cete, deci deținuții politici, au fost supuși tuturor presiunilor și influențelor rele ale societății socialiste. El i-ar fi vrut uniți. P.I. îmi spusese să-l întreb dacă n-ar accepta o convorbire înregistrată. Puiu nu refuză, în principiu, îmi dă telefonul lui. Se arată recunoscător că l-am însoțit pe acele străzi întunecate, din spatele Evei; pare să se simtă amenințat. Ar fi bine dacă am putea să-l înregistrăm. Îi pare rău că a

pierdut acești 4 ani. Mă tem că nu are spor la scris, deși s-ar putea ca nemulțumirea lui să vină din faptul că nu reușește să scrie tot ce are în minte.

20 martie 94. De dimineață cu A. și Elena în parc. Apoi la biserica Sf. Elefterie unde a fost depus Liviu Călin. De față Pan Izverna, T. Virgolici, C. Baci, Ileana Mălăncioiu, Ulici, Bălăiță, Mircea Martin, Magdalena Bedrosian – tatăl ei e preot chiar la Sf. Elefterie, Dan Grigorescu, Ion Ianoși, Zigu Ornea (care ține un discurs), Irina Mavrodin, Cornel Popescu, Traian Iancu, Dna Vulcănescu, Lucica Crăciun, Maria Bănuțescu. Biata soție, care mai că se prăbușea dintre cei doi care o susțineau...Ultimele mîngîieri, sărutarea din urmă, pe mînă, pe frunte, pe ochi. 1930-1994, o tumoră benignă, la plămîni, atipică, dar a survenit o hemoptizie și stopul cardiac.

Dar ce a fost aseară? Spectacolul Lidiei la *Pod*, în mare formă, foarte stăpînă pe recital, un triumf, trei bisuri foarte simpatice și la urmă le-a zis studenților: Dar voi nu vreți să mai dați spectacolul? Ce mai vorbă, nu doar lui Cătălin Naum, ci tuturor studenților le-a făcut o impresie extraordinară, ceea ce Naum mi-au spus-o și în particular, la cabine, după aceea.

Dar vreau să spun că și spectacolul lor mi s-a părut excelent, nu doar un montaj, ci un recital tot în stilul Lidiei, adică cu muzică, mișcare, interpretare, mimică, totul de mare rafinement, pe texte din Grigore Vieru și Leonida Lari, care i s-au părut și Lidiei valabili ca poeți. Păcat că nu i-ați chemat și pe autori, le-am zis, s-ar fi simțit foarte flatați. Acest Cătălin Naum nu vrea publicitate, e de părere că dacă studenților le place teatrul și îl fac cu dăruire, nimic altceva nu mai contează (inclusiv aprecierea publicului). Ca o fatalitate, par să se ascundă și să se baricadeze în acest Pod. Unde Lidia a activat cu ani în urmă. În sală Pan Izverna, Petrică și Mariana Lungu, Lucia Negoită, maica Sica, pe care o însoțim la revenirea spre piața Romană: încîntată de prestația Lidiei, laudînd-o din tot sufletul: Dumneata ai aripi, zice buna doamnă. Sunt momente frumoase, seri care ai vrea să nu se mai termine...și bucuria succesului net al Lidiei, chiar venit așa de tîrziu...

ION LAZU

Asterisc DESPRE UNIVERSALITATE

Cuvintele unui prieten mi-au stârnit aceste impresii. Dumnealui îmi spunea că scriitura română nu are, cu rare excepții, deschidere spre universalitate. Dacă se rezumă doar la atât, mi-ar fi generat doar un moment de reflecție, doar că, în strădania domniei sale de a argumenta, s-a referit la faptul că autorii români inserează detalii specifice spațiului nostru geografic și cultural, aspecte legate de tradiție, obiceiuri, precum și filigrane emoționale împletite cu contextul socio-istoric, care nu prea rezonază cu interesul celor din alte spații geografice.

Faptul că pe alții nu i-ar interesa autentic românesc nu mă miră, decât parțial. Ține de conjunctura politic-istorică pe care o trăim și o tot trăim de foarte multe decade încoace, în care asistăm la o lipsă de promovare a imaginii țării peste hotare. Noi, cei mulți, arborăm un aer de victimă, uneori justificat, dar nici nu încercăm în vreun fel să îndreptăm lucrurile.

Totuși, un cititor care se respectă, în general vorbind, este dornic să descopere alte spații geografice decât ale sale, să cunoască evenimente istorice diverse, specificul cultural, tradițiile și obiceiurile altor popoare. Când afirm acest lucru mă gândesc la atâtea scrieri străine, din toate colțurile lumii, traduse la noi, care sunt apreciate de cititorii români și pentru că au aceste inserțiuni care le conferă originalitate și savoare.

Nu vreau să minimalizez importanța valorii autorului. Este primul pas în atingerea „universalității”. Este un necesar incontestabil, acela de a avea har, de a transmite bagajul ideatic și de a produce emoție, pătrunzând în inima cititorului. Următorul pas, la fel de necesar însă, este traducerea operelor și promovarea, aspecte care țin de factori extraestetici și de conjunctură. Un adevăr este și faptul că literatura română este foarte puțin tradusă și foarte puțin promovată. În lipsa acestora riscăm să rămânem cu o percepție, în opinia mea falsă, aceea că n-am avea literatură de valoare.

În ceea ce privește „detaliul” național la care se făcea referire, ca impediment în atingerea „universalității” scriitorilor români, mă desjung total de această părere.

Oare Balzac nu e universal, chiar

dacă avem nevoie de a ne nota pe hârtie întreaga încrângătură genealogică a familiilor aristocrate ale Franței secolului XVIII? Oare ar mai fi avut succes Jane Austen dacă nu ar fi descris atât de natural viața rurală a micii aristocrații engleze din epoca pre-victoriană, preocupările, tradițiile, prejudecățile acelei perioade? Cred că în scrierea fiecărui autor străin pe care îl considerăm universal vom găsi detalii menite să ne imerseze în spațiul geografic și temporal. Arta, în general, nu poate exista în afara unei realități înconjurătoare, pe care apoi artistul o filtrează prin sita propriilor trăiri și seturi de valori, o fuzionează cu creativitate și har, dând naștere unei opere care îl reprezintă atât pe el, creatorul, cât și mediul formării sale. În acest mediu, omul ocupă un loc central, un Univers în sine, pe care artiștii, întocmai ca medicii în cercetările lor, încearcă să-l descopere în toate detaliile și în toate relațiile acestuia, cu tot ceea ce-l înconjoară. Omul este influențat de condițiile naturale, sociale, istorice pe care, la rândul său, le influențează, le nuanțează, le modifică.

În esul său filozofic „Termenii unei ecuții: universal – universalitate”, Bogdan Popovici consideră că „a te ridica la înălțimea universalului înseamnă, așadar, a coborî cât mai în adâncuri”, adică a pune omul în centrul preocupărilor.

Îmi este greu să accept că un scriitor, bunăoară, ar putea să aspire la „universalitate” fără a se concentra pe ceea ce este în proximitatea sa.

„Șansa artistului de a surprinde universalul se află lângă el, aici și acum, în zona vieții omenești din care face și el parte și nu într-o zare îndepărtată. Se autoiluzionează și rătăcește atunci când, cu mentalitate și complexe provinciale, consideră că arta sa poate deveni mare, prin pastista, prin transplantarea unor

Teodor Vișan, Crizanteme

„modele” artistice, idei și preocupări din alte zone, exotice, asupra unor realități umane și sociale cu care primele nu au nicio legătură”, subliniază același Bogdan Popovici.

Sunt convinsă că o operă trebuie să surprindă esența neamului din care face parte și, ca o consecință, să aspire în primul rând la aprecierea conaționalilor. Cred că sunt foarte puține excepții pe mapamond în care lucrurile să nu se fi petrecut astfel. Arta poartă amprenta locului de baștină, a limbii materne, un lucru valabil chiar și pentru cei care au emigrat în alte țări.

George Călinescu spunea că „orice poet universal este *ipso facto* un poet național. Homer era grec, Dante florentin, Shakespeare englez. Extirpați din opera lor ce e concret etnic, sublimele îngustimi dacă vrei, și totul rămâne inert și fără puls. Universalitatea este o inimă individuală, puternică și sonoră, ale cărei bătăi istorice se aud pe orice punct al globului, precum și-n viitor”.

Nu trebuie, pe de altă parte, a fi confundată universalitatea cu globalismul pe care îl experimentăm astăzi, dar nici cu notorietatea. Globalismul nu reușește decât să fie un dictat dacă nu valorifică potențialul fiecărei nații cu scopul de a fi cunoscut la nivel global. Notorietatea, pe de altă parte, poate fi uneori artificial creată și efemeră.

Percepția mea despre universalitate este mai mult de ordin temporal decât spațial, chiar dacă atinge ambele dimensiuni. În opera unui scriitor universal te poți regăsi oricând. Universalitatea este succesul unui scriitor în lupta cu timpul, cu atât mai probabil cu cât își extrage filonul propriei lumi. Cum fără rădăcini, un copac nu înfrunzește, tot așa nici o operă nu are cum să reziste în timp dacă își pierde seva de inspirație.

SIMONA MIȘUȚIU

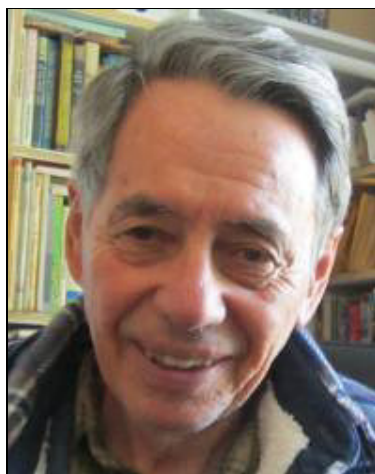
Eseu despre copilărie

(II)

Copiii copiază în felul lor ceea ce văd la adulți. Nu este mimetism căci ei păstrează intacti termenii (pentru noi atât de ireali) ai fanteziei. Iată de pildă manifestarea gingașului vizitator din cartea *Micul Prinț* al lui Saint-Exupéry. Cu o siguranță de mic gospodar, de stăpân pe situație, el se arată entuziasmat de desenul cutiei conținând o oaie, deși cutia ar fi părut prea mică pentru acel animal. „Este exact ce îmi trebuie!”, spune copilul care vine apoi cu o întrebare practică brodată pe aceste elemente imaginare: „Crezi că oaia asta o să aibă nevoie de o mulțime de iarbă?” Întrebarea are logica ei pentru că pe planeta sa din desen nu era loc de o pajiște suficient de mare pentru ditamai oaia.

„Copiii ar trebui întotdeauna să arate indulgență pentru cei mari”, notează Saint-Exupéry în această fermecătoare carte, căci pentru noi, adulții, „care înțelegem viața, numerele țin de ceva indiferent”, lipsit de mister. „Când le spui”, se destăinuie copilul cărții sale, „că ți-ai făcut un nou prieten, ei [(adulții)] nu te întrebă niciodată despre lucrurile esențiale. Niciodată nu zic: «Cam cum sună vocea lui? Ce jocuri îi plac mai mult? Colecționează fluturi?» Dimpotrivă, ei te întrebă: «Câți ani are? Câți frați mai are? Câți bani câștigă tatăl lui?» Doar din astfel de numere ei cred că pot afla ceva substanțial despre prietenul meu”. Recunoaștem totuși că păstrăm în noi un fior, incomplet stins, rămas de pe vremea copilăriei, atunci când, în loc să folosim numerele în mod strict tehnic, ne oprim să filosofăm cu uimire pe marginea potențelor infinite ale unor numere ca 0 și 1 sau π .

Cât de ciudate ni se par uneori jocurile copiilor! Mimetica lor ne surprinde. Iată de pildă număratoarea la jocul de-a v-ați ascunselea: O pi/ sec na/ pi// Ke's tin/ boli/ na costi// Tzang gâr,/ man gâr// Na c-af/ to be// Len gher/ buf!” (G.Dem.Teodorescu, *Poezii populare române*, Ed. Miner-va, 1982). Sonoritatea vorbelor acestora amintește alte limbi decât româna. La fel este celebrul “An, dan, dez, zizi, mani, frez”, la care cândva am replicat cu un poem care începea astfel: “Az dan trez/ aş sta-n Crez./ da'mi-e soare/în picioare/ dintr-o lume călătoare/ și îmi pare/ treaz/ că

n-am azi” (Horia Ion Groza, *Numărători la de-a v-ați ascunselea*, în *De durut mă doare cerul*, Criterion, 1998).

„Tot ce e mai adânc e și mai superficial (așa cum spunea Goethe despre numele tău și al lucrurilor)”, scrie Noica. „Iată matematicile: ai impresia câteodată că deții cu ele înțelesul cel mai grav al lucrurilor și spiritului; altele ele nu-ți sunt decât joc, fără atingere cu lucrurile și capriciu organizat – *ca jocul copiilor* – în ce privește spiritul. «Număr pietre peste care/ Mândra trece vadul/ Și păcate pentru care/ Mă va arde iadul», spunea Blaga într-o postumă. Te-ai jucat. Dar ai numărat și, în loc să ajungi în iad pentru păcatele tale numărate, te-ai trezit în paradisul cunoașterii” (Constantin Noica, *Jurnal de idei*, Humanitas 1991). „Unu-i Malea/ două-i Calea/ Trei e rugul/ Ciuturugul...” (G.Dem. Teodorescu, op.cit.).

Copiii au o anumită percepție și înțelegere pentru bine și rău, diferită de a adulților. Ei râd la așa zisele glume fizice (ca lovitul cu scândura în cap din filmele cu Charlot sau Stan și Bran) dar pot sări brusc la polul opus lăsându-se total cuprinși de spaimă la contemplarea aceleași brutalități adresându-li-se direct lor. Ei simt starea de suflet a celui care săvârșește fapta – jovialitate sau cruzime, reacționând prompt, fără cenzură. Setea lor de cunoaștere se desfășoară într-un strâns corset al binelui și răului. Pe măsură ce se apropie de pubertate, aventura cea mai palpantă pentru ei devine aceea a descoperirilor pentru care curiozitatea trebuie să înfrângă frica (curiozitate care la adulți trebuie să învingă dificultățile fizice, cum este cea a exploratorilor). Așa se întâmplă

în celebra poveste twainiană a lui Tom Sawyer și Huckleberry Finn. Robert Lawrence Stine, supranumit „Stephen King” al copiilor, este un scriitor de mare succes în America. După cum mărturisește, a fost surprins de reacția favorabilă unanimă a copiilor când a trecut de la cărți cu haz la cele „horror”: „copiilor le place să fie speriați!” El menționează că mulți părinți în loc să-i reproșeze accentul lugubru sau terifiant al scrierilor sale, i-au mulțumit pentru că le-a trezit copiilor setea de lectură (să citească, captivați, până și noaptea sub plapumă pe tabletă, cum citeam noi în copilărie cărți sub plapumă cu lanterna). Cred că pasiunea pentru textele care-ți fac pielea „găină” (goose bumps) vine la vârsta schimbării sângelui, a revoltelor știute și neștiute, dorite și nedorite. Este vârsta majorității cititorilor lui Harry Potter, copii care au răbdarea să citească volume groase de o mie de pagini.

„Un capriciu organizat”, așa apare în ochii noștri de adulți modalitatea de manifestare a celor învățate de către cei aflați la vârsta de cinci-opt ani. În ultima vreme în America a luat un deosebit avânt așa-zisul școlit acasă (home-schooling), în familie, unde învățător copiilor este mama lor (de sigur se recomandă o programă analitică și anume manuale pentru ca ulterior copilul să poată fi asimilat sistemului public de învățământ și să poată urma cursurile liceului sau colegiului). Recent a apărut însă o metodă și mai revoluționară: neșcolitul (un-schooling), bazat pe teoriile unui pedagog care susține că învățătura trebuie să se producă de la sine fără a forța copilul ci doar punându-i la dispoziție cărți și lucruri care îl pot interesa iar el, de bună voie, își va urma pasiunea lui de cunoaștere, părinții lui fiindu-i doar sfătuitori. Rațiunea neșcolitului este apropierea de modul natural în care se dezvoltă curiozitatea, explorarea, cunoașterea.

Unii situează poemul eminescian “O rămâi” în grupul poeziilor de dragoste. Într-adevăr este vorba de dragoste dar nu de una erotică ci de un altfel de dragoste. Este aici acea dragoste pe care o poartă copilul mediului lui de visare și joacă, de care se atașează cu toată făptura lui puțină, cu sensibilitatea sa pură.

„N-am putea iubi niciodată natura dacă nu ne-am fi trăit în ea→

HORIA ION GROZA

copilăria”, nota George Eliot (*The Mill on the Floss*, 1860). Dar este și mai mult: este dragostea cu care ne apropiem noi, adulții, de micile ființe care și-au început de curând viața și care, cu ochi mari, învață să cunoască lumea. „Fiecare copil pășește în existență prin poarta de aur a dragostei”, sună un citat din Henry Ward Beecher. Este dragostea părinților și a bunicii.

Parte din misterul acestei dragoste ocrotitoare ce o purtăm copiilor noștri se datorează și faptului că, prin ei, ne retrăim începuturile vieții noastre cu farmecul, bucuriile și spaimele ei, ne prelungim durata existenței, realizăm imposibilul: să întoarcem sufletește fluxul altfel ireversibil al TIMPULUI, să-l universalizăm și să pătrundem în interiorul mărgelilor orelor lui, dilatăndu-l, oprindu-l, modificându-l. Secret al modificării timpului pe care copilul îl cunoaște prin harul său propriu („Și privind în luna plină/ La văpaia de pe lacuri,/ Anii tăi se par ca clipe,/ Clipe dulci se par ca veacuri”, îi spune pădurea micului Mihai Eminescu) și a cărui cheie noi am pierdut-o cu anii maturității: „Astăzi chiar de m-aș întoarce/ A-nțelege n-o mai pot”. Pentru că în adolescent, viitorul adult, este o chemare continuă de a merge înainte, un neîncetat miraj al viitorului, uitând a gusta pe îndelete clipa („Șuieram l-a ei chemare/ Și-am ieșit în câmp râzând”). Este o grabă, o nepăsare, o degajare de cei care ne rețin cu dragoste, o încredere că „știm noi ce facem și ceilalți nu știu”. În același timp bătrânul, care dorește să încetinească timpul, devine receptiv la modalitatea specifică gândirii copilului, căutând acea lume, ceea ce explică solida punte de comunicare, plină de iubire, dintre bunici și nepoți.

Constantin Noica, fin cercetător și cunoscător al multiplelor și adesea ascunse nuanțe ale limbii române, posedoare de înfinită flexibilitate, nota în *Jurnalul său de idei* (Humanitas, 1991): „Nu e de comparat limba cu jocul de șah (reguli fixe). Mai de grabă cu jocul copiilor, unde regulile se înnoiesc permanent!” Într-adevăr, ați observat vreodată că, încercând a-i învăța pe copii regulile unui joc nou, ei se conformează cu entuziasm pe moment atrași de ineditul jocului dar apoi încep să inoveze și să schimbe ce i-ați învățat? Această nepăsare, aceas-

tă auto-încredere, duce la graba de a ieși din vârstă, de a crește mare, de a fi ca unchiul cutare. În sens invers, la capătul celălalt, noi, ajunși bătrâni, tindem să frânăm mersul anilor, să nu ne mai lăsăm purtați pe sus de valurile vieții ci să ne reîntoarcem spre aceleași adâncuri ale ei pe care le-am cunoscut altă dată în trecut.

Căci cel mai mult, bătrâni fiind, ne atrag începuturile pline de mister ale vieții. Ce bine se înțeleg bunicii cu nepoții de până la șase ani! Noțiunea lor de TIMP se îngeamănă. Vârsta bătrânilor, a făuririi de mari sinteze care rămân cumva de ele însele, căci de cele mai multe ori ele nu mai sunt împresurate de focul acțiunii, se întâlnește cu vârsta copiilor, purtătoarea misterelor primei cunoașteri. Aspirația dintotdeauna a spiritului către purificare, către înaltul Ființei, intensificată la vârsta senectuții când suntem mai aproape de ieșire și simțim curentul rece al neantului trăgând pe sub ușă, își găsește pereche în puritatea ființei copilului al cărui suflet a descins din absolut și care încă păstrează misterul acestuia în primii pași ai cunoașterii acestei lumi. „Astăzi chiar de m-aș întoarce/ A-nțelege n-o mai pot.../ Unde ești, copilărie,/ Cu pădurea ta cu tot?”

Situarea în plină încheștare cu lumea, în iureșul imprimat de truda cunoașterii bruiată întruna de evenimentele vieții, responsabilitatea și fermitatea la timonă în mijlocul valurilor, atenuază sensibilitatea proprie primelor cunoașteri, receptivitatea vârstei fragede, încă nedeposată de vraja absolutului din care a descins sufletul ființei. Eminescu avea 29 ani când a scris poemul acesta și, cu geniul său uriaș, cu puterea sa de muncă, se afla deja într-un vârful de acțiune pe care noi obișnuit îl atingem la 40-50 ani. Pentru el pădurea devenise ceva îndepărtat, irepetabil, care nu lasă decât un regret de neșters. „Există în orice copilărie, un loc vrăjtit unde culorile sunt mai strălucitoare, aerul mai cald și dimineața mai proaspătă, [loc] care va fi pierdut pentru totdeauna”, spunea Elizabeth Lawrence. Eminescu nu mai poate „înțelege”, nu mai poate reconstitui acea stare de început a ochilor mari care vedeau pentru prima dată lumea.

Dar, în ciuda problemelor zilnice, rămâne undeva acea sete a sufletului, acea pecete a nemuririi, a absolutului, din care sufletul porcede

Teodor Vișan, Balcic

și în care se întoarce. Acea sete pentru timpul sacru, imensurabil, atât de diferit de timpul istoric, al zilelor, orelor și minutelor în care ne consumăm existența cotidiană, despre care vorbea Eliade. Setea aceasta devine mult mai clară când omul ajunge bătrân și iese din vârtoarea acțiunii.

De aceea copilăria și senectutea, cele două capete ale arcului curcubeului al cărui sublim este conferit de trecerea omului pe acest pământ, se caută una pe alta, tânjesc să se unească în imaginea inversă a oglinirii curcubeului în apă, apă care, cu transparența ei fluidă, păstrează imaginea tainică a bogății a cerului.

„Prin experiența sacralului, spiritul uman a sesizat diferența între ce se relevă ca fiind real, puternic, bogat și semnificativ și ceea ce este lipsit de calități adică curgerea haotică și periculoasă a lucrurilor, aparițiile și disparițiile lor fortuite și lipsite de sens” (Mircea Eliade, *La Nostalgie des Origines*, 1969). Copilul și bătrânul posedă, neștiut la nepot și știut la bunic, o sensibilitate la ceea ce Eliade numește „real și semnificativ”, la esențele eterne, sensibilitate pe care o are și adultul activ, tânăr sau vârstnic, dar care la acesta din urmă nu se poate manifesta predominant ca la copil și bătrân pentru că este bruiată de tumultul „curgerii haotice a lucrurilor”, al avalanșei evenimentelor întâmplătoare ale vieții.

Aș înclina să cred că basmele populare și legendele le-au născocit bătrânii pentru copii, cei în floarea vârstei ascultându-le în grabă, aprobându-le și adăugând doar câte un amănunt mai apropiat realității de toate zilele.

Liniștea meditativă proprie vârstei bătrâneții, cu care aceasta abordează înțelesurile profunde ale vieții, își găsește pandant în receptivitatea emoțională a copilului pentru tainele dincolo de realitatea →

concretă a lucrurilor, receptivitate care la el este dublată de puritatea sufletului și de avântul lesnei lui atașări de înțelesuri pe care doar inima le sesizează și pe care mintea lui este încă prea șubredă a le forfecă cu tehnica îndoielilor sale structurale, cu scepticismul maturității. „Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți, căci împărăția lui Dumnezeu este a unora ca aceștia”, sună versetul biblic (Luca 18,16). „Lubesc pe acești micuți și nu este puțin lucru când ei, care sunt atât de proaspeți de la Dumnezeu, ne iubesc pe noi”, adaugă Charles Dickens.

„Lucrurile pe care le iubește copilul rămân în inimă până la vârste înaintate. Cel mai frumos lucru în viață este că sufletele noastre rămân atașate de locurile pe care le-am îndrăgit odinioară și în care ne-am bucurat”, scrie misticul poet Kahlil Gibran. Pădurea din poemul eminescian, pe care n-o mai puteam înțelege și îndrăgi în perioada noastră de acțiune în plină viteză (când probabil vedem doar rolul ei ecologic și valoarea ei bănească), reapare la bătrânețe cu aceeași seducție, căci recâștigăm sensibilitatea de odinioară.

Dar nu este doar atașarea de locurile și oamenii din perioada copilăriei care stăruie în adâncurile noastre.

Întreaga forță afectivă pe care inima o conferă copilului în dibuirile lui completând mirările minții stăruie undeva în ascunzișul ființei umane însoțindu-ne pe parcursul vieții, chiar dacă va fi acoperită tot mai mult de raționamentele sonore al minții care nu admit contrazicere o dată ce au dus la formularea unei concluzii devenind un imperativ zgomotos. Ieșit oarecum din tumultul și multiplele strânsori sociale ale vârstei mijlocii, bătrânul reușește, în liniștea amurgului său, să audă *șoapta* de taină a inimii care cunoaște prin *iubire*, șoaptă care în copilărie constituia *cuvânt* puternic.

Aceasta este o constatare importantă: la senectute ne întoarcem la cunoașterea prin iubire pe care o exercită copilul, unindu-ne oarecum aceeași oarecare neputință sau limitare fizică.

La vârsta marilor înfăptuiri, a marilor înfruntări, cu pieptul înainte și mușchii trupului și minții încordați ca puternice arcuri în iureșul acțiunii, iubirea devenise *pasivitate*, ardere, mistuire. Își pierduse dulceața,

duioșia, dăruirea aceea blândă, ingenuă și nevătămătoare. Ea nu mai lăsa sufletul a-și promova tainele. Nu pentru că nu ar fi dorit-o ci pentru că nu și-o putea permite, timpul pentru el având o valoare care nu iartă nicio pregetare, nicio întârziere, nicio irosire. La cele două capete ale existenței vorbește însă iubirea cu Timpul ei specific, impregnat de tentele absolutului, de intuițiile sale greu de prins în vorbe dar atât de eficace în cunoaștere.

Bătrânul recâștigă această poziție, pe care se grăbește a o pierde adolescentul.

O face prin asimilarea și decantarea celor pe care i le-a adus experiența vieții, prin dobândirea echilibrului, când își dă seama că nimic în această lume și în cea din afara ei nu contează cu adevărat – nici castelele, nici aventurile și explorările, nici pătimașele amoruri, nici măiestria meșteșugului, nici descoperirile științifice, nici evenimentele sociale sau politice la care a participat cu elan arzător. Nimic, cu excepția iubirii. Și de aceea îl înțelege pe copil ai cărui primi pași în cunoaștere sunt prin iubire. Iubirea față de cel care îl îngrijește, pe care îl imită cu curiozitate și atașament. Ellen Winner (*The points of words: Children's understanding of metaphor and irony*, Harvard University Press, 1988), a demonstrat foarte convingător că copiii sub șase ani pot înțelege și folosi cu ușurință metaforele dar nu pot înțelege și uza ironia.

Copiii nu pot să urască sau să batjocorească cu adevărat. Ura lor este mai mult groază, spaimă și nevoie de apărare iar batjocorirea care pare atât de crudă la copii constituie un joc care ignoră durerea pe care o poate provoca (pentru că imediat ce își dau seama de aceasta sufletul lor se înmoaie).

„Unde ești copilărie/ Cu pădurea ta cu tot?” sună ultimele versuri ale poemului de dragoste eminescian.

Pe drept cuvânt, după cum observa Petre Țuțea, "Eminescu, despre care Iorga spune că-i expresia integrală a națiunii române iar Blaga că reprezintă ideea platonice de român, este românul absolut" și, pe linia înălțimilor spirituale și sufletești, Eminescu reprezintă cu adevărat o „sumă lirică de voievozi”.

Flagiolet

aș frânge inimi în bucăți mici
mici
până la risipire
dacă rămâi fără răspuns și se
întunecă privirea
ajungi la apoplexie.
câinii râd
oamenii plâng
iar soarele se zbate în sclipiri
ucigătoare.
riști să te împrăștii pe ultima
galaxie
sub forma de șase ca un vârtej
de stele vizionare
care trăiesc să se supună inerției
de a se ține simbiotic de celelalte.
le este frică de ceva de
singurătate.
de plictis.
Sau
lucruri obscene;
miresme tulburătoare... de
imbecilitate.

Totul pare impenetrabil
o cascadă ce-ți taie respirația
Trebuie să mă desprind de tine.
Nici măcar nu mă inspiră
prezența ta obligatorie
Pe frecvența orelor de mâncare
Cu gust sălcii a lipsei de
dragoste
Să facem și să înghițim
Nu tine locul nici brățara
coroanei
Nici bluzele cumpărate la H&M
Trebuie să ajung impenetrabila
ființă
A succesului pierdut sub vrafal
de cărți
Pe care le voi posta
în stațiile de tren
Atunci când vor circula peste
mări ...

Îți văd numai defectele
Le număr apoi încerc să le uit
Dar revin în memorie ca un
Flagiolet
Pe coardă mi...canar

BIANCA MARCOVICI

Cronica literară

Transformer în lumină

Senzaționala iluminare a lui Sorin Grecu

Poemele lui Sorin Grecu incită la re-vizionare (folosesc un termen al poetului) a poeziei române moderniste și postmoderniste, în încercarea de a-l situa pe un punct al evoluției ei. De pildă, mișcarea avangardistă era în prima ei fază nihilistă și iconoclastă, dar în scurt timp a devenit susținătoare unor programe estetice constructive, cu scopul de a impune o altă viziune asupra artei în general și a literaturii în special. De asemenea, teama de formulă, refuzul capodoperei și exaltarea insuccesului ca singurele remedii împotriva anchilozării spiritului, sincretismul și deschiderea spre schimbarea paradigmei literare. Descopăr aceste aspecte la Sorin Grecu, dar și discursul de tip monolog dialogat, în care Eul liric și Sinele său sunt interlocutori credibili, atât în lirica avangardistă cât și la Sorin Grecu, cu amendamentul că delicatețea expresiei, reminiscență romantic-simbolistă prezentă la Sașa Pană, de pildă, lipsesc cu desăvârșire la Sorin Grecu. Ceea ce este evident la el însă, este eliberarea totală, transformarea poeziei în act existențial, o poezie trăită, ce devine fundament al unui comportament liric îmbrăcat uneori într-o haină cvasi-scandaloasă, ca formă de comunicare cu cititorul, trăsătură avangardistă turnată într-un discurs trafalmadorian, cu mesaje amestecate, din zone oculte și din cele ale luminii, deopotrivă, fără să anuleze viziunea unificatoare, practică de succes în literatura postmodernă. În special în cea americană. Inconștient, Sorin Grecu are grefate în spirit aceste două tendințe radicale, perfecte pentru exprimarea propriei ființe. Nu le caută, nu experimentează, ci fructifică un drum deschis, potrivit sinelui său complicat. Tot din grefa postmodernă se trage și plăcerea de a utiliza combinații surprinzătoare, modalități specifice cinematografului, perspective surprinse în stop-cadru, grosplan, panoramare, focalizări și ralanturi, bandă desenată, dar nu pentru a construi iluzii, ci pentru a sublinia, a îngroșa aspectul real sau sufletesc vizat. Limbajul neologic pregnant, chiar și atunci când termenii sunt depreciativi, din registrul minor, referințele frecvente la cultura lumii îl așază în

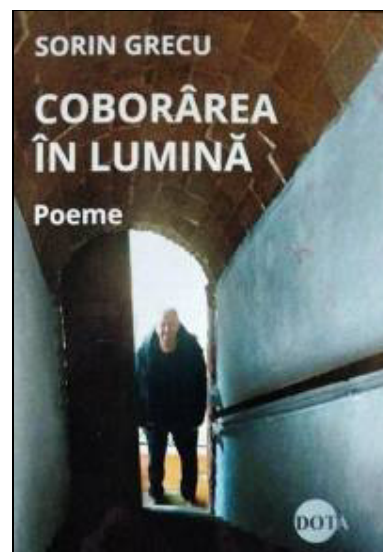
rândul poezilor detașați complet de orice influență desuetă. Nici urmă de vreo insinuare romantică nici ca expresie, nici ca imagine. Nici urmă de idealizare ori elogiul adus lumii, dimpotrivă, lumea construită de el e nefardată, multistratificată, epurată de iluzii, o lume deconstruită cu luciditate printr-o tehnică a textului devenită de multă vreme un apanaj al stilului său.

Volumul *Căderea în lumină*, cel mai proaspăt, editat la Dota, Cluj, 2023, semnat de Sorin Grecu, inspirat și original ilustrat de Adrian Grecu (fratele grafician) schimbă oarecum atitudinea spre o detașare, cel puțin parțială, de lumea agresivă, inconfortabilă și coboară în lumina interioară, se spiritualizează. Abandonează căile înguste, întunecoase, terifiante, părăsește spațiile tenebroase, nu desprinzându-se definitiv de ele, ci descoperind că drumul cel mai captivant, înălțător și luminos e în sine. De acolo, din sine, el, trezit în conștiință, cutreieră cu alți pași și vede cu alți ochi semnele degradării unei lumi pe care n-a găsit-o niciodată perfectă, dar care îl ademenea cu ispitele ei într-un carusel fermecător și periculos al experiențelor juvenile.

Sorin Grecu-personaj spectaculos, fabulos, desprins parcă din povestirile sale despre oamenii pitorești ai Clujului, făptură extravagantă, este o apariție demnă de personalitatea sa complexă, atât în plan personal, cât și ca om al scrisului cu multiple valențe

Grafică de Adrian Grecu

De la fenomene paranormale cu întâlniri bizare, inclusiv cu zeul sumero-babilonian Anunnaki, (experiență personală, reală, trăită de poet) la pânda extraterestrelor și spiritelor aciuete în pădurea Baciului ori în preajma satului natal al Doamnei lui, de la poveștile de viață ale ciudaților cetății la morțile suicidale, suspecte ori accidentale ale locatarilor de la morga clujeană, de la revoltele civice la rafinament poetic și, în sfârșit, de la amenințarea morții prin boala necruțătoare, la regenerarea miraculoasă, se conturează aria de respirație și manifestare a extravagantului și remarcabilului Sorin Grecu.

Bâjbâind prin labirintul traseului său existențial, mereu în căutarea senzaționalului negru, misterios, absurd, fantastic, imers într-un întuneric coșmaresc, problematicul Eu nu iese, ci coboară în lumină. Celebra și clișeica luminiță de la capătul tunelului s-a hiper-metritizat și a cuprins, într-o explozie a conștiinței, întreaga lui considerație asupra condiției sale, căci viziunea asupra lumii a rămas aceeași. Coborârea în lumină este actul de spiritualizare a acestui eu încercat de experiențe/aventuri oculte, tenebroase și omeneste, deopotrivă. Coborârea în lumină este, de fapt, o descoperire a sinelui echilibrat, descătușat, scuturat de revolte, spaime, obsesii, ancorat doar în realități care-i marchează trezirea. Este un **Eu** de un lirism integrat unei lucide disecări a sensurilor lumii și unei rătăcirii printre lucruri care dau sens existenței sale, un **Eu** ce asimilează cele mai actuale teorii despre lumile paralele, →

VALERIA BILȚ

paranormale, dar răspunde teoriei psihologice, cu cele mai insistente îndemnuri adresate omului: trezirea sau trezvia. Îndemnul nu e nou, e doar mai pregnant utilizat și se adresează umanității prea îndelung manipulate. Paradoxal, însă, tocmai acest concept, inclus până și în imnul nostru de stat, *Deșteaptă-te, române!* rămâne fără ecou, nu are eficiență, de parcă omul e un degenerat incapabil să înțeleagă ce-i este benefic. Vocea lui devine din revoltată mesianică și pilduitoare. Cei cu „*sufletul demonizat*” ce „*calcă pe capete de înecați*”, fugind „*pe catalige*” spre a nu se mânji de ororile provocate în lume de „*ordinea*” lor „*vor fi și ei prinși, odată în nămol*” (**Stea la rever**), este „re-viziunea” sumbră a vocii poetice a lui Sorin Grecu. E o amenințare ce vine din teoria compensației, o precizare și o speranță, un iz mesianic planând asupra lumii stăpânită prin manipulare și condamnată la mizeria ce rezultă în urma ordinii noi.

Perspectiva lui este una panoramică adeseori, explicit redată în idei de un imaginar referențial, ce transmite sugestia profunde nemulțumiri care-i permite să „*cugete la fatalitatea istoriei*”, blamând indirect lașitatea, căci acest **tu**, este o mască pentru **ei**, cei „*vaccinați împotriva revoltei*”, „oamenii-oi”: „*...,nimic nu poate fi mai mareț decât(vaccinat împotriva revoltei)/să ai totuși bucuria alergării pe câmpuri/ planând câțiva metri la firul ierbii/precum avionul lui traian vuia/sau din deal în deal pe delta-planul refăcut al lui pinteaz/să vezi primul când se aduce hrana/cugetând la fatalitatea istoriei/cu viziera lăsată sub linia orizontului/și verbele impersonale în buzunar.*” (Cultura de fazani). „Verbele impersonale” sunt în logica neimplicatului, a celui ce stă pe margine, cu „viziera lăsată”, expus pericolului ce vine din exterior. Revolta, nemulțumirea, ironia amară, decuparea cu obstinație tendențioasă, dar justificată, a unor aspecte reprobabile din realitatea românească, reduce la esențializate imagini și idei, fac parte din formele de exprimare ale iubirii de țară și devin conținutul unui arsenal de luptă patriotică nedeclarată, dar evidentă și constantă (să ne amintim că Sorin Grecu e un tânăr activ al evenimentului din 1989) Ținta acestor atitudini punitive sunt „*emanații îngropați în excremente*”, adică aleșii turmei de

„oameni-oi”. Acești emanați sunt „*pregătiți să treacă la un alt nivel somnul din cântec/amintirea fostei țări vine în sfârșit într-o dimensiune reală/desen animată*”. Se resimte aici obnubilarea care îl face să se detașeze de lucruri, dar nu să le uite. Iar ceea ce rămâne în memoria lui despre fosta țară, este un sentiment și o imagine caricaturală.

O interesantă viziune despre succesiunea epocilor sub semnul răului, a decadentei, demonismului, e ilustrată într-un monolog dialogat, specific discursului liric al lui Sorin Grecu, purtat între el și sine. Enumerarea numelor de mari rockeri ai „reptiliei Londre”, Mick Jagger, Mc Cartney, Bowie, Chris Norman, Jim Morrison, „*demonii vechi*”, cei preferați, căci sunt emblematice pentru adolescența și tinerețea lui, „*mai inofensivi, deși sunt autorii păcatelor tale primare/ în care ai tot persistat de atunci/ declanșatoare a falimentului/ din care Cel de Sus a binevoit mereu să te scoată,*” zice poetul către sine, cu umor și recunoștință, ca apoi să-și mărturisească: „*...de diavoli noilor fluxuri /incerci să te ferești cum poți/fiindcă tot mai greu îi deslușești/sunt peste tot/agățați în ciorchini până și de propria-ți respirație.*” (**Diavoli preistorici ies din televizor**) Poemul dezvoltă o mai veche obsesie, aceea a descendenței umane, cel puțin a unui segment, din extraterestri reptilienii care s-au perpetuat până în zilele noastre și dețin vârful ierarhiei monarhice în

Grafică de Adrian Grecu

Mesageria destinată a ființei poemelor are la So genetic, un urlaș manual de traductologie amestecului de stiluri. Dar poetul nu a căutat, de adopțiune (grația și dizgrația), el se știe de fandările de haplogrupuri ale unui invariabil st al culturii. El auctorial nu este nici el un pravo fiindcă are destule replici contondente iar în ideologice a globalizării comunicării, invariabilul imagologice din această mai mult decât interciudatele lumi literare alternative, acest valoros are orgoliul vreunul abonament la podiumului

„reptiliana Londra”. Secvența trimite la secretul omenirii așa cum este el descifrat în teoriile conspiraționiste și subiect science-fiction de lungă carieră altădată, devenite astăzi teorii științifice tot mai acceptate. „Ei” pot lua forme și comportamente diferite și se manifestă cu fiecare generație altfel. David Icke, autorul britanic, jurnalist și el, precum Sorin Grecu, face apologia acestor teorii, încă din 2013, dinamitând tradiția științifică a istoriei omenirii, iar Sorin Grecu e convins întrutotul de adevărul afirmației acestuia: „Suntem copii ale Matricei, controlați de ființe nevăzute”!, întărît în această convingere de propriile experiențe paranormale, amintite deja în rândurile de mai sus.

„Mitul biblic al legiunii demonilor întrupați în turma de porci este reiterat într-o analogie cu lumea contemporană, prinsă într-o corespondență cu lumea cealaltă, în care „*blajinii încă respiră prin trestii/și știu că tocmai când se vor închipui învingătoare/suinele se vor trezi cum lucrurile o iau razna/le scapă brusc din mâini/le-nnebunesc /le fac să țâșnească lovite de streche/pregătesc și ele cum pot venirea/Celui ce cu moartea pe moarte călca*”. De reținut aici ideea, mesianică și ea, a răsturnării raportului de forțe între cele diavolești și cele divine. Supte, legiunile de demoni vor intra în slujba binelui, convertindu-se.

Până la lumina dătătoare de catharsis, Sorin Grecu săvârșise o prelungă coborâre în infern, străbătuse catabasisul interior, în timp sincroni cu cel mundan, săvârșise acel „descensus ad →

inferos” cu o voluptate afișată, asemenea unui novice lacom, avid de păcate și deschis învățăturilor. Perioada de rătăcire, explorare și înfruptare din lume își pierde brusc sensul de experiență „carpe diem”, (niciodată recunoscut explicit) și devine sinonimă unei „apocalipse a sinelui”, unei „hibernări”. Revelația survine în urma „re-vizionării cu încetinitorul” a „prăbușirii castelului de cărți scrise cu necredință”, recte a iluziilor. Trezirea conștiinței noului sine, marchează două etape definitorii și radical antitetice: trecutul tinereții și prezentul senectuții, iar experiența separatoare este „trupul autodinamizat”, „mecanismul stricat al trupului”. Boala, considerată consecință a risipirii de sine, este „strategia Universului de a-l reduce la unitate”, la echilibrul. Revelația că trăise până atunci în „adevăruri parțiale și minciuni”, „cu sufletul la naftalină”, suflet flămând de pâine pe care să o mănânce „și gura lui”, sugerează o atitudine de umilință, o smerenie încă firav măturisită, așa zice, bărbătește afișată, ca o asumare în care nu încap lamentările.

E un fiu rătăcit care-și intuieste condiția și spune, cu alte cuvinte decât cele biblice: „Mort am fost și am înviat!” (**Supraviețuirea novicelui**) Sufletul este motivul ce susține predilect această spiritualizare. Pus la naftalină, demonizat, sufletul insensibil în perioada catabasică, devine tot mai deschis, astfel că eul poetic se poate întoarce în el însuși, lăsându-se să cadă în golul luminii.

Surpriza volumului vine odată cu **Versuri obnubilate**, poezia care dă titlul volumului și conține și cheia de lectură.

O cheie ascunsă în ultima pagină, deși are toate caracteristicile unei arte poetice definitorii pentru obsesia centrală, dominantă a volumului, presentimentul și teama de moarte, anticipate de detașarea de mundan, **obnubilarea** instalată în conștiința lui, ciudata apatie care nu-i fură amintirile, dar îl temperează. Ceva din înțelepciunea străveche a Atlantidei se insinuează în tulburătorul poem final, al acceptării, resemnării și deplinei lucidități:

„Păstrezi niște versuri pentru o sârbătoare anume/te ferești până și să-i spui apăsător pe nume/finalul năvalnic ce spara să vină/coborârea

în mormânt, în lumină/ te-ai târât cu sârg prin universala ploaie/prin băile cu abur ale cărnii prin zoaie/de azi îți îmbraci și tu costumul de tină/însă cu alt scop-coborârea în mormânt la lumină/ești indiferent la ce urmează să vină/la lumile împărțite între inocență și vină/El – atent-te-așteaptă la ultima cină/să cobori cu tine în mormânt, la lumină”.

Întregul volum și, în general, lirica lui Sorin Grecu este provocatoare, impresionantă, gravă, dar poemul final din acest volum este, poate, cel mai tulburător poem din opera lui, prin sentimentul profund uman în fața iminenței eternității. Gravitatea viziunii se păstrează chiar și atunci când închină odă vieții, într-o declarație trucată, o deturnare de semnificație, expresie a regretelor, a jalnicei păreri de rău cauzată de trecerea necruțătoare și rapidă a timpului și a vieții din care s-a înfruptat cu lăcomia tinereții, într-o inconștientă față de faptul că degustarea produce adevăratul deliciu. „**Te urâsc/însă numai cu acel gen de ură/tâmpă nelămurită neelaborată/oarecum stihială din punct de vedere sexual/undeva pe acolo/asemănătoare cu cea pe care o aveam/în adolescență/față de pământul ăia ai divelor din ABBA/și deși atunci nu știam cum pot fi folosite tacâmurile/nutream o ură atât de puternică/încât aş fi putut stârni un poltergeist/să facă să zboare prin aer preajma/te urâsc exact ca pe-o iubire/la care n-am putut ajunge vreodată/când văd cum te scurgi printre degete/ca printr-o clepsidră lărgită/de prea multă folosire/te-am consumat precum un idiot/am înghițit pe nemestecate hălci din tine/viață.**”

O operă poetică ce emană atâta masculină psihologie, atâta virilă inspirație, atâta viguroasă expresie, fără niciun derapaj sentimental din energia ying, ci întreagă din yang și, cu toate acestea, cu sensibilități autentice, este un caz rarissim. Acesta este unul dintre multele motive pentru care poezia lui Sorin Grecu este singulară, de acea unicitate pe care o au doar bijuteriile unicate ale marilor colecții.

Jurnalistul și căutătorul de senzațional se reunesc cu omul vulnerabil în fața vieții și a morții și alcătuiesc o trinitate numită poetul de calibru greu, Sorin Grecu.

Exodul în lacrima lui Dumnezeu

Anca Preda este o poetă care s-a manifestat în spațiul cultural argeșean ca o apariție meteorică, strălucitoare și fascinantă, lăsând pe cerul literaturii contemporane o dâră de lumină fosforescentă, uimind lumea cu frumusețea versurilor sale inefabile. Întreaga sa creație este înveșmântată în tema vastă a credinței în Dumnezeu, căreia i se adaugă apoi tema iubirii, a timpului (căci timpul este un șoim ce fură zborul zilelor; ori timpul ce fuge ca un fluviu nebun), a plaiurilor natale, fiecare dintre acestea putând fi decelată în versurile publicate antum sau postum. Piramida spațiului mental-habitațional este o structură care se poate urmări în poezia pe care a publicat-o antum, dar și în ediția postumă. Conform noilor teorii ale criticii literare (Petru Poantă, regretatul critic literar clujean), dar și ale cercetătorilor din alte domenii științifice (Pompei Cocean, profesor universitar la Facultatea de Geografie a UBB), piramida aceasta reprezintă legătura indisolubilă dintre om și locul nașterii sale, un spațiu cultural complex, iar acest loc se definește prin influențele pe care un anumit loc le exercită asupra creației literare, așa cum este cazul argeșencei Anca Preda. Treptele piramidei se relevă în creația lirică a poetei într-o perspectivă panoramică, de alunecare de sus în jos, din ochiul omniscient al Creatorului până la firul ierbii de pe pământ. Această perspectivă e o mișcare de katabasis, așa cum poate fi ea înțeleasă din gândirea lui Socrate, cel care a fost profesorul lui Platon. Socrate spunea că: *Persoana ta este sufletul tău*, iar discipolii săi, Parmenide, Pitagora și mai ales Platon, au lăsat mărturie despre gândirea acestuia. Noțiunea de katabasis este o descindere graduală într-o temă anume, o coborâre în lumea subpământeană ori în profunzimile sufletului, în profunzimea lumii interioare. Analizând opera lirică a poetei, se poate concluziona că Anca Preda este o talentată creatoare lirică argeșeană, *contemporană cu fluturii și cu Dumnezeu*, cum ar spune Blaga, (trecută mult prea devreme în rândul îngerilor, din cauza demonului pandemiei), care parcurge treptele acestei katabasis, pe model socratic în opera sa lirică. Treptele piramidei spațiului mental-habitațional se pot urmări prin versurile volumului intitulat: *Exod în Lacrima lui* →

MARIA VAIDA

Dumnezeu, ed. Beta, București, 2022, cu o scurtă prefață semnată de poetul Marian Ilie și o postfață realizată de Eliza Roha. Dacă piramida spațiului mental - habitațional se poate urmări în sens ascendent la alți creatori lirici (adică în direcția anabasică, de la pământ la Dumnezeu), în cazul poetei Anca Preda, sensul este descendent, privirea eului liric coboară din înălțimile astrale spre pământ, katabasic. Din ochiul omniscient al Creatorului, prezența **Dumnezeirii** se manifestă plenar: *nu-mi mai rămâne decât o lacrimă/prin care să privesc lumea de la tălpile lui Dumnezeu* (p. 13). Confesiunea poetei devine o adevărată ars poetica, arătând rostul ei pe lume și menirea artei sale, prin har divin, cum se dovedește în versurile: *Dumnezeu îmi lăsase ca zestre acest har/ să scutur norii deasupra orașului/ochiul meu luminos, fereastra,/ în care împletesc extensiile de șuvițe argintii,/petalele vânzătorului de iluzii, / culorile amăgitoare ale curcubeului* (p. 39). Locul descoperit de poetă este un spațiu privilegiat, unde se face simțită doar apăsarea clipei, pentru că este un spațiu sacru: *mă-ntorc sub tălpile/ lui Dumnezeu/ și nu resimt apăsarea-/decât pe cea a clipei.../ în curând, ziua se va face / o smochină pe care copiii/ o vor degusta ca pe un festin...* (p.46). Uneori poeta aduce o rugă lui Dumnezeu pentru ca să nu-i fie îndepărtat cântecul îngerilor, adică poezia: *Adu -mi-l aproape de tâmplă, / cântecul îngerilor/ presară-mi-l în păr,/ leagă-mi norocul de o stea/și învață-mă să fii tu/ lumina mea* (p. 90). Manifestările omniprezenței lui Dumnezeu se fac simțite în textul liric al acestui volum postum, în care totul arată că Domnul este alfa și omega, începutul și sfârșitul: *Cu Dumnezeu rămânem pe urmă/când nimeni și nimic nu ar putea / să ne mai spună...*(p.100). Eternul divin se manifestă din copilărie și până la maturitate, în aceeași ipostază feminină, după cum spune poeta: *același Dumnezeu al copilăriei/ coboară și urcă/pe o scară cu trupul de plumb,/ca și cum nu ar obosi niciodată, / cu mâinile lui hieratice/ Dumnezeu aprinde și stinge/ din când în când vremurile/ în chip de femeie ce uită să i se închine.../ măsoară distanța dintre rugă și păcat,/ dintre minciună și adevăr/ și văd cum ele se suprapun* (p. 14). În spațiul profan, cotidian, conceptele de rugă și păcat, de adevăr și minciună se relativizează, se suprapun în viziunea filosofică a poetei despre lume; doar Dumnezeu rămâne unicul adevăr, pentru că El este calea, adevărul și

viața, după cum reiese din versurile creației sale, iar temei se adaugă motive biblice cunoscute, învelind ca o hlamidă princiară conținutul ideatic al poemelor Ancă Preda.

Mitul e o treaptă pe care coboară poeta cu ochiul minții, dar, spre deosebire de alți poeți contemporani, la Anca Preda putem decela un mit urban, cu tavernele umede și caldarâmul prăfuit, orașul care miroase a trupuri obidite, cu hrube pline de deținuți înfometaji, cu ninsorile care mirosoare motoare și gaz, cu cântecele cerșetorilor care caută prin pubele mărunțișuri. Arar apare câte un faraon, ivit din miturile universale: *tânărul faraon părea zeul fățarnic,/ scamator de cuvinte; ori:tânărul faraon îmbrăcat în lințoliu de diamant/ le vorbea din priviri femeilor/ ademenite de ultima lui apariție/ în piața publică...* (p. 35). Căci puntea dintre lume și poetă este: *copilărie strecurându-se ca o nimfă/ în palatul zeiței Arthemis...* (p. 40). Iar faraonului, asemeni calului lui Făt Frumos i se întinde o tipisie cu jărătec: *purta cu sine o tipisie de jar/ pe care i-o întindea faraonului/ porția zilnică...*(p. 42). Poeta readuce în textul liric amintirea unui chip decupat din cărțile de istorie: Jeanne d Arc, fata cu părul negru care împrăștie garoafe în tren, cea care a luat parte la cruciade în alt veac...Alt mit reînviat de poeta exodului într-o lacrimă a lui Dumnezeu.

Cutuma se relevă în versurile care par bocet de înmormântare, bazat pe tradiție, percepută ca o pomană făcută chiar de către cel adormit: *fă-ți pomana asta sigură,/ fără ca nepoții să te mai plângă!// astăzi în piepturile lor se zbate/ o altă inimă/ nu pentru a strânge iasomie la căpătâi,/ lumânări sau busuioac,/ ci pentru a înainta spre tine,/*

spre sarcofagul tău, fără un ban pentru flori.(p.22). îndemnul este făcut pentru mătușa Ana, persoană emblematică în existența poetei Anca Preda; dar care: *astăzi, te utorci cu sufletul/ printre tămâie și iasomie/ și-mi șoptești un cântec trist,/ adormind în sarcofagul tău/ de ierburi înalte...*(p. 21). Dar poeta înțelege că: *mătușa Ana așteaptă un semn/ de pe lumea cealaltă,/ un ban de argint/ și ceasul de față tânără/ să-și înnumere secundele dintre ea și noi.../ uitase că nu i se va da nimic,/ nici măcar lacrima din colțul ochiului/ rece și îndepărtat/ al ultimului ei nepot.../ nici măcar papucii împlețiți/ într-o seară, pierdută printre veacuri...*(p. 15). Zăpezile sunt povești care vin din ceruri, topindu-se pe căldura sufletului sensibil al poetei, iar bunica: *încearcă și acum / să ne trimită de veste/ că numai iarna se spun/ când timpul le soare hulpav/ pe îndelete...*(p.50). Țărani săraci sunt prezentați într-o imagine vizuală, așteptând /ca o respirație adâncă,/ parfumată cu tămâie,/ cântecul slujbelor de trei ori pe săptămână (p.33).

Casa este locul unde crește copilul în credință față de Dumnezeu și dragoste pentru lumea creată de El: *mi-am așezat în jurul frunții tulpanul timpului/ într-o casă cu lumini calde/ unde se spuneau basme, mărturisește poeta. Întoarcerea asupra sinelui este imaginată ca o pasăre care se întoarce la cuib, sufletul este simbolul păsării: *mă-ntorc în mine ca un ceasornic/ ce-a uitat să meargă înainte,/ îmi smulg pasărea din piept/ și-i dau drumul să zboare în satul/ de unde a plecat.../ mătușa Ana și bunica îmi surâd/ cu zâmbetul lor/ rupt din Soarele verii...*(p.27). În satul acela este leagănul copilăriei, apropiat de ușa raiului, acolo unde se fac pomenile ca datină pentru sufletul morților: *mătușă Ana, n-ar fi mai bine/dacă i-ai chema pe toți ai tăi/ să le dai un gram de licoare?,, întrebă poeta, vorbind sufletelor trecute deja în lumea dreptilor. În aceeași gândire socratică, Soarele reprezintă Ideea binelui, perfecțiunea, după cum rezultă din Dialogurile lui Platon, la fel ca majoritatea cunoștințelor despre Socrate, oferind accesul la înțelesuri superioare despre realitate, căci unii oameni trăiesc fără inspirație divină; desigur nu este cazul poetei Anca Preda.**

Neamul său de țărani argeșeni adună o familie numeroasă, dar nucleul acesteia este Mama: *sufletul mamei să-l îmbraci / în trup șui de fată, Doamne.../ din Răsărit, luceferi și crini/ să faci zeița lumii*(p.39). Tata, *va coborî pe ea ca dintr-un cireș copt/ ca dintre stele de foc,* (p. 39); fiind vorba de scara imaginară, așezată de poetă între cer și→

pământ, acel tip de axis mundi, care leagă prin cuvânt nadirul cu zenitul. Mătușa Ana cu o poveste tristă din copilărie, spusă la gura sobei, lângă spuza trasă cu vătraul, este parte a neamului său de argeșeni. Lina este bunica, și ea parte din neam, deoarece : câteodată, numele ei - Lina/ îmi domolește sufletul,/ astăzi îi stă scris/ ca o pecete,/ sărutând cele două mâini încrucișate/ ale brațelor de lemn uscat... (p 34). Din aceeași categorie face parte și nea Vasile, care se teme ca să nu se stingă lumânarea la căpătâiul morților, iar dușca de rachiu s-a scumpit cam mult... Pălărierul și scripcarul aparțin acestui neam de meșteri argeșeni, iar: În ochii triști ai scripcarului / s-a răsfrânt cerul cu nori plumburii (...) pălărierul din spatele lui/ încearcă jocul de-a viața(p.31); cerșetorul cu părul cărunt/ și mâini scorofite,/ împarte o bucată de suferință la doi,/ copilului și pălărierului,/ cerșetorului și scripcarului le este frig/ în lumina stridentă/ împrăștiată / în jur de felinele/ ce își fac loc/ printre bocancii de fier ai soldaților...(p 32). Iată ce mărturisește un scriitor român, trăitor în exil: Noi suntem în același timp sângele părinților noștri, țara fără nume, lumină stinsă, izvor sec, monadă comprimată în sferile cerești; suntem cuvinte strivite, deci tăcere roditoare de viitoare cuvinte... (Titus Bărbulescu, Lucian Blaga, teme și tipare fundamentale, trad. de Mihai Popescu, ed. Saeculum, 1997, p. 44). Ființa poetei nu poate scăpa de fatalitatea morții, dar poezia ei scapă, deoarece poeta se apleacă asupra sinelui, în aceeași mișcare de katabasis, asupra altora din neamul său, asupra lucrurilor ce alcătuiesc cutuma, ea tace, caută, vorbește, meditează , astfel că trecerea ei prin lume este marcată firesc de identitatea originală a poeziei sale, în egală măsură descriptivă, dinamică, exuberantă și meditativă, construită pe durată unei nostalgii neîntrerupte, construită pe dorul de puritatea vieții, a credinței, a dorului și a singurătății omului în fața misterului cosmic, a credinței în Dumnezeu, a plângerii în cântec despre greutatea de a zice și de a fi, mereu pregătită de marea trecere, în sensul blagian al acesteia. Dovada se poate regăsi în versurile superbe, încărcate de metafore, ca un salcâm de floare: lumea devine o săgeată/ pe care o azvârl peste cumpăna cerului/ pentru a clădi puntea pe care merg/ cu sufletul meu de statuie,/ împietrind timpul în secunde / Marii Treceri.(p.85 , ori: culeg vise din umbrele nopții/ și mă opresc în neclintirea / Marii Treceri (p. 96). Trecerea despre care mărturisește

poeta se va petrece într-un spațiu sacru, spre care sufletul ei tinde și din care ea se împărtășește, confesându-se lui Dumnezeu: lângă Tine, Doamne,/ sunt mai aproape de mine,/ se vor scrie cu zâmbetul îngerilor/ predici de seară./ se va aduce vinul tămâiet/ al sângelui Tău, Doamne,/ în pocale pentru împărați, / sacrificiul urmează ispitei de a fi,/ busuiocul risipește umbrele / printre lumini (p 97). Bunicul e și el prezent în versuri edificatoare, căci: zarea plânge pe umerii satului/ și își scutură pleoapele/ ca o domniță cu gândurile /-clepsidra înfipită/ în inima bunicului;/ din ea se strecoară în vreme./ ajungând până la vorbele oamenilor.../ în semn că satul/ se luminează prin ochii lui (p. 67).

Poezia Ancăi Preda este inspirată și de toposul argeșean, de **pământul** din care s-a ivit ființa ei, pentru că acest spațiu geografic românesc este definit astfel: Un colț de rai, verde-fag, verde-iarbă, o copaie prelungă cu case și drumuri și văi, înconjurată de dealuri împădurite, prelungite spre sud până departe în albastrul cețos al zării sau topindu-se în albastrul văzduhului (Gheorghe Păun, Privind peste umăr. Memorii premature, ed. Tiparg, Slatina, 2010, p.12).

Țărână sau praf, nisip ori glod, pământul simbolizează efemeri-tatea ființei umane, un motiv al lui Ghilgameș, când eroul conștientizează pierderea ireversibilă a prietenului său Enkidu: bunicului meu îi stă bine acum,/ zidind cu mâinile brăzdate de tranșee/ din glod și din lemn de stejar/ amintirea a ceea ce a fost.../ soldatul îmbrăcat în cămașa lui/din fir de iasomie...(p.69). În existența mundană, până și orașul are iz de cenușă, cu șomerii, papugii și vuvuzelele care au rămas mute; o deșertăciune a lumii pe care o simte poeta: orașul e totuna cu noaptea/ și viața e totuna cu praful,/ în el se stinge lumina/ înainte ca oamenii să-și aducă aminte că există...(p. 24).

Întunericul care urmează după

Teodor Vișan, Cetatea Sighișoarei

stingerea luminii, simbolizează ignoranța omului incult, limitat, similar întunericului peșterii de care vorbea Platon, iar suișul greu spre ieșirea din peșteră este sim-bolul drumului inițiativ spre cunoaște-rea esențială, cum se poate realiza prin intelectul analitic. Pământul pe care nu mai are cine să-l lucreze este în amară suferință, iar: astăzi, ogoarele răsufală greu,/ din arșița sufletului lor/ nu a mai rămas/ decât o pătură arsă de ciulini,/ ce cândva împodobește /câmpul cu macii proaspăt tiviți/ sub Soare...(p.34). De aceea, pământul devine un loc al sacrificiului: pământul- eșafodul/ cu porumbei sacrificați...(p. 45).

Poeticitatea textului liric se poate decela din comparațiile ample, homerice, pe care le întâlnim peste tot: mă arunc în brațele nopții/ ca într-o corabie și pornesc cu ea/ spre alt timp.../ poate cu el mă voi face totuna,/ sângele meu va pulsa mai aprig./ prințând viața acestui timp/ în care eu mă întorc./ rătăcind printre filele toamnei/ îmbrăcând haina ei/ mult prea închisă la culoare...(p.47). Până și ziua seamănă cu o coală albă și anostă de hârtie, în viziunea poetei noastre. Observăm existența unor metafore nucleu, care generează alte și alte metafore, formând versuri emblematic, unele cu valoare gnomică, pe care poeta le presară prin textul liric, fapt ce conferă prospețime și frumusețe inedite, expresivitate și sensibilitate, oferind plăcerea lecturii, căci autoarea se întâlnește: cu un timp care nu va mai întoarce,/ cu un tren care nu va mai veni/ (p. 26), cu însăși eternitatea, prin zborul introspectiv al sentimentelor, prin inteligență poetică ce rezidă din talent, dar și din lecturile semnificative ale autoarei: la ușa Raiului, poarta se închide/ și cerul începe să plângă/ cu lacrimi de întuneric (p.28); am așezat între pământ și cer/ scara ce duce către Tine, Doamne...(p 39); și uite cum lumina devine/ tenebrosul timp (p.40); merg în golul clipei/ ca într-o bulă de aer...(p.41); ochiul lunii îl pândește pe Tase,/ surâzându-i în privire/ cu zâmbet amar (p.43); în podul palmei lui,/ liniile se întrepătrund scurt/ ca o răspântie/ unde se frânge destinul/ înainte de vreme (p. 44); Amurgul, cascadă uriașă a cerului, / căzând peste smoala nopții; în desagă, orizontul pitise/ ochii stelelor (p 48). Pe cerul literaturii române contemporane, poeta rămâne o novă care a dispărut meteoric, prezență semnificativă în lumea viselor pierdute, o lume de la tălpile lui Dumnezeu, cu viața de la sat, unde, spunea Blaga, s-a născut veșnicia.

„BICIUL CUVÂNTULUI”

Cireasă pe tortul „biciului răbdat” care „se-ntoarce” arghezian „în cuvinte” – recentul volum de versuri al lui Răzvan Ducan, *Măsuri pentru un Dumnezeu la comandă* (1), este într-adevăr, un „manifest” prin care nu numai că pot fi „temperate frica, prejudecățile, grijile pentru ziua de mâine”, așa cum opinează editorul Nicolae Băciuț în prefață (2), dar chiar se pot izbăvi „- nect pedepsitor” multe strâmbătăți actuale.

În recentul volum de versuri al autorului *Autoduminicilor* sunt două poeme-cheie care, singure, ar putea alcătui un dens volum de versuri, care descinde din „furtuna de poeme reactive la realitatea imediată” (3). Acestea sunt: *Într-un viitor nu prea îndepărtat* (pp. 59-60) și *În viitorul nu prea îndepărtat* (pp. 80-82). Citind doar cele două poeme, cititorul poate înțelege foarte bine de ce, pentru a numi recentul volum, Răzvan Ducan a apelat la un titlu ca acesta: *Măsuri pentru un Dumnezeu la comandă*. Chiar dacă, la prima vedere, titlul pare cam neortodox, în sensul că ar lua numele Domnului în deșert, acesta nu conține nicio blasfemie la adresa Celui care ne ține pe toți, ci reprezintă tema poemelor care concretizează cea mai periculoasă *mușcătură lirică* din poezia actuală, la adresa celor care, treptat, nu s-ar da înapoi să-l *modifice genetic* chiar și pe Părintele Luminilor. Și așa, fără să fi intrat și noi în *miraculosul* Schengen, unde am fi văzut câini ducând în coadă langoși cu brânză, aflăm de la autorul *Cititorului de contoare, scriitor de vagoane* că „Libertatea de opinie se va ține în sticlute mici, / în locuri întunecoase, / cu drept de folosire doar în contumacie. // Injecțiile de cumintire vor fi la ordinea zilei. // În restul globalizării, vreme bună!” (*Într-un viitor nu prea îndepărtat*). În *În viitorul nu prea îndepărtat* verbul poetului, ajuns la capătul răbdărilor, este în numele căutătorului de dreptate de azi, și mai tăios: „În viitorul nu prea îndepărtat/ va fi primejdios să știi ce-i aia libertate (...) În viitorul nu prea îndepărtat/ va fi primejdios să ridici mâna fără să ți se dea voie, / să aplauzi fără semnal venit de la buton/ și să ai păreri personale (...) În viitorul nu prea îndepărtat/ va

fi periculos să încerci să fii tu însuși, / să faci ce-ți place și să iubești în afara aprobărilor/ venite în urma potririlor făcute pe calculator, / aprobate de instanțele responsabile/ cu demografia și liniștea din staul”. Ironia „dusă până la sarcasm, la vehemență, cu aluzii și trimiteri subtile” (4), în cheia satirei eminesciene, face inedite referiri la categoriile de *libertate* despre care ni se va vorbi într-un viitor nu prea depărtat: „Libertatea coliviei”; „libertatea găurilor de șarpe”; „frumusețea libertății lui nu, / când ți se cere să spui nu, / și lui da, când ți se cere să spui da”; „privilegiul brățării de la picior/ și a cipului de după ureche. / Despre importanța belciugului în nas”. Aflăm că ni se va vorbi „despre dreptul turmei asupra oii”. Că mai „Apoi ți se va vorbi despre Constituția/ care garantează doar moartea/ și dreptul la un număr de identificare, / pe care trebuie să-l onorezi prin acceptare entuziastă. / Mai puțin ți se va spune/ că oricând poate să-l scuipe computerul/ și să ai parte de o înmormântare în anonimul delete-lui”. Scrise cu sete, cele două poeme cheie demonstrează încă o dată că *stetoscopul* poetului, unic în felul său, este dator să consulte starea sănătății morale a societății, încercând să-i pedepsească cu *biciul cuvântului*, pe cei care doar se prefac că menajează starea de sănătate a popoarelor europene și, evident, a celor europenizate.

După abordarea în volumele precedente, a unor „teme programatice”, cum le numește autorul prefetei, poetul târnăven se întoarce, nu fără o ascuțită ironie, la vechile lui teme lirice, în ideea că parcă n-ar vrea să-i

scape vreun detaliu din strâmbătățile vieții prezentului care și așa „nu ni-i mare”. Prinse armonios în albia temei principale, cea a posibilei confiscări de către mai marii atei ai lumii, până și a celor mai sfinte unghere ale sufletului uman, evantaiul de poeme al prezentului volum de versuri nu lasă neobservate, printre altele, unele aspecte ale realității imediate, legate de starea de desuetudine a tuturor sectoarelor vieții de astăzi a orașului natal, Târnăveniul. Astfel, trecătorii care „merg pe stradă în vârful picioarelor/ și vorbesc încet, în lexeme” sau „dau bice la ce îi animă” (*Spagat între două bănci, pe care stau repetat și scriu poeme*, p. 14) reprezintă un bun motiv de inspirație, ca de altfel și aspectul decadent al urbei în care viața de altădată este de-a dreptul sufocantă: un „oraș în care n-ai ce face, / decât să aștepti cuminte să mori”; „un oraș fără locuri de muncă, / Sau cu locuri care cer sclavi la vrac”; un „oraș în care dreptatea/ Este vândută doar din an în Paște, / Și unde speranța în ceva mai bun, / Moare înainte de a se naște”; un „oraș în care n-ai ce face/ Așteptând să mori cuminte” (*Orașul unde aștepti cuminte să mori*, pp. 15-16). Într-un alt poem, recurența tandemului adverb de loc precedat de prepoziție, „pe aici”, și adverb relativ, tot de loc, „pe unde”, prezentă în titlu, vizează spațiul aceleiași atmosfere citadine, sugrumată de mersul de rac al politicii manageriale de la vârf: „Pe aici, pe unde Târnava Mică e controlată la curgerea/ sinusoidală, / ca nu cumva să facă evaziune fiscală”; „Pe aici, pe unde chiar și rostul/ Este șomer, pierzându-și și el postul”; „Pe aici, pe unde, ne promit conducătorii, ca o ironie a sorții, / În viitor, cel mai bine, o vor duce morții” (*Pe aici, pe unde...*, p. 18). Orașului mort care e „în contumacie”, doar unghii îi „mai cresc”, ca la morți. În perimetrul său „mândria e amintire”, „speranța constă în ajutoare” și „lumea caută să reziste, / cu tribut plătit unui nerost” (*Orașul mort*, p. 21). Orașul mort, ca simbol pentru cele mai multe orașe ale României actuale, lovite nu tocmai de lava Vezuviului, asemenea orașului antic Pompei, ci de flama indolenței, a îmbuibării, a inculturii, a lenei și captivate mai ales de mirajul occidentului, tribut al secătuirii→

NICOLAE SUCIU

sufletești. Evident că, autorului *Licuricilor sub Luceafăr* nu-i scapă din vizor nici cea mai mare durere a zilelor noastre, cea a culturii în care cartea, biblioteca, religia, poezia, școala și nu în ultimul rând, destinul poetului reprezintă atâtea puncte de reper, câți termeni conține câmpul semantic al cărții. Biblioteca, școlile, casa de cultură, cele trei simboluri ale prosperității unei adevărate culturi, *într-un viitor nu prea îndepărtat* vor dispărea. Tocmai de aceea, poetul nu-și dorește ca una dintre aceste instituții să-i „poarte numele”, deoarece, fie „în viitor nu vor mai fi biblioteci” și caselor de cultură „li se va cânta în curând prohodul de veci”, fie că „școlile se vor închide nemijlocit”. Mai bine să-i poarte numele „o casă de jocuri de noroc/ fiindcă acolo se va învăța, în viitor, pentru viață./ despre șeptarii, aliniați la boloboc” (*Nu vreau ca în viitor...*, p. 19). Cum se poate observa, pe de o parte inimează aluzia la neputința cărții de a se mai putea împune în viața culturală: „Adio, carte./ Măsea stricată./ Nu ți se mai dă./ Nici drept de erată”; „Cartea, nu cartonul./ E partea adevărată./ CNP- u –i număr./ de ordine-n cireadă” (p. 36), pe de altă parte aluzia la decăderea bibliotecilor: „Adio, bibliotecă (...) Adio rafturi, /De scrieri prețioase” și a librăriilor: „Când se va închide și ultima librărie./ Ca să se deschidă o noua casă de jocuri (...) Omenirea va fi iremediabil învinsă”, atunci „Se vor stinge și luminile din biblioteci./ Se vor colmata sinapsele rămase./ Și către peșteri, se vor reface poteci” (*Când se va închide și ultima librărie*, p. 58). În același timp aluzia la asasinarea limbii române și a școlii actuale este deosebit de convingătoare: „Sunteți pe cale de a vă câștiga un renume./ Acela de asasin educațional./ Ce scoate Limba Română./ Din catalog, din postura de a fi prima./ Iar mâine/ va scoate Abecedarul din Abecedar/ Și literele din litere./ Stingându-ne astfel lumina!”. De când „și la vârful învățământului nostru./ Și-a băgat covidu'...tulpina”, fenomenul de antișcoală se explică prin apariția „noului val” care „poartă toată vina” îndobitocirii copiilor: „Aici zace școala școală./Cu tot ce-a fost în ea mai bun./ Îndobitocirea a fost aleasă/ De-a avea preconizată carne de tun. // Nicio cruce nu va fi la căpătâi./ Și va

fi interzis orice suspin./ *Tabula rasa* în numele tatălui/ Și-al fiului și-al noii ordinii, atotbiruitoare./ Amin!” (*Asasinul educațional*, p. 43). Instanța supremă, un Virgiliu, însoțitor al lui Dante în Infern, în a cărei companie călătorește poetul prin arealul „orașului mort” este și de această dată statuia marelui nostru făuritor de limbă modernă și părinte al gândirii moderne românești, Mihai Eminescu. Clipele petrecute în preajma statuii sale sunt singurele care par a-i reface eului poetic conexiunea cu propriu-i alterego: „Tinereții fără bătrânețe/ Eminescu i-a pus timbru sec./ Și la mine/ ...timpul crește-n urma mea, mă-ntunec” (*Din nou la statuia lui*, p. 23).

Cum menirea lui este să detecteze orice neregulă survenită în starea sufletească a societății contemporane, în care „CNP- u –i număr./ de ordine-n cireadă”, poetul nu iartă noua metodă de manipulare a maselor, concretizată în „programarea” chiar și a celor mai infime activități din viața omului: „Marketing e totul./ Chiar și bietul câine./ Ce latră azi./ Să te muște mâine” (*Punct de vedere*, p. 23), a căror existență e doar una virtuală. Poemul *Vând lemne virtuale de foc virtual* prezintă culmea aluziilor ironice la derularea de mântuială a vieții. Lemnele virtuale, tăiate virtual, „la dimensiuni virtuale potrivite./ pentru virtualele sobe ale dumneavoastră” sunt aduse „virtual în fața locuinței./ pentru cei comozi virtual./ contra unui supliment financiar virtual” (p. 61). Căldura este virtuală, răceala virtuală, șpaga este virtuală, medicamentele sunt virtuale și așa mai departe, în mod obsesiv omul de azi străbate o odisee a unei realități virtuale. Îndemnul din finalul poemului este tot unul virtual: „Mă găsiți la telefonul virtual/ cu număr nealocat, dar alocat virtual.// Nu deranjați virtual, dacă nu vreți să cumpărați virtual.// Fiți virtuali, ce mama dracului!” (*Vând lemne virtuale de foc virtual*). Salvarea se face „pe un folder/ de desktop sau chiar pe un stick”, în timp ce „Educația pentru mediu/ a devenit Educația pentru mediul virtual” (*Haina înțelesului*). Finalul acestui poem, reprezentativ pentru concretizarea temei inclusă în titlul volumului, surprinde cu o fină ironie, până și noua percepere a religiosului, de către omul-slugă a

robotizării/digitalizării: „Așa s-a născut o nouă religie./ unde Ego-ul fiecăruia/ a devenit un multiplu de Dumnezeu./ care încearcă să recroiască/ haina înțelesului.// Ecce homo!” (p. 35).

Dacă în *Poporul Român* poetul face o radiografie a stării de spirit a nației, așa cum este ea, cu bune și cu rele: „Suntem rara avis, cu calitate/ unui Hopa Mitică./ ce se strică./ doar când nu cade, iar când cade./ mereu se revendică. // În fiecare zi poporul român devine cenușă./ apoi repetat din această cenușă el învie./ Suntem copiii păsării Phoenix./ prin mentalul cuibărit în propria geografie” (*Poporul Român*, p. 34), în *Ipocrizia ipocriziilor* nu iartă nici modalitatea legală de a continua jaful pădurilor sub scuza respectării chipurile, a tradițiilor: „Pe cine căutați tăind conifere./ Ca pui de brazi înainte de Crăciunul zis Sfânt./ Și atunci ca și acuma de Sfântul Paște./ E ipocrizia ipocriziilor pe pământ” (*Ipocrizia ipocriziilor*, p. 26). Așadar, nu iartă nici denaturarea celor sfinte într-o lume exclusiv mercantilă, a cărei carte de vizită este însăși exagerarea unor tabieturi așa-zis tradiționale: „Nu a-nviat Cristos/ După ciocnirea de Paște./ Reconsiderați, vă rog./ Înroșirile voastre” (*Ouă roșii*, p. 30), dar nici actuala legiferare a Gomorei și Sodomei, moment decisiv a răsturnării întregii *cărute a moralei* omului nu-i scapă autorului *Literei augusta*: „Fetele să devină băieți/ și băieții să devină fete, / îi încurajăm prin/ transplant de poșete”, într-o lume care alunecă tot mai tare în prăpastia absurdului: „Brazi cu ouă de Paște./ iepurași de Crăciun./ nebunu' cu-nțeleptu'/ împart carnea de tun” (*Încurcă-i, Doamne!*, p. 33). Nici satirizarea meniului de mâine, efect al modificărilor genetice programate nu este ocolită de autorul *Viețuirii-n clepsidră* din vizor. În *Foaie verde de lăcustă*: este prezentat la patru ace, noul meniu care-i așteaptă pe trăitorii de pe Terra: „Viermișori având inele./ Din plisc de la păsărele, / Greierii din miezul verii/ Vor cânta-n meniul serii”; Vom pune-n farfurie./ Gândaci de bucătărie, / Iar ca desert, pe lângă./ Cofierile în scârbă”, absurdul vieții devenind și de această dată, normalitate: „Popii vor binecuvânta./ Masa mea și masa ta./ dar unde-i Domnul să vadă/ Turma lui de proști, grămadă!”.

Ca de fiecare dată nu lipsesc nici poeme, advărate solfegii pe tema fortunei labilis. Dacă în *Stau la o terasă* eul poetic poate pătrunde cu ochiul minții, dincolo de banala suprafață a lucrurilor: „Cu microscopul cu baleaj/ se poate vedea în clorofilă,/ capătul lui panta rei” (*Stau la o terasă*, p. 65), în *Frunză în așteptare*, subtilă este asocierea halbei de bere cu frunza căzută alături pe masa de pe o terasă. În timp ce în realitatea imediată, banala halbă de pe masă este băută și simpla frunză doar privită, în *realitatea de adâncime* amândouă sunt plătite la fel: „Pe una o beau./ Pe cealaltă o privesc./ dar pe amândouă le plătesc”. Ba mai mult, un visător pripășit întreabă de o frunză în așteptare: „Apoi plec/ Și vine un visător/ care întreabă ca atare:/ - N-aveți o frunză-n așteptare” (p. 66). Ideea unei noi interpretări a *piramidei trofice* care să corespundă mutațiilor genetice de ultimă oră este prezentă în *Dacă*: „Dacă mă nașteam animal,/ mă mâncau alte animale ce mănâncă animale/ și oamenii ce mănâncă animale.// Așa m-am născut om,/ ca să fiu mâncat de oamenii, care mănâncă oameni.// Dacă mă nașteam moarte/ mănâncam și plante și insecte/ și animale și oameni.// Îi mâncam până la ultimul oscior al uitării/ și trăiam o veșnicie,/ fiindcă nu știu moarte/ să fi mâncat altă moarte” (*Dacă*...p. 85). Față-n față cu tema *fortunei labilis* în *Măsuri pentru un Dumnezeu la comandă* se înfiripă și meditația la arta poetică: „Pe o frunză în cădere/ De la ram la pământ,/ Se poate face surfing./ Pe valul de vânt (...) Aștept toamna târzie./ Aștept divinul vânt./ Aștept frunza de surf./ Placa de cuvânt” (*Surfing de toamnă târzie*, p. 76), dezvoltată apoi, în *Poemele rămase nescrise*: „poemele din mine rămase nescrise./ se vor scrie singure, / dar vor fi orfane./ neavând cine să le revindice (...) dar poemele vor fugi/ tânjind după părintele lor spiritual./ implorându-mă peste mormânt/ să le las în mine./ ca să ne descompunem împreună/ până la uitarea uitărilor” (p. 77).

Alături de expresia exclusiv metaforică, în noua carte de poezie a autorului *Dicționarului de luși* formidabile sunt calambururile lexicale: „Și aici șchiopul se măsoară cu șchioapa,/ și cultura cu incultura (...) Și aici caravana ce trece este

aplaudată de câinii./ care ar trebui să o latre” (*Insurecția vârfului de tastă*, p. 12); „Și totuși literalmente./ Carpe diem/ E-o festina lente” (*Măsuri pentru un Dumnezeu la comandă - Din nou statuia lui*, p. 23).

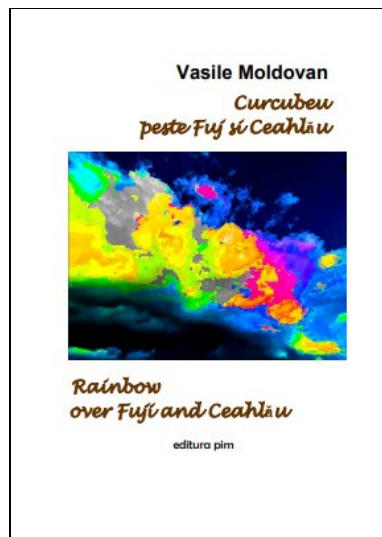
Citind poemele care alcătuiesc acest tentant volum de versuri, n-ar fi de mirare dacă înstrunitele *cuvinte-bici* și *cuvinte-brici* ar ridica în cititori adrenalina în așa fel, încât aceștia să se poată simți ca și răzbunați.

BIBLIOGRAFIE:

RĂZVAN DUCAN - *Măsuri pentru un Dumnezeu la comandă*, ed. Vatra Veche, 2022

DUCAN, Id., p. 10, Id., p. 5., Id., p. 6

În căutarea esențelor

Unul din cei mai cunoscuți autori români de haiku se regăsește la loc de cinste în relativ recenta publicație online „Haikupedia”²⁵:

„Vasile Moldovan (născut la 20 iunie 1949, la Șopteriu, Bistrița-Năsăud, jurnalist și poet. În calitate de co-fondator (1991), președinte (2001-2009) și vicepreședinte (2009-) al Societății Române de Haiku (SRH), Moldovan a reprezentat societatea la reuniuni naționale și internaționale în București și Constanța (1994-2019), Sofia (2005), Frankfurt pe Main (2005), Tokyo (2007), Pécs (2010) și Gent (2010). A publicat zece cărți, inclusiv patru culegeri de haiku și a tradus opt culegeri de haiku”.

²⁵<https://haikupedia.org/article-haikupedia/vasile-moldovan/>

Noua sa carte, *Curcubeu peste Ceahlău și Fuji*, asamblează în ordine cronologică 33 de ani de haiku. Cifra norocoasă în Japonia, trei înglobează componentele omului: corp, minte și suflet. Armonioasă, așa regăsim această triadă și în poemele scurte ale cărții de tristihuri la care ne referim.

Miniatură literară, haikuul i s-a sedimentat în scoica minții ca o perlă, în cei 33 de ani antologizați într-un crescendo temporal și calitativ. Mă refer la haikuul său generic, nu la un haiku anume scris de Moldovan pe parcursul deceniilor.

Cu atât mai meritorie rămâne aplecarea sa spre cultura niponă, cu cât a vizitat o singură dată Japonia, ocazional, în anul 2007. Cu multă imaginație scrie despre Fukushima și Hiroshima, închipuie ascensiunea pe Muntele Fuji, amintește elemente locale precum „tokonoma” (mic alcov de închinăciune) și altele asemenea, operând, voluntar sau nu, cu noțiuni fundamentale ale esteticii nipone.

Sincere, deschise, sensibile, autentice, stimulând gândirea, poemele sale evită clișeele și ne poartă prin trăirile sale estetice. Chiar dacă adesea regăsim în ele temele clasice ale haikuului, totuși, Moldovan este recunoscutibil. Lumina și optimismul degajate din textele sale, transpar din cuvinte alese sau subînțelese, uneori evidențiate în subtitlurile cărții: speranță, libertate, fertilitate, frumusețe, divinitate, iubire etc. Prin tehnici de excepție în haiku, precum metafora, asonanța, comparația și umorul fin, sporește atractivitatea lecturii.

Dilema „oul sau găina” se schimbă în opțiunea: formă sau conținut? Forma riguroasă face loc, la Moldovan, unui conținut rafinat, esențializator, vag, subiectiv, amorf, încețoșat, variabil, cu trimiteri la temele haikuurilor nipone: luna, greierii, broasca, cucul, cocorii, sperietoarea etc.

Lumina îi vine de la monumentale nume, evocate pios, precum Eminescu („La fila Eminescu/ Mireasma de tei”), Brâncuși („Adam și Eva/ sculptați în marmură -/ Poarta Sărutului”, Ovidiu (*Statuia unui zeu pe țărmul Mării Negre* -), sau de la altele numite dar renumite personalități, precum Coșbuc (aluzie la Ceahlăul „în-tr-o sălbatică splendoare”) sau Issa (cu trimitere la banala vrăbiuță, într-o tentantă hermeneutică: „Pe →

RADU ȘERBAN

omătul proaspăt/ din grădina de flori/
urme de vrăbii).

Cartea cochetează și cu un alt gen de poezie niponă brevilocventă, senryu, de fapt un haiku satiric, exersat și în volumul „De-andoaselea” (Vasile Moldovan, Ed. UZP, 2020). Fără a trasa o frontieră între cele două genuri, mi-a atras atenția autoironia din acest haiku:

„Dintre toți sfinții Unul singur poartă/ Chiar numele meu”.

Umorul și ironia ies la iveală, fin, în diverse ipostaze mundane:

„An spre sfârșite-/ în vechiul portmoneu/ clinchetul golului”.

Cu bună creștere, natura ne dă lecții: „Oamenii se ceartă/ chiar și în pădure –/ mestecenii sunt frați”.

Din microcosmul marelui poet Kobayashi Issa (1763 - 1828) am fost surprins să regăsesc unele vietăți insignifiante, precum banala muscă, personificată: „Vitrina cu cărți-/ între atâtea titluri/ musca ezită”.

Alături de personificări, alte instrumente stilistice depășesc statutul de excepție în haikuurile lui Moldovan: „În cimitirul/ vechiului mileniu doar/ oale și ulcele”.

Cu autenticitate, autorul abordează extremele, de la umor la doliu, uneori făcând haz de necaz:

„Dragoste fierbinte/ în vreme de pandemie –/ săruturi fără buze”.

Simțul dramei însoțit de empatie dezvăluie influența lui Nicolae Labiș: „Un foc de armă –/ căprioara îngenunchel/ lângă izvor”.

Mai ales spre finalul cărții, Moldovan se ancorează în realitate, cu pandemia, războiul și criza energetică în curțile sau la porțile noastre. Acum, când Europa resimte lipsa resurselor energetice, el ne îndeamnă, prin prospețimea versului, să nu ne lăsăm molipsiți de veștile rele și false, mai ales să nu resimțim lipsa poeziei, empatiei și vibrației sufletești.

Triste tristihuri ne întorc în pandemie: *La internare/ vizavi de spital moartea/ se uită la ceas*”.

Haikuurile sale poartă amprenta calităților estetice nipone, precum *makoto*, *wabi-sabi*, *yūgen*, *shasei* etc. Fără digresiuni asupra acestor calități, să vedem cum s-a lăsat atras poetul de ele!

Makoto, principiul inițial al convingerilor etice și estetice nipone, sintetizează spiritul japonezilor, implicând regulile interconectării

universale a lucrurilor, căutarea esențelor, a autenticității, sincerității .

Firesc, neaș, suntem scoși din încurcătură și îndemnați:

„Nu te pierde cu firea:/ speranța moare ultima/ dar renaște prima.”

Interconectând lumea reală cu cea în devenire, călătorul prin poezie vede generația viitoare:

„Prin geamul dublu/ lumina lunii mângâie/ pruncul din pântec.”

Tot din selecta calitate „makoto”, Moldovan simte transcendențialul, într-o viziune creștină:

„La fel de liberă/ ca păsărea în zbor/ viața după moarte”.

Legătura umană universală de domeniul atributului estetic „makoto” o regăsim și aici, indigenă ca însăși viața autorului:

„Prinos pentru belșug/ sub icoana Fecioarei/ un mănunchi de spice”

Să mai adăugăm un exemplu de „makoto”, spre a fi mai convingători în privința universalității autorului:

„Pământul se-nvârte/ așteptând perseidele –/ veni-vor oare?”

Wabi-sabi, cea de a doua calitate estetică fundamentală în Japonia, se regăsește și ea în mai multe poeme din carte. Această trăsătură, acest principiu, însumează acceptarea tranziției și imperfecțiunii, „wabi” însemnând frumusețea lucrurilor asimetricale, iar „sabi” frumusețea lucrurilor vechi, de epocă, îmbătrânite, mai general spus, tranziția sau impermanența. Prima dată când am aflat de „wabi-sabi” mi-am amintit de clădirea primăriei din Bruxelles, cu admirabila sa asimetrie.

Și iată cum se reflectă acest principiu în versurile transilvăneanului Moldovan:

„Bastonul alb/ s-a oprit dintr-odată-/ groapă în astfalt.”

Sau, reflectare a impermanenței, a senectutii, în frumusețea sufletească: „Doar o bătrână/ uitată de moartea/ îi dă obolul”.

Frumusețea suferinței asumate se rialiază și ea principiului „wabi-sabi”:

„O simplă umbră/ urmând supusă câinele –/ cerșetorul orb”.

„*Yūgen*”, un al treilea principiu al esteticii nipone, frumusețe misterioasă, contemplație pasivă, se regăsește subtil în poeme de genul:

„Fâșii prelungi/ pe coaja de mesteacă –/ furnici în șir indian”.

Reverberațiile eminesciene nu pot lipsi din această atmosferă *yūgen*:

„Sub teiul secular/ din Grădina Copoul tineri îndrăgostiți”.

În sfârșit, al patrulea principiu estetic pe care l-am amintit, „*shasei*”, definit prin descriere sau portretistică, este și el prezent, direct, amintind de poetul Msaoka Shiki, dar în același timp, prin limbaj, devoalând crezul creștin al lui Moldovan:

„Lumină din lumină-/ luna luminând neaua/ sus, pe Muntele Fuji”.

Tot un peisaj, de data aceasta mai pământesc, este zugrăvit printr-o comparație nevicată între două elemente ale naturii, în policromia lor: „*Holda verde/ în amurgul purpuriu/ vâlvurind ușor*”.

Pe lângă cele patru calități estetice nipone abordate, autorul operează cu instrumentarul specific poeziei românești, precum această inspirată paronomază:

„*Casă de vânzare/ volbura acoperă/ firma fermei*”.

Natural, autentic, fără ezoterismul de paradă tentant pentru niponologi, Moldovan ne poartă cu versurile sale prin propria existență, în penultimul capitol clasându-și scrierile în funcție de anotimpuri, folosind riguros cuvintele sezonale, „kigo”. Chiar și aici, îmbină peisajul natural cu natura umană:

„*Primăvară din nou –/ ghioceii de atunci/ s-au mutat la tâmplă*”.

Cum nimic nu este întâmplător, se cuvin două note biografice. Prima ne trimite la un alt născădean, Dumitru Nistor (despre care am scris în cartea „Români de roman în Japonia – 2020), autor al jurnalului celor 7 ani petrecuți în Japonia în timpul Primului Război Mondial. A doua notă, poate nu la fel de penetrantă dar la fel de surprinzătoare, face trimitere la omonimul său, **Vasile Moldovan** (1824 - 1895, unul din prefecții legiunilor înființate de Avram Iancu, născut la o aruncătură de băț (60 km) de satul natal al poetului nostru.

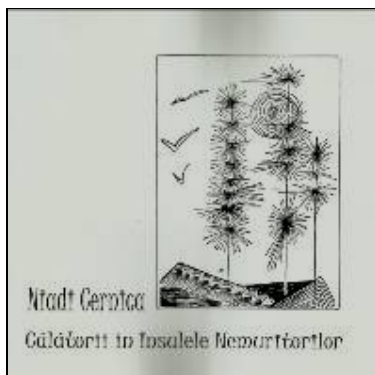
*

„*Credința și ritualurile au avut un rol major în formarea mea*” – așa declarase într-un interviu din anul 2007. Această mărturisire mă încurajează să închei cu o locuțiune de sorginte ortodoxă, constatând cu satisfacție că poetul Vasile Moldovan „*s-a ostenit să fie vrednic*” de statutul autoasumat de discipol al lui Matsuo Bashō. Toată admirația pentru această strădanie!

Călătorii poetice

Cu ilustrații recuperate din mapa de adolescență a regretatei artiste Dany-Madlen Zărnescu, volumul de „Călătorii în Insulele Nemuritorilor” este, în întregul lui, un poem în douăzeci de secvențe și un prolog, un demers diferit de ceea ce a scris și a publicat Niadi Cernica până acum. Tematica filosofică rămâne în stratul de profunzime, sub relieful imaginar al visului cu insule, palate și povești despre cei cu trup veșnic, suflet veșnic. Ceea ce creează Niadi Cernica este o mitologie poetică, un „caleidoscop de lumini”: „Trebuie doar să urmezi o hartă a gândului, care te poartă de la un lucru la altul, în transformarea lor nesfârșită, până când în caleidoscopul lor strălucește prima formă, prima închipuire, comună tuturor, și toate formele sunt ivite din ea. Această formă e personală, ea nu este aceeași pentru orice om. Când te identifici cu această formă, te înalți pe vânt și ești mai ușor decât un fulg. Inima se stinge, gândirea încetează și sufletul, purtat de formă, pornește spre Insulele Nemuritorilor” (pag. 6).

Poate că harta onirică spre Insulele Nemuritorilor a inspirat legendele și poveștile Chinei antice; poate că a ajuns la noi trecând prin teoria formelor promovată de Platon; oricum ar fi, ea conduce spre o lume a perfecțiunii, acolo unde se află modelul ideal al lumii prin care trecem. Niadi Cernica operează cu concepte abil strecurate în țesătura poetică a fiecărei secvențe și primul dintre ele este somnul, cu multitudinea de sensuri alocabile acestui semnificativ: „Condiția umană, supusă somnului, lui Hypnos și nopții, nu poate depăși puterea somnului și viselor. Din somn și din vise s-au alcătuit, pentru unii, chiar viața umană și sensul vieții treze. Puterea somnului, enigma somnului, a lui Hypnos zburând cu caduceul în întuneric, rămâne fără răspuns. Zeii și oamenii dorm” (pag. 10). Apoi este timpul: „Căutăm marile, imensele curgeri ale timpului. Vrem uneori frumusețea, revelația secunde. Pentru toți cei care caută în timp sau în secundă răspunsul, el vine ca reflecție a sufletului lor, prizonier între început și sfârșit” (pag. 22) și mai sunt și visele: „Întotdeauna visele au

transmis ceva. Ele au adus un mesaj de dincolo de lume. Visele veneau de la zei, de la ce era mai presus sau mai prejos decât omul. Prin somn, prin imaginile din somn, se afla ceva inaccesibil vieții diurne și raționale. [...] Aristotel aducea ca argument al existenței divinității visele premonitorii” (pag. 85).

Nu poți vorbi despre acele Insule fără să ai în minte imaginea titanilor care s-au amestecat cândva printre oameni, sfidând zeii din Olimp și influențând (în bine, ca Prometeu) condiția umană: cu toate acestea, limitele au rămas și ele pot fi depășite dor cu riscul pedepsei exemplare: „Oamenilor le este îngăduit să locuiască pământul cu condiția să nu-i depășească sau egaleze pe zei.[...] De fiecare dată când un om i-a depășit pe zei, de fiecare dată când un om s-a comparat cu zeii, pedeapsa cea mai înfricoșătoare s-a abătut asupra lui. Oamenii au locul și lanțurile lor pe pământ” (pag. 14).

Când te gândești la acele insule, sugerează Niadi Cernica, îți vin în minte simboluri cu mare încărcătură filosofică și poetică: șarpele de aur (pag. 49), fântâna (pag. 53), norii (pag. 61), toate supuse unei inefabile legi a Armoniei cosmice, pentru că „Universul se comportă ca un imens Cosmos armonic; armonii între stele și între atomi, armonii între spațiu și timp, armonii matematice între Unul, Multiplu și deplinătate...” (pag. 74). Îți vin în minte spațiile mitice (orașele de aur), cosmice (luna), cele cuprinse dintr-o geografie aparent terestră (deșerturile) sau, pur și simplu, locuri prin care ai fost deja, în lumea reală, nu în imaginar, și pe care le înnoiești cu virtuți poetice și terapeutice.

Aici intră Amalfi, un orașel „așezat pe coasta pietroasă a

țărmlui” (pag. 25), unul dintre acele „locuri din care pleci și te întorci cu sufletul. Sunt locuri care ies din timp, sunt locuri la capătul lumii, orașe stranii, de care te leagă un vis de o clipă” (pag. 26); sau grădina din Sciacca: „Ea nu este propriu-zis o grădină, cu plante și apă, ci un munte cu zeci de chipuri sculptate în stâncă. Este un peisaj arid, cu roci și soare. Aceste chipuri au ridicat întrebări fără răspunsuri. Nimeni nu cunoaște semnificația lor, într-o lume, de altfel, stranie și plină de magie și astrologie, cum a fost Renașterea italiană” (pag. 69).

Sunt locuri supuse unei alchimii spirituale, după ce trec proba operațiilor fundamentale ale gândirii (analiză, sinteză, abstractizare/ concretizare, generalizare/ particularizare), astfel că rezultatul se depărtează de ceea ce în general numim „note de călătorie”: magazinul de ceaiuri al lui Stavros, de exemplu, nu mai aparține doar insulei grecești vizitate cândva, el trezește „imaginea unui univers în sine, un univers creat nu din lumini, nu din forme și culori, ci din arome și mirosuri” (pag. 81); de drept, aparține universului, căci „Universul de puteri distilate în frunze și ramuri, în ierburi și rădăcini, e un univers al tainelor, savorilor și aromelor...” (pag. 82).

La fel, anticariatul (pag. 29) aparține trecutului și unei imprecise, de fapt, memorii colective, iar imaginea Poetei (Sapho) de la Muzeul de Arheologie din Neapole pare o punte între viață și moarte, trecut și prezent, bătrânețe și tinerețe veșnică: „Pare a fi un tablou funerar. Poate fi ultima imagine a unei femei care a murit, mergând în Câmpiile Elizee, acolo unde se duc cei protejați de muze sau îndrăgostiți de Frumos. E un tablou celebru, chipul ei este la fel de tânăr și de senin, și atunci, și azi...” (pag. 78).

Cu întorsături elegante de frază, cu trimiteri subtile la filosofia antică, dar și cu nelipsită tensiune poetică, volumul „Călătorii în Insulele Nemuritorilor” este, în întregul său, o fericită întâlnire între filozofie și poezie.

VALERIA MANTA TĂICUȚU

*Niadi Cernica, „Călătorii în Insulele Nemuritorilor”, Ed. Mușatinii, Suceava, 2022

POEZIA CA „URCUȘ SPRE SINE”

Dintre poezii de astăzi, Doina Drăguț scrie o poezie cu deosebire originală, elegantă estetic, încărcată de sensuri. Ea e o voce singulară, autentică, dublată de o voce cu totul reprezentativă.

Poezia Doinei Drăguț poate fi socotită și confesivă, exprimată nu prin suspine, ci exclusiv cerebral, izvorâște din lumina aceea aflată în înaltul existenței, unde poezia se întâlnește cu științele exacte.

De aceea se poate afirma că ea se exprimă cu dezinvoltură pe tărâmul învălurat al limbii și conturează peisaje de atracție, unde imaginația este la înălțime și este completată întotdeauna de reflecții.

Ca în poemul „Profunzimi de jocuri”, dar aceste daruri sunt de găsit pretutindeni în această poezie unde exprimarea modernă e potențată de gândire filozofică.

„Jocul minții” de Doina Drăguț, Editura UZP, 2022, 90 de pagini, poate fi citit și ca o confesiune.

De aceea notam mai sus că poeta pare că ni se destăinuie, stările proprii – reale sau închipuite – sunt încorporate vieții noastre a tuturor și prin aceasta poezia se ridică la tensiuni euristice și capătă valori umaniste.

Este o poezie modernă, o poezie intelectuală de fantezie fără margini, un joc al minții, cum ne îndrumă autoarea încă de la titlu. Ea rătăcește printr-un „labirint de liniști”, se eliberează „de efemer”, în „decantare de imagini” proprii semnificative: „tăcerea din volbură pică / și sparge în clopot chemări / se rotesc vârtejuri albe / în spirală / muzici vagi descind / în dans nu există centru fără margini / - vise colorate – / vrajă prelungită-n existență”

Lirismul este aici exprimat prin tensiune interioară și osmoză indefinibilă care agonizează până la înțelegerea adevărată: „de multe ori încercăm să evităm / ceea ce este de neevitat / uităm că vorba perfectă / e absența vorbei / că tăcerea întrerupe curgerea continuă / și ca și vidul unește contrariile”

Poemele sunt scrise în vers liber, poeta nu e preocupată de cantabilitatea exterioară, ci de ritmul gândirii sale expus în poezie, renunță și la litere mari, la semnele de punctuație, totul este o curgere plină de sensuri. „extensia clipelor împarte / eternitatea în cături / și resturi variabile //libertățile devin captive / formelor abstracte // empatia învolbură profunzimi / de jocuri ale minții”

Iată construcții imagiste cu sens abstract și mrejele magiei care se simt la o lectură avizată.

La Doina Drăguț, poeticul operează la temperaturi care o caracterizează, ea nu poetizează, ci se exprimă pe ea și totodată ne înfățișează lumea noastră diurnă, precum și metafizicul, inefabilul vieții.

Viziunea ei asupra lumii se desprinde din transcendent și se integrează artei, esteticului.

O sensibilitate trecută prin semiotica minții traversează versurile. Iată în poemul atât de frumos și de sugestiv intitulat „Punct înfiorat de timp”: „extremele ne închid /ca două eternități /între naștere și moarte este un rest /ca o ultimă ramură între cer și pământ/ însuflețită de orizonturi /în destinsă degajare”

Sentimentul românesc al ființei expus de Constantin Noica se regăsește în toată creația poetei Doina Drăguț, dezvăluind lumii un suflet crescut din solul dac, precum o plantă nemaiîntâlnită.

Sunt adesea accente livrești în această poezie cerebrală, poate unică azi în literatura română.

În același timp paginile abundă de poezie, atâtea poe-me ar putea fi citate în întregime, cum este „Puterea unui gând”. „în puterea unui gând /stă întreaga forță /a naturii /efemerul se transformă /în etern / suferința se prefăce-n / fericire / lumea e o mare / fremătăndă / inima - un țărâm / prietenul este un drum / dușmanul - un zid”

Ne întrebăm ce stranii evenimente ale vieții au făcut ca o poetă de talia Doinei Drăguț să rămână de atâta vreme în afara uniunii scriitorilor, în timp ce stihuitorii vecini cu maneliștii sunt premiați.

CONSTANTIN LUPEANU

Actualitatea unei cărți semicentenare

A treia ediție a romanului *Crepuscul* (editura Limes, 2022), de Radu Ciobanu, apărut pentru prima dată în 1972, vine să certifice rezistența valorică a acestei cărți la apăsarea timpului. Intuițiile din tinerețe ale scriitorului s-au dovedit esențiale, schițând întrebări, sondând aprehensiuni persistente până în momentul de față. Radu Ciobanu este înzestrat cu o acută sensibilitate la osmoza dintre existența individuală și fluxul istoriei care trece cu tăvălugul ei peste oameni, fapte, întâmplări. Rămânând în albia prozei tradiționale, autorul construiește temeinic, neavând apetit pentru demersurile epice extravagante. Dimpotrivă, își urmează obsesiile sale existențiale și estetice, explorând cu răbdare soarta burgheziei și inteligenței românești care făcuse Marea Unire, condamnată la dispariție după ocupația sovietică și instalarea comunismului în România.

Radu Ciobanu descinde din realismul lui Slavici și Rebreanu, creând personaje inubliabile. Saga avocatului și ex-senatorului Sever Moldovanu și a familiei sale stă sub semnul suferinței burgheziei românești abia născută spre a fi anulată de procesul comunizării României. Despre declinul boierilor scăpătați au scris Mateiu Caragiale, Gib Mihăescu, G. Călinescu, Ion Marin Sadoveanu. În 1958 apărea postum în Italia *Il Gattopardo (Ghepardul)* de Giuseppe Tomasi di Lampedusa (1896-1957), aplecat de asemenea asupra ieșirii de pe scena lumii a aristocrației siciliene. Tema este complexă, generând o întreagă gamă de dureri și regrete după un timp ireversibil. Proza lui Radu Ciobanu are însă un timbru inconfundabil provenit, cred, din ambianța citadină transilvăneană influențată de cultura Mitteleuropei, din izul ardelenesc al limbajului folosit cu parcimonie, din mentalitatea, structura comportamentală a personajelor.

Personajul care domină romanul este fără îndoială Sever Moldovanu, provenit dintr-o familie de băieși din Munții Apuseni, care se ridicase printr-o etică severă a muncii și o filozofie austeră de viață. Aspirația spre luminare a celor de jos a fost fierbinte în Transilvania, cultivată fiind și de Școala Ardeleană, întreținută de lupta de eliberare națională a românilor.

SILVIA URDEA

Întregul roman crește pe fundamentul năzuințelor românești din Transilvania prezente fără ostentație. Avocatul Sever Moldovanu după ce-și trecu doctoratul în drept la Budapesta trăi sentimentul nu doar al unei izbânci personale, ci și a uneia naționale. Se considera un exponent al inteligenței „valahilor oprimați”. Sever păstra ca pe o relicvă tricolorul cu care se încinsese la Adunarea de la Alba-Iulia în 1918. Salvina, mama lui Sever era fiica tunarului lui Avram Iancu.

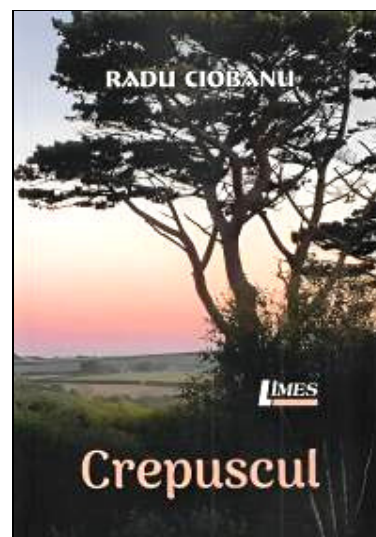
Universul romanului crește organic, întinzându-și firele acțiunii între personaje care au multe în comun deoarece s-au educat cam la aceleași școli la Sibiu și Budapesta, s-au așezat în același oraș „de fabricanți și negustori din câmpie, unde afacerile mergeau bine”. (p. 41). Putem afirma că *Crepuscul* este un roman al primei generații de cărturari de după Unire. De unde și regretul autorului privind neșansa acestei generații sabotată de istorie înainte de a fi desăvârșit o Românie democratică modernă. Sever Moldovanu își construiește prestigioasă carieră (avocat, senator, primar) și casa impunătoare cu trei etaje, supranumită Palatul Moldovanu, ajutat de vremurile așezate pe respectul proprietății private și al ordinii liberale. Aceste succese aparțin însă trecutului. Romanul debutează în totală incertitudine de la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial când lumea lui Sever Moldovanu este vizată în scopul distrugerii de către noua forță politică impusă cu baionetele Armatei Roșii.

Avocatul, fost stâlp al vieții sociale a orașului său este acum stânjenit în propria-i casă de prezența unui gradat rus cu soția și ordonanța, reprezentând autoritatea ocupanților. Familia avocatului trebuie să îndure „vacarmul slav”, cum se exprimă undeva în carte autorul. Sever are fără îndoială fibra unui autentic luptător care știe a-și respecta rangul. Și în mizerie el își păstrează demnitatea. Vlad, un alter ego al scriitorului îl percepe exact pe bunicul său care „își regiza întreaga viață ca și cum fiecare gest trebuia să se imprime în memoria contemporanilor” (p. 33). O scenă semnificativă pentru simțul regizoral al lui Sever, provenind dintr-o subliniată conștiință a valorii sale este reuniunea de la Prefectură a tuturor notabilităților orașului pentru ridicarea unei Facultăți de Medicină. Avocatul lucrează cu grijă la impunerea staturii sale. Scena de la Prefectură prin intensitate este cumva echivalentă cu valsul Prințului Fabrizio Salina cu frumoasa Angelica din

Ghepardul. După ce toți participanții vorbiră vorbe, Sever Moldovanu calcă momentul propice, apreciindu-l ca atare: „acum era copt momentul pentru lovitura de teatru”, gândește personajul, iar episcopul Nicodim nu se abține să nu puncteze abilitatea interpretului: „Hoț ești tu, măi Sever, și ai învățat să cazi tot în picioare ca un mântan bătrân” (p. 135).

În vârtejul acestei dezagregări a păturii burgheze dintr-un oraș ardelean singura citadelă protectoare rămâne familia cu toate avaturile ei. Și, vai, că multe lovituri se vor abate asupra vieții așezate a familiei Moldovanu. Prima și cea mai zguduitoare este moartea fiului Livius pe front deși plasat nu în prima linie, ci în cea a cordonului sanitar. Telegrama fatală îi strivește pe toți sub muntele de suferință, dar cel mai mult pe mama Olimpia, care de atunci fu copleșită de o depresie marcându-i tot restul vieții. Marilena, soția lui Livius, după o extrem de scurtă fericire matrimonială, rezistă la șocul tragic pentru că îl avea pe fiul lor, Vlad, în care toată familia își pusese speranțele. Sever nutrea credința obstinată că datorită unei justiții imanente, care ar governa lumea, nepotul Vlad „îi va duce mai departe nu numai numele, ci și idealurile” (p. 52). Înlanțuirea generațiilor și transmiterea ștafetei de la una la alta au o pondere subliniată în weltanschauung-ul lui Radu Ciobanu.

Deși imediat după război familia Moldovanu își mai permite să plătească o servitoare și un șofer. Treptat este supusă la un acut proces de pauperizare, atât de acut încât Sever și Olimpia sunt nevoiți după naționalizarea caselor să se mute la atât de empatica Marilena, o noră cu suflet bun în vremurile grele. Printre micile expediente pe care începură să le practice era și vânzarea lucrurilor de valoare la Ocsko piatz, scenă care ne amintește de romanul lui Călinescu, *Scrinul negru*. Lumea bună nu mai frecventa cazinourile, ci piața de vechituri a orașului, făcând haz de necaz. Olimpia, soția avocatului este tipul femeii care trăiește după tiparele deprinse prin educație în familie și la pensionul de maici. Avusese o viață îndestulată, dar nu și fericită lângă un bărbat care nu știa ce este tandrețea sau căldura sufletească și pe deasupra nu se dăduse în lături nici de la diferite aventuri extramaritale, unele dintre ele surprinse chiar de Olimpia. De divorț nu putea fi vorba, așa cum o dăscălește mama ei după o vizită în care își varsă năduful de nevastă înșelată.

Trebuia să se resemneze și să accepte cu înțelepciune firea bărbaților. Mișcarea feministă nu era la modă atunci și acolo. Optimismul juvenil al Olimpiei pălește sub presiunea tragediilor vieții, care-i inculcă până la urmă teama de răul care i s-ar putea întâmpla și ei nu numai altora.

Familia rămâne templul de refugiu din calea terorii generalizate de regimul comunist susținut de ocupații ruși. Ideea valențelor salvatoare ale familiei revine frecvent și în eseistica lui Radu Ciobanu. Teribilele raiduri nocturne atât de bine cunoscute din anii stalinismului nu l-au exceptat nici pe celebrul avocat care este întemnițat, din fericire, doar pentru patru luni. Aici își revede toți cunoscuții de o viață din generația sa. Eliberat din închisoare află de moartea Olimpiei, încă o zguduire, care nu-i temperează totuși voința de a trăi și de a lupta sperând.

Toată viața se străduise să cultive propria lui notabilitate în orașul pe care îl condusese ca primar. Aspectul public al existenței lui fusese pentru Sever extrem de important. Se confundase de fapt cu însăși existența lui. Îi plăcea de pildă să contempleze strada din balconul vilei ca să fie văzut de unii trecători și salutat ceremonios sau savura să străbată orașul în mașina condusă de Peter, ca să-i fie observată prezența de către concitadinii săi, o prezență încă onorabilă. Gradual, aparențele de respectabilitate se degradează și Sever se vede arătând tot mai prăpădit și ignorat: „Tot mai puțin îl salutau. Se umpluse orașul de oameni noi. Noi și obraznici:” (p. 183) Când iese din închisoare și se uită în oglindă se văzu că arăta ca un cerșetor.

Niște îngrijiri de suprafață și o vizită la fostul lui coleg de la →

liceul sibian, acum episcopul Nicodim îl remontează rapid pe avocatul Sever Moldovanu, pus din nou pe fapte mari. Nu putea ști că îl desparte doar o fărâmă de clipa morții, dar el croia cu o voință de luptă și o vitalitate a spiritului impresionantă, planuri de retrocedare a casei lor, unde s-ar fi instalat cu nepotul Vlad și potențiala lui familie ca să trăiască măcar un an acolo. Nepotolita sete de viață este copleșitoare. "Trebuia să se smulgă, să privească înainte să vadă la viitorul lui Vlad...". acestea sunt gândurile care îl frământă pe fostul deținut. Respectabilitatea rămâne esențială pentru Sever Moldovanu și după experiența pușcării. De aceea îl roagă pe episcop să-i împrumute mașina ca să-l ducă la mănăstirea Vișana, unde era stareț fratele lui Simion. Autorul notează: "Nu voia să plece ca un oarecare neștiut, și de aceea plecarea cu mașina și încă cu o mașină ca a lui Niculaie, i se părea de mare efect ..." (p.271). La mănăstire redactează un memoriu către Gheorghiu-Dej, înmănat nepotului Vlad pentru expediere și după puțin timp se pune pe drum ca să ia trenul spre București, dar suflul vieții nu-l mai slujește și își dă duhul pe drum, sprijinit de trunchiul unui nuc bătrân stingher ca și el. Moartea venerabilului avocat este descrisă cu o desăvârșită stăpânire a meșteșugului artistic. Radu Ciobanu scrie o pagină antologică pe care cititorul se simte îmboldit să o tot recitească.

Viețile oamenilor sunt privite de romancier dintr-o perspectivă mai înaltă, cosmică, așa zice, sugerată prin descrierile de natură sincronizate adesea cu stările sufletești ale personajelor. Natura este la Radu Ciobanu ca și la Amiel o stare de suflet. Când Avram Moldovanu, tatăl lui Sever pleca la oraș pentru afacerea lui "sus scăpărau încă stelele, iar peste Detunata, luceafărul de ziuă. Se descopereau și-și făceau amândoi cruce" (p. 26). Gestul se încarcă de măreție. Vremurile apăsătoare, presimțirile sumbre ale lui Sever sunt reliefate de notații de natură, succinte, dar foarte expresive. După întâlnirea de la Prefectură avocatul iese în oraș a doua zi dimineața ca să ia pulsul obștei. Totul mergea în jos, idee întărită și de sugestiva descriere: "Bătea un vânt rece și umed care-l înfiora cu toate că-și luase paltonul îmblănit. De sub umbrela mare, vedea cernând-se lapovița peste strada aproape pustie." (p. 144).

Peisajul în finalul romanului devine poetic, evocând moartea apoplectică a lui Sever Moldovanu în culmea mobilizării sale pentru viață. El observă poate pentru prima oară

splendoarea lumii: "Înspre răsărit, cerul se împurpurase. Iarba strălucea de rouă și văzduhul mirosea a pământ reavăn, a poame coapte și a frunze de nuc. De peste tot ciripeau păsări. Câtă frumusețe era aici, la doi pași, iar el ieșea atât de rar! (p. 295). Porumbului i se spune în Ardeal cucuruz. De aceea prezența cuvântului *cucurușiștea* mi se pare atât de inspirată, făcând corp comun cu biografia acestui fiu al pământului: "Cucurușiștea foșni îndelung, ca un vuiet îndepărtat de ape. [...] Lanurile foșniră mai adânc. O furnică trecu de pe geamantan pe mână și începu apoi să urce pe mânăcă. În iarbă căzu o nucă, pocnind sec. Furnica străbătu anevoie prin desișul bărbii și, când ajunse pe pielea uscată, palidă a obrazului, se îndreptă spre ochiul pe jumătate deschis, care o aștepta uimit și trist. Alte și alte furnici urcau în urma ei. În nuc ciripeau vrăbii și de undeva, dinspre răsăritul împurpurat al câmpiei, se auzi fluieratul încă îndepărtat al trenului." (p. 295-296).

Zbaterile personajului central și nu numai sunt încadrate în "marea trecere". Motivul *fortuna labilis* ar putea fi de asemenea menționat. Suntem preveniți să citim destinul personajelor în cheia acestor motive chiar de la început când este menționat versul lui Horațiu "Eheu, fugaces, Postume, Postume" cu al lui "vastă tristețe care mocnește de veacuri" (p. 35). Editorul și prefațatorul cărții, Mircea Petean a văzut în romanul *Crepuscul* un "mare poem tragic" al dispariției. Romanul *Casa fericirilor* (1986) reia sub alte aspecte elegia trecerii (vezi Mircea Anghelescu, *O elegie a trecerii*, România literară, nr. 14, 2019) precum și dramele cauzate de o societate totalitară.

O altă dimensiune a romanului ce se cuvine amintită este obsesia reflectării realității în text. Fixarea experienței de viață individuală pentru a nu fi condamnată la totală uitare i se pare romancierului de o importanță capitală. De aceea mai toate personajele practică jurnalul personal. Bătrânul magistrat lucra constant la memoriile sale chiar și în apropierea sfârșitului. Zilele de durere și de umilință, nelegiuirile istoriei trebuiau puse pe hârtie ca un memento, ca dovezi esențiale ale vieții. Și "dulapul relicvar" alături de jurnale este un simbol al neuitării, al păstrării memoriei în fluxul evenimentelor. La rândul său, Vlad descoperă "gustul straniu, amărui tonifiant al reconstituirii unor istorii de familie" (p.

32). El cercetează de asemenea și tradiția orală a clanului în elanul său de reconstituire a "arheologiei sentimentale". În aceeași ordine de idei sunt amintite articolele din presa vremii despre isprăvile lui Sever Moldovanu sau despre evenimente de familie din lumea elitelor. Deci nu doar a trăi este important, ci și a medita asupra trăirii, înțelegând-o, salvând-o de eroziunea timpului.

Limbajul personajelor, cutumele lor, referirea la istoria transilvăneană, mentalitatea pragmatică a eroilor în buna tradiție a lui Slavici și Rebreanu precum și aspecte inefabile ce țin de acel geniu locci concură la crearea timbrului specific stilului lui Radu Ciobanu, un prozator născut, iar nu făcut, un nume de rezonanță al literelor românești.

Scurgerea celor cincizeci de ani de la prima apariție a romanului *Crepuscul* i-a sporit valoarea, trecându-l în rândul operelor clasice care ne ajută să detectăm cu mai multă certitudine maculatura.

Frumusețea romanului a fost percepută chiar de la apariția lui, fiind atestată prin acordarea Premiului Uniunii Scriitorilor din România în 1972. Recentul *Dicționar al romanului central-european din secolul XX* (ed. Polirom), elaborat de Adriana Babeți include *Crepuscul*, certificându-i locul pe care îl merită de operă emblematică.

Romanul *Crepuscul* publicat în 1972, adică după un an de la tezele din iulie (6 iulie 1971), care după o scurtă perioadă de liberalizare impuneau din nou un dogmatism sever, are multe pasaje de fondă dacă îl privim în contextul momentului.

Înceleșările dramatice ale istoriei evocate în roman ni se par atât de actuale în circumstanțele geopolitice de acum. În *Crepuscul* se ieșea dintr-un război pentru a se intra într-o dictatură, ceea ce ne trimite la scindarea de azi a lumii cu tensiunile ei maxime, reeditarea spaimei, a frisonului care a cuprins planeta.

Conflictul dintre individualismul capitalist și colectivismul socialismului chinezesc ne amintește de timpul de după 1945 când lumea se segregase în cele două binecunoscute lagăre. Ai zice că mai nimic nu s-a schimbat în mentalitatea pământenilor. "Vremurile noi, neîndurătoare și sumbre" de care se temea avocatul Sever Moldovanu ne pasc și pe noi astăzi. O reflecție din *Crepuscul* ne instruieste că politica "la urma urmelor nu putea schimba nicidecum natura intimă și eternă a oamenilor" (p. 83).

O sinteză ezoterologică de literatură română (I)

INCURSIUNI ÎN IMAGINARUL EZOTERIC

Marcând a 65-a aniversare a autorului, „Incursiunile...” d-lui Gheorghe Glodeanu (9 dec. 1957, Carei, Satu Mare) reprezintă o „introducere” în imaginarul ezoteric, un domeniu nu numai vast dar și de labile/imprevizibile delimitări, dacă avem în vedere că pe această temă, mai exact zis a legăturilor literaturii cu ezoterismul, ocultismul, alchimia, magia, teozofia, s-a dezvoltat o întreagă „noosferă” de interpretări, comentarii, chiar istorii „secrete”, mai puțin accesibile spiritelor carteziene, ca să nu zicem „profane”... Domeniul este, așadar, vast, venind din istoria popoarelor, din „credințe” și „idei” privind supranaturalul, care cu timpul au coagulat în „religii”. Cel mai bine se văd lucrurile în registrul așa-numitei literaturi fantastice, înfloritoare secole de-a rândul de la popor la popor, dând naștere la credințe și mituri de circulație mai restrânsă sau de areal mai larg, uneori continental.

Asemenea mitologiei, ezoterismul a influențat evoluția acelei literaturi cultivând fantasticul, misterul, indicând nu numai „surse” de inspirație, dar oferind și anume „rezolvări”, interpretări ale aspectelor evocate (un fel de „fantastic eseistic” despre care scriam și noi cândva comentând poetica prozei lui Mircea Eliade), când problematica respectivă nu rămânea, - perlă în carapace, - încapsulată în gratuitatea absolută a misterului.

Dl Gheorghe Glodeanu, autor al cel puțin 27 de volume de critică literară (sinteze și monografii), este cunoscut pentru lucrările sale în domeniul cercetării „prozei fantastice”. În urmă cu doi ani, criticul venea, în continuarea unor preocupări mai vechi, cu lucrarea „Între real și imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză din secolul al XIX-lea” (2020), căreia i-a urmat imediat o panoramă a literaturii fantastice euro-atlantice intitulată „Rătăcind printre himere” (Tipo Moldova, 2020, 592 p.), subintitulată chiar așa: „O nouă pledoarie pentru literatura fantastică”.

Pasionat de poetica prozei fantastice, universitarul băimărean publicase, în 2014, lucrarea de sinteză „Orientări în proza fantastică românească” (pasiune veche, adolescentină). De fapt, o asemenea pasiune venea mai de mult, vădind o preocupare constantă și o concepție structural-medulară a problematicii. Încă din anii '80 ai secolului trecut,

criticul Gh. Glodeanu investigase poetica” fantasticului cu privire la proza lui Mircea Eliade, modalitate prin care omul modern răspunde provocărilor lumii în care trăiește, printr-o permanentă revelare morigeratorie a sacralului în relieful existenței profane. De la „poetica” fantasticului eliadesc, la aceea cu problematică fantastico-filosofică din proza eminesciană, până la autori mai apropiați de noi, precum Ioan Petru Culianu ori Mircea Cărtărescu, dl Gh. Glodeanu și-a rotunzit preocupările în sinteza asupra literaturii fantastice românești (2014), pentru ca în lucrările mai recente („Între real și imaginar” și „Rătăcind printre himere”, 2020) să-și extindă domeniul în cadrele literaturii universale, de la cea americană, engleză, franceză și germană, la literaturile irlandeză, argentiniană, rusă, italiană, austriacă, belgiană, spaniolă și, desigur, română (cu referiri punctuale la Mihai Eminescu, Mircea Eliade și Vasile Voiculescu). Așadar, ideea realizării unei „panorame a literaturii fantastice” – parcurgând nenumăratele antologii, dicționare și lucrări teoretice în domeniu – s-a dovedit un program de lucru oșios, dedicat unui „fenomen care și-a dovedit din plin virilitatea de-a lungul timpului”, cu o „poetică” specifică, bine definită, lăsând deoparte unele forme înrudite ale genului (literatura *fantasy* sau literatura *S.F.*, precum cea din literatura anglo-saxonă care ne transpune în plin miraculos, când nu merge pe anticipări (pseudo)-științifice, gen J.R.R. Tolkien, J. K. Rowling, George R.R. Martin, n.n.).

Presupunând „intruziunea brutală a supranaturalului în real”, literatura fantastică „se întoarce înspre lumea miturilor și a credințelor populare”. Să reținem și părerea criticului și istoricului literar Nicolae Manolescu,

autorul *Istoriei critice a literaturii române*, care înțelege fantasticul ca „un armistițiu fragil între forțele imaginației și forțele logicii, pe care atât declararea războiului, cât și încheierea unei păci adevărate l-ar periclita și distruge.”

Că fantasticul cunoaște varii formule, de la cel „terifiant”, „horror”, „deimografic” (R. Caillois, H.P. Lovecraft, Cătălin Ghiță), la cel „psihologic”, „absurd”, „minimalist”, „delirant” ori „de interpretare” (Cosmin Perța) - acestuia din urmă i-am zice, repetăm „fantastic eseistic”, cu aplicație bunăoară la Mircea Eliade -, este un fapt constatat și probat pe categorii de opere, de unde și abundența de abordări teoretizante mai credibile sau mai puțin probante.

Pentru unii scriitori, observa autorul în lucrarea precedentă, abordarea modalităților fantastice a constituit „un refugiu în lumea imaginariului, oferind o serie de iluzii consolatoare la marile probleme existențiale cu care se confruntau”, genul acesta literar sfidând norme, constrângeri și tot felul de limite impuse de rațiune și de experiența comună, de moravurile epocii și de regulile artei. În acest fel s-a produs o „diversiune” cu rol înnoitor în domeniul literar, depășindu-se acel raționalism de stirpe clasicistă care instituisese norme și reguli de neîncălcător. Dincolo de excesul de rațiune și rigoare, literatura fantastică este în general creatoare de noi lumi imaginare, nu neapărat ca „evaziune” ci și uneori ca „replică”, „atitudine”, „alternativă”, confort ideologic, estetic, spiritual. Astfel de opere constituiau „replici estetice” la o lume raționalist oglinzită în artele epocilor respective, fie că e vorba de impetuoasa dezvoltare a „realismului” ori de alte „cuceriri” ale pozitivismului în domeniul magiei, ocultismului, în general în concomitența nou-apărutelor doctrine ezoterice, care au furnizat, la rândul lor, teme, motive, subiecte, obsesii pentru literatura genului.

Temă vastă, de o varietate uluitoare, cu implicații în toate domeniile vieții sociale, fantasticul merge până în viața omului modern, cu ajutorul tehnicilor filmice care au transformat genul într-o adevărată industrie, inducând o angoasă a singularității omului în „jungla” vieții moderne. Resurrecția, în plan cinematografic, a unui tip de fantastic care generează sentimentul fricii poate fi înțeleasă și ca un fel de „imperialism” occidental-atlantic abuzând sensibilitatea popoarelor prin orori, crime, →

ZENOVIE CÂRLUGEA

monstruoasă și fapte abominabile. Iată că poetica fantasticului se complică insidios cu semnificații multiple în epoca modernă, de unde dificultățile receptării și definirii fantasticului, imposibil de caracterizat în totalitate „fiind mult prea bogat în semnificații și mult prea important pentru ca discursul critic să îl poată fixa în mod irevocabil”.

*

Menținându-se în apropierea tematicii abordate cu stăruință de exeget și critic al fantasticului, dl Gh. Glodeanu revine cu aceste „INCURSIUNI ÎN IMAGINARUL EZOTERIC” într-o privire mai de adâncime (multă vreme insondabile, desigur, astfel de „incursiuni”), dovedind iarăși o bună documentare, cu bibliografia la zi, și un gust estetic ne lipsit de spirit critic. Cursivitatea lucrării și structurarea ei, în general, demersul eseistic și frazarea limpid-expresivă constituie, după cum deja observasem, calități și ale formației sale universitare. Fantasticologul, solid informat în domeniu nu numai la nivelul literaturii române, dar și în literaturile euro-atlantice din secolele XIX și XX – cu lucrări de valoare privind „poetica” prozei noastre fantastice, cu anamorfozele ei (de la Eminescu la Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu și, mai aproape de noi, Mircea Cărtărescu) și a romanului interbelic, chiar contemporan, - devine, de astă dată, un *mistagog*, adică un „inițiat” în domeniul literaturii ezoterice, al „științelor secrete”, orientare care are o anumită tradiție în literaturile occidentale: Jules Laisleur („Doctrina secretă a templierilor”), Éliphas Lévi („Cheia marilor mistere”), C. Jinarajadasa („Evoluția ocultă a umanității”), Gérard & Sophie de Sède („Ocultismul în politică”), Alexandrian („Istoria filosofiei oculte”), Jonathan Black („Istoria secretă a lumii”), Robert Moss („Istoria secretă a visului”), Carol Sédillor („Secretele alchimiei”), Rudolf Steiner („Știința ocultă” și „Evoluția ocultă a omului”), Serge Hutin („Istoriile secrete ale omenirii”), Pierre Riffard („Dicționarul ezoterismului”), Jean M. Rivièrre („Istoria doctrinelor ezoterice”)... În 1975, apărând la Editura Seghers din Paris o lucrare mai puțin obișnuită, intitulată „*Anthologie littéraire de l'occultisme*”, realizată de Robert Amadou și Robert Kanterst, reluând texte din Antichitate până la jumătatea secolului al XX-lea.

Dar avem și noi „faliții noștri”, vorba lui nenea Iancu, unii de mare valoare, în ocultism, amintind de Vasile

Lovinescu („Jurnal alchimic”, „Al patrulea hagialăc”, lucrări apărute în 1994 și 1996), Cornel Ungureanu („Istoria secretă a literaturii române”, ed. III, 2019), Radu Cernătescu („Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române”, 2010; „Arcanosophia. Repere pentru o fenomenologie a misterului”, 2016), încât te întrebi, vorba autorului, „dacă a mai rămas ceva nedezvăluit în fața curiozității extraordinare a cercetătorilor.”

„Nu întâmplător – scrie dl Gh. Glodeanu într-un „Argument” lapidar – asemenea mitologie, ezoterismul a influențat evoluția literaturii române, îndeosebi a literaturii fantastice, a operelor bazate pe mister, oferind numeroase surse de inspirație.” Desigur, literatura fantastică valorifică anumite simboluri, teme, motive, chiar „scenarii” inițiatice în varii taine misterice, lectura devenind de multe ori „un fascinant proces inițiativ” (să dăm aici simplul caz al „Poveștii lui Harap Alb”, în care, bunăoară, se pot urmări toate etapele prin care trece „neofitul” până la *iluminare*, inclusiv prin „moartea inițiativă” – un deliciu pentru profesorul de la catedră, de care ne amintim cu drag, dar și cu mahnire de pensionar, văzând ce au ajuns, azi, manualele de literatură, pardon „comunicare”!, sub ilustrișima idioțenie a tot felul de „experți” în științele educației... – lucrurile se tot spun de la o vreme pe nume, v. recent: N. Manolescu, Mircea Cărtărescu ș.a.m.d., numai proștii, cu ochelarii globalismului, din capul treburilor, nu văd – nu aud!!!).

Revenind la „oile noastre”, să reținem observația dlui Gh. Glodeanu potrivit căreia „literatura ezoterică (i) se adresează unui cititor avizat care, plimbându-se printr-o pădure de simboluri, nu numai că nu se rătăcește, ci resimte din plin voluptatea spirituală a devalorării marilor teme.”

Așadar, lucrarea de față este doar o „introducere” binevenită în imaginarul ezoteric, căci o tratare „exhaustivă” a relațiilor dintre literatură și ezoterism, ocultism, alchimie, magie, teozofie nu se poate face într-o simplă abordare, oricât de voluminoasă ar fi aceasta. Suntem preveniți că „materialul parcurs vizează atât lucrările teoretice consacrate ezoterismului și ocultismului, cât și operele de imaginație, scrierile literare care se bucură de un binemeritat prestigiu” (cu specificarea că, de aceasta, nu au mai fost incluse o serie de texte care deja au văzut lumina tiparului în lucrările

precedente). Fără a fi exhaustiv, „comentariul se oprește la câțiva autori de referință din patrimoniul literaturii române și universale”.

*

Desigur, de-a lungul cercetărilor sale în „fantasticologie” cu aplicații la literatura română, criticul Gheorghe Glodeanu s-a confruntat și cu probleme venind în atingere cu „ezoterologia”, în cazul de față nefăcând decât să privească mai în adâncime fenomenul, pe baza unor repere teoretice și a unor studii, recte „incursiuni în imaginarul ezoteric”. Astfel, d-sa, pornind de la clarificarea termenilor privind „ezoterologia” (știință definită în secolul al XIX-lea, cu clarificări în cultura occidentală din secolul al XX-lea), își structurează lucrarea pe anumite momente (de la B. P. Hasdeu, G. Călinescu, Urmuz, Mircea Eliade, Adrian Maniu, Bucura Dumbravă, la Vasile Lovinescu, Marcel-Mihail Avramescu, Gellu Naum, până la acerbul critic al ezoterismului, Sorin Nemeti).

Mai întâi, comentatorul decelează, în esul „Olivier Santamaria”, înțelesurile termenilor (conceptul, istoricul acestuia și semantica), pe baza cunoscutului „Etude de l'ésotérisme: aspects méthodologiques”, care prezidează volumul colectiv „Esotérisme et initiation, Etudes d'épistémologie et d'histoire des religions” (2011). Confundat, în opinia publică, cu hermetismul, magia, iluminismul sau teosofia, ezoterismul a fost înțeles deseori și ca o „nebulosă” misterică, din care ar face parte horoscopul, telepatia, tarotul și, bineînțeles, Tradiția primordială. Un fel de atitudine a omului postmodern față de angoasele provocate de „dezvrăjirea lumii”, iar după alții, dimpotrivă, „o dereglare a rațiunii”, a rătăcirii omului în vaporii unei inteligențe delirante.

GHEORGHE GLODEANU,
„INCURSIUNI ÎN IMAGINARUL
EZOTERIC”, (Editura Școala
Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, 470
p.)

NB. Lansarea cărții a avut loc vineri, 6 ianuarie 2023, la Galeria Centrului de Creație Satu Mare. Despre volumul lansat au vorbit: Robert Laszlo, moderator, managerul C.J.C.P.C.T. Satu Mare, Felician Pop, George Vulturescu, Alexandru Zotta, Ioan Nistor. Au mai luat cuvântul: Dumitru Păcuraru, Zamfir Danciu, și Ioan Tipu Sălajan.

Iulian Chivu, criticul moral al judecăților de valoare

Iulian Chivu este, indiscutabil, un nume important în critica literară actuală. Îl legitimează publicului cititor comentariile lui de acest gen închinare unor autori (poetii ori prozatori) din diverse zone geografice (v. *Lecturi intermitente*, Ed. TipoMoldova, 2013; *Lecturi reflexive*, Ed. Sitech, 2015; *Heterogene*, Ed. Sitech, 2018; *Polifonii convergente*, Ed. Sitech, 2020). Recent însă, a mai publicat un volum de critică literară intitulat sugestiv: *Cronici, note, comentarii*, Ed. Sitech, Craiova, 2022 (390 de pagini).

Dar cititorii unor cunoscute publicații literare precum *Vatra vechi*, *Banchetul*, *Pro Saeculum*, *Discobolul*, *Cafeneaua literară*, *Litere*, *Tribuna*, *Caligraf*, *Spații culturale*, *Curtea de la Argeș*, *Constelații diamantine* ș.a., au aflat deja că, din peisajul criticii literare autohtone, face parte, la loc binemeritat Iulian Chivu, citind numeroasele materiale semnate de acesta, și asta pentru că el nu scrie oricum, ci pe deplin conștient de rolul său important în critica literară românească. Domnia sa știe că se scrie multă literatură, că se publică mult, că apar autori precum ciupercile după ploaie, din toate colțurile țării, unii valoroși în adevăratul sens al cuvântului, alții abia dacă pot fi numiți „interesanți”, întrecându-se în simplități și naivități ciudate, iar acest lucru îl obligă, în mare măsură, să își asume riscul aprecierii proprii. Și nu se teme să publice în reviste cunoscute aceste aprecieri personale, știindu-se stăpân pe metodele sale de analiză și interpretare a textelor pe care le supune atenției cu obiectivitate, în amănunt, considerând că: „O carte de critică literară trebuie să releve obiectiv și să sugereze cu fiecare cronică, comentariu sau notă ori să prezintă posibilități și perspective, orientări și performanțe, tipuri și exigențe, valori și valorizări, genuri și grade...” (p.6).

Bun observator al fenomenului literar din ultimii ani, Iulian Chivu constată că acesta nu este tocmai recent, ci a fost observat chiar de

Mircea Eliade „Din urmă cu aproape un veac”, când „profeția românește” nebănuind de ce suntem în stare, și nota surprins niște observații obiectiv-realiste: „Până acum câțiva ani, lumea se plângea că nu se scrie mult, că apar prea puține cărți pe sezon, că nu avem decât o jumătate duzină de scriitori activi. Ultimii doi ani au schimbat lucrurile din temelie. Din șase scriitori activi, avem treizeci. Din zece cărți tipărite pe sezon – avem o sută [...] Dar câte din aceste cărți sunt într-adevăr bune? Foarte puține, desigur; poate chiar nici una.” (p.16-17). Cu aceste constatări este de acord și Iulian Chivu care, nu întâmplător, ci în totală cunoștință de cauză, a făcut afirmațiile: „Când concurența nu mai produce calitate: Prea multe cărți, prea puțini cititori; prea multe reviste, cam aceiași colaboratori.” Sau: „Ciudat! Prăbușirea literaturii (nu și a cărții) se petrece în supraproducție, nu în criză.” (p.376). Ba chiar și-a permis și o premoniție: „În secolul viitor, dacă va mai fi utilă, istoria literaturii se va scrie de pe internet și din revistele online, nu din biblioteci.” (p.368). Iulian Chivu a observat, cu siguranță, și faptul că o parte însemnată a cititorilor de astăzi achiziționează cărți în format digital, cărți care se găsesc din belșug pe internet, multe fiind gratuite, prețul altora fiind unul modic. Dar și revistele literare se pot citi inclusiv în format digital, așa că „premoniția” autorului s-ar putea împlini... O altă categorie de cititori

(în special cei tineri și dezinhibați) obișnuiește să-și stabilească propriile criterii estetice, nu-i mai acordă aproape deloc credit criticului. Ba, de cele mai multe ori, elucubrațiile criticului și limbajul prețios și prăfuit al acestuia din timpul unei prezentări de carte, spre exemplu, i se par chestiuni de tot răsul, un limbaj „păsăresc”, merit mai degrabă să discrediteze o carte bună, decât s-o susțină. Alteori, subiectivismul unor critici derutează cititorii de bună credință, iar acest fenomen capătă amploare pe an ce trece, însă aceste cazuri particulare nu implică numele criticului în discuție, care consideră că: „Nevoile unor autori au inventat critica de care au nevoie; ceilalți au rămas tot la critica de care e nevoie”. Ori: „Cred că din nevoia vetustă a oamenilor de amăgiri cabotine au apărut și fariseismele criticii literare.” (p.364). „În bună parte, critica noastră literară de astăzi este fie schimb ipocrit de amabilități, fie vanitoasă desființare a celorlalți. Ce perfidă deconstrucție!” (p.365).

Pentru a face o apreciere proprie, un critic literar are nevoie de cunoștințe serioase de literatură, fler în a recunoaște un autor bun și obiectivitate, pe cât posibil. O responsabilitate uriașă, o misiune grea, de care puțini mânători ai condeiului critic sunt capabili. Iar cei care sunt capabili reprezintă excepțiile, dintre aceste excepții făcând parte și Iulian Chivu. Iată ce declară criticul în acest sens: „Am recitat ori de câte ori a fost posibil un poet sau un prozator cu revenirile lui în titluri noi și am consemnat ca întâmpinare consecvențe sau inconsecvențe, experiențe noi” (p.9).

A cunoaște literatura înseamnă, înainte de toate, a o citi și înțelege. A o studia pe cât posibil în toată complexitatea ei, a-i înțelege resorturile ascunse, motivațiile, mesajele, intențiile, realizările și eșecurile. Iată ce spune, în această chestiune, Iulian Chivu: „În ce mă privește, cred că literatura (poezie, proză, teatru) este condiționată de har, apoi de multă lectură și exercițiu; critica, însă, presupune să citești cu seriozitate opera despre care scrii și să scrii cu resursele tale doar dacă ești sigur că ai înțeles-o.” (p.365). →

DOINA BĂLȚAT

Dar să nu uităm, Iulian Chivu însuși ne dezvăluie profesia sa: „Azi, am revăzut bucuros satul unde am fost profesor aproape douăzeci de ani. În fața școlii, m-am simțit o clipă «Domnul Trandafir»”. (p.375). Iar specializarea este tocmai *Limba și literatura română*, desigur, însă mai are alături o alta, „Jurnalism” la *Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării*. Nu ne miră, așadar, ușurința cu care se mișcă prin descifrarea și analizarea multor texte, ba chiar nu ne mai uimește nici abilitatea cu care se descurcă prin hățișurile literaturii actuale, știind exact când să facă anumite comparații, când să facă distincții, când să se hazardeze sau când să fie reținut în afirmații, prudent când situația o cere.

Luăm ca exemplu volumul de poezii *Rondul de noapte/La ronde de nuit* de Nicolae Băciuț (Ed. Vatra veche, Tg. Mureș, 2021) și extragem câteva fragmente din analizele făcute de Iulian Chivu: «Cu versiunea bilingvă (română – franceză) a unei selecții din poeziile lui Nicolae Băciuț [...] poetul prilejuiește cititorului o contemplare lirică a vieții de la înălțimea maturității sale poetice – un florilegiu de poezie reflexivă sub genericul unor *convorbiri* duhovnicești cu Dumnezeu, firește, la modul ipotetic, tot așa cum o face și Eugen Dorcescu: „N-a fost cu neputință./N-a fost greu./Aseară am vorbit cu Dumnezeu./La fel de clar, de simplu, de senin./ Cum ai tăifăsuși cu un vecin.../E drept că El tăcea. Sau, mai curând,/Iradia în fiecare gând...” ori cum au făcut-o Ioan Alexandru, Vasile Voiculescu, Tudor Arghezi și mulți alții.

Cunoscut om de aleasă cultură și de strălucit travaliu literar, Nicolae Băciuț, face selecția din sumar sub rezonanța unui adevăr din rostirea lui Ioan Alexandru, selectat ca motto: „Singurii poeți care au rămas sunt poeții creștini, pentru că au obiect! Poezia modernă nu mai are obiect. Nemaivestind Învierea lui Christos, ce să mai vestești, ce să mai spui?” [...] Volumul are în sumar, după florilegiul inițial adunat sub ideea *convorbirilor* cu Dumnezeu, încă două cicluri de poeme: *Raport de gardă* și *Rondul de noapte* – ultimul dă și titlul volumului. Poetului, sensibil la

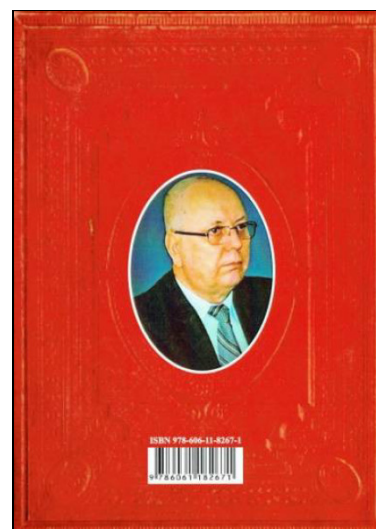
nuanțe, la conotații, cuvântul „taclale” îi arată insuficiențe de natura smereniei: „N-am stat la taclale cu Dumnezeu decât atunci când a fost voia Lui, fiindcă toate poemele mele sunt scrise în această stare, dintr-un suflu, așa cum ele mi-au fost inspirate, eu nefăcând decât să traduc în cuvinte mesajele pe care le-am primit” (p.6) – ca într-o revelație supraliminară.

Discuțiile cu Dumnezeu, ca și în poeziile lui Eugen Dorcescu de care am mai amintit, sunt unidirecționale, monologuri confidențiale, iar nu revelații în sine, fiindcă Nicolae Băciuț nu îl descoperă pe Dumnezeu, ci El există (la Blaga, de pildă, este certitudine pantocratoare: „O, vreau să joc, cum niciodată n-am jucat!/Să nu se simtă Dumnezeu în mine/un rob în temniță – încătușat...”). La Nicolae Băciuț, Dumnezeu este preponderență gradual accesibilă: „Atât de aproape Dumnezeu – /atât de departe;/aș vrea să pot/să-l ating/ca pe o filă de carte,/aș vrea să pot/să-i spun pe nume – /dacă are nume/și nu-i decât/o vară-n care-a nins...” (Clic, p.55). [...].

Poetul, care nu se exprimă în comune lamentații existențialiste, dar mai ales nu rămâne în teorie, se definește în inspirate reprezentări abstracte, în transcendentul conturat abil în metaforă și rit străvechi: „Du-te, du-te,/și mă lasă/ca un prag uitat de casă,/peste care niciun pas/nu e umbră, nu e ceas./Du-te, du-te și tot du-te,/toate vămile-s trecute.” (p.27) și (p.216-218).

Teodor Vișan, Bucchet de primăvară

Atenția lui Iulian Chivu s-a îndreptat, așa cum specifică în „Note și reflecții”, în principal spre „mișcarea literară din România zilelor noastre, am surprins peisajul acesteia în continuă reazăzare, cu opțiuni formale, cu mesaje personalizate, cu detașări originale, cu reprezentări profunde, cu reflecții care presimt anomii, impasul, pauperitatea ideatică și întrevăd o geană de speranță, un orizont proaspăt spre a se așeza în el deliberat, fără sentimentul izolării sau al crevasei” (p.9).

Dar, ca orice critic respectabil, a dovedit că are cunoștințe solide nu doar din domeniul vast al literaturii, ci și din alte domenii: filozofie, religie, sociologie, istorie, psihologie ș.a. Însă dincolo de aceste *sacrificii de erudiție* necesare unui bun critic literar, mai e nevoie de o experiență notabilă de viață și o inteligență peste medie, calități pe care Iulian Chivu le-a putut dovedi cu prisosință în cuprinsul materialelor/volumelor pe care le-a semnat.

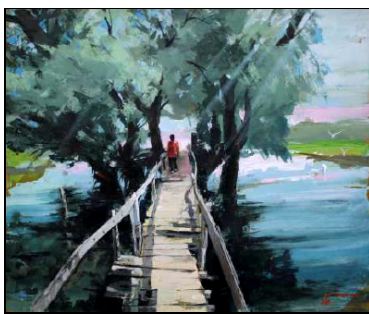
Este conștient că misiunea criticului literar este una socială, îndeplinește o funcție de orientare; face un serviciu public, care nu se suprapune cu publicitatea, el trebuie să ajute la receptarea literaturii de către public, la separarea valorilor de non-valori. De aceea, precizează autorul, „ocolim (mea culpa?!) cu consecvență sensibilitățile vanitoase, obișnuite cu elogiile străvezii, ipocrite, precum și (din cu totul alte rațiuni) subvalorile, amatorismul, veleitarismul”. (p.9). În plus, susține Iulian Chivu, „Un critic literar este chemat să vegheze și la →

curăţenia morală a judecăţilor de valoare.” (p.369). Subscriu!

Un veritabil critic literar trebuie să plece doar de la literatură, de la cărţi, pentru a vorbi despre societate, despre lumea în mijlocul căreia trăieşte, fiindcă literatura e un instrument al discursului colectiv. Critica literară se dovedeşte a fi doar o formă de reflecţie socială, care pune în dezbatere, prin intermediul cărţilor, problemele comunităţii într-un anumit interval de timp. De aceea, autorul volumului în discuţie porneşte de la cărţile/studiile semnate atât de nume cunoscute ale literaturii române din ultimii ani, mărturisind: „Totodată, am consemnat, prin lucrările lor, nume deja consacrate sau în afirmare (Gh. Filip, Ion Pachia-Tatomirescu, Liviu Comşia, Mariana Zavati Gardner, Traian Vasilescu)” (p.7-8), neocolind nici debutanţii: „şi nu am privit cu circumspecţie nici lucrările unor debutanţi: Domnica Pop, Doina Draguţ, Elisei Virgil Dobrică, Mirela Lungu...” (p.8).

Lăudabil mi se pare faptul că acest critic literar are curajul de a scrie şi despre literatura satirico-umoristică, atât de agreată de cititorul român, dar atât de vitregită de critica literară actuală!, spre deosebire de confrăţii săi într-ale criticii literare care, probabil, consideră acest gen de literatură una nereseriosă/facilă/superficială etc. Dimpotrivă, personal consider că este un gen literar care implică, pe lângă talent şi imaginaţie, un ridicat nivel de cultură generală şi multă inteligenţă. În calitate de cititor al multor reviste literare, am dorit adesea să găsesc şi referiri critice la scriitorii importanţi ai genului, precum: Cornel Udrea, Aurel Antonie, Dumitru Hurubă, Viorel Cacoveanu, Ananie Gagniuc şi alţii. Iată, de exemplu, cum prezintă Iulian Chivu o carte a unui scriitor satirico-umorist, Dumitru Hurubă, autorul volumului „Clepsidra cu amintiri”, Editura Limes, Floreşti-Cluj, 2020): „Umorul lui Dumitru Hurubă, din acest punct de vedere, chiar şi atunci când devine mai acid, nu este răutăcios şi nu e respins pentru cinism sau aroganţă; el rămâne agreabil fiindcă ţinteşte doar năravurile, nu oamenii.”

Aluziv sau lipsit de menajamente, el produce o

Teodor Vişan, Peisaj din deltă

confortabilă stare de bine şi zâmbetul consensualizării: „Mândruliţă cu cercei/şi în nară şi-n ureche,/crezi că asta e temei/să te crezi fără pereche?” (p.85). Preponderent în ton epigramatic, umorul lui Dumitru Hurubă se exprimă ba în sonete, ba în parodii, fără excepţie „în form@ veche”, cum promite subtitlul cărţii. Până şi elementele constitutive ale bucolicului, evocate ritos în seama liricii clasice, cu reflexe de la Duiliu Zamfirescu, St. O. Iosif, Al. Macedonski, Eminescu ori Bacovia, sunt trecute prin filtrul umorului poetul detaşându-se subtil, dar paradoxal, de sclerozele lirismului anost, de salon aristocratic: „Frumoasa Doamnă între doamne,/Plutind cu paşi de menueţ,/Eu cred că vrea să mă condamne/La viaţă de anahoret...” (p.133).

Spuneam că Dumitru Hurubă are o înclinaţie evidentă către epigramatic, iar în proză aceasta se converteşte în tonul ușor polemic, incisiv, în care autorul străluceşte fără îndoială. În versuri, însă, umorul poetului este direct, ţintind cu aplomb către viciu, spre cusur: „Comportamentul tău amabil/E falsul cel mai grosolan;/În gând şi vorbă execrabil,/Te dovedeşti a fi mărlan...” (p.154).

Minulescian, topârceanian – oricum parodistic – iubirea curge fără adâncimi: „Te-astept în parcul Dendrologic,/Cum procedam eu mai anţerţ,/Deşi mă-ntreb, poate nelogic:/Nu cumva umbli cu vreun terţ?” (p.43). Marii noştri umorişti şi-au lăsat amprenta pe versul poetului fie explicit, ca în cazul lui Topârceanu („Mai în jos, în răritură,/Între frunze ca de aur,/Ţipă-o ţarcă rea de gură,/Energată de un graur...” (p.17), fie sugerând idilicul pastelat,

ca în poezia lui Duiliu Zamfirescu, ca la Şt.O. Iosif sau ca la Al. Macedonski: „E în floare liliacul,/Şi-i aproape luna mai;/Pensurate pitpalacul/Dă semnale peste plai...” (p.10).

Categoric că Dumitru Hurubă citeşte multă poezie semnată de contemporani şi poate tocmai de aceea, obosit de crispările acesteia, de nădăjduiri în metafizic ca în imaginarul *El Dorado*, răstoarnă *clepsidra cu amintiri* şi rămâne lucid în umorul care nu zădărniceşte nimic, nicio speranţă; un Socrate care ne învaţă să râdem înţelept. (p.223-225).

Dar, ca un bun cunoscător nu doar al literaturii române, ci şi al literaturii universale, Iulian Chivu nu s-a limitat doar la literatura română, precizând că: „numele din literatura străină sunt fotografiate într-o singură ipostază, de regulă în lucrări emblematice pe care le-am reţinut pentru ideile lor, pentru orientările care polarizează sau bulversează tradiţii, se radicalizează şi fac epocă în lumea lor (Albert Camus, Patricia S. Churchland, John R. Searle, R.G. Collingwood ş.a.)” (p.9).

Cartea în discuţie se deschide cu „Note şi reflecţii” ale autorului, iar apoi este împărţită în şase capitole. Primul capitol, *Contribuţii şi atitudini* conţine 31 de cronici. Capitolul al II-lea: *Poesis*, conţine 10 cronici. Capitolul al III-lea: *Adnotări critice*, conţine 18 cronici. Capitolul al IV-lea: *Idei dezvoltate*, de asemenea 8 titluri. Capitolul al V-lea: *Din nou despre Orient*, conţine 6 materiale, care mai de care mai interesante. Capitolul al VI-lea: *Addenda*, conţine diverse „Reflecţii sub aripa vremii” (chiasme, civisme, cinisme, chivisme). În final este prezentată opera scriitorului Iulian Chivu (25 de titluri).

Criticul Iulian Chivu ştie cât de variată este lumea literară şi cât de vanitoasă, iar cartea la care ne referim reprezintă o lucrare de succes, binevenită în peisajul nostru cultural şi de un real interes pentru cei care vor să fie la curent cu literatura română din perioada primelor două decenii ale Mileniului trei.

Iulian Chivu, *Cronici, note, comentarii*, Ed. Sitech, Craiova, 2022

Scrierea academică

în domeniul științelor umaniste²⁶

1. Profil de autor. Oana Boc, cadru didactic la Facultatea de Litere a Universității clujene, este autoarea unor savante studii de lingvistică, poetică și stilistică, publicate în reviste și volume de prestigiu, din țară și străinătate (Franța, Spania, Italia, Germania, Republica Moldova etc.), și a unei teze de doctorat, transformată în carte (*Textualitatea literară și lingvistica integrală. O abordare funcțional-tipologică a textelor lirice ale lui Arghezi și Apollinaire*, 2007). A coordonat (în colab.) mai multe volume de specialitate, participând la numeroase congrese științifice, naționale și internaționale. Este membru fondator al Asociației Cultural-Științifice "Eugeniu Coșeriu". În paralel cu activitatea științifică, s-a afirmat și ca poetă, cu o voce proprie în peisajul liric contemporan (amintesc aici volumele sale de versuri, care l-au captivat pe marele actor Florin Piersic, care a și participat la fiecare lansare a lor: *Scara*, 2013; *Scrisoarea Evei*, 2017; *O sută și una de poezii*, 2021; *Șeherezada*, 2022). A colaborat cu versuri la *România literară*, *Steaua*, *Tribuna*, *Poesis*, *Luceafărul de dimineață*, *Neuma* etc. Premiul pentru poezie al Filialei Cluj a UR (2014). Din 2022, este membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.

2. O carte așteptată. Recent (în 2022), Oana Boc și-a uimit cititorii cu un volum surprinzător: *Scrierea academică în domeniul științelor umaniste. Tehnici și norme*, care este rodul predării, de mulți ani (din 2010), la Facultatea de Litere, a unui curs privind inițierea în metodologia de cercetare științifică. Era necesar acest volum, în spațiul academic românesc, unde au fost publicate peste 20 de cărți cu un profil asemănător, începând cu clasică lucrare semnată de Elena Barborică, Liviu Onu, Mirela Teodorescu, *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice a limbii române* (1978), continuând cu volumele semnate de Magdalena Vulpe, Septimiu Chelcea, I. Funeriu, Ilie Rad, și terminând cu manualele avându-i ca autori pe Bujorel Florea (*Reflecții despre plagiat*, 2018) sau Elena Emilia Ștefan (*Etică și*

integritate academică, 2018). La acestea trebuie adăugate neapărat numeroase traduceri, cum ar fi excelenta lucrare a lui Umberto Eco, *Cum se face o teză de licență* (1977, 2006), plus zecile de lucrări cu același profil, apărute în limbi străine, multe dintre acestea fiind citate de cercetătorii români.

Așadar, mai era necesară încă o lucrare în acest domeniu? Răspunsul este afirmativ, din cel puțin două motive.

Mai întâi, în spațiul științific românesc se simte încă nevoia unui manual unic, care să reglementeze normele de redactare a unui text științific, așa cum există, de pildă, în Franța (*Le tapuscrit. Recommandations pour la présentation de travaux de recherché en science humaine*, 1999, girată de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales (Editions de l'EHESS), sau, în spațiul anglo-saxon, *The Chicago Manual of Style* (2020) ori *MLA Handbook*, apărut sub egida prestigioasei Asociații de Limbi Moderne (Modern Language Association, MLA) din Statele Unite. Chiar dacă nu au girul Academiei de Științe din cele două țări, manualele amintite au oarecum un caracter oficial, în sensul că toată lumea respectă regulile stabilite de redactare științifică, stabilite în aceste lucrări. Români sunt "originali" și aici. Mai întâi, că nu există un manual unic, care să aibă egida Academiei Române, a Ministerului Educației ori a altei instituții abilitate (ARACIS, CNADTCU etc.), așa cum este, de pildă, DOOM-ul, tipărit de Academia Română, prin Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan – Al. Rosetti", ale cărui norme și reguli sunt obligatorii pentru toată lumea. Am făcut eu însumi o

propunere, pentru redactarea unui asemenea manual, regretatului acad. Eugen Simion, iar profesorul I. Funeriu s-a adresat, în același scop, actualului Președinte al Academiei Române, acad. Ioan-Aurel Pop, dar demersurile noastre au rămas fără rezultat. Chiar dacă ar fi tipărită o lucrare cu un asemenea profil, la cea mai puternică editură din România, nimeni nu i-ar aplica regulile, pentru că, repet, nu are girul unui înalt for științific sau educațional. Ca urmare, universitățile, facultățile sau școlile doctorale își stabilesc propriile reguli, care conșună, desigur, în punctele esențiale, dar diferă în privința multor detalii.

Al doilea motiv pentru care o asemenea lucrare era necesară îl precizează chiar autoarea cărții despre care scriem, în *Introducere*: "Explozia de plagiate demascate – plagiate comise mai ales în perioada postdecembristă, așa cum constată autorii *Ghidului pentru identificarea plagiatului în lucrările științifice* (2017: 5-6) – a evidențiat urgența de a se insista în mediul universitar românesc asupra problemelor de etică și de deontologie în scrierea academică, dar și asupra normelor specifice acestui tip textual și în special asupra modalităților de raportare la sursele bibliografice." (p. 13)

Chiar dacă asemenea lucrări nu cunosc la noi tirajele din alte țări (*The Chicago Manual of Style*, de pildă, a cunoscut zeci de ediții, vânzându-se în 1,5 milioane de exemplare, iar despre lucrarea lui W. Zinser, *On writing well: classic guide to writing nonfiction*, Oana Boc scrie că "a devenit un adevărat bestseller, ediția din 1976 fiind reeditată, până în prezent, în cel puțin 30 de ediții" (p. 78, nota de subsol nr. 44), aceste cărți sunt importante, fiindcă suplinesc manualele oficiale, de care vorbeam.

3. Conținutul cărții. Lucrarea de față este structurată în 6 capitole, fiecare capitol fiind divizat în subcapitole și paragrafe cu titluri proprii, ceea ce îl ajută pe cititor să găsească ușor problema care îl interesează.

Așa cum este și normal, autoarea începe cu stabilirea locului pe care îl ocupă stilul științific, alături de celelalte stiluri funcționale ale limbii române (beletristic, publicistic și juridico-administrativ). Mai întâi, caracteristicile stilului științific sunt stabilite din perspectiva nivelurilor de limbă (morfologic, sintactic și lexical), insistându-se apoi pe trăsăturile generale și particulare ale stilului științific →

ILIE RAD

²⁶ Oana Boc, *Scrierea academică în domeniul științelor umaniste. Tehnici și norme*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022.

(claritate, concizie, proprietatea termenilor, corectitudinea documentării, între calitățile particulare fiind amintite *naturalețea și eleganța exprimării*), la care se vor adăuga *originalitatea (noutatea), utilitatea științifică și obiectivitatea*.

Trebuie precizat că Oana Boc face o distincție între textul științific în general (unde intră textul *didactic* și cel de *vulgarizare*) și textul științific de tip academic. (Probabil la textele de vulgarizare se încadrează și așa-zisele lucrări “științifice” ale deținuților, scrise pentru a li se reduce pedeapsa, despre care vorbește Radu Paraschivescu, în capitolul *Chipul românesc al imposturii*, din volumul său, *Cartea râsului și a cercetării. Ce se întâmplă cu creierul dacă înveți cuvinte noi în timp ce faci sex*, Humanitas, București, 2017, p. 26-38.)

Textul științific de tip academic s-a cristalizat în următoarele specii textuale: *articolul științific, studiul științific, comunicarea științifică, teza de licență/disertație, teza de doctorat și lucrarea de grad* (aceasta folosită în învățământul preuniversitar), fiecare specie fiind definită clar, în funcție de întindere, destinatar etc. Desigur, la aceste specii s-ar mai putea adăuga *nota, recenzia, referatul, articolul, studiul, prolegomena, tratatul, compendiul, manualul* etc.

Pentru că principalii beneficiari ai lucrării de față sunt studenții, Oana Boc oferă, în capitolul 3, toate informațiile necesare pentru redactarea unei teze de licență, considerată un “text etalon al scrierii academice”. Sunt discutate aici principiile generale de redactare a tezei de licență, analizând mai multe metode de scriere academică: descriptivă, analitică, sintetică, persuasivă și critică, insistându-se apoi pe organizarea muncii de cercetare, începând cu alegerea subiectului și formularea provizorie a titlului și terminând cu selectarea bibliografiei și organizarea redactării finale a textului.

Un întreg capitol (4) este dedicat *aparaturii critice* al unei lucrări științifice. Este vorba, în principal, de sistemul trimerilor bibliografice (referințele), care pot fi trimiteri bibliografice în cadrul *notelor de subsol* (un sistem tradițional), respectiv sistemul *autor-dată* (mai modern, numit și sistemul Harvard, care este, de fapt, un sistem intratextual), stabilindu-se avantajele și dezavantajele fiecărui sistem. Se tratează apoi importanța și conținutul bibliografiei, ca parte componentă a aparatului critic, precizându-se normele de redactare a

acesteia, capcanele în care pot cădea studenții.

O problemă controversată se referă aici la posibilitatea ca autorul lucrării științifice să indice în bibliografie doar lucrările consultate și citate efectiv sau, după unii, toate titlurile consacrate temei respective. Iată ce spune Oana Boc: “Este necesar ca bibliografia textului academic să cuprindă doar lucrările la care se face referire în lucrare (strict sursele citate sau menționate). Normele academice actuale precizează faptul că la bibliografie nu se trec lucrările «consultate» (printre care se mai strecoară uneori și lucrări neconsultate), mai exact, *nu se trec lucrările la care nu se face deloc referire în text.* (subl. I.R.)/ Altfel spus, bibliografia trebuie să cuprindă doar acele lucrări, care se regăsesc în text, pentru a oferi o imagine onestă și reală a documentării bibliografice. De altfel, atât publicațiile științifice, cât și regulamentele universităților, în majoritatea lor, acceptă ca la bibliografie să se regăsească doar lucrările la care se face trimitere în text. Acest aspect reprezintă, de fapt, o normă a scrierii academice./ Cu toate acestea, trebuie să amintim faptul că unii autori afirmă și posibilitatea de a oferi, pe lângă bibliografia utilizată în mod efectiv, și bibliografia consultată (la care nu se face referire în lucrare, dar care este în conexiune cu tema tratată), dar aceasta trebuie să fie în mod obligatoriu diferențiată net de bibliografia care cuprinde sursele citate și menționate în lucrare. În acest sens, S. Chelcea afirmă: «Corect este să se facă distincție între lucrările citite, din care s-au extras anumite citate, și lucrările consultate, ce alcătuiesc bibliografia generală sau selectivă a problemei, dar din care nu s-au folosit citate.»” (p. 153-154)

Chiar dacă nu-i susține punctul de vedere, Oana Boc citează, în virtutea obiectivității, faptul că distincția respectivă se regăsește în practica textuală în limba franceză: “*Références bibliographiques* (unde se trec doar publicațiile citate și menționate) și *Bibliographie sélective* (cuprinde anumite lucrări de specialitate, referitoare la subiect; sau în limba engleză *References* și *Bibliography*). Considerăm că această metodă ar putea fi adecvată în cazul textelor științifice, care vizează o abordare exhaustivă a unor probleme (tratate, istorii ale unor domenii, lucrări care vizează sinteze, lucrări cu scop didactic etc.), și care funcționează ca instrumente utile în munca de documentare științifică. Însă,

în cazul lucrărilor universitare (teze de licență, disertații, teze de doctorat, articole și studii științifice etc.), această metodă trebuie evitată.” (p. 154)

Cred că soluția ideală ar fi aceea a unui compromis. Am spus de multe ori că textul științific nu îl scriem *pentru noi* (ca poezia, romanul, povestirea etc.), ci *pentru alții*. Dând la *Bibliografie* și titlurile pe care nu le-am consultat, din diverse motive (carte inexistentă în bibliotecile din orașul în care locuiesc sau din România, lipsa de timp etc.), ofer altui cercetător posibilitatea de a consulta el acele lucrări, pentru a duce mai departe cercetarea mea sau pentru a o orienta în altă direcție.

Am să dau un exemplu edificator în acest sens. În anul 2020, când m-am ocupat (împreună cu Doina Rad) de monografia satului meu natal, Nandra, am vrut să știu dacă năndrenii au contribuit cu ceva la ajutoarele pentru ostașii români răniți în luptele Războiului de Independență, din 1877-1878, pentru văduvele și orfanii războiului. Normal că am recurs la o bibliografie consacrată războiului de Independență, unde am găsit amintită și lucrarea lui Valeriu Bologna, *Ajutorul românilor ardeleni pentru răniții războiului de Independență*, Institutul de Arte Grafice “Dacia Traiană” SA, Sibiu, 1941, lucrare puțin citată în bibliografia de specialitate, aferentă războiului din 1877. Din păcate, nu am găsit nicio mărturie care mă interesa. În schimb, am aflat din acea broșură că anumitor asociații de femei sau altor entități, autoritățile maghiare le-au interzis dreptul de a colecta ajutoare pentru soldații care luptau pe câmpiile Bulgariei, cu justificarea că Imperiul Austro-Ungar era în relații diplomatice foarte bune cu Turcia și nu se cădea ca românii transilvăneni, prin acțiunile lor de într-ajutorare a fraților de peste munți, să afecteze aceste relații. În schimb – culmea cinismului! –, autoritățile maghiare colectau ajutoare pentru... turci!→

Aflând de această atitudine a autorităților din Transilvania, Eminescu a publicat un articol sau mai multe în ziarul *Timpul*, în care polemiza cu ziarul clujean *Erdélyi Hirlap*. Aștept să am răgazul necesar, pentru a mă ocupa de această polemică (știind cât de greu este să mai găsești un subiect încă necercetat în eminescologie), de care am aflat, iată, în urma unui detaliu bibliografic!

Așadar, eu recomand ca la *Bibliografie* să fie trecute și lucrările necitate în note, dar într-o secțiune specială, cu precizarea că aceasta ar putea deveni o sursă de impostură intelectuală, dacă profesorul care coordonează lucrarea nu este suficient de vigilent față de lucrarea studentului.

Cel mai complex și probabil și cel mai consultat capitol al cărții va fi cel dedicat documentelor normative ale deontologiei și eticii cercetării științifice, respectiv *plagiului*, care este considerat “cea mai gravă abatere de la normele scrierii academice”.

Alegând o ordine “piramidală”, autoarea prezintă “diferite documente și acte normative, care prevăd nu doar definirea și conținutul acestor norme, ci și formele de abatere de la acestea, funcționând, astfel, și ca un ghid în formarea unei conduite adecvate în scrierea academică” (p. 169). Se face trimitere la *Legea nr.1/2011 a educației naționale*, la *Legea nr. 206 din 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare*, la *Ghidul pentru identificarea plagiatului în lucrările științifice*, elaborat în 2017, de către Consiliul Național de Etică a Cercetării Științifice, Dezvoltării Tehnologice și Inovării, din cadrul Ministerului Cercetării și Inovării, la care se adaugă *Codul de etică și deontologie profesională al Universității “Babeș-Bolyai”* (2019), respectiv *Etică și onestitate academică – un ghid pentru studenții Universității “Babeș-Bolyai”*. În toate aceste documente invocate, plagiatul este definit, în termeni oarecum asemănători, ca un “furt intelectual”. În *Legea nr. 206 din 2004*, de pildă, despre *plagiat* se spune că este “expunerea într-o opera scrisă sau o comunicare orală, inclusiv în format electronic, a unor texte, expresii, idei, demonstrații, date, ipoteze, teorii, rezultate ori metode științifice extrase din opere scrise, inclusiv în format electronic, ale unor autori, fără a menționa acest lucru și fără a face trimitere la sursele originale.” (p. 178)

Pe baza atâtor documente și cărți de specialitate consultate, Oana Boc

stabilește și o tipologie a plagiatului: *plagiul de tip “copy-paste”, plagiatul “de tip mozaic”, plagiatul de tip traducere, plagiatul disimulat, plagiatul de idei, plagiatul mixt.*

În fața acestei avalanșe de modalități de plagiere, dezvoltate parcă de la an la an, pe măsura progresului tehnologic, autoarea propune și câteva modalități de evitare a plagiatului, prin raportarea onestă și corectă la sursele bibliografice: *raportarea la sursele bibliografice prin citarea textului original; raportarea la sursele bibliografice prin parafrază, rezumat sau sinteză; raportarea la sursele bibliografice prin îmbinarea dintre citat și parafrază/ rezumat./ sinteză*, un subcapitol referindu-se la regulile pentru evitarea falsificării în scrierea academică.

Tot aici se discută și delicata problemă a *autoplagiului*, care constituie “o raportare defectuoasă la propriile lucrări, fără a preciza faptul că sunt reluate idei sau formulări deja prezentate într-o lucrare anterioară. Așa cum precizează *Ghidul pentru identificarea plagiatului în lucrările științifice* (2017: 4): «Autoplagiul nu este plagiat, în sensul strict, adoptat prin definiția dată. Preluarea în acest caz se face nu după opera unui alt autor, ci din lucrări proprii autorului în discuție, dar fără specificarea faptului că opera actuală reproduce total sau parțial o operă mai veche a aceluiași autor. Autoplagiul este inclus mai mult în seria practicilor de conduită științifică inadecvată. Trebuie descurajat, însă, pentru că poate duce la recunoașteri profesionale nefundamentate, prin multiplicarea aceleiași lucrări ca fiind probă de nouă producție intelectuală.»” (p. 221)

Teodor Vișan, Peisaj cu biserică la Ernei

În ce mă privește, condider că nu există în realitate *autoplagiul*, pentru că bunul pe care l-a produs la un moment dat un creator (în plan științific, literar, muzical, pictural etc.) îi aparține acestuia pentru totdeauna. Conotația negativă a plagiatului se răsfrânge, prin contaminare semantică, și asupra autoplagiatorului. Dacă am accepta autoplagiul, ar însemna că toți scriitorii români – ca să dau acest exemplu – sunt niște *autoplagiatori*, fiindcă au “topit” în cărțile lor sau le-au preluat aidoma schițe, povestiri, nuvele, textele publicate anterior în reviste, fără a face precizările necesare! Ideal ar fi, de pildă, ca la un volum de schițe, povestiri sau nuvele, să se facă, după fiecare text, precizarea privind locul primei apariții. Așa ar trebui să se întâmple și în cazul culegerilor de eseuri, interviuri, cronici literare etc. Eu aplic acest procedeu la cărțile mele, dar majoritatea autorilor nu o fac, pe motivul că vor să ofere publicului... creații noi! În realitate, sunt noi doar pentru necunoscători!

Discutând despre raportarea la sursele bibliografice, autoarea ne oferă mai multe modele de raportare *defectuoasă*, respectiv *corectă* la sursele bibliografice, ceea ce este extraordinar pentru studenți, care pot vedea cât de ușor se poate ajunge la plagiat, dacă nu se respectă normele stabilite în cercetare.

Ultimul capitol al lucrării este dedicat criteriilor de evaluare a lucrărilor științifice de finalizare a studiilor universitare (teză de licență, disertație), oferind criterii generale de evaluare, criterii specifice, elemente de autoevaluare, terminând cu susținerea propriu-zisă a lucrării, în fața unei comisii, totul făcut cu grijă, pentru ca, în final, lucrarea să îi ofere absolventului “bucuria împlinirii, la capătul unui efort imens”.

4. Propuneri și sugestii. Fiindcă prevăd acestei cărți o frumoasă carieră, constând din numeroase ediții succesive, aș vrea să pun în discuție câteva probleme de principiu.

1. La p. 24, se reproduce un fragment dintr-o lucrare a lui Dumitru Irimia, datând din 1986, în care apărea și forma *sînt*, pe care autoarea o transcrie *sunt*. În conformitate cu prevederile din DOOM, această formă trebuia transcrisă *sânt* (nu doar în cazul versurilor, pe considerente de rimă: *sânt, pământ, vânt* etc.). La p. XCVII a ediției a II-a din DOOM (Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010), se scrie, negru pe alb: “... continuat în formele moștenite scrise→

anterior **sînt** etc. Redarea acestora din urmă trebuie făcută acum cu **â: sânt**".

2. Prezentând sistemul de note (note de subsol și sistemul autor-dată), autoarea le admite pe amândouă, sfatul fiind doar acela de a nu combina cele două modalități de redactare a notelor, în aceeași lucrare. Eu, de pildă, prefer notele de subsol, care îmi arată pe loc titlul cărții, editura, localitatea, prefațatorul, traducătorul etc. Oana Boc preferă sistemul autor-dată, pe care îl folosește astfel: (Irimia 1986: 103). Este un fel de *mixtum compositum*, pentru că se combină reguli de punctuație din română și engleză. Eu utilizez și recomand forma (Irimia, 1986, p. 103), întrucât *virgula* este semnul de punctuație care separă două entități diferite (aici: numele autorului și anul apariției lucrării, respectiv anul și numărul paginii). Varianta autoarei este una foarte răspândită și probabil că se va generaliza. Dar eu procedez, vorba lui Caragiale, cum *am învățată*.

3. La p. 156, vorbind de prescurtarea cuvântului *pagină/pagini*, se spune: "prescurtările (de exemplu, în cazul paginilor: *p.* sau *pp.*)". În prima ediție a cărții mele, *Cum se scrie un text științific în domeniul disciplinelor umaniste. Principii și norme pentru redactarea unor lucrări științifice: de licență, de masterat, de doctorat, pentru gradul didactic I etc.* (Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008, p. 88), am scris: "*p.* este abrevierea cerută pentru *pagina (paginile)*. În multe lucrări se întâlnește abrevierea *pp.*, care poate părea pretențioasă și nu se recomandă." În varianta de la Polirom a lucrării (Ilie Rad, *Cum se scrie un text științific. Disciplinele umaniste*, Polirom, Iași, 2017, p. 105), am fost rugat să fac o concesie, încât pasajul respectiv a apărut astfel: "*p.* este abrevierea curentă pentru «pagina». Abrevierea *pp.* («paginile») este folosită atunci când se face referire la două sau mai multe pagini dintr-un anumit volum." Dar eu am continuat să folosesc și să recomand prescurtarea *p.* și pentru *pagini*, conform normelor ortografice ale limbii române.

Iată că unul dintre cei mai mari specialiști în domeniul nostru, profesorul timișorean I. Funeriu, în recenta lui carte, *Introducere în ortotipografie. Abrevieri, Indice de autori, Lista surselor citate, revizia finală: Delia Badea, Florina Diana Cordoș, Brumar, 2021, p. 238, scrie: "pp. – această abreviere se folosește, uneori, când se face trimitere la o suită de pagini, d.e.: pp. 123-142. Prescurtarea nu are nicio noimă în plan*

logic, întrucât liniuța de unire dintre cele două cifre semnifică tocmai realitatea că pasajul avut în vedere de autor se află în intervalul dintre acele pagini. Nici în plan ortografic prescurtarea nu are vreo justificare, câtă vreme în ortografia românească dublarea consoanei nu marchează niciodată categoria gramaticală a pluralului. «Regula» aceasta este însă specifică codului tipografic american și tinde să se răspândească și la noi." *Quod erat demonstrandum!*

4. O altă problemă se referă la semnificația parantezelor rotunde (...) și drepte [...], acestea din urmă numite și *croșete* (din fr. *crochet*).

La p. 140, Oana Boc scrie că "pasajele eliminate dintr-un citat trebuie să fie semnalate prin: (...) sau [...]." Tradiția culturii române este ca parantezele rotunde să semnifice o completare făcută de autor, să marcheze, în piesele de teatru, indicațiile de regie etc., în timp ce croșetele sunt folosite pentru a marca lipsa unui fragment sau a unui cuvânt dintr-un text. De aceeași părere este și I. Funeriu, în cartea citată: "În timp ce parantezele rotunde precizează că insertul este al autorului, croșetele indică o intervenție exterioară textului. Cititorul are acum posibilitatea să înțeleagă imediat ce anume aparține autorului și ce nu. Parantezele drepte mai indică faptul că un cuvânt este înlocuit sau adăugat într-un citat." (*Ibidem*, p. 180).

5. În fine, mai atrag atenția asupra unei probleme în care soluția dată de DOOM nu este respectată. Este vorba despre folosirea unui spațiu (blanc) înaintea și după *bara oblică*. În ediția din 2010, în DOOM se spune, la p. XXXIX: "**Nu este precedată, nici urmată de blanc.**" De-a lungul întregii cărți, Oana Boc pune un blanc atât înainte, cât și după *bara oblică: frază / enunț, anterior / anterioare, Insert / Symbol etc.*, dar am găsit și cazuri de folosire a blancului doar *după* *bara oblică (prezentarea/ interpretarea, p. 96), înainte de bara oblică (birou și /sau o cercetare, p. 235), fără blancuri înainte și după bara oblică (domeniul/specializarea, p. 227)*. Aici este și o chestiune de estetică, încât fiecare autor poate proceda cum dorește. În cartea lui I. Funeriu, din care am mai citat, acesta spune: "Din punctul de vedere al reprezentării grafice a semnelor, tradiția nu a impus un sistem unitar. Până și în lucrări de excelență ținută filologică, pot fi înregistrate incertitudini și ezitări în privința transcrierii lui. Este cazul

Teodor Vișan, *Împingătoare și pontoane*

fluctuațiilor tipografice din studiul Mioarei Avram, unde găsim: "eul poetic / eul empiric, dar și: literar/neliterar" (*Ibidem*, p. 160-161).

5. **Concluzii.** În ciuda faptului că se circumscrie unui domeniu tehnic, arid prin definiție, lucrarea Oanei Boc se citește cu multă plăcere și cu mare profit intelectual. Găsim în carte doar informația necesară, importantă și clară, nu probleme de detaliu, controversate, discutabile. Limba este simplă și clară, chiar dacă întâlnim pe alocuri și neologismul savant (*apofantic, concatenare, (a) decortica, indicial, (a) instanția, listare* (cu sensul de *include*), *omisiv, referențiere, științificitate* etc.). Pe lângă aspectele teoretice, se oferă exemple concrete, care sunt comentate și discutate. Adăugăm apoi numeroasele tabele sintetizatoare, care constituie, cum spune și autoarea, "un instrument util în formarea și dezvoltarea abilităților de scriere academică" (p. 249). Este prima carte cu acest profil, în care am întâlnit zeci de trimiteri interne (pe care le recomandă Umberto Eco), la capitole sau subcapitole anterioare sau posterioare ale unei anumite idei, ceea ce a constituit un efort în plus, dar atât de binevenit.

De asemenea, am remarcat o uzanță ortografică, pe care 99% dintre autori o eludează: când avem un citat de sine stătător, între ghilimele sau între paranteze, punctul final se pune înainte de închiderea ghilimelilor, respectiv a parantezei.

Structura catedratică a lucrării, care lasă loc și pentru sensibilitatea și generozitatea Oanei Boc, concură la oferta făcută în primul rând studentului, căruia autoarea vrea să îi ofere "bucuria împlinirii, la capătul unui efort imens" (p. 248).

Iată de ce consider că acestei cărți, semnate de Doamna Oana Boc, i se potrivește foarte bine cunoscutul vers argezian: "Carte frumoasă, cinstite cui te-a scris!"

SCRIITORUL IOAN POPA ȘI ÎNGERUL SĂU PĂZITOR

Știind că izbânda cea mare a unui autor nu se reduce nici la a concepe de la zero un nou univers paralel cu cel concret, nici de a ordona într-un text cele concepute și mai apoi, de a tehnoredacta textul, și în sfârșit, nici de a dispune de o anumită sumă de lei pentru a-l tipări. Aici ar fi jumătatea drumului parcurs de autor, la care trebuie să se adauge, musai, recepționarea operei deja finalizate. Chiar dacă, deja tipărită, opera este gata de a ajunge la cititor, autorului trebuie să-i vină în ajutor nu numai o persoană care să se ocupe de marketing-ul propriu-zis, ci una care să și medieze între el și viitorul cititor și eventual să scoată în evidență ineditul, valoarea mesajului transmis de acesta în cartea sa. Să-i arate cititorului neexperimentat CUM se poate citi mai bine cartea respectivă. Ceea ce aduce nou cartea Monicăi Grosu (1) vizează tocmai acest aspect, la fel de important, al avatarurilor scrisului, și anume, cel al necesității unei corecte evaluări a mesajului emițător-receptor (autor-narator-cititor).

Structurată în cinci capitole distincte, fiecare capitol, la rândul lui, fiind împărțit într-un număr de subcapitole, cartea își propune, așa cum o spune și titlul, să facă cel puțin un frumos lobby, nu tocmai pentru înțelegerea artei narațiunii, cum era de așteptat în cazul unui mare prozator, ci, extinzând paleta, pentru a aduce în vizorul cititorului conversația ca artă a comunicării scriitorului Ioan Popa cu lumea. Atât cu cei care scriu despre dânsul, cât și cu cei despre care scrie dânsul.

Primul capitol al cărții, *Ioan Popa și arta conversației*, alcătuit din 6 subcapitole, face lumină în ceea ce privește prezentarea variilor valențe ale personalității scriitorului Ioan Popa: folcloristul, cercetătorul literar, călătorul, memorialistul și nu în ultimul rând, scriitorul de la Purpura, subcapitolul al 5 –lea, *Ioan Popa- scriitorul de la Purpura* distingându-se prin surprinderea celor mai convingătoare atuuri ale marelui prozator de pe Valea Secașelor.

Dacă în capitolul precedent unghiul de observație din care este privit autorul operei *Cerul și pământul de acasă*, aparține în exclusivitate autoarei, criticului și istoricului literar Monica Grosu, cel de-al doilea capitol intitulat *Ioan Popa în dialog cu alții*, alcătuit din cinci subcapitole, multiplică oglinzile retrovizoare în care este reflectată personalitatea autorului Purpurei. De această dată scriitorul din Roșia de Secaș se află în dialog cu mari personalități literare ca: Ion Brad, Ion Buzași, Vistian Goia, Ioan Groșan și Gligor Hașa. Personalitățile enumerate răspund întrebărilor d-lui Ioan Popa, ca și cum s-ar afla la o masă rotundă. Al treilea capitol, *Alții în dialog cu Ioan Popa*, alcătuit tot din cinci subcapitole, schimbă perspectiva. Conversațiile, alcătuite tot în cheia interviului, pun accentul pe răspunsurile autorului *Lumii amintirilor* la întrebările altor personalități din lumea culturii blăjene și albailuene, cum ar fi: Daniela Floroian-Barb, Mioara Pop, Elena Anghel, Maria Daniela Pănăzan, Monica Grosu și Petruța Pop. Deosebit de interesant este și capitolul al patrulea, *Ioan Popa – rememorări selective* care, alcătuit tot din cinci subcapitole, surprinde un Ioan Popa care rememorează momente din viață, petrecute cu mari personalități ale literaturii noastre, cum ar fi Ion Brad, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu ș.a. În sfârșit, ultimul capitol al cărții, intitulat *În loc de concluzie* și alcătuit din 4 subcapitole are rolul de a confirma frumoasele calități ale prozatorului Ioan Popa, sintetizate fie de către însuși prozatorul, în primul capitol

intitulat: *Spiritul critic raportat la proza cu filon ardelenesc a lui Ioan Popa – O mărturisire*, fie de personalități marcante ale Blajului. De această dată feed-back-ul demersului critic al autoarei cărții despre autorul *Ultimei scrisori din America*, sunt asigurate de irezistibilele exegeze critice ale celor doi scriitori sibieni: Maria Daniela Pănăzan și Lőrinczi Francisc-Mihai.

Având în vedere faptulcă motive bine întemeiate de timp și spațiu mă împiedică să mă ocup de o radiografie exhaustivă a acestei cărți pe care Lőrinczi Francisc-Mihai, în finalul studiului său, *Ioan Popa – povestitorul și creatorul Purpurei. De la Cerul și pământul de acasă până la Lumi de poveste și de vis* o consideră o „panoramă a narațiunii scriitorului Ioan Popa” (p. 283), urmează ca în această recenzie, să trec în revistă doar cuderitoarea imagine a prozatorului Ioan Popa.

Mai mult decât o provocare, subcapitolul *Scriitorul de la Purpura*, semnat de autoarea cărții, sintetizează liniile generale în care se oglindesc trăsăturile scriitorului Ioan Popa. Adevărate solfegii pe arhicunoscuta temă a confruntării omului cu istoria, cele șapte volume de scrieri reconstituie, cum opinează Monica Grosu, „portretul moral și social al satului românesc de pe Secaș, de la drama sărăciei sau a războiului până la drama iubirii și a căsnicieii...” (p. 28), plămădind acel Macondo al Țării Secașelor, *Purpura*, ca „centru vibrant al propriei deveniri” (p. 28), ca „toponim real-ficțional” și „metatopos literar”, cum îl definește Lőrinczi Francisc-Mihai (pp. 260-261). Nu reține atenția simpla rememorare a lumii satului de altădată (*memoria rerum gestarum*), ci puterea cu care „ochiul magic al prozatorului rescrie poveștile realului” (p. 50), adică ceea ce Stagiritul dă de înțeles prin sintagma *historia rerum gestarum*, regăsindu-se în motto-ul cu care Gabriel Garcia Marquez își deschide cartea de memorii *A trăi pentru a-ți povesti viața* (2): „Viața nu este cea pe care ai trăit-o, ci cea pe care ți-o amintești și cum ți-o amintești spre a o povesti”. Recursul la propriile amintiri – precizează Monica Grosu – sau la anumite întâmplări are rolul unui exercițiu anamnetic ce trasează →

NICOLAE SUCIU

un contur psihologic ființei umane supuse vremelniceii, greșelii, naivității, hazardului” (p. 57).

Purpura lui Ioan Popa îi va lăsa cititorului suficient „spațiu de visare” (3), ea devenind un Macondo al Țării Secașelor în măsura în care, *continuând în mit*, poate fi oricând „locul mântuitor, unde se întorc cei care simt adevărata chemare a vieții” (p. 262), cum pe bună dreptate opinează autorul *Anotimpurilor dragostei*; în măsura în care poate fi un perpetuu „acasă” și totodată „un tărâm mântuitor” care presupune „tămăduire și clătire spirituală a sufletului” (p. 276). Cu certitudine, *Purpura* a devenit un Macondo în măsura în care amintirile s-au dovedit a fi atât de necondiționate de realitate, încât să aibă capacitatea de a plasa cititorul „în fabulosul spațiu mitic al *raiului*, al *dulcilor poteci ale copilăriei*” (p. 284), ca „drum inițiativ de întoarcere spre noi” (p. 285), cum precizează același critic sibian. Astfel, *Purpura* a ajuns să fie „simbolul absolut al ficțiunii, realitatea palpabilă la nivel epic” și „veșmântul de sărbătoare al scriiturii” (p. 284). Pentru a penetra și mai bine aserțiunile autorului *Reologicelor*, se cuvine să dăm o raită prin pledoaria pe care o face Franz Stanzel în 1964 (4) *povestirii* ca „modalitate narativă la persoana întâi”, aceasta viind prin însăși relatarea întâmplărilor, în care se pot distinge două eu-uri: unul „*trăitor protagonist*” („*erlebende Ich*”) și altul „*povestitor*” („*erzählende Ich*”) care, la rândul lor, deschid două timpuri narative cel puțin, iar cele două timpuri narative distincte, produc la rândul lor, două spații distincte (adică un spațiu *fizic*-concurând cu realul, în cazul nostru Roșia de Secaș, și altul *ficțional*, în cazul de față *Purpura*, în care se naște și se amplifică narațiunea) au rolul de a scoate receptorul/ naratarul mesajului („*lectio*”) din așa-zisul „*timp profan*”, concret și de a-l transpune într-un alt timp care, pentru mit, este „*timpul sacru*”, al începuturilor („*illo tempore*”), așa cum îl numește Mircea Eliade (5). Iată cum vede autorul *Amiezilor cu mocăniță și libelule* discrepanța dintre timpul real și cel al povestirii: „timpul povestirii este independent de cel real. Este timpul subiectiv, elastic, al naratorului, cu o putere

magică de a forma sau a deforma elemente din realitate, de a condensa sau dilua secundele din tolba poveștii” (p. 281).

În această *historia rerum gestarum* care „înseamnă să scrii un roman *bine făcut*”, adică selectând faptele „în funcție de punctul de vedere al autorului” și, ca atare, subordonându-le „perspectivei unui sistem de valori”, să alegi *poezia împotriva vieții*, și nu invers, *viața împotriva poeziei*, așa cum pretinde J. Joyce în *Ulisses* (6.), „scriitorul reconstituie – cum precizează Lőrinczi Francisc-Mihai în studiul său – un spațiu-timp prin memorare și introspecție și decupează din trecut evenimente pe care le descifrează și le reîncifrează în pasta unei narațiuni curgătoare, fascinante, condensând afectivul natal într-o regerminare subiectivă” (p. 263). Evident, nimic n-ar fi fost posibil fără „efortul miraculos al condeiului” (p. 279), fără pana acestui „Midas al povestirii” (p. 263) care este prozatorul Ioan Popa, „scriitor implicat în text, atent la meandrele comportamentului uman, aplecat spre înregistrarea fidelă a detaliului” (p. 32), cum ni-l face cunoscut Monica Grosu. Cu siguranță, acest univers al *Purpurei* a putut *răsări* ca un miracol, prin „harul evocator”, spune același critic, printr-o „maximă sinceritate a trăirii și, în consecință, a mărturisirii”, prin capacitatea de a „ține sub control situația narată”, prin forța de a „nu face rabat de la gândul firesc și atitudinea potrivită în atare circumstanțe” (p. 39) și nu în ultimul rând, prin înfățișarea lumii copilăriei „într-o lumină nouă, purificatoare, primenită cu haina esteticului” (p. 35).

Chiar dacă în primul subcapitol din ultimul capitol al cărții (*Spiritul critic raportat la proza cu filon ardelenesc a lui Ioan Popa- O mărturisire*) autorul își încadrează proza în neotraditionalism („Așa s-au putut naște, atins de spiritul său, al neotraditionalismului creator, monografii precum cele închinat satului natal”, p. 349), accentul pus pe prezența unor „*obiecte cu sens și destin simbolic, fie că este vorba de butucul tatii, cel care înfrunta furtunile și ploaia, în timp ce toți ceilalți ai casei se adăposteau de urgiile cele mari, fie că este vorba de ploatănușul din tindă, cel atât de călduț*

și ocrotitor” (p. 51) apropie opera autorului *Rostirilor de duminică de Moromeții* lui Preda. Astfel, cocoșul primit moștenire de la mama lui Bogdan, butucul tatii, drumul, scâldătoarea Ciuruitoarea, coșerul de cucuruz, patul de la grindă, animalele, Stela, oaia oacără, Vaca din ochi, Cocostârcii lui Iliuț ș.a., rămân nemuritoare în măsura în care devin „emblemă sau vehicul ale principiilor metafizice” (7), deoarece, participând la un *prototip*, ele capătă „sens”, așa cum precizează Mircea Eliade în *Oceanografie*, referindu-se la omul arhaic: „*un lucru sau un act nu au semnificație decât în măsura în care participă la un prototip...*” (8). Nu o dată magistralele cuvinte rostite de Garcia Marquez par a prinde rădăcini în cultul pentru simbol al autorului *Purpurei*: „Toate câte îmi apăreau în față îmi stârneau doar privindu-le o dorință irezistibilă de a scrie pentru a nu muri” (9). Aproape fiecare poveste „este centrată – opinează Lőrinczi Francisc-Mihai – pe imaginarea spațialității, ordonatoare a acesteia constituind-o drumul satului, axa hidrografică locală, Sebeșul, la care se adaugă alte elemente ale construcției spațiului fizic dublate de corpusul imaginar, rezultând o sinteză literară, *Purpura*, așezare complexă nemărginită, pentru că granițele estetice sunt nemărginite, acesta din urmă fiind centri de greutate purtători de nemurire, care se prelungesc în transmundan” (pp. 281-282). Fascinat de arta narativă a povestirilor, autorul *Colmatării* este de părere că Ioan Popa „stăpânește cu pricepere tehnica narațiunii și reclădește, prin memorare, un adevărat univers rural” (p. 280). Același critic este preocupat și de valoarea taumaturgică a povestirii lui Ioan Popa: „Pilduitoare și moralizatoare, povestirea devine rostuitoare și rostitoare, brodând în țesătura ei noduri de timp, locuri și oameni, lucruri și limbaje, cu sigiliu de unicitate și profundă interioritate, inestimabile valori cultural-istorice” (p. 270), pentru el, scrisul devenind o salvare (p. 276).

În ceea ce privește arta narativă, Ioan Popa se dovedește a fi un mare virtuoz. Alături de autoarea cărții care consideră că proza autorului *Amarului fericirii* „reusită din punct de vedere epic”, se definește „prin concizie, dinamism, logică→

asociativă” (p. 43), demersul evocator fie reținând atenția prin „nota de autenticitate și prin expresivitatea oral-stilistică a frazei, lipsită de retorism și prețiozitate” (p. 50), fie „comunicând esențialul prin limbajul transparenței” (p. 57), Maria Daniela Pănăzan, în capitolul *Literatura Purpurei ilustrată în Scrierile lui Ioan Popa* precizează: „La puțini scriitori – adevărați ași ai povestirii – am întâlnit atâtea finețe, de bijutier, de fin și rafinat analist al stărilor umane, evocator al unor scene, întâmplări mărunte la prima vedere, dar cu o bogăție de sensuri, simboluri, mesaje și semnificații remarcabile, o frază atât de colorată, de fluentă, de suculentă, un discurs narativ atât de expresiv” (p. 286).

Observând apropierea lui Ioan Popa, și din punct de vedere al stilului, de Ion Creangă, Monica Grosu remarcă pe de o parte, „forța registrului popular, jocul de cuvinte amintind de povestirile lui Ion Creangă, arta dialogului, toate acestea supraetajează discursul epic conferindu-i vitalitate” (p. 56), iar pe de altă parte, ideea că în narațiune, „frază nu lăncezește, dimpotrivă este scurtă și energică, plină de substanță și culoare, aluzivă și indirect moralizatoare” (p. 56), iar Maria Daniela Pănăzan îl numește pe Ioan Popa un *Creangă al Țării Secașelor*, nu însă fără a detalia această sintagmă: „Creangă al Țării Secașelor- aceasta este aprecierea care se potrivește cel mai bine scriitorului Ioan Popa. Nu doar pentru verva și arta povestirii, ci și pentru viziunea despre lume și imaginea de ansamblu pe care o conferă universului epic creat în Scrierile sale (șapte volume, peste 2500 de pagini!): literatura Purpurei a devenit eternă” (pp. 283-284). Nici Lőrinczi Francisc-Mihai nu se lasă mai jos: „cu multă îngăduință și compasiune, scriitorul se apleacă asupra lumii satului, cu dragostea reamintirii calde, cu umorul fără seamăn și cu limbajul locului, nuanțat și cu un colorit viu, uneori cu sarcasm și ironie fină, dar de cele mai multe ori, cu bunătate își așază personajele sub sucitorul măsurii” (p. 271). Pentru Lőrinczi Francisc-Mihai, prozatorul, „prin harul cu care a fost înzestrat suflă cu aur fin peste lutul cuvântului și îl face să cânte, reconstituind un sat viu, care se mută în noi printr-o

simplă atingere a paginilor cărții” (p. 279), iar Maria Daniela Pănăzan, ale cărei cuvinte sunt parafrazate de autorul *Michelangelicelor*, insistă pe ideea că „naratorul știind să umple spațiul dintre cuvinte cu dislocări sintactice și digresiuni, cu vorbe de-a-lea, manifestându-și, voit, stările de spirit...” (p. 278).

În sfârșit, proza lui Ioan Popa Purpura impresionează nu numai prin forța evocării „tărâmului mântuitor”, ci și/ mai ales prin puterea de a zidi persoane. Alături de cei din familia copilului, alături de vecini și de săteni cum ar fi: Chiva Nani, căpitanul Hugo, Claudia, Ana a lui Bortea, mama Vetă, Moșu Ilie, Mama Maria, mătușa Iștină, Lina, Partenie, zis Nuțu, Sântion, Luca lu Măghean, Ororica, Chindina lu Culița Nichii, Procopie, Floarea Cucului din deal, instanța narativă a autorului „se tratează cu umor” (p. 41), sondând, cum remarcă Monica Grosu „interioritatea personajelor sale, tonalitățile atât de fluctuante ale vârstei, ale familiei, ale tinereții” (p. 52). Pentru domnia sa, Ioan Popa „prelungeste felii de realitate în ficțiune, transfigurând chipuri umane în adevărate persoane” (p. 54) și sondează atent „meandrele firii umane” (p. 58). Referindu-se la personajele scrierilor lui Ioan Popa, autorul *Fizionomiilor pietrei* notează: „Imaginea satului se definește și se clădește din reprezentările personajlor, din analize retrospective, prin toponimie și onomastică, prin concertul acestora se conturează fizionomia ruralului secășan și în plan extins, panorama satului transilvan deopotrivă, într-un fluviu al textului narativ” (p. 281); „Personajele sunt multiplele fețe ale scriitorului, iar dialogul este în realitate un monolog polifonic, multivocal, scriitorul fiind un adevărat împlânzitor de cuvinte, creator de portaluri prin care ajungi în Poveste” (p. 281). Dacă același cronicar observă capacitatea lui Ioan Popa de a-și șlefui personajele „și-a rânduit și rindeluit personajele” (p. 281) în așa fel, încât să fie verosimile, Maria Daniela Pănăzan surprinde un alt atu al observației prozatorului: „o observație atât de subtilă a psihologiei colective a satului său” (p. 286).

Edificatoare în ceea ce privește minuțiozitatea cu care prozatorul știe

să-și plămădească personajele, și categorică totodată, este vocea criticului-curator al operei lui Ioan Popa, Monica Grosu „Scriitorul nu urmărește elementul spectacular, viața sărită de pe șinele realității, ci se apropie cu privire de clinician asupra ființelor comune, dezvăluite în nuditatea manifestărilor și a gândirii lor. Și aici, Ioan Popa plasează existența umană între *surâs și aguridă*, cu alte cuvinte, între râs și plâns, cele două porți mai pe care se intră sau se iese din lumea asta” (pp. 57-58). La fel de demn de reținut în ceea ce privește reconstituirea psihologiei omului de la țară este referirea aceluiași critic, la corespondența dintre imaginea de pe coperta unui volum și psihologia celui care de milenii a frământat ogorul, imaginea extrasă dintr-un citat asigurând frumos „corespondența semantică dintre tabloul lui Nicolae Grigorescu, *Printre dealuri și vâlcele*, regăsit pe coperta întâi a cărții și relieful interior ce solicită sisific sufletul omului de la țară, suflet de loc simplu sau linear, după cum și Ioan Slavici arăta la un moment dat” (p. 53).

Dacă *povestirea*, identificându-se și în cazul operei lui Ioan Popa cu însăși *narațiunea*, se pare că „prelungeste” și ea „istoria sacră” (10), tocmai prin forța cu care „spunerea” re- creează lumea, prin tenta de ceremonial care înfrică fabulosul, și prin nivelurile timpului narativ, tot așa și cartea *îngerului său păzitor*, criticul și istoricul literar Monica Grosu, sporește semnificațiile discursului narativ al scrierilor rapsodului de pe Secaș, asigurând corecta înțelegere a lumii *Purpurei*.

BIBLIOGRAFIE:

- MONICA GROSU – *Ioan Popa și arta conversației*, ed. CronoLogia, 2022
GABRIEL GARCIA MARQUEZ, *A trăi pentru a-ți povesti viața*, Grupul Editorial RAO, 2004
GABRIEL GARCIA MARQUEZ, id., p.148
FRANZ STANZEL, *Typische Formen des Romans*, Göttingen 1964.
MIRCEA ELIADE, *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, București 1998, p. 10.
UMBERTO ECO, *Poeticele lui Joyce*, ed. Paralela 45, 2007, p.95
IOAN PETRU CULIANU, ed. Nemira, 1995, p. 51
CULIANU, id., p. 49
GABRIEL GARCIA MARQUEZ, *A trăi pentru a-ți povesti viața*, id.
MIRCEA ELIADE - *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, București 1998, p. 178.

Harfa de Țuțcani

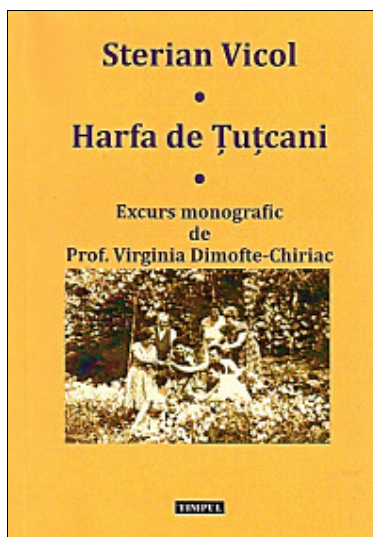
„Să treci și să rămâi – iată, enigma
trăirii unui om”

Avem pe masă recentul volum al prof. Virginia Dimofte-Chiriac apărut în anul 2022, la Iași, la prestigioasa editură Timpul, cu titlul *Sterian Vicol. Harfa de Țuțcani*. Precizarea subtitlului – *Excurs monografic* – atenționează și justifică substanța cărții, care nu este o monografie clasică de autor, ci, prin cele nouă capitole, volumul îmbracă un aspect compozit.

După o cronologie fulgurantă, profilul scriitorului este situat în coordonate biografice lipsite de șablonul osificat al informației bibliologice. Autoarea nu pierde din vedere, însă, aspectele decisive ale traiectoriei scriitoricești, precum familia, copilăria, anii de școală, de jurnalism, de creație etc. Înserțiile de citate odihnesc gândul cititorului și dau culoare stilistică, reavivează figuri, evenimente ori întâmplări din viața protagonistului.

Ideocriticul Adrian Marino, în *Dicționarul de idei literare* (1973), deosebea trei tipuri de *biografii*: de tip „documentar-istoric”, de „tip portretistic” de „tip spiritual, genetic”. Identificăm în prezentarea Virginiei Dimofte-Chiriac, cu precădere, ultima formă de biografie. De aceeași natură sunt și fragmentele autobiografice din memorialistica poetului privind evenimentele formatoare ale scriitorului și de creare a operelor. Nu e lesne să pui în relație consistența scripturii lui Sterian Vicol cu biografia sa interioară, chiar dacă, prin transfigurare / literarizare, elemente din existența *exterioară* (socială, oficială) se regăsesc în zbaterea *interioară* (profundă, cu iluminări atipice).

Din acest unghi de vedere mi s-a părut bună inspirația autoarei de a interpune consistente secvențe narative în capitolul *Pagini alese din proza și memorialistica scriitorului*. În aceste pagini cuprinzând însemnări biografice, jurnaliere ori impresii de călătorie, scriitorul folosește metoda *fragmentarismului*, așa cum procedau caligrafii întemeietorii ai Școlii de la Târgoviște în perioada imediat postbelică. Reluând o idee din jurnalierul vicolian, regăsesc aici

imaginea creatorului, „paznic al propriei neliniști” (p. 67), care „se zbate” în apele nocturne și înșelătoare ale celebrei oglinzi venețiene, în timp ce solitară și tăcută „lunecă prin uitare”.

Obârșia scriitorului, *satul Țuțcani*, încă își întinde firele sentimentale asupra scriitorului, în modul de a gândi și a trăi veacul sortit. Atmosfera satului de acum o jumătate de secol în urmă s-a așezat definitiv pe canavaua vieții tuturor băștinașilor. Sterian Vicol e dintre aceia cărora le-a fost dat harul de a lăsa în batalioane de cuvinte așchii cioplite din trunchiul satului arhaic. Gândul său nu zboară către clădirile „zgârie-nori”, nici la savanele africane ori la fiordurile nordice. Scriitorul poartă cu sine și reavivează propriile *repere geografice*: satul Țuțcani situat pe Râpa Zbancului, nisipurile ce înghițeau agoniseala țăranilor, galbenele lanuri cu floarea soarelui, o linie ferată, dealul Bobocilor ce despărțea satele Țuțcani și Mănăstire, râpa de la Rediu cu Lacu-Îngrădit...

Întâmplări mai neștiute ori de răsunet animau comunitatea țărănească care avea preot, învățători, gospodari, tâmplar, negustor de vinuri, milițian, gornist, prisăcar, văcar. Instituțiile de bază, biserica și școala, păstrau neclintită morala creștină și transmiteau învățătura generațiilor. Părintele Palaga, învățătorii Leu și Vrabie „faceau un fel de schimburi de idei, știri auzite la puținele aparate de radio existente” (p. 41). Copiii păzeau oile, vacile, se jucau, se-ncăierau, mergeau la școală și la biserică... De mici, învățau pe

viu la școala aspră a vieții, maturizându-se înainte de vreme.

Prozatorul prinde vîguro sub condei câteva *portrete* (tatăl Dumitru, preotul Palaga, văcarul Alistir) și, mai ales, *nuclee epice* cu agitație comunitară precum venirea caravanei cinematografice, uciderea câinilor din sat de către casapii străini, aventurile cu șatra țăganilor corturari, înscrierea pe pământului țăranilor la „colectivă” etc.

Mai detaliat, transfigurează *evenimente* care au schimbat destinele sătenilor, precum ploile devastatoare urmate de „inundațiile” cu valuri de nisip ce distrugeau ori îngropau bunurile din gospodăriile țuțcănenilor. În noaptea Învierii Domnului, de pildă, a fost un vacarm indescritibil: o ploaie năprasnică a rupt pământul în bucăți, în crăpături au apărut crucile și sicriile din cimitir, biserica Sf. Ilie din sat a fost mistuită sub trăsnet... Iată imaginile apocaliptice văzute de Terian, *alter-ego*-ul auctorial: „Cei din apropierea bisericii au alergat cu găleți, cu furci și lopeți să arunce apă și pământ, să stingă flăcările. Terian privea neputincios la acest spectacol înfricoșător, vedea cum pământul afânat de pe mormântul proaspăt al tatălui său este aruncat cu lopețile în nava bisericii, peste flăcările și jarul focului. În jurul locului, unde până acum câteva ore se înălța mândră biserica abia tăbluită, abia pictată de meșteri de vază de prin Bacău, mormintele erau răscolite parcă de pluguri sau de râtul a o mie de porci. Așa vedea Terică spațiul cu biserica la pământ și mormintele vânturate. O liniște se instală ca un vânt mort, între vii și morți. Odată cu dangătul clopotelor bătând în dezordine, un sunet grav a tăiat acea liniște aparentă, un glas răbufnind din pământul crăpat al cimitirului, din râpa și din valul de nisip care invadau ulițele și răscrucile de drumuri, care veneau și nu mai conțineau acoperind grădini și case până sus la prispă” (p. 61). Sătenii-personaje acționau haotic, paradoxal sinergic, fiindcă salvarea lăcașului creștin era chestiune primordială pentru supraviețuirea lor spirituală. Altfel, sinistrații urma să plece în alte sate.

„Și totuși, întărește autorul, „nimeni, dar absolut nimeni nu a →

LINA CODREANU

Cartea zilelor noastre

Alternativă nedorită

Un text mai vechi actualizat

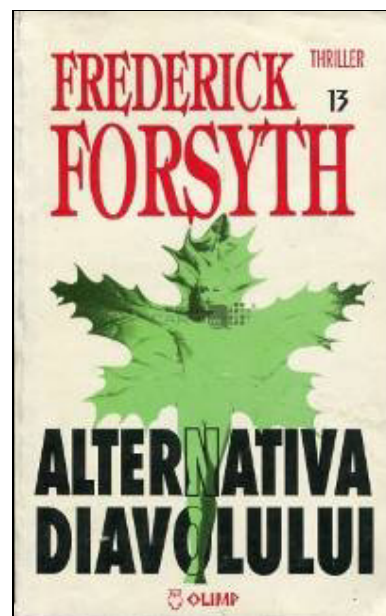
Niște sateliți vigilenți filmând câteva culturi cerealiere compromise de birocrăția sovietică ineficientă dau de gândit la Washington și Londra. În timp ce-o iminentă lovitură de palat pare-a izbucni la Moscova. Spre a-l îndepărta de la conducere pe liderul partidului și a bloca negocierile de reducere a armamentului nuclear. De fapt, o luptă acerbă între adepții lucizi ai destinderii și nostalgicii mârșavi ai expansionismului comunist. Interferând, întâmplător, cu un plan îndrăzneț al câtorva ucraineni de pretutindeni, cu resentimente adânci față de cotropitorul rus. Ce culminează cu asasinarea șefului suprem al KGB-ului și-un act terorist de răsunet și de impact. Cu intenția mărturisită a poluării catastrofice a bătrânului continent în caz de eșec...

Inevitabil, toate acestea dau serios de furcă multor cancelarii. Iscând momente de mare tensiune. Pentru că soarta lumii e-n mâinile lor. Obligându-i la alternative nedorite. Noroc că-n astă tevatură internațională e vârat de destin un agent britanic. Cu nume biblic. Prins în mrejele înșelătoare ale unei "privighetori" moscovite. Prin intermediul căreia "vulpoiul" bătrân din Kremlin dă de știre subtil

Vestului că, fără grâu american, va fi război în Europa. Țel de neclintit al celor care-i vor augustu scaun. Mânați de aceleași obiceiuri complotiste și porniri tiranice de tip stalinist. Imuni laideea pașnicei conviețuirii.. Amoralii și periculoși. Anihilați însă, până la urmă, de rațiunea și abilitatea celor pentru care viața și libertatea sunt mai presus de orice. Într-un elocvent exemplu de solidaritate umană fără frontiere. Da și politică. Deoarece povestea povestea acestor întâmplări imaginate cu atâta măiestrie a condeiului are și un asemenea mesaj. Există valori fundamentale în fața cărora deosebirile de vederi se estompează. Alternativele nu mai sunt decât modalități de procedură menite să ducă la același rezultat. Cel mai bun cu putință. Astfel că alegerea lor ține doar de eficiența scontată...

Este, cu siguranță, ideea principală pe care **Frederick Forsyth** își întemeiază narațiunea* cuceritoare. Scrisă cu minuțiozitatea unui cronicar. Cu certitudinea unui martor ocular. Doldora de suspans. Plauzibilă întru totu, chiar dacă nu e decât o ficțiune. Creată și ea spre a dovedi, o dată în plus, cum se face istoria. Nu totdeauna conformă manualele oficiale. În paginile cărora "marele frate" de la Răsărit avea parte, într-o vreme nefericită, numai de slavă.

Nemeritata aceasta, odioasă neîndo-

ios, precum se vede pe față de un an încoace. De la invazia noului țar criminal cu înșiși compatrioții săi. Vădit genocid al prezentului. De neoprit deocamdată, categoric de neiertat. Pentru britanicul vestit autor, cine știe?, poate un alt roman de nivel, cu impact planetar actual pe măsură. Spor la treabă, mister Forsyth, dacă este cazul! Abia aștept să-l citesc...

ADRIAN SIMEANU

* Frederick Forsyth, *Alternativa diavolului*, Ed. RAO, 2000

HARFA DE ȚUȚCANI

→plecat din spațiu, din comunitate" (p. 143). E cea mai zguduitoare imagine, la care prozatorul se-ntoarce obsesiv în răstimpuri. Un fel de rămas bun al adolescentului la despărțirea de locurile de baștină.

În jurnalul de călătorie, Sterian Vicol notează că atunci, când a împlinit 49 de ani, petrecea 30 de zile în Italia, foarte departe de Țuțcani, dar atmosfera satului se păstra vie în inima sa.

Și-atunci, și acolo, dormind într-o chilie de la Mănăstirea San Pietro del Gallo, a avut revelația de a „auzi distinct glasul mamei”. Peisajelor spectaculoase pe care le-a văzut le-a cumpănit frumusețea prin raportare la locul natal: „Valea Tarero e un fel de Râpa Zbancului” (p. 82).

Satele din Moldova de Jos, asemeni altor sate românești au trecut prin transformări istorice de un dramatism greu de închipuit, între care procesul colectivizării forțate și al înfierării cu propagandă sovietică.

Ca intelectual, acționează respon-

Teodor Vișan, *Panorama Iașului*

sabilizat față de istoria neamului: „Era de datoria mea să descriu prin ce au trecut aceștia în perioada tăvălugului roșu” (p. 145) – spune poetul în dialogul cu Aurel Brumă.

Pe lângă paginile demonstrative de proză aglutinată mânăită cu măiestrie, cartea *Sterian Vicol. Harfa de la Țuțcani*, include două module despre receptarea critică a liricii (semnate de către Virginia Dimofte-Chiriac), câteva pagini de meta-critică, șase interviuri (interesante, cele inițiate de Cornelia Viju și Aurel Brumă), traduceri ale poemelor vicoliene în limbi străine, un poem inedit și un album-foto.

Credem că Sterian Vicol și-a înțeles rostul, și-a urmat chemarea și a dat curs unui sfat de adâncă înțelepciune paternă: „Să treci și să rămâi – iată, enigma trăirii unui om”.

MEMORIILE UNEI CAPRE DESPRE CONȘTIINȚA DE CAPRĂ ȘI CRITICA TRACȚIUNII PURE (II)

Deci, să fim clari! Una este capra obișnuită, precum cele ale Irinucăi din Broșteni, și alta este cea căreia îi scriu memoriile Din surse demne de încredințare chiar și acelea oricât de răioase erau, dar coada tot sus o țineau. Un merit care lipsește cu desăvârșire gloatelor, the mob, pe care le mâni spre abator, gloatele behăitoare, cele mai periculoase din întreaga demonologie a conștiinței de capră. Immanuel Kant nu a reușit să termine „Critica Rațiunii Pure” și lucră la tomul al doilea al „Criticii Tracțiunii Pure”. Spunea neamțul că nimic nu-l impresionase mai mult decât cerul înstelat și conștiința de capră din om. Între „rațiune” și „tracțiune”, din punct de vedere al conștiinței de capră, există un singur pas, unul hotărâtor: ori ajungi în poala lui Avraam, ori de pe marginea prăpastiei, un pas înainte, tot înainte, până te trezești pe grătarul lui Scaraoțchi

Dar să intrăm în subiect. Sociologii împart lumea, după un cântec hegelian, în trei: teză, antiteză, sinteză:

1. Teza. Societatea de tracțiune, plastilina, cu care îi place Copitatului luciferic să se joace în manipularea lumii, prostimea blagoslovită în jug, recunoscătoare pentru fiecare bici.

2. Antiteza. Societatea de reacțiune este cea care ia fiecare teză, o scutură bine, îi dă o notă de trecere, întrecere sau de petrecere. Aceștia sunt reacționarii, capitaliștii, dușmanii poporului de capre, cei care promovează capra nova.

3. Sinteza la care adăugăm viteza. Societatea de atracție. Aici să fim cu mare atenție. E ostirea elitelor, sinteza cuantică atrasă de metafizicul caprelor Ibex, nu răioasele lui Creangă, atracția venind de la ”locuri cu verdeață”, unde nu e durere, nici întristare, nici suspin, visătorii, poeții și, mai ales, jucătorii de șah, sau de ayatolah. La examen, teza lui Darwin a fost că membrul se adaptează evoluției prin mutații, ca la șah. Peștele nemai având apă se face salamandră. Salamandrei nu-i mai plac muștele și vrea să pască. Simplu. Se duce la Stock exchange și joacă pe investițiile în potențialul Bombardier Girafa. Pierde și rămâne numai la mutația neonrocită de capră. Datorită inflației vegetalele devin tot mai scumpe. Bietele capre, acum privesc cu invidie la girafe cum li s-a lungit gâtul că acum pasc cele mai dulci frunze din vârful copacului, iar ele trebuie să se resemneze cu ”the missing link”. Dar

credeți că ele sunt fraiere? Numai capra și cu românul s-au născut poeți, nu vă spune nimic?

Darwin a căpătat un f pe teza lui. F în engleză nu e ce credeți voi păcătoșilor, că numai la prostii vi-e gândul, ci e nota ce-ți spune clar, f pentru failed, adică ai căzut la examen. Care e teza voastră? Ce credeți? Nu e o nedreptate ca girafei să i se aplice principiul evoluției, în întregime, ba și mai mult, să fie îmbrăcată și cu haină piestrită ca a alesului Iosif, iar caprei, care toată viața se cațără pe toate gardurile și stâncile, să nu i se lungească gâtul deloc măcar o centimă? De ce legea lui Peter nu se potrivește și lui Paul? Unde e „the missing link”? Credeți că l-o fi mâncat vreun câine?

Noi am accepta că omul se trage din maimuță, dar maimuța având copyright pe patent ne rade în nas: Dar mai lăsați-ne în pace! Cu ce am greșit să îndurăm o asemenea batjocură? Auzi, că am fi putut degenera până în turmă de oameni!

Dintre toate animalele ca origine a omului tot capra rămâne. Medicii spun că ar fi porcul din mai multe motive! Să fim serioși, pe cuvânt că sunt plauzibile ca behaviour! Mai mult chiar, transplantul organelor de la porc la om au dat rezultate uluitoare. Apologeții fraternităților porcine nici nu vor să audă de originea din maimuță. Ce? Dai limba română peste cap? Cum să spui, în limba vechilor cazanii, că m-am îmbătat ca o maimuță, când de fapt m-am îmbătat ca un porc? Păi se poate? Păi, nu! Originile omului trebuie scrise de un om care știe arheologia inimii, cel care sapă în mina sentimentelor până găsește aurul iubirii! Un poet, compozitor, sau artist își începe opera acolo unde ai scăpat de cuvânt și definiții, acolo unde începe acel ceva, un ecou al luminii. Omul începe unde sfârșește, omul moare în brațele învierii pentru că omul este iubire și povestea de dragoste a luminii. Dar să ne întoarcem la caprele noastre. Ce am eu cu ele? Ca să afle ce mănâncă omul nu intri prin ușa din față că atunci poftitul la masă niciodată nu-i acasă, ci intri prin ușa din dos a unei porecle. Bunicul era foarte mândru când era poreclit Țapul de la Păgubeni. Era demnitatea lui de a fi și a se conforța drept. Trecuse de 80 și pentru el cârja era un fel de sceptru. Pleca de la Păgubeni, trecea podul peste Troțuș, și după aproape 15-20 de km ajungea la piață, drept și cu cârja pe braț, în semn de onoare. Ichimeștii erau firi domoale, modelați de fluier și apusuri blânde ca o vioară oprindu-se în planare de pajură pe ultimele note, dar cei din neamul lui

Camară erau iuți în tot ce făceau, că piperul e bun și în mămăligă! Nu era mândria, care e un păcat, a butoiului gol ci mândria de a fi demn și orice îmbrățișare dăruită te făcea să te simți bine în brațele celui care știe să îmbrățișeze. De aici ura celor mici care îl porecleau Țapul.

Idea cu capra mi-a venit de la Christofor care m-a purtat prin toți Munții Stâncoși din British Columbia. Mai precis, Chris și cu Victorița sunt alpiniști de meserie. Nu a rămas, dom'le, un munte în Canada și America pe care să nu se cațăre. Ba s-au dus și prin Africa.

Îmi zice Chris: „Hai, tată să facem o călătorie prin munți.” Nu am așteptat a două oară invitația și m-am suit în avion: Kitchener, Ontario până în Calgary, Alberta unde mă aștepta. Am mers toată noaptea până am ajuns la un hotel din provincia British Columbia! Dimineața când m-am uitat pe geam - minune! Până la cer Munții Stâncoși până la 5000 de metri. Cât a durat vacanța am terminat de scris o carte - ziua și poezia! Vacanța, vorba! Dacă știam că e așa de bine ca pensionar mă pensionam imediat după facultate. În fine, ce m-a cutremurat prin frumusețe au fost munții. Jos pădurile de foioase, apoi la etaj coniferele, apoi ici colo vreun pin, puțină iarbă și piatra cu diferite culori după poziția soarelui. Dar ce m-ancutremurat a fost să vezi tocmai acolo sus, cu un echilibru perfect, caprele negre, mari cât o unghie când le priveai de jos. La poalele muntelui erau poiieni cu multă vegetație și iarbă de păscut berechet. Ce le făcea să se cațăre după câteva fire de iarbă pe stânci atât de periculoase? Nu era cărare și ele executau acest balet de circ, trapez fără pânză, cu eleganță de pasăre care dacă ar fi greșit un pas ar fi deschis aripile și ar fi plutit peste genuni. Zile întregi le-am urmărit ca niște ciudățenii ale naturii. L-aș fi îmbrățișat pe Darwin ca pe cea mai robinsonică arătare dacă ar fi putut să-mi dezbunghe această taină a muntelui încheiat în veston de piatră până la ultimul nasture.

DUMITRU ICHIM

(LV)

Trecutul românesc protocronist

De câte ori nu ni s-a întâmplat să fim abordați cu teme precum începuturile istoriei la Dunăre și la Carpați, scrierea de pe Mureș mai veche decât cea sumeriană, neamul traco-dacilor ca fiind cel mai numeros și mai glorios din antichitate până astăzi, postura romanilor de a învăța latinește de la daci, care – doar chiar un fost consilier al papei ar fi afirmat-o! – vorbeau curent limba lui Augustus și a lui Ovidius? Nu mai demult decât în ultimii ani ai regimului comunist ceaușist erau unii care glorificau numele de Dacia, cerând chiar și schimbarea denumirii țării noastre, pe motiv că ar aminti de un popor „cuceritor și agresiv” sau de un episod „imperialist” rușinos. Roma, care ne dăduse sigiliul etno-lingvistic, era calificată drept „imperialistă”! Tot atunci, eram conduși de „geniul Carpaților” și de „tovarășa” sa, „academician doctor inginer”, plasați amândoi în rând cu voievozii, purtători de victorii fără număr. Teme întregi ale trecutului național și universal erau obturate, ocolite, cosmetizate, falsificate de-a dreptul. Firește, astăzi nu se mai fac astfel de exagerări ideologice sau legate de cultul personalității, dar filonul protocronist, pornit efectiv prin cartea Dacia preistorică a lui Nicolae Densușianu – altminteri un istoric autentic și un merituos editor de documente (și nu numai!) –, nu a fost părăsit niciodată, fiind chiar reactivat în anii din urmă.

Prezentarea negativă a trecutului, pentru uzul opiniei publice, după 1989

Natural, atunci când abordăm aceste extreme, trebuie să ținem seama de împrejurările concrete ale manifestărilor lor, de atmosfera care le-a generat și impulsionat, de cadrul general continental și mondial, de înserierea lor în contextele de epocă etc. Orice istoric autentic este capabil să explice de ce în epoca mișcărilor de emancipare națională din

secolul al XIX-lea era exaltat, în spirit romantic, Evul Mediu sau de ce, în deceniul de regim comunist sovietic – cu trupele armatei roșii printre noi –, trecutul românilor era aproape ignorat, în favoarea „internaționalismului proletar”, asezonat cu „slava veșnică” (termeni slavi, folosiți anume în locul noțiunii de „glorie eternă”, exprimată prin cuvinte latine) a marelui vecin de la răsărit, de ce românii apăreau drept popor slav, și nu latin etc.

Glorificarea și demonizarea trecutului au alternat și, de fapt, au coexistat mereu în cadrul opiniei publice, care nu percepe, de regulă, istoria în funcție de cercetările specialiștilor, ci în raport cu propria sensibilitate, cu propriile dorințe, aspirații, visuri. Regimurile democratice predispun la astfel de receptări variate, la interpretări în chei diferite, la o paletă largă de reconstituiri ale trecutului. Anul 1989 a oferit deopotrivă specialiștilor și opiniei publice românești o ocazie deosebită de corectare a receptării trecutului. Lumea era obosită și saturată de gloriei inexistente, de un trecut plin de victorii, de lupta de clasă ca motor al istoriei, de orânduiri social-economice etc. Altminteri, marea majoritate a istoricilor știau care era realitatea trecutului și nu se ghidau în cercetările lor după lozincile partidului comunist. Dar opinia publică era bombardată prin presă, radio, televiziune, prin felurite festivaluri, concursuri, demonstrații etc. cu imagini ale unui trecut adaptat nevoilor ideologiei și propagandei oficiale. La ordinea zilei erau „unitatea, permanența și continuitatea” românilor, „de milenii” întregi; se vorbea de armata română „de la Burebista încoace”, de șirul infinit de victorii obținute pe câmpurile de bătălie de către români, de lupta pentru dreptate socială a țăranilor și muncitorilor, de unitatea culturii materiale din „spațiul carpato-danubiano-pontic” până și în neolitic. Cercetătorii autentici, în institutele Academiei și în universități, în unele muzee și arhive, în bibliotecile documentare, mai ales în centrele culturale din provincie – depărtate de ochiul vigilent al conducerii centrale de partid –, procedau adesea cu grijă pentru adevăr și cu precauție,

elaborând lucrări de strictă specialitate și de detaliu, de mare acuratețe, în conformitate cu adevărul istoric, atât cât este el omenește posibil (accesibil). Lucrările lor erau însă cunoscute doar de o mână de specialiști, de anumiți intelectuali, nu de mase. Aceste studii, cărți, monografiile, culegeri de studii erau publicate în tiraje foarte mici și erau împiedicate să circule, încât poporul se împărțea în primul rând din produsele propagandei de partid, orchestrate de câțiva falși istorici, deveniți ideologi de serviciu ai regimului. Descătușarea de după 1989 a frânt acest monopol al ideologiei comuniste, zăgăzurile au fost rupte, adevărurile au putut fi spuse cu voce tare și scrise în lucrări cu tiraje de masă. Cei interesați au putut vedea repede că glorioasa istorie a românilor era falsă, că românii trăiseră timpuri bune și rele, că munciseră și petrecuseră, că se mândriseră și se lamentaseră, că iubiseră și urăseră, că avuseseră conducători buni, răi sau mediocri, că trăiseră succese și eșecuri, ca toate popoarele.

Paradoxal pentru unii sau normal pentru alții, această abordare corectă a trecutului încercată de istoricii autentici s-a dovedit repede greu de receptat, dezamăgitoare, fadă. Lumea, opinia publică, tinerii nu așteptau să vadă un trecut echilibrat, firesc, cuminte, așa cum este viața, cu bune și cu rele; oamenii, setoși de spectacular, voiau noutăți nemaivăzute și nemaiauzite, dezlegarea unor enigme grozave, voiau vinovați pentru minciunile din „epoca de aur” etc. De aici nu a mai fost decât un pas până la căderea în extrema cealaltă, adică în eroarea prezentării unui trecut complet maculat, josnic, murdar, nedemn.

Acad. IOAN AUREL POP

Ioan al Banatului

„Când păcătuiești Îl urăști pe Dumnezeu, când faci binele și când te rogi Îl iubești pe Dumnezeu.”

Luminița Cornea: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, vă propun ca în continuare să ne spuneți un cuvânt despre pericopa evanghelică a Sfântului Apostol Matei, capitolul 25, versetele 31-46, o foarte interesantă evanghelie, deși lungă. Pe scurt, aceasta ne relatează ceea ce se va întâmpla cu fiecare dintre noi la judecata cea de pe urmă, de aceea, duminica în care se citește se numește *Duminica Înfricoșatei Judecăți*.

Înaltpreasfințitul Părinte Ioan: Binișor... să facem unele precizări foarte importante. Sfântul Evanghelist a consemnat cuvântul rostit de Hristos: „Când va veni Fiul Omului întru slava Sa...”. Apoi, în contextul acestei pericope evanghelice, Mântuitorul nu folosește cuvântul „judecată”. Sfântul Matei a scris ce a auzit de la Hristos.

Știți care a fost contextul în care a rostit Hristos aceste cuvinte? Suntem în momentul de după intrarea Mântuitorului în Ierusalim. Hristos Domnul intrase în Ierusalim (vom avea această sărbătoare cu o săptămână înaintea Sfintelor Paști, la Florii) și după aceasta le-a spus mai multe cuvinte, printre care pilda celor cinci fecioare înțelepte și cinci fecioare nebune, precum și pilda talanților. Aceste două pilde, într-un fel, îi pregătesc pe apostoli și pe ucenici pentru cele rostite în această evanghelie. În pilda fecioarelor se vorbește despre așteptare, despre priveghere, despre așteptarea Fiului Omului. În pilda talanților, se vorbește despre slujitorii cărora li s-au dat talanți, dar trebuia să vină stăpânul care le-a dat talanți să lucreze cu ei. Practic, aceste două parabole îi pregătea pentru ce avea să fie mai direct atunci când va veni Fiul Omului.

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, vă rog să vă referiți la versetul 32, unde citim următoarele: „Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile”.

Ips. Ioan: În formularea „se vor aduna”, verbul „a aduna” este pus la forma reflexivă: „se vor aduna”. Nu spune că îi va aduna cineva cu forța, ci spune „se vor aduna toate neamurile” când va veni a doua oară

Mântuitorul nostru Iisus Hristos și atunci îl vor cunoaște față către față cei din *Vechiul Testament*, adică profeții care au vorbit despre venirea Lui în lume, Îl vor cunoaște contemporanii Săi, care nu L-au băgat în seamă, Îl vor cunoaște cei care L-au răstignit, vor afla pe cine au răstignit. Atunci, toți Îl vor cunoaște pe Răstignitul din Nazaret. Necunoscutul va deveni Cunoscutul întregii creații, al întregii lumi.

De ce credeți că acum, când mai erau doar câteva zile până la Răstignire, a ținut Hristos să le spună despre a doua Sa venire? Mântuitorul le-a spus apostolilor și ucenicilor că va pătimi – a rostit de trei ori – le-a apus ce urma să pătimizească la Ierusalim, le-a vorbit de patimă, de moarte, le-a vorbit și de Înviere. Însă ce-ar fi rămas din învățătura lui Hristos dacă s-ar fi oprit doar la patimă, la moarte, la Înviere și la Înălțarea la Cer?

Dacă învățătura lui Hristos s-ar fi terminat la Înălțare, apostolii și ucenicii ar fi rămas și ar fi căzut în deznadejde: *a venit, ne-a învățat cum să trăim și acum Învățătorul nostru ne părăsește pentru totdeauna și rămânem singuri pe această insulă din univers care se numește Pământ*. Și de aceea, Hristos le vorbește și îi întărește acum (înainte de pătimize), știind că ei se vor clătina într-o credință, atunci când Îl vor vedea biciuit, scuipat, încununat cu o cunună de spini. Când Îl vor vedea răstignit și pus în mormânt, credința lor se va clătina și vom vedea, la timpul potrivit, cum, după Înviere, după ce au auzit de Înviere, s-au închis, de frica iudeilor, în casă. De aceea, ca să-i întărească, le spune: „când va veni Fiul Omului...”

L.C.: Desigur, Înaltpreasfințite Părinte, se mai pot face asocieri și legături cu pildele spuse de Hristos pe care le citim în *Noul Testament*. Vă rog...

Ips. Ioan: Plecarea Mântuitorului din lumea aceasta, într-un fel, se aseamănă cu pilda talanților. Vă aduceți aminte din pilda talanților că

stăpânul le-a dat unuia, cinci talanți, unuia, doi, altuia, unul, ca să lucreze cu ei. De data aceasta, Stăpânul nostru Ceresc, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, când a plecat, ne-a lăsat și nouă talanți cu care să lucrăm. Care sunt talanții pe care Iisus Hristos ni i-a lăsat ca să lucrăm? Ce e cartea aceasta (arată *Biblia*)? Aceasta, aceasta, cuvintele acesteia! Nu ne-a dat cinci cuvinte, cinci talanți. În această carte sunt mii și mii de cuvinte, mii și mii de talanți cu care ne-a spus Iisus Hristos să lucrăm până va veni Fiul Omului.

Iată de ce vă îndemn să aveți în fiecare casă *Cartea talanților*, talanții lui Dumnezeu, ai Mântuitorului nostru Iisus Hristos. *Evanghelia lui Hristos sunt talanții pe care ni i-a lăsat Hristos, să lucrăm cu ei: bunătatea, iubirea, milostenia, facerea de bine etc. despre care ne vorbește Evanghelia*.

Fără mesajul celei de a doua veniri a lui Hristos, această carte ar fi rămas doar o carte de învățături morale, însă prin cele rostite în contextul acestei evanghelii, Hristos ne spune că ne dă perspectiva veșniciei și că se vor deschide alte două cărți ale veșniciei. Spune celor de-a dreapta Lui „veniți la mine binecuvântații Tatălui Meu cel Ceresc, de moșteniți Împărăția cea pregătită vouă de la începutul lumii”. Auziți: Împărăția la care suntem chemați și la care ne cheamă Hristos a fost gătită de la întemeierea lumii! Iar celor care n-au împlinit cuvântul Evangheliei le spune: „Duceți-vă de la mine, blestemaților, în focul cel veșnic!” Vedeți, aici nu spune Hristos „în focul cel veșnic gătit de la întemeierea lumii!” Aceasta înseamnă că Dumnezeu, când a întemeiat lumea, n-a pregătit focul cel veșnic. Când s-a aprins focul cel veșnic?

L.C.: Atunci când îngerul Lucifer a căzut în păcat.

Î.P.S. Ioan: Când în a doua treaptă îngerească s-a aprins focul urii între îngeri și Dumnezeu. Atunci s-a aprins focul și acest foc rămâne nestins veșnic. Deci nu Dumnezeu a aprins focul, ci focul acesta veșnic l-a aprins a doua ceată îngerească căzând și, din nefericire, cădem și noi. Ori de câte ori cădem în păcat, se aprinde focul urii și intrăm în focul urii între noi și Dumnezeu. *Când păcătuiești Îl urăști pe Dumnezeu, când faci* →

**A consemnat
LUMINIȚA CORNEA**

Amvon

Adevărata credință aduce minuni

Într-o dimineață, îndreptându-se către școală, un tânăr credincios s-a urcat în autobuz. În dreptul bisericii s-a închinat evlavios, însă din pricina înghesuiei l-a deranjat pe bărbatul de lângă el care ținea în brațe un copil. Supărat pe tânărul care l-a stânjenit, bărbatul s-a adresat acestuia pe un ton aspru: "stai locului copil fără minte! Nu te mai închina aiurea, că nu e nimeni acolo, doar un popă care-ți papă banii!"

Tânărul rușinat, a lăsat privirea în

jos simțind zâmbetele celor din jur, dar frământat în suflet că nu putea să își manifeste credința așa cum simțea el și cum a fost învățat de bunica lui cea evlavioasă.

După o bucată de drum, privind pe geamul autobuzului, zări iarăși o troiță cu Domnul Iisus răstignit și, din instinct, se închină, lucru care l-a scos din nou din sărite pe vecinul cu copilul în brațe. Acesta a început nervos să-l înjure și a încercat să-l împingă ridicând mâna asupra lui. Copilașul din brațe însă, privind pe geam a zis: "tati cine l-a chinuit așa pe domnul acela de afară care are spini pe cap?"

Atunci, pumnul bărbatului s-a oprit în aer și din ochii lui au izbucnit lacrimi mari. Nedumerit tânărul credincios a întrebat?

-Ce ați pățit domnule, vă pot ajuta cu ceva? Omul, printre lacrimi, suspinând și-a sărutat copilul zicând:

-Eu nu am pățit nimic, dar copilașul meu era mut și acum a vorbit prima dată!

Pr. Dr. GHEORGHE ȘINCAN

Convorbiri duhovnicești

→binele și când te rogi *Îl iubești pe Dumnezeu.* Alegeți: îi iubiți pe semeni și pe Dumnezeu sau îi urâți pe Dumnezeu și pe semeni, aprinzând focul! De aceea focul acesta nu este stins, ci este veșnic. Totuși, Sfinții Părinți nu au numit duminica aceasta *Duminica despărțirii*, așa cum, cu smerenie și întru neputința mea, o numesc eu *Duminica despărțirii*, pentru că despărțirea aceasta se va face, totuși, după punerea în balanță a faptelor bune și a celor rele ale noastre.

Cum va fi Hristos în ziua aceea? Dumnezeu este iubire, dar în ziua aceea Hristos va fi drept. Codul de drept după care va judeca Hristos este un cod al Dreptului Divin. Nu ne va judeca Hristos după Dreptul Roman, ci după dreptatea cea sfântă a Lui. Instituțiile, instanțele din lumea aceasta, toate judecă faptele, însă *Hristos va judeca faptele și inima.* Auziți! Va judeca faptele, dar va judeca și inima, adică ce înseamnă aceasta? Va judeca și cele ce-am făcut în minte, în inimă și în ascuns, de aceea nimeni nu va putea face, cum se spune în istoria Dreptului contemporan, nimeni nu va putea face nicio contestație la vreun for de dreptate mai sus de Hristos, pentru că El va judeca și faptele și inima omului.

Hristos nu va judeca după față și după ranguri, ci ne va judeca în substanța și în esența noastră adamică, de aceea, în ortodoxie s-a păstrat până astăzi taina spovedaniei, taina mărturisirii, taina recunoașterii că am greșit. Astfel, toți cei ce recunosc că au greșit au iertare și dezlegare, prin harul pe care l-a dat Dumnezeu sârmanului, și neputinciosului, și

slabului preot duhovnic. Cât este și el de slab preot, i-a dat Dumnezeu harul iertării și dezlegării! Nu judecați!

După a doua venire se vor deschide două cărți ale veșniciei: *Cartea celor binecuvântați* și *Cartea celor blestemați*. Doamne, nu îngădui ca numele neamului nostru românesc să fie scris în cartea blestemăților! Și iarăși zic: nu-l lăsa pe înger să treacă în cartea aceasta pe niciun român! Rugați-vă îngerului păzitor ca la sfârșitul acestei vieți să nu-și încingă pana în foc și să-ți scrie numele cu litere de foc în cartea celor blestemați, în cartea focului veșnic!

Să-l rugăm pe sfântul înger să-și moaie pana în lacrima de pe obraz și cu lacrimi din lacrimi să ne scrie numele în *Cartea binecuvântaților*. De mâ va învrednici să trec pragul Raiului, am să-L Rog pe bunul Dumnezeu, să vă scrie numele în *Cartea binecuvântaților* Lui.

L.C.: În prezent, ne frământă pe toți războiul care este din Ucraina. Vă rog, Părinte Mitropolit, să ne spuneți părerea Înaltpreasfinției Voastre în legătură cu această situație.

Î.P.S. Ioan: Din nefericire, două popoare creștine ortodoxe își sfășie fiii neamurilor lor de ceva vreme. Câtă durere este acum în cer, când Dumnezeu, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, îi vede pe cei botezați în numele Prea Sfintei Treimi Dumnezeu că și-au încruciașat săbiile. Acest lucru nu este bineplăcut lui Dumnezeu. Să ne rugăm lui Dumnezeu pentru pacea dintre cele două popoare și să-i mângâie pe cei care se despart astăzi, mame și copii, pe de o parte, și bărbați, pe de altă parte. Dumnezeu să-și reverse mila Sa! Cred că cel puțin în timpul

sfintelor liturghii nu vor fi bombardamente. Cred că ucrainenii se pot duce să se roage în biserici, în gurile de metrou... Poate câteva mame vor fi născut în gură de metrou sau în subsolurile blocurilor pe unde sunt adăpostiiți.

Doamne, privește din Cer cu milă! Ar fi o mare durere pentru mine să aflu că în timpul sfintei liturghii au ajuns bombe, obuze și rachete peste poporul credincios din Ucraina. Și rog pe toți sfinții pe care i-a dat poporul ucrainian să se roage lui Dumnezeu pentru acest popor năpăstuit.

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, primește rugăciunea noastră pentru iertarea păcatelor întregului popor și caută cu milostivire spre ajutorul creștinilor, sfărâmă degrabă sub picioarele lui, cu puterea Ta, toate neamurile care voiesc războaie!

Ați văzut valuri de refugiați, ați văzut cum pe peroanele gărilor curg râuri de lacrimi de despărțire dintre soți și soții și copiii lor. Rugăm pe bunul Dumnezeu să stingă focul cu iubirea Sa. În zona Banatului sunt 16 parohii de ucrainieni. Am vorbit cu protopopul lor și deja am stabilit posibile locuri de cazare, atât la familii de ucrainieni, cât și la familii de români. Deocamdată văd că ei se îndreaptă spre alte zări. Dacă, însă, necazul va fi mai mare și rănile vor fi mai adânci, ușa bisericii noastre va rămâne deschisă și la momentul potrivit, îi vom ajuta pe cei care vor veni prin părțile noastre, să fim alături de ei. Nădăjduiesc mult și tare în puterea și în harul lui Dumnezeu că focul se va stinge cât mai curând. Să spunem rugăciunea *Tatăl nostru* pentru liniștea și pacea de la granița noastră!

DOUĂ CRENGUȚE DE BRAD

Două crenguțe de brad
îmi vor fi de ajuns...
Lăsați neatins pridvorul de crin.
Lumina de seară nu merită și ea
Odihna curată și fără suspin?
Nu secerati cu luna
Nici iasomie, nici narcise, nici lalea,
dar, mai ales, n-aduceți trandafiri
ca jertfă-n lotca somnului.
Numai ei au știut să coase în psalm,
Maicii Domnului,
porfira și visonul Bunei Vestiri.

Iar tu lumina
singurătăților mele de pin,
ai grijă să nu afle grădina
că puntea de la vad
mi-a fost stropită cu apus și vin,
nici să nu dai răspuns
de întrebată fi-vei
de-ntoarcerea-mi acasă peste nor.
Doar numai ție-ți spun
că pentru zbor
două crenguțe de brad
îmi vor fi de ajuns...

TABELUL LUI MENDELEEV

Am căutat prin cărți,
ce pe sub bancă le citeam odată,
cum poți să cucerești
o inimă de fată
să înțeleagă c-o iubești,
dar toate mi-au rămas fără folos,
cu sfaturi seci,
precum statuiele cu filosofii greci
care privesc tembel la tine
cu ochii-ntorși pe dos.

Ea e cu totul altfel!
Zvârlugă de sprintară!
Nu stă să te asculte ca o bleagă
să o compari cu nimfe, prințese și
lalele,
să-i spui că are aripi de fluture, de mac.
Nu o cunoști -
îți dă cu ele-n cap!
De-aceea-mi este dragă.

Ne întâlneam, ca nimeni să nu știe,
când toți plecau acasă din liceu,
pe-o bancă mai dosită (mai trăiește
ulmul?)
doar ea și eu -

cuminții învățând la lecții de chimie!
Eram din clasă cel mai bun elev,
dar pretindeam că nu-nțeleg
tabelul lui Mendeleev
și o rugam mereu
să mi-l repete.
Era cea mai frumoasă fată,
cum alta nu văzusem între fete,
iar eu cum nimeni nu a fost
îndrăgostit,
dar niciodată nu am îndrăznit
să-i spun că o iubesc,
sau alte vorbe meșterite de iubire.

...dar într-o seară,
ce s-a-ntâmpnat cu noi nici pân-acum
nu știu,
avea tăcere verde de iaz florind
luceafăr,
și pentru prima oară
buzele noastre s-au chemat ecou.
Tabelului ce rămăsese în ruină
descoperisem elementul nou,
dar nu i-am spus sărut,
că nu era cuvânt,
ci frică născătoare de lumină.

DUMITRU ICHIM

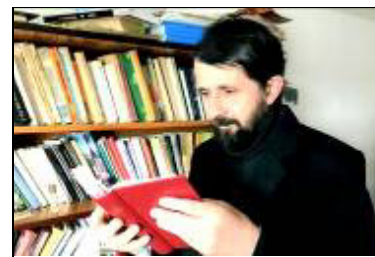
SFÂNTA SIMPLITATE

Simplitatea este o virtute care în stare desăvârșită n-o afli decât la Dumnezeu. Simplitatea e atributul care umple de lumină sufletul omului prin harul Sfântului Duh. Toți creștinii caută să lucreze această virtute pentru a dobândi folosul acestei taine. Pentru că este taină!

„Totul e atât de simplu,

atât de simplu, încât devine de neînțeles”, ne spune Nichita Stănescu într-un vers care a rămas lipit de mintea mea, deși l-am descoperit în urmă cu treizeci de ani, dacă îmi aduc bine aminte. Poate să fie prezent în cele „Treisprezece elegii”. Dar despre simplitate am găsit o mărturie atonită, care e oferită drept pildă de curiosul Paisie Aghioritul în cartea sa „Pațimi și virtuți”. E atât de profundă încât eu n-am citit altceva mai bun în ultimii ani... cu excepția, firește, a Evangheliei și a operelor Sfinților Părinți. Redăm pentru frumusețe duhovnicească această scurtă pildă: “Vă amintiți de acel monah foarte simplu care s-a învrednicit să mănânce împreună cu Hristos? Acesta, înainte de a deveni monah, era cioban și singurul lucru care îl preocupa era cum să se mântuiască. Odată, prin părțile unde locuia, a trecut un pustnic și i-a spus: <Dacă vrei să te mântuiești, să mergi pe

calea cea dreaptă>. El însă a luat cuvântul ăsta după literă. A apucat, așadar, pe un drum și a mers trei zile doar drept înainte, până când în cele din urmă a ajuns la o mănăstire. Acolo egumenul, când i-a văzut dorul lui de mântuire, l-a făcut îndată monah și l-a pus să slujească în biserică. Într-o zi, în timp ce făcea curățenie, egumenul a trecut pe acolo și l-a sfătuit să-și facă treaba bine. Acela, după ce a ascultat sfaturile, l-a întrebat pe egumen arătând spre Mântuitorul Răstignit: <Gheronda, cine este Cel Care stă acolo atârnat. Sunt aici de atâtea zile, dar nu l-am văzut să coboare ca să mănânce sau să bea ceva>. Când a auzit aceasta, egumenul s-a minunat de simplitatea lui și îi spune: <Eu l-am pedepsit să stea acolo sus, fiindcă nu-și făcea bine treaba>. Monahul l-a ascultat fără să spună nimic. Seara și-a luat porția de mâncare și s-a încuiat în biserică. S-a oprit la picioarele Celui Răstignit și l-a spus cu durere: <Coboară, frate, ca să mănâncăm împreună!>. Atunci Hristos a coborât și a mâncat împreună cu monahul cel simplu, după care i-a făgăduit că îl va lua în Casa Tatălui Său, ca să se desfăteze veșnic. Și într-adevăr, după câteva zile acest monah simplu a adormit în pace. Vedeți, avea o desăvârșită neștiință, de aceea s-a învrednicit să trăiască, datorită mulței simplități și curăției pe care le avea!”

Este invocată și căutată cu asiduitate simplitate mai cu seamă în vremea noastră când mintea omului e răpită de la cugetarea dumnezeiască.

Mintea omului în veacul 21 este sfâșiată de himera virtuală a tehnologiei informației.

Observ în jurul meu o nepăsare înspăimântătoare față de simplitate. O inconștientă rupere a legăturii cu Dumnezeu. O ascundere de Creator. Și măcar dacă am simți rușinea care a avut-o Adam când s-a ascuns în livada raiului fiind conștient că e gol, fiindcă prin neascultare îl părăsise Duhul Luminii Sfințeniei.

Noi nu mai avem sentimentul rușinii. Nu simțim goliciunea și deșărtăciunea fiindcă punem la îndoială însăși existența lui Dumnezeu.

Nu mai avem idealul simplității și dorul după Dumnezeu și pentru Împărăția Lui.

VALERIU TĂNASĂ

Asterisc

Albert Camus

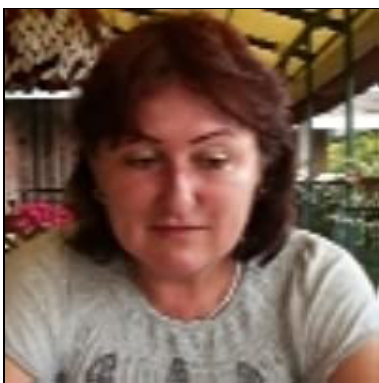
Camus este citit în continuare cu același interes ca întotdeauna și cantitatea de literatură scrisă despre el și opera sa este enormă.

Ce ne-a atras și ne atrage în continuare la Camus? Poate că are dreptate cel care a spus cândva că el a fost și este un scriitor pentru tineri – altcineva chiar

l-a denumit, puțin răutăcios, pe Camus “un filozof pentru liceeni”. Poate Camus este un gânditor pe care cel mai bine îl recepționezi când ești adolescent și te simți la fel de unic și de neînțeles ca și el.

Multi muzicieni populari incluzându-i pe Neil Diamond, Blur, Aria, The Magnetic Fields, the Fall, Suede, Iron Maiden se referă la Camus în cântecele lor și amintesc aici Tuxedo-moons “The stranger” – al cărui disc single începe cu însuși Camus care își citește romanul – și cântecul “Killing an arab” din 1978 care a fost emblematic pentru primul single al trupei britanice de rock Post-punk, The Cure. Destul de fascinant, interpretarea muzicală a romanului “Străinul” de către The Cure a fost receptată într-un anumit fel în timpul războiului din Golf și după atacurile teroriste de la New York și Londra când a fost emis aproape încontinuu pe toate stațiile radio pentru ca apoi să fie interzis ca propaganda rasistă. Robert Smith, autorul cântecului a transformat, oarecum sfidător, refrenul din “Killing an arab” în “Killing Another”. Eu cred că Albert Camus ar fi fost mulțumit de această modificare.

Pe mine tocmai acest hit al trupei The Cure mă face să-l așez pe Camus într-o altă perspectivă. Simt ca și cum el nu s-ar fi socotit ca făcând parte dintre adevărații filozofi francezi ci, mai degrabă – la fel ca Dostoievski și Musil – el a ales să reprezinte și să întruchieze filozofia în personaje literare. S-ar putea spune că devine puțin prea vag, prea dependent de sentimentele cititorului. Când un jurnalist l-a întrebat pe Camus în 1945 dacă este existențialist și discipol al lui Sartre, răspunsul a fost: „Nu sunt filozof. Nu cred suficient în rațiune pentru a crede într-un sistem. Ceea ce mă interesează este să-mi dau seama cum să trăiesc. Și mai precis cum să trăiești atunci când nu crezi în Dumnezeu și nici în rațiune.”

Edward Said îl respinge pe Camus ca structural aliat al colonialismului represiv întruchipat de un copil sărac al unui țaran francez mort în război în nordul Africii – deși un Camus jurnalist investigator la ziare algeriene este mai tangibil, mai concret decât orice teoretician american ar putea fi vreodată în dezvăluirea ipocriziei și corupției judiciare franceze îndreptate împotriva algerienilor arabi și berberi.

Poate este faptul că Albert Camus a lăsat prea mult cititorului de înțeles. Poate el a crezut că puterea noastră de înțelegere este la fel de mare ca și a lui. Poate că el a creat personaje în loc de credințe, cu parteneri de discuție în loc de teze.

Pe lângă opera sa nu poate fi ignorat faptul că el a fost unul dintre primii scriitori cu adevărat mediați, din care sunt atât de mulți în zilele noastre. Camus a fost incredibil de carismatic, mai ales atunci când apărea și vorbea în public în diferite contexte.

Cele mai multe despre Camus sunt deja cunoscute. S-a scris despre copilăria sa în sărăcie dintr-un cartier simplu de la marginea Algerului. După ce tatăl său a murit în bătălia de la Marne, în 1914, s-a mutat împreună cu mama sa și cu fratele la bunica din partea mamei și la un unchi, într-un apartament mic, înghesuit. Bunica sa a fost o persoană foarte dominantă și Camus o descrie ca foarte antipatică. Mama sa s-a întreținut pe sine și pe cei doi fii ai săi lucrând ca servitoare la diferite familii. În multe dintre scrierile despre copilăria lui Camus a fost exagerat uneori gradul de sărăcie în care acesta a crescut.

Mama lui Camus, Catherine, a fost aproape surdă și analfabetă. Dar pe ea a iubit-o Camus cu profunzime. Ascultați doar cuvintele “O mère, ô tendre enfant chérie, plus grande que

mon temps” (“O, mamă, o drag copil fragil, mai mare decât timpul meu”).

S-a vorbit mult despre altercația pe care scriitorul a avut-o cu un student algerian la Universitatea din Stockholm, în 1957, când Camus a primit premiul Nobel. Camus nu a fost susținător al terorii FLN-ului (Frontul Național de Eliberare) și nici al metodelor violente practice de armata franceză. El a fost un susținător al democrației și al consensului, profund implicat în problema algeriană. Când a fost presat să răspundă în problema dreptății, el a răspuns că dacă are voie să aleagă între dreptate și mama lui, el a ales-o pe mama lui. Acest răspuns a fost adesea interpretat greșit și chiar atunci a fost greșit interpretat atât de către cei de orientare de stânga cât și de cei de dreapta.

Deși Camus a flirtat cu comunismul, îl părăsește deja de prin 1937. El a fost un adept al umanismului și al patosului democratic deși a ajuns repede să viseze la o stângă non-totalitară. Spre deosebire de prietenul său și mai târziu inamicul, Sartre și de soția acestuia, Simone de Beauvoir, Camus n-a fost un simpatizant sub mască filozofică al comuniștilor. Ne putem imagina că el a fost dezgustat de ipocrizia și dorința lui Sartre de a păstra tăcerea despre crimele comunismului.

Un fragment de conversație de la braseria Balzar, în 1947, este edificator: “Ce vei face în cazul unui atac sovietic?” îl întreabă Sartre. “Eu voi fi un partizan, ca Malraux”, a răspuns Camus. “Eu nu trag în proletariat” a replicat Sartre. Deși, spre deosebire de Sartre, Camus a fost cu adevărat partizan, ca editor al ziarului ilegal “Combat” care consecvent ataca nazismul și colaboraționismul.

La 17 octombrie 1957, la scurt timp după anunțul că i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură, Albert Camus a scris în jurnalul pe care l-a ținut timp de un sfert de secol: „Nobel. Senzație ciudată de greutate copleșitoare și melancolie. La 20 de ani, sărac și gol, am simțit adevărata glorie.” Premiul Nobel nu numai că îi conferă lui Camus legitimitate ca scriitor, ci și – panică persistentă și îndoială. „Talente mai mari decât mine au renunțat”, scrie el în același an.→

DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN

În paginile de jurnalistică ale lui Camus încă putem găsi patosul acestuia pentru dreptate, de multe ori genial. În ceea ce îi privește pe trădători, el a considerat că dreptatea, justiția, a impus pedepse severe, în timp ce un alt laureat al premiului Nobel, Françoise Mauriac, a fost cu mult mai blând în evaluarea sa. Camus a fost, de asemenea, și un adversar declarat al pedepsei cu moartea, ceea ce el ne arată mai ales prin scrierile sale polemice din "Reflecții pe ghilotină". Pedepsa cu moartea este barbară, considera Camus. Nu este nici măcar descurajatoare, este doar o chestiune de represalii. Aproximativ în același timp, Arthur Koestler a scris o carte similară, despre pedepsa cu spânzurătoarea, în Anglia. Cele două cărți au fost, în cele din urmă, publicate într-un singur volum, atât în limba franceză cât și în engleză, volum care a avut un impact semnificativ. În ansamblu, aceasta este o contribuție importantă în dezbaterile privind pedepsa cu moartea. Albert Camus moare în 1960 într-un accident de mașină, la numai 46 de ani și nu mai ajunge să trăiască momentul abolirii pedepsei cu moartea în Franța, în anul 1981.

Dar care este situația operei lui Camus astăzi? S-ar putea argumenta că în ciuda a tot ceea ce este genial, este inegală. Dar, desigur, Camus a fost întotdeauna un fiu al timpului său. Aici ne întâlnim cu existențialismul și absurdul în toată deplinătatea lor. Dramaturgia sa nu se ridică la nivelul romanelor și al eseurilor filozofice, la fel ca și nuvelele. Cu toate acestea găsim tot ceea ce ne este bine cunoscut în tot ceea ce el a scris: omul aruncat într-o viață absurdă și aparent lipsită de sens pe care trebuie să o suporte.

Camus este mult citit și în prezent mai ales datorită celor trei romane ale sale, "Străinul", "Ciuma" și "Căderea". Primul roman este un studiu chiar al absurdului, în care nimic nu pare să aibe sens, unde iubirea strălucește prin absență într-o manieră în care aproape ne îngheață. Introducerea, celebră, unde personajul principal nu știe când a murit mama sa și nici nu-i pasă, este o absurditate în mai multe feluri. Este remarcabil faptul că deși Camus și-a iubit mama atât de mult, crează un personaj diametral opus lui.

Camus face parte dintre puținii scriitori care sunt stare să provoace într-un mod productiv. Cel puțin cu romanul "Străinul". Unii au perceput și percep personajul principal ca deranjat emoțional sau ca un exemplu care trebuie respins. Dar aceștia fac greșeala să citească "Străinul" ca un roman psihologic și nu unul filozofic. Mersault este un om obișnuit pe care întâmplarea îl face să devină un criminal. Când este adus în fața justiției, toate acțiunile sale din trecut sunt întoarse împotriva lui și devine obiectul urii și al disprețului. Dar trăiește tot ce se întâmplă cu indiferență, vede existența ca pe un joc de noroc. Este un străin atât pentru ceilalți, cât și pentru sine. Albert Camus descrie aici situația de viață a omului modern cu o precizie semnificativă și un stil sigur.

În timpul liceului, pe la 17 ani, consideram personajul principal Meursault un erou. Acest lucru poate șoca pe unul sau altul chiar și acum. Dar eu aveam un punct de vedere clar, eu am înțeles că Meursault a provocat o întreagă comunitate prin refuzul său de a juca „jocul”. Iar Camus a provocat și provoacă în continuare cititorul prin romanul său, prin opera sa.

Ne-am aflat într-o perioadă de pandemie anxioasă și mulți dintre noi au lucrat de acasă, o condiție care a eliberat timp pentru a citi. Deci, ce s-a citit? Iată principala alegere între lucrurile care au abătut gândurile de la pandemie sau lucruri care au creat un efect cathartic prin care s-a oferit o perspectivă asupra a ceea ce se întâmplă și, poate, de asemenea, a creat o înțelegere sporită și a redus sentimentul de izolare și singurătate. Dacă am ales tipul cathartic, cea mai evidentă și emblematică alegere a fost „Ciuma”, clasicul existențialistului francez Albert Camus din 1947. Potrivit relatărilor, este un roman care s-a epuizat la librăriile online și a fost de mult împrumutat de la aproape toate bibliotecile. În Franța, în vremea pandemiei Corona, romanul a ajuns la un nivel de vânzări unic din punct de vedere istoric.

"Ciuma" în care este vorba chiar despre o epidemie de ciumă în Oran, este cea mai "existențială" lucrare a lui Camus, o descriere impresionantă dar și crudă în același timp, în umbra ororilor, unde dragostea oamenilor și loialitatea unuia față de celălalt este

diluată în valea umbrelor morții. Dar există, de asemenea, și pete luminoase în întuneric: licăriri de prietenie și apropiere, de solidaritate și sacrificiu. Aici, ca de atâtea ori, Camus este preocupat de suferința umană. Cum va crea omul care suferă sens și coerență într-o existență absurdă?

Camus nu dă nici un răspuns, dar portretele celor două personaje principale sunt pline de bunătate. Împreună putem crea ceva similar sensului, idee pe care o regăsim și în scrierile filozofice ale lui Camus. Paradoxală este și "Căderea" în care faptele filantropice ale unui fost avocat de succes sunt puse față în față cu egoismului egocentric al acestuia. Într-un om, susține Camus, încapă un șir lung de paradoxuri, da, absurdități, unde unul se pare că nu îl exclude pe celălalt. Uneori Camus pare un mistic și Mauriac a spus că Albert Camus a fost un creștin fără să știe. Acel Camus care a afirmat că el nu este un credincios, dar nici un ateu. Se vede aici încă un paradox. Este, probabil, posibil a-l desemna pe Camus ca un agnostic mistic. Poate că aceste două noțiuni nu se potrivesc împreună, dar rarori se potrivesc ceva la Camus...

Că Albert Camus a exercitat o mare influență asupra literaturii moderne, nu există nici o îndoială. Urmele a ceea ce el a scris, le întâlnim mereu – suferința, contemplarea, configurările. Tot timpul ceea ce este lipsit de sens devine din nou semnificativ. Există la Camus un fel de patos al absurdului care nu-l abandonează niciodată pe cititorii săi. El a scris relativ puțin și ne putem întreba ce ar fi putut să mai scrie dacă ar fi trăit mai mult... Dar despre asta se pot face doar speculații. Sunt convinsă că Albert Camus este încă în viață, și va fi și peste încă o sută de ani, fără îndoială. Băiețelul în costum de marinar este încă în viață, el, cel care a iubit soarele fierbinte al Algeriei, marea și natura și care, în ciuda sărăciei, a ajuns în saloanele luxoase ale Parisului.

Camus ar trebui să fie acum mai actual decât oricând deoarece problemele abordate de el sunt încă și mai evidente în zilele noastre. De ce literatura contemporană se ia atât de rar la trântă cu marile întrebări ale vieții? Ar putea fi faptul că scriitorii au devenit mai lași?

Să ne mai (re)amintim de...
CHARLES DICKENS
(1812-1870)

Născut la 7 februarie 1812 în Portsmouth, Hampshire, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei, ca fiu al lui John și al Elizabethei Dickens, **Charles Dickens**, pe numele său complet: Charles John Huffam Dickens, a fost un romancier, critic social și scriitor englez de renume mondial. A publicat, între altele, volumele: *Oliver Twist* (1838), *Poveste de Crăciun* (1843), *David Copperfield* (1849), *O poveste de Crăciun cu fantome* (1852), *Casa umbrelor* (1853), *Marile speranțe* (1861)...

Așadar, Charles Dickens a fost un scriitor englez reprezentativ pentru realismul secolului al XIX-lea, precum și, evident, datorită operelor create. Primii ani ai vieții au fost unii fericiți, petrecându-și timpul liber în compania romanelor de aventuri ale lui Tobias Smollett și Henry Fielding. La vârsta de 12 ani, viitorul mare scriitor este destul de matur ca să muncească zece ore pe zi în fabrica de cremă de ghetă a lui Warren (aflată în apropiere de stația de cale ferată *Charing Cross*), pentru șase șilingi pe săptămână. Ca fapt divers, dar și ca luare-aminte pentru unii autori autohtoni din zilele noastre, este că Dickens, cu acești bani trebuia să-și achite cazarea și să încerce să-și ajute familia. Pentru această perioadă grea din propria viață, Dickens nu o va ierta niciodată pe maică-sa, iar acest resentiment, precum și situația grea a clasei în mijlocul căreia și-a trăit o parte din copilărie, vor deveni teme majore ale întregii sale opere. Avea să-i spună mai târziu biografului său: „*Niciun sfat, nicio aprobare, nicio încurajare, nicio consolare, niciun sprijin din partea nimănui de care să-mi amintesc, așa că, ajută-mă, Doamne!*”. Începând cu anul 1827, Dickens a început să lucreze ca funcționar într-un birou de avocatură, având șansa să ajungă avocat, ocupație care nu i-a plăcut, așa că, după scurt timp s-a apucat de ziaristică, reportajele sale fiind publicate apoi sub titlul „*Schițe de Boz*” (*Sketches by Boz*) – Boz fiind pseudonimul său literar. Va continua să publice în ziare cea mai mare parte a vieții. În acești ani

publică primul său roman, *The Pickwick Papers* (1836), însă prima sa povestire a fost publicată în „*Monthly Magazine*”, în anul 1833, folosindu-se pentru ea de același pseudonim: Boz. Este același pseudonim cu care a publicat și în „*Morning Chronicle*” și „*London Evening Chronicle*”, povestiri care au devenit repede foarte populare, iar în 1836 alcătuind volumul „*Sketches by Boz*”, amintit mai înainte. În același an fast pentru el, Dickens a acceptat postul de editor la revista „*Bentley's Miscellany*”, o poziție pe care a deținut-o timp de trei ani, perioada în care editorul William Hall se angajă să îi publice „*The Pickwick Papers*” în 20 de numere lunare, apoi „*Oliver Twist*” în 1838 și „*The Life and Adventures of Nicholas Nickleby*” în 1839, de asemenea, publicate lunar în „*Bentley's Miscellany*”. Și, dacă aminteam de anul... fast, să mai menționez că Charles Dickens se căsătorește în anul respectiv, la 2 aprilie, cu Catherine Hogarth, împreună cu care va avea nu mai puțin decât zece copii. Dar să mai amintesc aici și faptul că el a colaborat masiv la publicațiile: *Household Words* și *All the Year Round*... În anul 1842 a vizitat Statele Unite, după care a investit o parte a drepturilor sale de autor într-un ziar radical nou, „*Daily News*”, devenind astfel editor, iar în primul număr din ianuarie 1846, a scris un articol în care pleda pentru educație, libertate religioasă, egalitate în fața legii. Publicația respectivă nu prea s-a bucurat de succes, așa că Dickens a fost obligat să demisioneze, însă, în 1850, a început să editeze revista săptămânală „*Household Words*”, acesta fiind anul în care i-a apărut celebrul roman *David Copperfield*. În anul 1859 scoate revista, „*All the Year Round*”, în care a publicat

romane ale unor scriitori britanici ai momentului, precum și propriile scrieri: „*A Tale of Two Cities*” și „*Great Expectations*” (1860-1861), revistă în care a continuat să-și publice scrierile până la moartea sa. În 1868 divorțează de soția sa, iar un an mai târziu suferă un infarct (1869)... Deși la început au fost fericiți, Catherine era acum obosită și nu-i mai putea oferi lui Dickens energia de care acesta avea nevoie. Primele semne de insatisfacție apăruseră în 1855, când mersese să se întâlnească cu prima lui iubire, Maria Beadnell, care era de asemenea căsătorită.

Un episod poate mai puțin cunoscut din viața intimă a lui Dickens: în data de 9 iunie 1865, în timp ce se întorcea din Franta, unde fusese să o vadă pe Ellen Ternan (o actriță pe care o cunoscuse în 1857), Dickens este implicat într-un grav și cumva spectaculos accident de cale ferată în care șase vagoane ale trenului în care se afla și el, au alunecat de pe podul peste care trenul tocmai trecea. Aproape bizar, singurul vagon de clasa întâi care rămâne pe șine este cel în care se afla Dickens, împreună cu Ellen și mama acesteia. Petrece un timp între viață și moarte, până când vin ajutoare și când pleacă în sfârșit, își amintește de manuscrisul neterminat al romanului *Our Mutual Friend* (*Prietenul nostru comun*) și se întoarce la vagon. Reușește să evite un posibil scandal, cauzat de prezența Ellenei și a mamei acesteia, dar incidentul lasă urmări grave în starea lui de spirit. Ellen va continua să-i fie prietenă și, probabil, amantă, tot restul vieții.

Însă ar fi nedrept și m-aș abate de la tema generală a cărții de față, dacă nu m-aș opri câteva momente la... ciudățeniile și curiozitățile marelui scriitor... Astfel, se cunoaște în general că Charles Dickens avea permanent asupra lui o busolă folosind-o pentru a se asigura că doarme cu fața spre nord – credea că astfel va fi mai creativ și va scrie mai bine, și își aranja întotdeauna obiectele și ornamentele de pe birou într-o ordine anume, înainte de a începe să scrie. În același timp, să nu uităm că scriitorul Charles Dickens lucra (scria), doar între orele 9 și 14, program continuat cu o plimbare de 3 ore... Dormea numai cu capul orientat spre nord, iar dacă se afla într-o→

DUMITRU HURUBĂ

Aniversări

Radu Theodoru - 99

La sfârșitul lunii ianuarie 2023 s-a ivit prilejul să călătoresc la București pentru un eveniment cultural. Și, pentru că scriitorul Radu Theodoru se află la o aruncătură de băț de capitală, și, pentru că în data de 17 ianuarie a împlinit 99 de ani, dar și pentru că nu ne-am văzut de mai bine de un an de zile, am profitat de călătorie și l-am vizitat pe maestru în raiul său de la Grădiștea.

Îată că s-au făcut 14 ani decând prozatorul Radu Theodoru a devenit unul dintre cei mai dragi și fideli colaboratori ai revistei „Bocșa culturală” și ai Bibliotecii Orășenești „Tata Oancea” Bocșa (moment consemnat în revista „Bocșa culturală”, Anul X, nr. 3 (66)/ 2009).

Autorul îndrăgitelor romane istorice „Brazdă și paloș”, „Strămoșii”, „Vulturul”, „Călărețului Roșu”, „Corsarul”, „Calea robilor”, „Muntele” și încă multe altele, mai vechi și mai noi (Bocșa culturală, Anul XIX, nr. 3 (102)/ 2018), unele publicate în fragmente și în revista noastră, trăiește și încă muncește la Grădiștea, nu departe de București, într-o căsuță parcă desprinsă din povești.

La cei 99 de ani împliniți, maestrul Radu Theodoru este fantastic! Nicio clipă nu am avut impresia că stau de vorbă cu un om care are aproape 100

de ani! O minte limpede, lucidă, un vocabular elevat, multe întâmplări, mai vechi sau mai recente, spuse cu un ales har de povestitor și cu un fin simț critic și/sau ironic, ne-au înfrumusețat și îmbogățit ziua!

A fost o bucurie revederea scriitorului Radu Theodoru și sărbătorirea, într-un fel, a celor 99 de ani împliniți de curând. Maestrul ne-a așteptat cu bucate alese, nu doar pentru că era sărbătorit, ci pentru că așa obișnuiește să-și întâmpine musafirii, prietenii care-i calcă pragul, oricând!

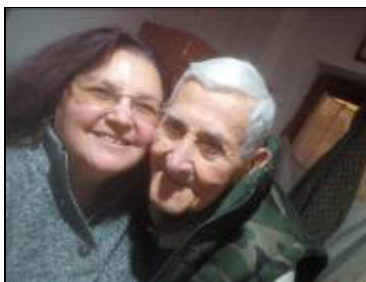
Nu este un secret faptul că prozatorul Radu Theodoru trăiește cu dorul meleagurilor bănățene, că își dorește încă o vizită la Timișoara, la Bocșa, (Gabriela Șerban. *Radu Theodoru la Bocșa*. În: *Bocșa Culturală*. Anul XV, nr. 3-4 (86-87), 2014).la Berzovia, că-i poartă în suflet și în gând pe prietenii săi din Banat și, evident, a întrebat de

scriitorii Ion Marin Almăjan, Cornel Ungureanu, Gheorghe Jurma, Vasile Bogdan, dar nu l-a uitat nici pe poetul Octavian Doclin, pe care-l plânge și-l regretă. A fost o întâlnire de neuitat, care s-a încheiat cu promisiunea unor revederi: și la Bocșa și la Grădiștea! Pentru că, da! La cei 99 de ani ai săi, maestrul Radu Theodoru este pregătit să parcurgă drumul până la Timișoara, pe care să-l prelungească la Bocșa și Berzovia!

La mulți ani, maestre! Să vă dăruiască Dumnezeu sănătate și zile senine, să ne revedem cu bine, iar în ianuarie 2024 să vă sărbătorim la 100 de ani!

GABRIELA ȘERBAN

Să ne mai (re)amintim de...

→încăpere străină, inclusiv într-o cameră de hotel, muta obiectele de mobilier astfel încât să aducă aminte de propriul birou de lucru. În context, între alte teme, el era interesat și de supranatural, precum în nuvela *Colind de Crăciun* (1843), dar și în numeroasele sale opere care implică ființe supranaturale. La fel: Charles Dickens a fost membru activ al *Ghost Club*, o organizație londoneză, care se ocupa de investigarea cazurilor ce implicau fenomene paranormale și fantome.

De asemenea, Dickens a fost foarte interesat de **arta hipnozei**, (fenomen numit pe atunci **mesmerism**), și chiar a studiat, apoi a și practicat hipnoza în rândul prietenilor și a familiei.

Mai puțin cunoscut este faptul Charles Dickens își hipnotiza frecvent soția, suferindă de ipohondrie, încercând să-i amelioreze stările de anxietate...

Dar la 9 iunie 1870, celebrul scriitor se stinge din viață ca urmare a unui atac de cord fiind înmormântat în Colțul poezilor din Catedrala Westminster...

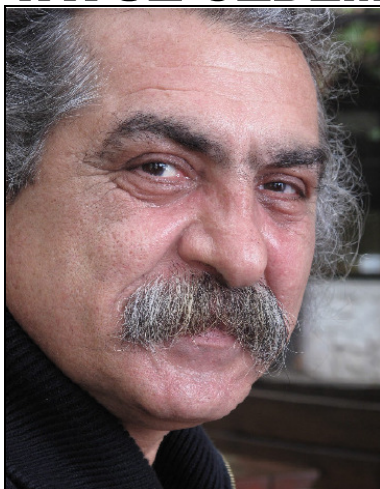
Teodor Vișan, Lacul Vidraru

OPERA

The Pickwick Papers (1836); *Oliver Twist* (1837–1839); *Nicholas Nickleby* (1838–1839); *The Old Curiosity Shop* (1840–1841); *Barnaby Rudge* (1841); *A Christmas Carol* (1843); *Martin Chuzzlewit* (1843–1844); *The Chimes* (1844); *The Cricket on the Hearth* (1845); *The Battle of Life* (1846); *Dombey and Son* (1846–1848); *David Copperfield* (1849–1850); *Bleak House* (1852–1853); *Hard Times* (1854); *Little Dorrit* (1855–1857); *A Tale of Two Cities* (1859); *Great Expectations* (Marile speranțe) (1860–1861); *Our Mutual Friend* (1864–1865); *The Mystery of Edwin Drood* (1870; neterminat la data decedului lui Dickens; finalul nu este cunoscut)...

Europoezia

YAVUZ ÖZDEM

Născut în 1956 la Elazig, locuiește în prezent la Istanbul. După terminarea studiilor superioare, a predat pentru scurt timp în școli publice și apoi în școli private. Poeziile sale au apărut în reviste importante de artă și literatură din țara sa și au fost traduse în engleză, franceză, spaniolă, italiană, arabă, ebraică, azeră, română și kurdă.

A făcut parte din conducerea revistei *Atika Şiir* (1992) și *ŞİIRDEN* (2010). A fost unul dintre fondatorii *Digraf Publication* (2005) și și-a asumat ceva vreme conducerea editorială a seriei *Şiirden* a acestei edituri. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Turcia și al PEN Club.

Poezie: volume: *Göl/The Lake* (1991), *Bir Yüzle Yürümenin Kitabı/The Book of Walking with a Face* (1994), *Adınız Kime/Whose Name is Yours?* (1997), *Istanbul Yolcusu Kalmasın/ Istanbul Passengers Must Be Left Behind* (1999), *Yer Gece Dinlenir/The Place Lays at Night* (2005), *Gümüş Ten Fotoğraf/ Silver Picture* (2007), *Benim Yapamadığımı Yap/Do what I can 't* (Selected Poems, 2009), *Meydanda Kalalım Let's stay on the square* (2010), *Yaşlı Kitap/Old book* (2014), *Yalancı Kesinlik/False certainty* (Selected Poems), *Unutmama İmgesi/ Imagine de neuitat* (2019)

Analiză și critică: *Şiir ve Dil/ Poezie și limbaj* (2005), *Şiirin Sözü/ Cuvântul poemului* (2011), *Yakın Dönem Türk Şiiri/Poezie turcă din ultima vreme* (cu Metin Cengiz, 2022)

MITUL TIMPURILOR DE PACE

I

Răcoros în comparație cu ploile
Eram singuri aici în comparație cu
zeii
Atingeam ploile și zeii
Ne era frică de ploi
Ne era frică de zei

Teama se strângea în noi
În ochii noștri machiați cu negru
De parcă acumula drumuri spre
podgorii
Distanțe către drumuri

Atingeau verdele din viță de vie
frunzele
Atingeau albeața făcută de om
În timp ce după-amiezile la must
pluteau pe
chipuri vorbărețe
Ne era frică de moarte prin
improvizație

Oricât ne-a fost frică ne pregătea
Fiecare mit
Pentru moartea înainte de vreme sub
forma zeilor
Ei făceau semn cu ploile lor vieților
La umbră sau la soare

II

Eram onorat de propriile noastre
temeri
Ne-am sărbătorit propriile morți
Tocmai când pătrundeau în pământ în
interiorul nostru
Toate fricile și morții
O grabă neobișnuită
A fost trăită în cer
Ploile au fost inutile
Culorilor ierburilor
Nu au putut calma pe nici unul
Din sufletele noastre obișnuite cu apa

S-a terminat / complet terminat
Veseliile noastre orale

ACEST

Poate, am spus noi
și, în același timp

tăcerea adâncă a unui cartier
și clocotul
unui fel de întuneric

dar

starea finală a unui poate
este întredeschiderea ușilor bune

SEMNELE

Cântece populare despre dragoste și
muncă
sunt un exercițiu pentru noi
în spate, esența alăptării rămâne
ca o fântână de apă.

Sunetele sunt pentru noi imaginea
copilăriei
arzând cu propriul lor iulie
de la un trunchi la altul
iubind să facă dragoste în adâncul
copacilor
fermentând în căsătoriile lor timpurii

Este dorința de a vorbi
culeasă de aceste voci
fiul ca laptele, îi este gătur
întins pe pământ

dar noaptea va fi o premieră sumbră
toată respectabilitatea acestor voci a
dispărut
acum apele vor curge cu cântece de
muncă
Dragostea s-a terminat, focul s-a
stins.

ACESTE VEDERI

Întotdeauna am ascuns sângele
cântece religioase dintr-o singură
gură
șoptindu-ne la urechi
era ușor sângele amestecat cu sare
este ca și cum ai chema mamele
ca niște cuțite foarte ascuțite
care calmează sacrificiile
sângele era ușor

mama ușoară
ce este această stare
ce este acest moment gol care ne
amuțește
în pașiștile galbene
ale anilor copilăriei

Traduceri:
MARIANA STANCU și
VALERIU STANCU

Povești despre compozitori

FRANZ SCHUBERT

(31 ianuarie 1897 - 19 noiembrie 1828)

Scriu astăzi despre marele compozitor austriac *Franz Schubert* care, deși a trăit numai 31 de ani, a lăsat în urmă o vastă creație componistică de o mare frumusețe.

31 de ani. Atât a fost întreaga sa viață. În ziua de azi, când media de vârstă a crescut considerabil, la 31 de ani sunt tineri care încă sunt la studii sau abia își încep activitățile.

Impresionantă este nu doar vastitatea moștenirii muzicale lăsate, dar și suferința din timpul acestei scurte vieți. Pentru că, deși muzica lui a fost apreciată încă de când trăia, faptul că fizicul lui era oarecum deficitar - a fost un bărbat scund și cu un ten imperfect - a condus la nereușita unor încercări de a cuceri tinere doamne pe care le admira, dar și la un episod de depresie pe care l-a suferit în anii tinereții.

Unele documente spun că el ar fi avut orientare spre bărbați, dar lucrul nu este confirmat de istorie, după cum nu este confirmată nici cauza morții lui, sifilisul.

Mi-am permis aici să încep relatarea mea despre Schubert, un compozitor care mi-e extrem de drag, în alt fel decât majoritatea prezentărilor biografice. Dacă cineva dorește pur și simplu datele documentare referitoare la compozitor, le poate găsi pe Internet scrise în ordine și impersonal. Aici, însă, aș vrea să transmit cititorului dragostea și admirația mea profundă pentru acest tânăr genial.

De altfel, cu siguranță că nu sunt singura care îi iubesc și fredonez cu plăcere melodiile. Cine nu știe faimosul său cântec *Păstrăvul*, parte a quintetului cu același nume de Schubert? Sau cine n-a ascultat de zeci de ori emoționantul său *Ave Maria*? De multe ori, poate, ascultătorul dă mai multă atenție interpretului - desigur foarte important și el - decât compozitorului -. Am auzit păreri de genul: „acel *Ave Maria* al lui *Luciano Pavarotti* e extraordinar de impresionant!”, dar persoana respectivă nu știa numele compozitorului.

Franz Schubert, născut într-o suburbie a Vienei, a fost un copil

minune și a luat lecții de vioară cu tatăl lui și de pian cu fratele mai mare, dar foarte curând i-a depășit. La numai 11 ani a urmat o școală de muzică unde a devenit familiar cu muzica lui *Mozart*, *Haydn*, *Beethoven*. După cinci ani s-a întors acasă și a luat lecții de compoziție cu *Antonio Salieri*. La 16 ani, activitatea sa componistică era deja extrem de bogată.

În 1821, la 23 de ani, Schubert a fost admis ca instrumentist într-un ansamblu vienez de prestigiu, fapt care i-a adus aprecierea unanimă a publicului. Singura dată când a dat un concert cu propriile compoziții a fost în 1828, la 30 de ani. A murit opt luni mai târziu de febră tifoidă, deși mulți au fost convingși că fusese răpus de sifilis. Există însă numeroase documente care atestă diagnosticul de febră tifoidă și tot aștepta care pledează, cu argumente medicale, în favoarea acestei cauze a decesului și nu a sifilisului.

În timpul vieții, muzica lui Schubert a fost cunoscută de un cerc intim de admiratori, în Viena, pentru că Schubert organiza niște serate muzicale, *Shubertiade*, unde se cântau compozițiile lui. Însă în anii ce au urmat dispariției lui prea timpurii, interesul pentru opera lui a crescut imens. *Felix Mendelsohn*, *Robert Schumann*, *Franz Liszt*, *Johannes Brahms*, iată numai câteva nume care l-au admirat. Mulți alți compozitori ai secolului 19 au descoperit și promovat compozițiile lui.

Schubert este considerat astăzi unul dintre cei mai mari compozitori în istoria muzicii occidentale, iar opera sa continuă să fie interpretată, admirată și iubită de toți melomanii - și nu numai!

N-aș vrea să mă rezum la o simplă descriere a vieții lui Schubert, precum o fac articolele documentare, ci aș dori să scriu de ce mi se pare un mare compozitor, de ce viața și

Franz Schubert - pictură de Wilhelm August Rieder 1875

sensibilitatea lui m-au impresionat și continuă la fiecare audiție a oricăreia dintre marile lui creații.

Cred că Schubert a fost un mare iubitor de literatură, în special de poezie. Cum altfel s-ar explica cele peste 600 de lieduri pe versuri de diferiți mari poeți de limbă germană, pe care el le-a compus? Aceste cântece sunt de o rară frumusețe. Cele mai celebre cicluri de lieduri au fost compuse începând din 1823, când Schubert avea numai 26 de ani, dar, în cazul lui, la el, considerată epoca maturității. Ciclurile *Die schöne Müllerin* (Frumoasa morăriță) și *Winterreise* (Călătorie de iarnă), pe texte de poetul german Wilhelm Müller, compuse respectiv în 1823 și 1827, sunt considerate cele mai frumoase lieduri nu doar ale compozitorului, dar din întregul tezaur muzical universal.

Să nu uităm nici de muzica lui de cameră, trio-uri, quartete și quintete. Quintetul de coarde cu pian *Păstrăvul* este celebru pentru partea a doua, tema cu variațiuni a binecunoscutei melodii. Pe mine mă impresionează însă și o altă lucrare, quartetul de coarde nr 14 în re minor intitulat *Fata și Moartea*. Melodia părții a doua, tema cu variațiuni căreia i se datorează titlul, este atât de grăitoare, încât cu greu ascultătorul poate ignora durerea din muzica scrisă de Schubert. Se pare că autorul s-a inspirat dintr-o poveste citită când a compus lucrarea, dar au fost - pe bună dreptate - afirmații speculative despre o întâmplare reală trăită de compozitor care l-ar fi inspirat. →

VERONICA PAVEL LERNER

Ochelarii lui Schubert

PĂUNIȚĂ

Siluetă inundată de liniște
păuniță înecată în plete negre,
tăișul zorilor cu ochi albaștri
îți inventează statuia!
Ochiul se deschide în mirare
și dragoste picură
din inima ta!
În baletul solzilor de lumină
ai fericirii
îți respir ființa vapoasă.
Buzele-ți umezite
vor să fie sărutate,
mâinile albe
îți ascund taina stelelor,
al tău glas
culcat în iarbă
revarsă din viitor
cursul vieții mele
în niagara.

LAMENTAȚIE

Din sfere necuprinse
ploaia învie lacrimi
de multă vreme stinse.
Trăsnetul ca un dragon
- în seară,
cu gheare curate,
varsă bale afară
născând înfrângeri mute.

Natura toată se jelește
când al ei soare
i-aduce noaptea ...

Oamenii,
care de la zei
viață au furat
ca niște prometei,
se vaită
când spațiu-i înghite,
când a timpului funie
puternic îi gătuie.

PICTURĂ

Ziua dizolvase de mult

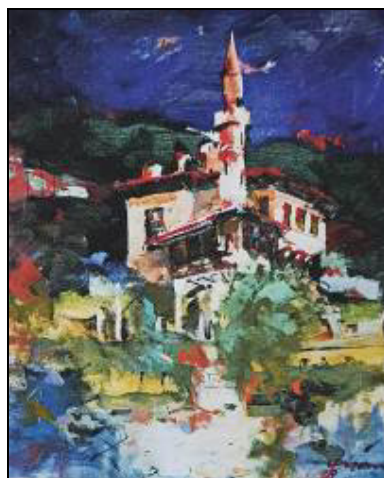
întunericul,
și-acum întindea
șerpilor copti la soare.

Lângă păduri umblate
de ciuperci
ogorul țesuse lanuri.

Doar azuria mare
cu părul răvășit
de pescăruși
țipa în disperare.

O CREANGĂ DE PRIMĂVARĂ

Poema albă a vremii
atârna în priviri
o creangă de primăvară;
un vals al renașterii
dădea zvon ferestrelor deschise.
Soarele se storcea de lumină;
dizolvându-se albastru
umplea răsăritul pe jumătate de cer.
Vântul adia ceară topită,
se deștepta somnul pietrei,
gâzele arborau imaculat
drapelul umbrelor ușoare.
Mâini pline de mângâieri adormite
goneau neliniști de față mare.

Teodor Vișan, Castelul reginei
Maria, din Balcic

și-al vieții mele pom tânăr
își scutura versurile albe
- de zăpadă.
și înflorește în visare.
Din depărtare, la mine
se uita un zeu,
iar visele nu mai existau
decât în realitate.

O CREANGĂ DE PRIMĂVARĂ

Poema albă a vremii
atârna în priviri
o creangă de primăvară;
un vals al renașterii
dădea zvon ferestrelor deschise.
Soarele se storcea de lumină;
dizolvându-se albastru
umplea răsăritul pe jumătate de cer.
Vântul adia ceară topită,
se deștepta somnul pietrei,
gâzele arborau imaculat
drapelul umbrelor ușoare.
Mâini pline de mângâieri adormite
goneau neliniști de față mare.
și-al vieții mele pom tânăr
își scutura versurile albe
- de zăpadă.
și înflorește în visare.
Din depărtare, la mine
se uita un zeu,
iar visele nu mai existau
decât în realitate.

FLORENTIN SMARANDACHE

Povești despre compozitori

→Nu vom ști niciodată amănunte, dar acest quartet este, pentru mine, dovada imensei sensibilității a lui Schubert.

Desigur, tot ce a scris Schubert merită menționat și ascultat: simfonii, muzică pentru pian, uverturi, opere, muzică religioasă. Eu m-am oprit numai asupra câtorva compoziții.

Aș nota, în încheiere, cuvintele marelui *Beethoven*, pe patul de moarte, despre Schubert:

„Într-adevăr, în *Schubert* se află scânteia geniului divin” Se pare că Beethoven, născut cu 27 de ani înainte a lui Schubert, i-a prezis acestuia faptul că „*el va face o mare senzație în lume*” și a regretat că nu a fost mai familiar cu acesta mai devreme; el a dorit să-i vadă operele și lucrările pentru pian, dar severa lui boală l-a împiedicat s-o facă.

Anul acesta, pe 31 ianuarie - când am scris aceste rânduri - s-au împlinit 226 de ani de la nașterea acestui

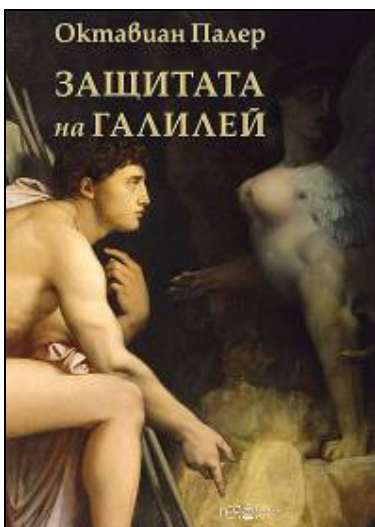

Schubert la pian - pictură de Klimt

tânăr, sensibil și talentat compozitor, Franz Schubert.

CĂRȚI ROMÂNEȘTI LA SOFIA

TRADUSE DE OGNEAN
STAMBOLIEV

OCTAVIAN PALER – APARAREA LUI GALILEI POLEMICE CORDIALE, MITOLOGII SUBIECTIVE

OCTAVIAN PALER (1926 – 2007), romancier, jurnalist și filosof. Născut în localitatea Lisa, județul Brașov, a studiat la celebrul liceu bucureștean „Spiru Haret”, apoi a absolvit filosofia și dreptul la Universitatea din București. A lucrat în diferite redacții literare din capitala României, dar și ca director al Radioului Național și al Televiziunii Naționale. În 1983, s-a opus deschis regimului dictatorului Nicolae Ceaușescu și s-a dedicat în întregime activității literare.

Este autorul romanelor „Viața la gară” (tradusă în bulgară), „Un om fericit” și al mai multor cărți de jurnalismo și eseuri, printre care mai cunoscutesunt: „Don Quijote în Orient”, „Apărarea lui Galilei”, „Polemici ale inimii”, „Mitologii subiective”, „Aventuri solitare”, „Ora întrebărilor” etc. Câștigător al premiilor Academiei Române și ale Uniunii Scriitorilor din România”. Cărțile sale au fost traduse în mai multe limbi europene.

Romanul „Apărarea lui Galilei”, una dintre cele mai importante și mai traduse opere ale lui Octavian Paler, e una dintre acele cărți care îi definesc cel mai bine profilul, caracterul polemic. Un text înțelept care ne oferă un discurs exemplar asupra dilemelor unei epoci apropiate în spirit de a noas-

tră. „Apărarea lui Galilei” ne vorbește despre dificultatea de a face alegerea corectă în condiții de luptă politică și represiune, între a spune deschis Adevărul, cu riscul distrugerii sale finale, și a renunța oficial la el, pentru a-l reafirma cu forță, dar pe căi ocolite și mai puțin periculoase, pentru a face anumite compromisuri cu propria conștiință, dar în cele din urmă pentru a-l susține. Să o declare în fața lumii!

MIRCEA DINESCU O BETIE CU MARX

În opera poetului român contemporan și disident Mircea Dinescu (n. 1950) tradițiile clasice se îmbină în mod surprinzător de organic cu o inovație îndrăzneată, urmând tradițiile poeziei românești și ale poeziei mondiale, și refractate într-un mod special, unic. Poemele lui Dinescu sună straniu, paradoxal, și se poate spune că sunt un amestec original și multifacțat de lirică și filozofie, de ficțiune și realitate, cu o viziune sinceră și profund umană asupra lumii.

ÎNDOIELILE LOGODNICULUI

Am o gaură în podea...
nu e nici capitalistă,
și nici comunistă.
E o gaură fără de partid!
Este atât de transparentă,
că ar putea intra
în Academie.
Este atât de virtuoasă,
Că m-aș putea însura cu ea.
De nu m-ar bate gândul
că până la urmă
mă va înșela cu un soarece!

POEȚI ROMÂNI DE AVANGARDĂ

Colecția „Gramatica labirintului. Poeți ai avangardei românești”, traducere de Ognean Stamboliev. Cartea este o publicație comună a almanahului „Sfânta Pădure” (Sveta Gora) și editura „Faber”.

În prefață, Ognean Stamboliev subliniază influența reciprocă dintre avangarda europeană și arta românească. Este suficient să-i menționăm pe dadaștii Tristan Tzara și Marcel Iancu, pe suprarealistul Victor Brauner sau pe dramaturgul absurdului Eugen Ionesco. Dar încă necunoscută și subestimată este avangarda literară românească, în special suprarealismul.

Recent, o serie de autori și de reviste din Occident și-au arătat interesul față de ea. Au fost publicate o serie de antologii și monografii, precum și numere tematice separate ale unor reviste din Italia, Germania, Elveția și Franța. Mai recent, editura Philipp Reclam, cu sediul la Leipzig, a publicat o selecție (alcătuită de Eva Behring) a celor mai reprezentative texte poetice, de proză și manifeste din acest domeniu.

O excelentă ediție bilingvă a fost realizată la Milano de celebrul romancier italian prof. Marco Cugno din Torino, din care mi-am selectat traducerile fragmentelor poetice.”

Mai departe, in Ognean Stamboliev discută foarte larg despre manifestele avangardiștilor români.

În colecție vom citi lucrări de 8 poeți mari români Ion Barbu, Ion→

ANGELA DIMCEVA
PEN- BG

Asterisc MAREA DECONECTARE

Pe zi ce trece ne eliberăm memoria de tarele unor trăiri care nu ne ajută cu nimic dezgropându-le din... Din ce? De unde? Nu mai avem timp și nici nu ne mai interesează la urma urmei. Deslușim, învățăm și asimilăm pe rupte cunoștințe din domenii impuse prin directive, manuale școlare, legi și decrete, ordine și ordonanțe care au rost și rol de a distruge treptat-treptat tot ce ține de noi, de identitatea noastră ca țară și neam... Avem obligația deconectării de la tradiții și conectării la noile norme existențiale în care nu mai au loc nume precum Decebal, Mihai Viteazu, Horia, Iancu..., Văcărescu, Bolintineanu, Rădulescu, Alecsandri... Citim tot mai puțin și, culmea!, suntem din ce în ce mai informați preluând cu vocabulare cu tot ce ne oferă cu generozitate rețelele de socializare. Se editează „în prostie”, cum spunea cu mare înțelepciune „fezbukistă” un tip, cărți pe care nu le mai citește nimeni, dar stau pe rafturile bibliotecilor personale, copertate elegant și legate în piele, însă nederanjate măcar prin răsfoire. La ce? Ce ne mai folosește lectura unor noi volume de beletristică? Mass-media ce treabă are decât să ne îmbogățească mintea și sufletul cu de toate, îmbrăcate elegant-prostește cu broderii de senzație, cu exprimări alambicate și, de cele mai multe ori, perfect paralele cu respectarea normelor gramaticale. Discret, dar ferm și bine orchestrat de nulități cu funcții importante, generațiile tinere sunt dopate cu incultură plagiată cu atenție din însăilări, importante doar pentru că vin din altă parte a lumii, dar cu rost de a nimici tot ce ține de noi, de istoria noastră, de tradițiile noastre... Terfelirea limbii române e

o sarcină de îndeplinit de către noile generații în tot mai multe cazuri, sens în care incultura și mediocritatea sunt „calități” care contează. Astfel, expresia: „Pe DN, a avut loc un *incident* în care și-au pierdut viața x persoane, sună corect și eficient. În acest caz, să ne bucurăm că nu se mai întâmplă *accidente*, deși mor oameni, deraiază trenuri – contează doar, fiindcă „știriști” le deturneză pe toate în lada cu *incidente*.

Gaudeamus igitur!

Limba română? Proprietatea termenilor? Normele gramaticale? Mai avem vreme de ele? Să fim serioși, nu? Apoi nu vine peste noi tornada globalizării unde engleza va rade cu grijă toate cele care, într-un fel sau altul, reprezintă limba maternă? Cât mai e până când identitatea națională va fi ruda săracă a... A cui? A nimănu! Gata cu literatura autohtonă! Gata cu Vlahuță, Coșbuc, Camil Petrescu, Repreanu, Topîrceanu – nu se înțelege odată? Ce? Eminescu? Păi, începem din nou să suspinăm „Pe lângă plopii fără soț” și alte romantisme de-astea ieftine? Sau ăla, Caragiale cu scrisoarea lui pierdută? Depășit total. Altfel, de ce am mai avea SMS-urile? Clasicii? Dar, discret și eficient, manualele de limba română sunt încărcate cu texte-fragmente din operele unor autori contemporani, citate folosite de unii autori de manuale pentru a sugera și impune elevilor noile valori ale literaturii de mare actualitate, citate care, nu de puține ori, par luate

„cu furca” și aruncate în paginile manualelor. De exemplu, „Bunicul” de Delavrancea, „Moara cu noroc” de Slavici, „romanțele” lui Ion Minulescu, „baladele” topîrceniene etc., etc. Toate acestea și altele din categoria „tradiționale” sunt plictisitoare și, culmea, nici nu prea pot fi traduse în engleză, fiindcă limba respectivă e modernă-modernizată în timp ce alte limbi sunt sărăcăcioase și chiar primitive. Dovada acestui primitivism este chiar și faptul că în scris și vorbit, un oarecare dialect este „îmbogățit” cu vorbe și expresii englezești cu tot mai mare succes și eficiență folosite pe rețelele de socializare. Așa e corect și lesne comunicativ! Așadar, doamne, bine că, încet-încet, ne golim mintea și memoria de cuvinte și expresii, nume de opere și scriitori aparținând clasicilor! Azi-măine, la ce ne-ar mai folosi? Trebuie să învățăm că patriotismul, iubirea de țară și dragostea pentru cei care au luptat pentru ca noi să avem o țară minunată, bogată și respectată, sunt banalități, „chestii” care nu mai interesează pe nimeni. Da, și? Iată acum există o politică a dezrădăcinării, a înstrăinării de limbă, țară și neam, o politică camuflată pe alocuri cu lozinci patriotarde pe care se mulează foarte bine ansamblul antiromănesc și antinațional cu toate ramificațiile sale. Iar acest adevăr se petrece cu nonșalanță, cu responsabilitatea lingușitoare față de cei care, cu sârguință, au pus umărul la implementarea unei noi gândiri ideologico-demolatoare, aceasta ca să se dovedească, încă, receptivitatea și grija unora de a-și dovedi priceperea în demonstrarea și consolidarea mediocrității. Iar creația literară, cu excepții, este drept, contribuie din plin și succes la procesul stricăciunilor.

DUMITRU HURUBĂ

CĂRȚI ROMÂNEȘTI LA SOFIA

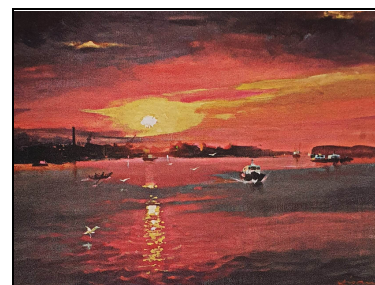
→Vinea, Tristan Tzara, Sașa Pană, Ilarie Voronca, Eugen Ionesco, Gherasim Luca, Gellu Naum și prozatorul Urmuz.

Urmuz e prezentat cu un text și cu romanele „Pâlnia și Stamate” și „Ismail și Turnavitu”.

Printre aceștia se numără și bulgarul Gheorghii Dinev (George

Dinu), cunoscut și sub pseudonimul Ștefan Roll (1903 – 1974). A tradus în limba română celebrul poem avangardist „Septembrie” al lui Geo Milev / 1895 – 1925/ marele poet din Avangarda Bulgara.

Dupa Ognean Stamboliev Avangarda română este înrudită cu avangarda franceză, iar criticii din Europa o plasează imediat după aceasta, înaintea avangardei italiene.

Teodor Vișan, Văpaia dimineții

Puncte de vedere

Quo vadis?

O stare de teribilă confuzie domină în opinia publică americană din cauza dominației minciunii tocmai în templele de informare la obiect a cetățeanului, care oscilează între presa oficială și sursele alternative despre realitățile din Ucraina, din Occident, din Rusia, din lume. Ceea ce se întâmplă ne descumpănește deoarece victima e adevărul. Suntem contrariați de caracterul antagonistic al informației: ceea ce ni se spune la CNN, MSNBC, Fox News, cu excepția lui Tucker Carlson, ceea ce se scrie în *Washington Post*, *Financial Times*, *New York Times* este la polul opus știrilor sau opiniilor exprimate pe sursele alternative. Cu timpul am înțeles că interesele geopolitice ale imperiului american primează, coribanții ai guvernului se găsesc întotdeauna și că ei mitraliază cu dezinformarea în chipul cel mai firesc, gândind la milioanele care îi așteaptă în schimbul prestației lor odioase. Dacă un dram de conștiință ne-a mai rămas, nu putem să nu ne întrebăm încotro ne îndreptăm dacă ne lăsăm ghidați de valul grosolan al minciunii oficiale. Încotro, deoarece prea adesea ni s-a arătat fioroasa imagine a ciupercii atomice, care s-ar putea să ne distrugă pe toți. Se spune totuși că președintele Biden doar ne arată ca unor șoricei anxioși pisica distrugătoare, dar că nu va introduce arma nucleară în acest război. Încă mai derutantă este proiectarea propriilor intenții asupra adversarului, de nu mai știm care pe care dorește să se anihileze.

Lumea a început să prindă curaj. Așa se face că descoperim accente de revoltă sinceră împotriva ipocriziei oficiale în presa de pe internet, cum e acest articol intitulat *Unprovoked!* de Caitlin Johnstone din consortium-news.com, January 8, 2023. Una dintre obsesiile oficiale este inculcarea în mințile americanilor și a lumii întregi că războiul inițiat de președintele Vladimir Putin a fost total neprovocat. "If the invasion of Ukraine was unprovoked, how come so many Western experts spent years warning that the actions of Western governments would provoke an invasion of Ukraine?" (Dacă invazia Ucrainei a fost neprovocată, cum de atât de mulți experți occidentali au consumat ani avertizând că acțiunile guvernelor

Vestice vor provoca o invazie a Ucrainei?), se întrebă C. Johnstone. Ea arată că, după câteva zile de la lansarea invaziei, Arnaud Bertrand a avut ideea să publice pe Twitter lista diferiților diplomați și cercetători din Vest care de-a lungul anilor au avertizat în chipul cel mai serios: "that a dangerous confrontation with Russia was coming because of NATO advancements toward its borders, interventionism in Ukraine and various other aggressions" (că va veni o confruntare primejdiașă cu Rusia din cauza avansării NATO spre granițele ei, intervenționismul în Ucraina și diferite alte agresivități - idem, ibidem). Patrick Buchanan, istoric, fost candidat la președinție (în 2000) a subliniat în 1999 "that by moving NATO onto Russia's front porch, we have scheduled a twenty first century confrontation" (că mutând NATO pe prispă Rusiei, programăm o confruntare în secolul 21 - idem, ibidem).

Brian Berletic, fost ofițer american de marină a observat justificat că "Russia didn't just start a war. They're trying to end an 8-year war" (Rusia nu a început un război, ci încearcă să pună capăt unui război care ține de 8 ani - wikispooks.com/wiki/Brian_Berletic). America s-a jucat cu ideea includerii Ucrainei în NATO până în preajma operațiunilor speciale și nici acum nu ia o poziție clară, știind că e o provocare incendiară la adresa Moscovei. Liderii americani nu se transpun niciodată în situația celui amenințat. Obișnuieți de o sută de ani cu hegemonia globală de ce-ar face-o?

Lucrurile încep să se schimbe însă. Opinia publică americană înregistreză cu neliniște pe ici pe colo declinul imperiului american, citindu-l fie din votul la ONU privind un deziderat al hegemonului, fie din atitudinea grupului de țări interesate (și numărul lor

se pare că se ridică la 17) să se realizeze la blocul asiatic sau din refuzul unora ca saudiții, decenii de-a rândul obedienți, să crească exploatarea petrolieră. Ceea ce astăzi ne oripilează a fost demult pus pe tapet de clasa politică americană, care își continuă uneltirile chiar dacă ar pieri lumea. Brian Berletic care trăiește în Thailanda a prezentat pe blogul său, *The Atlas* documentul intitulat *Extending Russia - Competing for Advantageous Ground* (Extenuând Rusia - Concurând pentru un teren avantajos), elaborat la cererea Pentagonului în 2019 de *Rand Corporation*, detaliind cum Washington-ul poate folosi proxy war (război prin intermediar), războiul economic și alte trucuri specifice războiului rece pentru a-și slăbi în extrem adversarul fără sacrificarea de soldați americani și fără conflict nuclear. Documentul menționează cât de utile vor fi sancțiunile intereselor rusești privind exportul de energie în Europa, nu doar pentru înfrângerea Rusiei, ci și "to bolster U.S. dominance over its vassals in the EU" (pentru intensificarea dominației U.S. asupra vasalilor ei în Europa - Caitlin Johnstone, art. cit.). Documentul insistă asupra tacticii de pressing asupra Rusiei prin cultivarea temei includerii Ucrainei în NATO. Sunt acești domni foarte buni specialiști în psihologie. Nu le-a ieșit planul întocmai deoarece știm că barosul sancțiunilor n-a despicat economia Federației Ruse, care cu prudență anticipase asemenea daruri. Timeo Danaos et dona ferentes, vorba elinilor. În schimb sancțiunile fac să se de-industrializeze economia viguroasă ca aceea a Germaniei.

A susține în continuare în presa oficială vorbită și scrisă că războiul din Ucraina a fost neprovocat e o mișelie dovedită cu documente. Jurnalista conchide sarcastic: "So, as you can see, the notion that this war is unprovoked is a fairy tale for idiots and children; there's no excuse for a grown adult with internet access and functioning brain matter to ever say such thing". (Deci, așa cum puteți vedea, noțiunea că acest război e neprovocat e un basm penatru idioți și copii; nu este o scuză pentru un adult cu acces la internet și cu un creier care funcționează să mai spună vreodată acest lucru - idem, ibidem).

Concluzia jurnalistei e că U.S. →

SILVIA URDEA

extrage din acest conflict exact ceea ce dorește: epuizarea militară și financiară a Rusiei, extinderea cenzurării internetului, întărirea controlului asupra aliaților europeni și reabilitarea imaginii ei ca țară intervenționistă. Ultimul câștig la care se referă Caitlin Johnstone mi se pare iluzoriu, deoarece chiar ea a observat că orice om cu creier în cap va observa că războiul a fost provocat de America. Dimpotrivă, după părerea mea, acest război a expus mai bine caracterul conspirativ, militaristic al Americii care sacrifică fără compasiune o țară și un popor, *(to the last ukrainean, până la ultimul ucrainean după cretina expresie a senatorului Lindsey Graham)* pentru supraviețuirea hegemoniei globale, deranjată la ora actuală din mai multe direcții, dinspre China venind atacul cel mai dur. Războiul a expus de asemenea unele rămăneri în urmă în industria de război americană. Rachetele rusești (balistică, supersonică sau hipersonică) nu pot fi detectate sau interceptate de armata ucraineană, conform propriei ei declarații. Industria americană va fabrica racheta hipersonică probabil doar la sfârșitul lui 2023.

Deci, prin acest conflict stârnit Washington-ul nu-și poate spăla obrazul pătat în ultimii treizeci de ani de expediții militare care au lăsat țări în ruină. Toți cei șicanați economic, geopolitic, militar de America se grăbesc acum să se reorienteze spre pivotul asiatic: *BRICS* și *Shanghai Cooperation Organisation*, semnează contracte cu China pentru *Belt and Road Initiative*.

Nici europenii nu sunt atât de legați la ochi pe cât ar dori America. Mulți dintre ei văd limpede care trebuie să fie prioritățile țărilor lor. Iată-l pe ministrul francez de finanțe, Bruno Le Maire care a exprimat clar care trebuie să fie direcția Europei: *"We must not allow the conflict in Ukraine to result in American economic domination and a weakening of Europe"* *(Nu trebuie să permitem conflictului din Ucraina să impună dominația economică a Americii și slăbirea Europei - Ai Jun, Eu awakening shows U.S. market distortion is a lost cause, în Global Times, Oct., 16, 2022)*. Dacă până și europenii, aliații de decenii ai americanilor resping ideea dictatului american ce să mai spunem de Rusia care a fost teribil jucată prin actualul război.:

În ciuda sacrificiilor, președintele Vladimir Putin, acuzat de madness (nebulie) la tot pasul de cei cărora li s-ar potrivi aceasta acuzație ca o manușă, declară în cuvântarea rostită cu ocazia Anului Nou că războiul aduce Federației *"full sovereignty"* și *"true independence"*, răsufflând ușurat că nu trebuie să mai respecte încorsetările impuse de partenerii europeni și americani. *(Address to the Nation, Dec., 31, 2022 în en/kremlin.ru/events/president/news/70315)*. Am remarcat accentul pus de președintele rus pe latura morală a întregii situații, aducând în prim plan contrastul dintre conduita soldaților ruși și încălcarea oricărui principii morale de către cei care au uneltit războiul: *"It was a year that put many things in their place, and drew a clear line between courage and heroism, on the one hand, and betrayal and cowardice on the other, showed us that there is nothing stronger than love for our near and dear, loyalty to our friends and comrades-in-arms, and devotion to our Fatherland"*. *(A fost un an care a pus la locul lor multe lucruri și a schițat o linie clară între curaj și eroism, pe de-o parte, și trădare și lașitate pe de alta, ne-a arătat că nu este nimic mai puternic decât iubirea pentru aproapele, loialitatea față de prieteni și tovarăși de arme și devotament față de patria noastră)*.

De remarcat că în toate speech-urile lui președintele Putin acordă o deosebită importanță relațiilor interumane din societatea rusă, relevând emergența unor sentimente nobile: *"I consider it very important that in the outgoing year, such qualities as mercy, solidarity and proactive empathy have become especially important in Russia. More and more Russians feel the need to help others."* *(Consider foarte importantă că în anul care a trecut calități ca milă, solidaritate și empatia proactivă au devenit deosebit de importante în Rusia. Tot mai mulți ruși simt nevoia să-i ajute pe alții)*. La polul opus, relevă Putin, se află conduita occidentalilor care au pus la cale să întindă Rusiei cursa de acum bine cunoscută întregii umanități. Președintele rus îi arată cu degetul pe conspiratori: *"The West lied to us about peace while preparing for aggression, and today, they no longer hesitate to openly admit it and to*

cynically use Ukraine and its people as a means to weaken and divide Russia, We have never allowed anyone to do this and we will not allow now". *(Vestul ne-a mințit în legătură cu pacea în timp ce se pregăteau pentru agresiune, și azi nu ezită să admită aceasta pe față și să folosească cinic Ucraina și poporul ei ca un mijloc să slăbească și să împartă Rusia. Nu am admis nimănui să facă asta și nu vom admite nici acum)*. Nu mai există nici o taină între conspiratori și cei împinși la război.

Imoralitatea Vestului ne apare cu atât mai dezgustătoare cu cât se folosește de ucraineni, înrudiți prin limbă, istorie, tradiții, cultură și relații familiale pentru a-i distruge pe ruși. Este semnul unei mari decadente morale asupra căreia americanii și europenii vestici ar trebui să mediteze serios. În schimb președintele rus se folosește de prilejul sărbătorii pentru a îndemna la înălțare pe scara valorilor morale și a sublinia în mod deosebit importanța familiei tradiționale: *"to reveal the best in people, to heighten the importance of traditional family values, the energy of kindness, generosity and trust"* *(să stimuleze binele în oameni, să întărească, importanța valorilor familiei tradiționale, forța amabilității, generozității și încrederii)*. Este exact ceea ce s-a pierdut definitiv între Federația Rusă și Vest: încrederea. Reprezentanții oficiali chinezi și ruși au arătat în repetate rânduri că lumea multipolară pentru care luptă este necesar să aibă la temelie valorile morale nu doar cele de business printre care buna credință și onestitatea trebuie să primeze.

Din discursul președintelui Vladimir Putin, *Global Times*, o revistă în limba engleză care apare în China selectează ideea devotamentului patriotic și a justeții morale a întreprinderii Rusiei: *"Defending our Motherland is the sacred duty we owe ancestors and descendents. The moral and historical truth is on our side"* *(Apărarea patriei este datoria sacră față de înaintașii și urmașii noștri. Adevărul moral și istoric este de partea noastră)*. Șicanați continuu cu independența Taiwanului de către Washington, înțelegem de ce chinezii se regăsesc într-un totu în fraza patriotică a lui Vladimir Putin.

Starea prozei

În marș

Dragă taică Părinte,

Sărut dreapta. Sper că aceste rânduri ale mele să vă găsească în zile bune cu sănătate și bucurie. Noi am ajuns cu bine în țara bulgarilor și oamenii de pe aici ne-au primit cu pace și fără ostilitate. Până acum nu am tras nici un foc de armă, pentru că nu am fost înfrunțați de armată, așa că înaintăm cu socoteală către capitala lor din Sofia. Când am trecut Dunărea în Bulgaria pe un pod de pontoane militare de la un mal la altul, am văzut pe Măria Sa Regele Carol I însoțit de Prințepile Ferdinand, Prințepesa Maria și alți demnitari. Regele a venit aici să-și vadă oștirile și noi l-am răsplătit cu uralele de bucurie. Prințepesa și cei din suită ne saluta militărește cu mâna la chipiu, dar regele ne urmărea sobru, cu demnitate. Prințepesa Maria arăta la fel ca doamna care a pus flori la mormântul Vasilicăi, dar nu am putut să-mi dau seama bine pentru că era în uniformă militară. Mă întreb dacă nu sunt una și aceeași persoană? Îmi stă în gând că și tatăl meu, sârmanul, o fi fost îngropat pe undeva pe aici, dar unde să-i aflui mormântul? Din câte bag de seamă, gospodăriile oamenilor de prin satele pe unde am trecut sunt mai înstărite ca pe la noi, dar apar și locuri unde urmele războiului de anul trecut au făcut ravagii. Multe case sunt părăsite, animale fără stăpân și oamenii stau ascunși prin case. Noi o ducem cam prost aici cu mâncarea, că mergem în marș cât e ziua de mare și proviziile ne-au rămas mult în urmă. Le este greu să ne ajungă, mai ales că regiunea este muntoasă și urcușul anevoios. Locuitorii ne cam ocolesc și nu ai cum găsii ceva de-ale gurii. Sper că războiul să se încheie curând și vom reveni mai repede acasă. Te rog pe matală să transmiți mamei preoteasa și mătușii Ileana că le sărut mâinile și salutări celor cu care te vezi din sat.

Cu drag al vostru,
Tudor Avădanei.

A plouat des în ultimele zile. Cu foile de cort individuale înfășurate în jurul raniței, soldații asamblau cortul din două foi peste pământul ud. Fiecare își aranja culcușul cum putea așternând un braț de paie, cetină, sau

ramuri de copaci cu frunze ude din care scuturau apa. Dormeau frânți de oboseală, unii cu mantaua pe ei, pușca aproape de piept și ranița drept pernă la căpătâi. Dimineața se deșteptau la sunetul goarnei, beau din gamelă un lichid fierbinte închis la culoare numit cafea, un codru de pâine cu iz de mucegai și porneau încolonați din nou la drum.

Izu mergea dărdâind alături de Tudor la această oră matinală în care soarele încă nu-și arătase fața și cerul arăta semne de mai multă ploaie. Indicatoarele de pe drum semnalau că mergeau pe direcția Vrața și Sofia, scrise cu litere chirilice pe care Izu putea să le descifreze. Era un drum de țară șerpuit prin urcușuri și văi, iar în depărtare se profilau înălțimi stâncoase sub pătura densă a norilor. Mergeau în tăcere cu ochii în pământ, ocolind ochiurile de apă ale drumului, înșirați pe plutoane, companii și regimente, într-un lung convoi cenușiu care părea nesfârșit. La un moment dat Tudor îl strunește pe Izu cu cotul:

-Hai, bre Izule, mai zi și tu ceva....

-Ce să zic? Mai bine tac. Economisesc energie...

-Păi, mai ieri în grajdul ăla unde dormirăm alături de caii și căruțele companiei, ai început să-mi spui povestea cu ăla, de mureii necunoscut între ai lui?

-Aia-i o poveste lungă care încă nu are sfârșit.

-Cum mă, să nu aibă sfârșit?

-Iacă așa. Se judecă încă. A ieșit la iveală după moartea omului, pentru că a venit unul de la ziar să-l caute. Omul era un băiat sărac din fundul Călărașilor, după de Moși, între țigani.. N-avea tată și într-o zi, fugii de acasă pe când avea 15 ani. Nimeni nu știa unde s-a dus și după ani și ani, când toți uitaseră de el, veni din nou la ai lui, bolnav, îmbătrânit și fără un bănuț în buzunare. Rudele lui l-au muștruluit că le consumă mâncarea de

pomană. Maică-sa murise și s-a dus și el curând.

-Și ce s-a mai întâmplat pe urmă?

-Păi, cum spuneam: A venit un gazetar să întrebe de el. Asta, gazetarul, a trăit mult timp în Franța și la cunoscut acolo. Devenise pietrar...

-Cine mă?

-Păi, cum spunem, omul. Făcea statui, în special de alea cu îngeri care se pun în cimitire. Era căutat, avea clienți ca lumea și și-a deschis un atelier la marginea Parisului. În casa lui mai trăiau vreo doi ucenici care-l ajuta la treabă și chiar o ibovnică pe care o folosea ca model. Astea nu stăteau mult, dar lui nu-i păsa că-i lua alta locul. Una însă i-a venit de hac. L-a îmbolnăvit. Când a văzut că nu mai are lecuire, s-a întors acasă, că n-a vrut să moară printre străini.

Izu căută prin buzunare o țigară. Trăgea câte un fum pe ascuns chiar și-n mijlocul coloanei. După ce termina țigările din rația lui, o primea și pe cea a lui Tudor care s-a lăsat de tabac demult, după moartea Vasilicăi.

-Și ce făcu gazetaru'? întrebă Tudor.

-A vrut să scrie o carte despre viața acestuia. Dar aici în țară, nimeni nu știa nimic despre el. Nici cine a fost, nici ce a făcut. Ai lui l-au îngropat în cimitirul săracilor. Când a văzut gazetarul treaba asta, om cu frică-n Dumnezeu, gândi să facă o faptă bună. Avea la el acasă un bust cu chipul pietrarului, cioplit din lemn chiar de el însuși. Nu era terminat încă, dar arăta mai mult ca bine. La primit drept plată la un joc de cărți cu pietrarul. Se gândii atunci să-i facă la cimitir o statuie, să afle oamenii cine a fost. A pus oameni să ridice un soclu de cărămidă și ciment, a comandat o placă de bronz cu numele lui și când era totul gata, urma să aibă loc dezvelirea statuii.

-Și nu s-a făcut?

-Păi, stai să vezi. Rudele lui când au aflat cine era omul, că avea casă mare la Paris în care stă acum ibovnica lui cu care are vreo doi copii, au zis că asta contează. Femeia și copii nu au nici un drept să stea acolo, că nu-s legali.

-Cum să nu conteze dacă erau ai lui?

-Da, dar ei spuneau că ăia-s bastarzi. Nu înțelegi? Ei voiau să

DAVID KIMEL

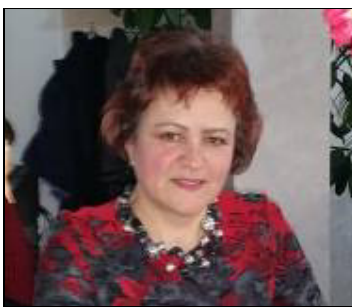
MINTEA DE PE URMĂ

Acum dă-mi Doamne, mintea de pe urmă
Când gândul și-obrajii mi-s albi și curați,
Când ochiu-i ager și-n trup e putere
Și prin vene-aleargă lupi înfometați!

Când visul e zbor și zorii-s cărare,
Când plânsul e sclav iar râsul e rege,
Când apele curg de la vale-n deal
Și de sap în ierni un rod pot culege!

Când pot și-mi doresc, la strugur
ajunge,
Nu privind ca vulpea să spun că-i necopt,
Fără a-nșela, să-nmulțesc talanții ,
Și de-adun cu-n patru, pe trei, să-mi
dea opt!

De ce mintea-i dată când trupul e slab
Și-ți tremură-n piept chemări de plecare,
De ce, când doar sfaturi mai poți ca să

dai
Și pășești cu greu pe a ta cărare...?

Tânăr de greșești- „minte e puțină ”
De greșești bătrân- „minte-i de copil” ,
De-aia, Doamne dă-mi, minte cât sunt
tânăr
Și de-n mine semeni sunt ogor fertil!

VEȘNICIA CUVÂNTULUI

Mai scrii un rând pe calea neuitării
Să-i poți fura o clipă veșniciei,
Cuvinte-nmănușiate cu credință

Și strâns legate-n nodul trăinicie!

Cuvântul stors tăcerilor suspine,
Cuvânt de hore și de bucurie,
Cuvântul răstignit pe-o cruce albă
Ce va sluji cândva ca mărturie!

Cuvânt de apă ce de sete-ți ține
Când focul arde-n vatră de țărână,
Cuvânt de rugăciune la icoană
Ce buza arsă noaptea o îngână!

Cuvânt de pâine frământată-n ceruri
Și coaptă-n trupul firav ce se trece,
Cuvânt ce-l smulgi din tine și-l
așterni
Pe-un pergament ca timpul să-l
ferece!

Când de cuvânt e-ngenuncheat
destinul
Și-l treci supus, curat, pe-o filă albă,
Din cer coboară îngerii de lumină
Din veșnicia lui și ei să soarbă!

CAROLINA BALDEA

ÎN MARȘ

→pună mâna pe proprietatea lui.
Casa, banii, tot ce mai avea, că toate
astea li se cuvine lor pentru că ei sunt
familie și că au avut grijă de el până
când murii. Au început să se și bată
între ei, care are dreptul la mai mult
că a avut grijă de el.

-Cumsecade familie, n-am ce
spune, a remarcat Tudor.

-Exact! Când s-au strâns oamenii
la cimitir la dezvelirea statuii, că se
adunase acolo preotul, funcționarii de
la primărie și alți oficiali, ce să vezi?
Bustul lui lipsea de pe soclu.

-Unde e bustul? a întrebat
gazetarul. Cine l-a luat?

-Păi, mătușa Paulina o zis s-o
dăm jos, că ne face neamu' de râs! Ce
să caute buturuga aia acolo? Ce aia e
statuie? Nea Ionică s-a pus cu toporul
pe ea și-o făcut-o surcele. Ori pune
aici o statuie ca lumea, ori mai bine
lipsă, o zis mătușa.

-Și unde e mătușa asta acum?

-E la poartă că o venit cu trăsura.
A adus și pe domn avocat cu ea, că
asta nu-i treabă curată, o zis mătușa. -
Averea unchiului din Franța trebuie
adusă aici.

Tudor întoarse capul să-l
privească atent pe Izu, neîncrezător că
acesta spune adevărul ori își bate joc
de el c-o poveste născocită:

-Și tu de unde știi toate astea?

-Gazetarul din istorisire mi-a fost

profesor.

-La școală?

-La ziar, unde am lucrat, la *Ade-
vărul*. El m-a angajat acolo când am
terminat liceul. M-a luat ca ucenic,
băiat la toate. Căram șpalturi la tipog-
rafie, am lucrat și la corectură, m-a
pus apoi să răspund scrisorilor de la
cititori și-n cele din urmă m-a lăsat să
scriu reportaje.

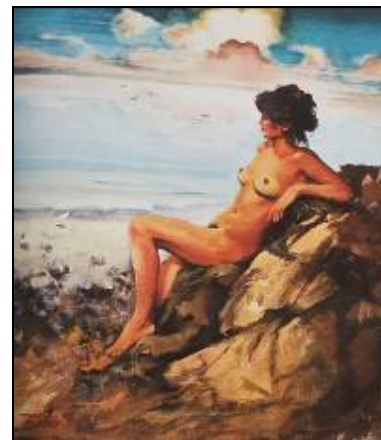
-Tu scrii acum în ziar?

-Acum nu. Acum sunt cu tine
aici, spuse Izu zâmbind. Dar am să
scriu când vor fi lucruri despre care se
merită să scrii. Mi-a zis că trebuie să-
mi schimb numele, că-n meseria asta
cu un nume ca al meu...

Tudor întoarse capul să scuipe
dar și-a suflat și nasul. Nu-i trebuia
explicație, știa și singur că Izu nu va
face carieră în gazetărie cu numele
lui.

În spatele lor șiruri de soldați ve-
neau în coloane unele după altele. Ca-
marazii din compania lui Tudor mer-
geau în același mod relaxat, păstrând
distanța cu cei din fața lor, unii tăcuți
pierduți în vârtoarea propriilor gân-
duri, alții vorbind cu cel de alături.
Soldatul care și-a ascuțit briceagul în
ziua încorporării, Petrică Buciu, se
mergea în spatele lor.

Simțea un fel inexplicabil de ge-
lozie și ostilitate pentru Izu, văzându-
l mereu împreună cu Tudor Avădanei
cu care vorbea de parcă se știau de

Teodor Vișan, La plajă

când lumea. Nu că ar fi fost gelos, dar
această prietenie ar trebui stricată.
Nu-și putea explica de ce Tudor s-a
legat de acest pui de jidov căruia îi
ținea parte dacă cineva încerca să zică
ceva contra lui.

De n-ar fi fost Tudor să-i ia par-
te, probabil că nici Izu nu ar fi rezistat
să rămână în compania lor. Petrică
Buciu a raportat plutonierului com-
paniei, Marin Salciu, că jidanul tre-
buie ținut sub observație, că ar putea
fi un spion. Acesta însă nu a luat
nicio măsură. A vorbit apoi și cu alți
camarazi.

Oamenii s-au învoit să stea cu
ochii pe el că dacă bagă ceva de
seamă ceva suspect, să-l răpună pe
dușman, fără discuție.

PROTOCOALELE DE LA TORONTO (XV)

«Ideea de la care s-a plecat în realizarea experimentului „Miraj”, l-a constituit aprofundarea cercetărilor dezvoltate de dr. Francis Bitter, referitoare la tehnica demagnetizării navelor, ca o contramăsură în fața minelor magnetice extrem de periculoase, inventate de germani în anii 1930. Experimentul „Miraj”, cunoscut mai ales sub numele de *Experimentul „PHILADELPHIA”*, a fost o **experiență secretă efectuată de Marina SUA** în 1943, cu scopul de a testa **efectul unui câmp magnetic puternic asupra unei nave de suprafață**. Acest câmp foarte puternic era obținut cu ajutorul unor **generatoare magnetice, pulsatoare și nepulsatoare**, iar rezultatele au fost pe cât de uluitoare, pe atât de importante, dar cu **efecte ulterioare nefaste pentru echipaj**.

Conform afirmațiilor făcute de unii martori oculari, **câmpul de forță a acționat într-o zonă de formă sferoidală alungită**, care se întindea pe o rază de peste 100 de metri în jurul navei. Orice persoană din interiorul acestui câmp avea o formă vagă, nelămurită, iar din afara sferei nu se putea vedea decât forma bine conturată a carenei vasului în apă, bineînțeles cu condiția să fie suficient de aproape de linia câmpului. Conform unor mărturii, **nava experimentală a dispărut de la docul din Philadelphia și după câteva minute a apărut în alt doc, din Norfolk, Newport Mews, în regiunea Portsmouth**. Ulterior, **nava a dispărut din Norfolk și s-a reîntors în portul Philadelphia, în numai câteva minute**.

În timpul experimentului, pe măsură ce intensitatea câmpului creștea, **unii membri ai echipajului au început să dispară și nu puteau fi detectați decât pe cale tactilă**. *Ca să devină din nou vizibili, trebuia folosită efectiv o tehnică improvizată de atingere cu mâinile*. Alți membri ai echipajului au fost smulși din spațiul tridimensional și nu au putut fi detectați și aduși la normal decât cu ajutorul unui aparat electronic special. Ulterior, cei mai mulți dintre participanți direct la experimente **au fost internați sau au murit**. Deși, în general, capacitatea lor psihică s-a ascuțit, **oamenii au**

fost vătămați de efectele transmutării, dispărând și reapărând temporar, fie acasă, fie mergând pe stradă, ori stând în baruri sau restaurante, spre consternarea celor din jur».²⁷

«Experimentele au fost reluate în anul 1983, sub numele de cod „Phoenix” și au avut un succes mai mare decât se anticipase anterior, **fiind realizate fenomene de teleportare în spațiu-timp ale unor nave ale marinei militare americane**».²⁸

De remarcă, în cazul dispariției unor nave sau avioane care devin invizibile se formează în jurul lor o ceață verzuie (sau albastră-verzuie). Proiectul *Rainbow = Curcubeu* a urmărit ca să facă invizibile și avioanele.

Revenim, din nou, la documentul „Panem et circense” de la sfârșitul lui iunie 1967: **Drepturile minorităților mai presus de drepturile majorității***

«În același spirit, este de asemenea imperios necesar să se creeze o „Cartă a drepturilor și a libertăților individuale”, precum și „Birouri pentru protecția cetățeanului”, dându-le maselor iluzia că aceste inovații fac parte integrantă din „Modernismul” sus-amintit al „Societăților Noi” din secolul XX. Sub aceeași formă și în același timp, dar la un alt nivel, trebuie să se obțină votarea unor noi legi pentru „Respectul și Libertatea Individuală”. La fel ca în cazul „Familiei”, dar pe planul „Societății”, aceste legi vor intra în conflict cu drepturile colectivității, împingând astfel societățile vizate direct spre autodistrugere. Căci, în cazul de față, inversiunea este totală: „Nu mai trebuie protejată, contra indivizilor care o pot amenința, societatea – dreptul majorității – ci mai degrabă individul – Dreptul minorității trebuie să fie protejat contra posibilelor amenințări din partea majorității”. Iată scopul pe care ni l-am fixat».

LIBERTATEA SEXUALĂ

«Pentru a realiza Dezintegrarea familiei a sistemului de învățământ, deci a societății în general, este primordial să se încurajeze „Libertatea sexuală”²⁹ la toate eșaloanele

²⁷ *Ibidem*, p.37-38.

²⁸ *Ibidem*, p.42.

* *N.n.* Titlurile paragrafelor ne aparțin.

²⁹ *N.n.* : Exemplul cel mai elocvent ar fi *Festivalul Desfrânarilor* care s-ar ține în

societății occidentale. **Trebuie să se reducă individul, deci masele, la obsesia de a-și satisface instinctele primare prin toate mijloacele posibile**. Știm că această etapă reprezintă **punctul culminant în care întreaga societate va sfârși prin a se surpa în sine însăși**. Nu la fel s-a întâmplat și cu Imperiul Roman la apogeul său și cu toate civilizațiile asemănătoare, pe parcursul istoriei?»

«Cu ajutorul oamenilor de știință și al laboratoarelor **finanțate de lojile noastre**, am reușit să punem la punct un procedeu chimic care va revoluționa toate societățile occidentale și va arunca pradă uitării pentru totdeauna principiile morale și religioase iudeo-creștine. Acest procedeu, sub formă de **PILULĂ**, va deschide larg calea „**LIBERTĂȚII SEXUALE**” fără consecințe și le va împinge pe „femeile” națiunilor spre dorința de a dori să se desprindă din starea care va ajunge să fie considerată jugul trecutului – sclavia femeii supuse bărbatului și familiei iudeo-creștine tradiționale. Odinioară „**Centru și pivot al celei familiale**”, femeia modernă, acum în calitate de persoană individuală independentă, va dori să-și abandoneze rolul tradițional, să se detașeze de familie și să-și trăiască viața în conformitate cu aspirațiile ei personale. Nimic mai firesc, știm, dar locul în care noi vom interveni cu tărie va fi acela al infiltrării tuturor „**mișcărilor de cotes-tare feministe**”, împingându-le logica până la cele mai extreme limite ale consecințelor sale. Iar aceste limite se găsesc deja înscrise în **dezintegrarea definitivă a familiei tradiționale și a societății iudeo-creștine**».

Prof. EUGEN MERA

Templul Diavolului (SATANEI), în România, la București (vezi Motto).

Literatură și film

Un pesimism tulburător

După ce am văzut filmul *Gomorra*, am reținut numele regizorului Matteo Garrone și abia am așteptat filmul următor. Adică *Dogman/Frizerul de câini*, 2019. Cu două personaje principale: Marcello și Simo. Ba nu...cred că și orașul e un personaj: străzi delabrate, beton, băltoace, periferie, capăt de lume. Marcello iubește câinii, e plin de tandrețe, bunătate, naivitate. E divorțat, dar fetița lui îl vizitează adesea, iar el face cu ea scufundări oceanice: secvențe de basm, departe de jungla umană. Simo (Eduardo Pesce), sosit din închisoare, îl manipulează pe Marcello, îl agasează, cere mereu droguri, e violent și macabru. Remarcăm imediat inocența câinilor

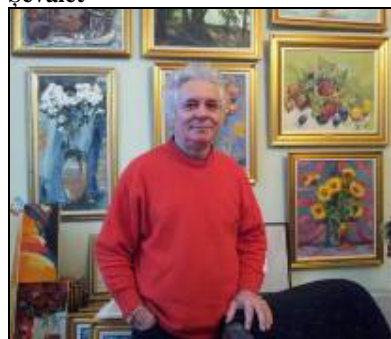
în contrast cu brutalitatea umană. Actorul Marcello Fonte (Marcello) e revelația revelațiilor (premiu de interpretare la Cannes...super/meritat). Un fizic fragil, privire inocentă, credincios ca un câine. Când zâmbește...parcă e Fernandel. Face închisoare, ca să nu-l trădeze pe ingratal Simo, care, iată, îl bate, îl măcelărește fără scrupule. Odată i-a închis un câine în frigider, dar Marcello a sosit la timp, a luat rapid câinele înghețat bocnă și l-a resuscitat. Un univers masculin, într-un *thriller* cu o tensiune care crește exponențial. O fabulă atroce, impregnată de resentimente. Marcello – între umilință și demnitate. Un film coerent, o regie ritmată, echilibrată. Finalul filmului trece în zona *horror*, când Marcello îl închide pe Simo în cușca de fier. Urmează scene dure,

incredibile, vindicative. Da, Marcello și-a recăștigat demnitatea...dar cu ce preț! Vrea să se laude cu fapta sa, merge spre stadionul unde juca adesea fotbal cu amicii, strigă, strigă, dar totul e pustiu. Cui să arate prețul demnității? Deșertul uman se întinde toxic printre băltoace imunde, în care petecele de cer stau închise cu o resemnare ce subliniază un pesimism tulburător.

ALEXANDRU JURCAN

Sevalet

Un artist

Teodor Vișan

Nu l-am întâlnit niciodată pe pictorul Teodor Vișan. M-am trezit doar cu un portret pe care mi l-a trimis în dar, la Târgu-Mureș.

Deși a avut ca reper doar fotografia de-ale mele din spațiul internautic, Teodor Vișan a surprins raza de lumină de pe chipul meu.

Mai mult, am primit și un album care ilustrează biografia sa artistică, una de anvergură și diversitate tematică, album realizat de Corneliu Stoica.

Astfel am reușit să-l cunosc mai bine pe artist, născut la Galați, în urmă cu 80 de ani (31 ianuarie 1943), care a rămas în acest spațiu, generos ca inspirație pentru pictor și grafician, care a găsit mereu „lumini și umbre” în bătaia razelor de soare la răsărit și

apus, peste întinderea apelor Dunării.

Peisagist prin excelență, acuarelist în primul rând, Teodor Crișan demonstrează că știe să-și aleagă și să oprească în loc clipa care are încărcătură de frumusețe și memorie.

Peisajele sale sunt pline de lirism, au ritmuri în reverberația muzicii sufletului, pun în armonie stările sufletești cu vibrația naturii. Nici n-ai spune că delicatul pictor s-a dedulcit și la mierea sportului, pasionat fiind de atletism, parașutism și chiar box.

În pictură s-a regăsit însă, iar când și-a asumat să slujească arta, a făcut-o cu toate eforturile, cu sacrificii, nelăsând să treacă timpul în așteptarea condițiilor propice, luând

Teodor Vișan Barcă la mal

pe cont propriu cunoașterea tainelor picturii, depășindu-și condiția, ducând-o la altitudini de maestru.

Faptul că la 65 de ani s-a înscris la Facultatea de Arte Plastice, Decorative și Design, vorbește de la sine despre ambiția și stăruința în cunoaștere și desăvârșire artistică.

Discursul său plastic a căpătat consistență și subtilitate, fără complexe, ori frustrări.

Bogația paletelor sale tematice i-a dat și posibilitatea de a-și exercita toate disponibilitățile artistice.

Nu s-a restrâns însă la o singură geografie spirituală. Peisajele sale s-au hrănit din cele mai diverse locuri în cele mai diverse ipostaze. Arta sa peisagistică a beneficiat cu bune rezultate de aportul graficianului, cel care a topit fuziuni cromatice în rigori geometrice. Peisajele sale sunt discret animate de prezența umană, față de care a manifestat o desfășurare aparte. Portretul a devenit încă unul dintre reperele definitorii pentru creația artistului Teodor Vișan, toate categoriile de vârstă, fiecare cu notele proprii de expresivitate, i-au prilejuit artistului să facă incursiuni în adâncul sufletului omenesc.

Biografia artistică a lui Teodor Vișan a circumscris suficiente mărturii despre timpul cu care a fost geamăn, consolidând poziția artistică a Galațiului și dând consistență artei plastice românești în ansamblul ei.

NICOLAE BĂCIUȚ

CATRENE ALERGENE

În legătură cu noua gafă a prezidentului Biden

La cât de dârz stă – fortăreață! –
Poporul brav ucrainean,
Chiar l-am putea numi pe față
Pe drept popor ... *uranian*.

Un curent cancel pe plaiuri mioritice?

O molimă prin urbe îi dă zor:
Dă jos statui c-ar fi de renovare.
De la mutarea sau dosirea lor
Nu-i doar un pas pân-la anihilare?

De unde își trage sevă spiritul de libertate al popoarelor europene?

Din robia egipteană -
Tenta lor eretică:
Uniune Europeană,
Nicidecum Sovietică.

Și-o limbă-ar vrea să urce-n furci ruscismul

Cu papion să-ți vină-n grai, în frac,
E tot străin: hunism sau vandalism,
Darmite-un odios sadist ruscism...
Nu l-ai lua deodată în mazdrac?

Putin s-a scăpat cu vorba?

Mai e *special* pârjolul
Operațiunii-n toi,
Dacă până și autorul
O numește tot *război*?!

Lumina sau întunericul?

Pe timpuri, steaua lui, kremlina..
Ne-ar fi trimis, mănos, lumina.
Decretul lui de azi, istericul,
Aduce lumii întunericul.

TVM, încotro?

Toți uimiți de suspendarea
Posturilor cu crez rusesc,
Nimeni nu de strangularea
Singularului ... românesc.

Apărarea nu e numai pe spatele unora

La cât de mult e apărută
De țara-mi dinspre flancul estic,
Austria, înfumurată,
A început să-și deie-n petic.

Cearcă-a drege busuiocul

Cancelarul federal
Vina oalelor s-o poarte?
„Cum naiba să le repar,
Dacă ele toate-s sparte?!”

Aspirație comună și destin comun

Să-l luați e-n van cu zăhărelul,

Cancelarul capeș federal,
Căci ne leagă-același, cu tot zelul,
Frați bulgari, cordon ombilical.

Noua taxă de solidaritate s-a dus pe apa sâmbetei?

De ranchiună că, de ciudă,
De-o chichiță-n lege, poate,
OVM nu vrea s-audă
De vreo solidaritate.

Scapă cine și cum poate?

Credeam NATO pregătită
Să ne apere pe toți,
Iar Macron o dă scrântită:
Singuri vă păziți de hoți!

Discriminatoarea lege a minorităților naționale din Ucraina

Generoasă în preambul,
Mai să crezi benefic cătul,
Da-n esență e-un funambul
Ce-ar putea să-și frângă gâtul.

Condamnăm sau revigorăm?

Cum să condamni c-o mână
comunismul,
Care ne-a stins lumina viitorului,
Și să menții cu alta satanismul
Sentinței Tribunalului Poporului?!

O nouă „troikă” acuză memoria istorică?

Credeam că numai BLM din State
Se luptă cu statuiele din piețe,
La noi mankurții , însă, pun, în
gloate,
Ilustrilor înaintași juvețe.

Așa ceva n-a mai văzut nici Harvardul

Cea mai complexă și sofisticată –
Se miră-un mapamond – economie
Și – simetrie cum n-a fost vreodată –
Cea mai săracă-n lume ... sărăcie

Dar mămele pot uita?

Să uităm de traumele
De la revoluție?
Poate, -ntrebi și mămele,
Coană în discuție...

. Atențiune la tren(d)!

Că fuge lumea ca de ciună-afară
Nu vă cutremurați când vă treziți?
Curând, prea poate, -ați mai avea o
țară,
Nu și pe cine să ocârmuiți.

Premii băbane la compania de stat „Transelectrica”

Te juipoaie furnizorii
Pe facturi - de șapte piei?
Cum să-și dea producătorii
Prime – zeci de mii de lei?!

Diferență „de la plug la cosmodrom” între premii

Nu suspectăm vreun fel de anomii,
Dar ce record să bată, ce redute,
Că unul primă ia de două sute,
Iar altul ia de ... douăzeci de mii?!

Prin ce miracol a sporit profitul?

Ce investiții noi va fi făcut,
Încât profitul ei s-a cvintuplat?
Au prețul la enel n-a explodat
Pe cârca – iar – a celui cocoșat?

Balada popii din ...Plopeni (sau Mai importă în ziua de azi pregătirea profesională?)

A administrat el Circul,
Tihna unei lumi ce doarme,
De ce n-ar ghida poghircul
Și o fabrică de arme?!

În cioandă cu cormoranii

Nu-i conflict să-ți încălzești
Sub aripi bobocul, rața
Ori de taxă s-o scutești,
Prin protecție, becața?

Să ai Harvard ori Sorbona, De n-ai spate la Mamona...

Ia uitați-vă-n partide
Cum se trag unii pe alții:
Nat, amici, odrasle smide
Se prăsesc precum orbalții.

Dregătorii își plantează în funcții bine retribuite rubedenii și cunoscuți fără pregătire

Aleșii știu de-un sfat bonom:
Să pui un pom, să crești un om.
La cârmă-ajunși, la sinecure
Nu doar un om pun – o pădure!

NICOLAE MĂRCĂȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA FEBRUARIE

FEBRUARIE, ÎNGĂDUITOARE

Aleargă norii grei pe cer,
Copiii au bujori pe față,
Afară nu-i atât de ger,
Să-nghete prețurile-n piață.

PROVERBIALĂ

În viața asta tot o grabă,
Când multe au prioritate,
Fiind cu ochii după treabă
N-ai cum să-ți vezi de sănătate!

AM SCRIS PREFAȚA UNEI CĂRȚI

Punând volumul în lumină,
Pe multă lume a orbit,
Și doar prefața e de vină,
Că-i singura ce-a strălucit.

UNUI CONFRATE

Se pretinde-a fi model,
Îl cunosc destul de bine,
Și-s prieten bun cu el,
Însă nu-i și el cu mine.

NOII ALEȘI

Preocupați de idealuri
Și de un interes total,
Plutesc pe ale vieții valuri...

Pe urmă sunt luați de val.

UNOR POLITICIENI

N-aș zice că-s de rea credință,
Precum îi văd că se implică,
Pun bază, chiar, și pe știință,
Dar baza este mult prea mică!

LENEȘUL

A pus pariu cu umbra lui
C-ajunge el întâi la cină,
Dar în final, așa-i cum spui:
Aceasta-l aștepta să vină!

ÎN APĂRAREA LENEȘILOR

Degeaba nu trăiesc sub soare,
Ar fi remarcă mult prea sumbră,
Se știe, în continuare
Ei sunt producători de umbră!

NIVEL DE TRAI

La noi, observă orișicare,
Și o remarcă înfirip:
S-a strâns șurubul foarte tare,
Că nici să leneșești n-ai chip.

COMPORTAMENT SOCIAL

Îți vine, zău, să-ți ieși din fire
Când vezi că fac azi pe isteții
Și lecții dau de viețuire
Cei repetenți la școala vieții!

VITEZA UIMEȘTE

Azi sunetul e depășit
De avioane zeci și sute,
Dar faptul este dovedit
Că zvonul zboară mult mai iute!

FUNCȚIONALITATE

Mult prea discutata pilă
În industrie-i utilă,
Dar mai are-n viață-un rost:
Că pe mulți îi ține-n post.

UNUI PLEDANT

Dintre legile naturii,
Una a-ntrecut măsura:
Ai mereu de ale gurii,
Numai dacă-ți merge gura!

DOR DE CODRU

Mă odihnesc pe-o cioată de copac,
În loc să stau la umbra frunzei sale,
C-am străbătut o-ndelungată cale,
Văzând în lume câte îmi displac.

Cândva pădurii îi dădeam târcoale,
Acum în starea cruntă mă complac
Și stau mâhnit pe trunchiul de copac
În loc să fiu la umbra frunzei sale.

Azi nu mai vezi un sturz, un
pitpalac,
Secat e pârâiașul cel din vale,
Sunt dealurile sterpe, arse, goale,
Iar eu cu defrișorii-o să mă-mpac
În codrul veșnic verde, peste-un
veac!

O NOUĂ IARNĂ

Chiar dacă nu i se aprobă,
Cumplita iarnă-i statutară,
S-așterne peste-ntreaga țară
Definitiv și nu de probă.

E de origine polară,
Ea fără trâmbețe și tobă,
Chiar dacă nu i se aprobă
Cumplita iarnă-i statutară.

Umblăm, urgent, la garderobă,
Iar soțul, când e frig afară,
Va pune vinul în cămară
Sau țuica la-ncălzit pe sobă!...
Chiar dacă nu i se aprobă.

VASILE LARCO

De la un clasic citire

MARIN SORESCU
(1936-1996)

Unui epigramist

Epigrama ta, maestre,
E ca fata fără zestre,
Vin, se uită toți la fată
Și o lasă-așa... uitată.

Gigi și Lia

Despărțiți de-un zid, sub pături,
Gigi, Lia, dorm alături.
Zidul ăsta-i un noroc:
Altfel n-ar dormi deloc.

Unui bețiv

Nu e voie, precum știți,

Să ucizi lei îmblânziți.
Dar bețivul, de-ar putea,
Cel din urmă leu... l-ar bea.

Unei fete

Tu și casa fără poartă
(De la capul străzii scurte)
Ați avut o crudă soartă:
Nimeni nu v-a făcut curte.

Nedumerire lingvistică

De se vor găsi, departe,
Oameni pe planeta Marte,
Cum vor fi numiți de noi:
Marțieni sau... marțafoi?

Selecție VASILE LARCO

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Felicitări, stimate maestre Nicolae Băciuț, pentru realizarea recentei reviste *Vatra veche* și mulțumesc pentru publicarea paginii mele de poezii și epigrame „Lumea lui Larco”, prilej să menționez că prin tot ce am scris:

Pe nimeni n-am vrut să insult,
Am scris, răspunderea-mi revine,
Nici mai puțin și nici mai mult,
Cum nici mai rău dar nici mai bine!

Vasile Larco

Mulțumesc pentru mult așteptata și prestigioasa revistă *Vatra veche*!

E. Amariei

Mulumiri!

Ca de obicei, un număr de colecție.

Ioan Danilă

Vă mulțumesc, d-nule Băciuț, pentru acest nou număr al frumoasei reviste „Vatra veche”. Bogat număr, frumoase articole vizând adevărata cultură, istoria românească. Abia aștept să-l citesc așa, pe-ndelete. Mii de mulțumiri, o zi frumoasă de-aici, din Țara Bârsei.

Nicolette Orghidan

Mulțumesc mult, Nicolae!

Cu drag, toate cele bune și e. redactorilor, colaboratorilor revistei.

Adrian Popescu

Mulumesc, onorate domnule Băciuț - si pentru publicarea materialului EMINESCU.

Succes, sanatate si cele bune,
al Dv.

H. Dama

Bună seara!

Mulțumesc pentru noul număr al revistei dv. trimis. Divers, bogat, interesant, ca de obicei. Felicitări!

Succes în continuare!

Profesor Gh. Bucur

Vatra veche-n februar/

E încinsă, jar cu jar!

L.V.

Toate cele bune și viață lungă revistei, pe care o păstoriți cu emoții nobile. Cu prietenie,

Laurian Lodoabă

Am primit, mulțumesc din suflet, voi citi cu mare plăcere, felicitări, succes în continuare, sănătate și voie bună împreună cu toți cei dragi! Doamne ajută!

Cu aleasă prețuire,

Vasile Larco

Am primit revista și vă mulțumesc! Sper să fie cu noroc pentru ea și pentru cititori și anul ăsta!

Ecaterina Țarălungă

Mulțumim! Dumnezeu să vă apere condeii și echipa, din care sunteți Cel Dintâi!

Ina Bercea

Îți mulțumesc din suflet, frumos număr! Felicitări! succes!

Gelu Ionescu

Vă mulțumesc, domnule Băciuț!

Succes, în tot ce faceți!

M. Stanciu

Copleșitoare în privința valorii. Ca totdeauna. Vă mulțumesc. An nou bogat în cele bune, frumoase și adevărate.

Elena Dan

Stimate domnule Băciuț,

Vă multumesc pentru noul număr al revistei *Vatra veche*. Am citit intervenția D-voastră a propos de generația 80 în *Apostrof*. Cred cu tărie ca meritați cu prisosință indemnizația de merit. Vă recomandă activitatea literară și de valorificare a trecutului nostru artistic, literar.

Am rămas foarte impresionată de eforturile D-voastră de recuperare și păstrare a memoriei poetului rom Ștefan Fuli. Ar trebui să se acorde mult mai multă atenție acestui scriitor. Un destin cutremurător!

Multă sănătate vă doresc.

Mihaela Mudure

Bădiță Nicolae,

E o mare plăcere să citesc măiestrați revistă, mereu valoroasă, incitantă.

Presupun că și Domnia ta citești M.C.R.

Te rog să primești mulțumirile mele sincere și... fierbinți, și să știi că mă consider favorizat de soartă că am avut plăcerea să ne cunoaștem ca oameni care am făcut și facem câte ceva unic în această viață. Avem șansa să rămânem.

Cu o îmbrățișare de suflet,

D.V.Marin - Vaslui.

Mulțumesc! Mi-ați oferit, într-adevăr, o „carte” potrivită pentru o lectură plăcută.

Irina Goanță

Mulțumesc mult pentru numărul de excepție al revistei „Vatra veche”. Vă doresc multă sănătate și un an cu cele mai frumoase realizări.

Cu toată prețuirea,

Ada Stuparu

Exceptional Nicolae Băciuț în remember-ul D.R. Popescu!

Florin Enger

Vă mulțumesc foarte mult pentru acest frumos dar, revista!

Mult succes în continuare!

Maclil

Vă mulțumesc pentru noul Nr.1 al revistei!

2023 să vă fie și el un an fast! Să vă păstrați entuziasmul, devotamentul și puterea de lucru! Succes și în creația personală!

Gânduri bune,

Sânziana Batiște

Un număr minunat! Multe felicitări, urări de bine și La Mulți Ani, al dvs.

Toma Pavel

A venit iarna și la noi, adică plouă și puțină zăpadă în nord!

Mulțumesc pentru revistă!

Mereu percepție neobosit! Multe succese și inspirație!

Colegial,

Bianca

Vii mulțumiri și calde urări pentru noul număr al revistei. Este admirabil.

Felicitări și mult succes în continuare.

V. Tudor

Stimate Domnule Nicolae Băciuț, Felicitări & Mulțumiri pentru „Vatra veche”, nr. 1/2023!

Cu o deosebită prețuire,

Stan V. Cristea

Vă mulțumesc din suflet pentru revistă! Periplul prof. univ. Hans Dama (din Viena) pe urmele poetului național, Mihai Eminescu, a fost însoțit și de repunerea unor plăci memoriale noi, însoțit de subsemnatul, și de dl. Cornel Usvad.

Funcționarii de la ICR sunt într-o continuă transă melancolico-blegoasă... n-au mișcat un deget!

Admirabilă muncă depusă de Cornel Usvad și Hans Dama.

Hans Dama mi-a tradus cartea; *Trei frontiere*, (ÜBER DREI GRENZEN) apărută la editura Pollischansky din Viena.

Franz Paul Horn

Frate scump Nicolae Băciuț, pentru inserarea poemului dedicate soției, îmbrățișări cordiale.

N.M.

Mulțumesc mult și felicitări pentru acest număr deosebit!

Passionaria Stoicescu

O revistă care m-a îndestulat sufletește și m-a recreat intelectualicește. Țineți-o tot așa: anul abia a început!

Nicolae Rotaru

Panoramic cultural 2023

Nicolae Băciuț, Dorel Marc, Hasan Kaya, la Muzeul Județean Mureș

Interferențe culturale la Muzeul Județean Mureș

Reghin, invocația la Dragobete cu Asociația Culturală „Crenguța de brad”

Dragoș Burghelia, Nicolae Băciuț, la M9 TV

Toplița, Dialoguri culturale la Biblioteca Municipală „George Sbârcea”

Radu Iațcu, Nicolae Băciuț și portretul realizat de Teodor Vișan

OCHIUL CICLOPULUI

Teodor Vișan, Peisaj din Deltă

LA NAȘTEREA LUI MARIN SORESCU

La nașterea lui Marin
Sorescu
Dumnezeu s-a gândit
mult.
Ce să fac?
Că dacă se naște Sorescu
Într-o zi oarecare

Chiar dacă fac veșnicia
În cinci ani,
Nu are tot neamul lui
Cum să-mi plătească mie
dobânzi
Pentru toată viața amară.

S-a tot sucit,
s-a tot învârtit,
a tot deliberat,

a mai chemat și a mai uns
și niște sfinți,
chipurile,
ca să nu fie singur când ia
o decizie,
și până la urmă
a hotărât:

29 februarie.
Măcar,

Să facă și ei ceva
economii.
Cât să-mi pună pe masă
O pungă de carne.

Și îi achit
Pe veșnicie
De datorii.

LIVIU-FLORIAN
JIANU

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat,
Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I.
Brumar, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu,
Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș,
Răzvan Ducan, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan,

Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu,
Ioan Marcoș, Eugen Mera, Simona Mițuțiu, Cristina
Sava, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suci, Titus Suci,
Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N. Uritescu,
Gabriela Vasiliu

Corespondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan,
(Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici
(Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina
Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada),
Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA),
Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev
(Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).

Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI
PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată
fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2023 • Email : nicolaebaciut@yahoo.com;
vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon:
0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea
asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

3044-0953